

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DANİMARKA'DAKİ TÜRKİYE KÖKENLİ
GÖÇMENLERİN AİDİYET VE KİMLİKLERİ**

DOKTORA TEZİ

Pınar YAZGAN

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

**Tez Danışmanı: Prof.Dr. H. Musa TAŞDELEN
Ortak Danışman: Doç.Dr. İbrahim SİRKECİ**

HAZİRAN-2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DANİMARKA'DAKİ TÜRKİYE KÖKENLİ
GÖÇMENLERİN AİDİYET VE KİMLİKLERİ

DOKTORA TEZİ

Pınar YAZGAN

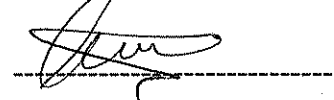
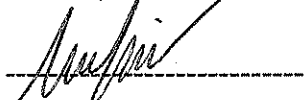
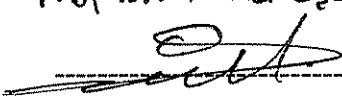
Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

Bu tez 23/06/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. H. Musa Taylan

Doç. Dr. İbrahim Sırkeci

Prof. Dr. Cihangir Doğan

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd. Doç. Dr. Fikri Okutucu

Doç. Dr. F. İ. Benli

Prof. Dr. Recep KAYMAKÇAN

Yrd. Doç. Dr. İsmail HİŞT

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Pınar YAZGAN

23.06.2010

ÖNSÖZ

Lisans öğretimimden bu yana akademik hayatımda her zaman destek veren, ufkumu açan ve bu yolda devam edebilmem için kuvvet veren, değerli danışmanım Prof. Dr. H. Musa TAŞDELEN', tezimin gelişmesi ve olgunlaşması için her zaman vakit ayırıp kıymetli fikirlerini ve desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. İbrahim SİRKECİ'ye, fikirleri ile tezime katkıda bulunan Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN'a, desteği ve katkıları için sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. İsmail HİRA'ya teşekkürlerimi sunarım.

Tez süreci boyunca verdiği destek, yardım ve fikirleri için sevgili arkadaşım ve meslektaşım Dr. Sevim ATILA DEMİR'e, yardımları için sevgili arkadaşım Bradley BOYD'a, Danimarka'daki araştırma sürecinde yardımlarını ve fikirlerini esirgemeyen sevgili arkadaşım Dr. Anika LIVERSAGE'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Doktora araştırmam sırasınca Danimarka'da araştırmamı sürdürebilmem için çalışmamı maddi olarak destekleyen TÜBİTAK'a ve bana her türlü olanağı sağlayan the Danish National Research Centre for Social Centre'a, veri toplama aşamam boyunca bana kapılarını ve hayatlarını açan desteklerini esirgemeyen uzaklardaki yakınlarıma ve çalışmamda emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Bu zorlu süreç boyunca desteklerini esirgemeyen sevgili Ahmet Fehmi HEPGÜL'e, sevgili anneme ve kardeşlerime yanımızda olamayan fakat her zaman kalbimizde olan bu aşamaya gelmemde büyük emeği bulunan sevgili babama teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	viii
GRAFİK LİSTESİ	ix
FOTOĞRAF LİSTESİ	x
ÖZET	xi
SUMMARY	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE BAĞLAMSAL ÇERÇEVE	12
1.1. Göç Olgusunu Kuramsallaşması	12
1.1.1. Göç Biçimlerinin Yeniden Kategorilendirilmesi	18
1.1.2. Göçün Başlangıcını ve Sürecini Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar	22
1.1.3. Göçmenin Kavramsallaşması	28
1.1.4. Göçle Birlikte Ulusötesi Ağlar ve Ulusötesi Bir Topluluğun Oluşması ..	32
1.2. Ulusötesi Düzlemde Bireysel Sosyal Kimliğin Kuramsallaşması	35
1.2.1. Benlik ve Sosyal Kimliğin Kuramsallaşması	35
1.2.2. Hareketlilikte (Mobility) Mekân ve Aidiyet	39
1.3. 1945 Sonrası Avrupa'ya Uluslararası Göç	43
1.4. Türk Dış Göçü ve Türkiye'den Avrupa'ya Göç Süreci	45
1.4.1. Türkiye'den Danimarka'ya Göç	49
BÖLÜM 2: METODOLOJİ	55
2.1. Karma Metot Yaklaşımı Uygulaması	56
2.2. Alan Araştırmasının Düzenlenmesi ve Alanın Nitelikleri	59
2.3. Verilerin Toplanması	63
2.3.1. Pratiklerin ve Performansların Alanı - Nitel Araştırma ve Örneklem	64
2.3.1.1. Katılımcı Gözlem ve Araştırmacının Pozisyonu	65
2.3.1.2. Katılımcıların Nitelikleri	67
2.3.1.3. Mülakatlar	71
2.3.1.4. Alan Notları	72

2.3.1.5. Doküman analizi	72
2.3.2. Nicel Veriler.....	73
2.3.3. Anketler ve Örneklemenin Özellikleri.....	73
2.4. Veri Analizi.....	81
2.4.1. Nitel Verilerin - Etnografik Alandan Toplanan- Çözümlemesi.....	81
2.4.1.1. Birinci Aşama -Verilerin Azaltılması	82
2.4.1.2. İkinci Aşama-Verilerin Sunulması-	82
2.4.1.3. Üçüncü Aşama -Sonuçların Betimlenmesi ve Doğrulanması-.....	83
2.4.2. Alan Taraması (Survey) Verilerinin - Nicel Verilerin- Çözümlemesi... 83	
2.4.2.1. Birinci Aşama - Verilerin azaltılması-	84
2.4.2.2. İkinci Aşama -Verilerin Sunulması-	84
2.4.2.3. Üçüncü Aşama - Verilerin Sonuçlandırılması ve Geçerlilik- Güvenilirlik-	84

BÖLÜM 3: SOSYAL BENLİK, TOPLUM VE AİDİYET BAĞLARI..... 86

3.1. Hareketlilik ve Benliğin Toplumsal Mekânları	90
3.2. Danimarka’ya Göçün Başlangıcı ve Mekânlar Arası Akışkanlık.....	94
3.3. Kolektif ve İlişkisel Bağlar	102
3.3.1. Kültürel Bağlar.....	107
3.3.2. Ekonomik Bağlar	113
3.2.3. Dinsel bağlar	115
3.3.4. Dil Bağları.....	118
3.3.5. Siyasal Bağlar.....	122
3.3.6. Vatandaşlık Bağları.....	124
3.3.7. Duygusal Bağlar ve Gelecekte Beklentiler	131
3.3.8. Akrabalık ve Hemşehrilik Bağları	139

BÖLÜM 4: AİDİYET BAĞLARI VE KİMLİK İNŞASI..... 146

4.1. Danimarka – Türkiye arasında Toplum Ötesi Alanın “Yeni Gelenler- Eklenenleri-”i ve/ya “Yabancılar”ı	154
4.1.1. Danimarka Doğumlular ve Kimliklenme Mekânları	162
4.1.1.1. Aile ve Yetiştirme Biçimi (Birincil-Asli Sosyalleşme)	165

4.1.1.2. Yuva, Okullar ve Sosyal Çevre (Birincil-asli- ve ikincil -tali- sosyalizasyon).....	167
4.1.1.3. Danimarka'daki Akrabalar ve Hemşehrilerle ilişkiler	172
4.1.1.4. Türkiye'ye Ziyaretleri	174
4.1.2. Göçle bölünen Travmatik Benlik (2 - 10 Yaş).....	175
4.1.2.1. Çocukluk Dönemi ve Benliğin Parçalanışı	176
4.1.2.2. Yeni Gelenler I: Geçmiş ve Şimdi arasında kalmış Benlikler (6-10 Yaş).....	179
4.1.3. Yeni Gelenler II: İlk Gençlik Yıllarında Göç (16-19 Yaş)	180
4.1.4. Yeni Gelenler III: Sosyal Ağlar ve Danimarka'ya Göç (19 - 30 Yaş).....	183
4.2. Sınırötesi Alanlarda Kimliklerin Yansıması	186

BÖLÜM 5: GÖÇMEN PRATİKLERİ: GÜNDELİK YAŞAM VE AİDİYET

İCRALARI.....	189
5.1. Ulusötesi Alanlarda Göçmen Pratiklerinin Gündelik Hayatta Sunumu.....	199
5.1.1. Göçmenlerin Dini Pratikleri	202
5.1.2. Dil Kullanımı	208
5.1.3. Evlilik Biçimi ve Eş Seçimi	209
5.1.4. Bir Kimlik Alanı Olarak Medya ve İletişim Araçları	212
5.1.5. Politik Pratikler	216
5.1.6. Sosyal hayat	217
5.1.7. Futbol Taraftarlığı	218
5.2. Göçmenlerin Törenselleşmiş Etkinlikleri: Aidiyet İcraları.....	220
5.2.1. Yerel Aidiyet İcraları	223
5.2.2. Ulusötesi Milliyetçilik Göstergeleri: Kutlamalar.....	225
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	232
KAYNAKÇA	246
EKLER.....	265
ÖZGEÇMİŞ.....	272

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
A.g.e	: Adı Geçen Eser
Çev	: Çeviren
Diğ	: Diğerleri
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı)
P	: Anlamlılık Düzeyi (significance)
S.d.	: Serbestiyet Derecesi (D.F. = degree of freedom)
TDD	: Tatar Dayanışma Derneği
X2	: Chi-square, Ki-kare Değer
Vb.	: Ve benzeri
Vs.	: Vesaire

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: OECD Ülkelerindeki Göçmen Oranı Dağılımı.....	13
Tablo 2: 1973-2002 Yılları Yurtdışındaki Türk Sivil İş Gücü.....	46
Tablo 3: 2006 Yılı itibarıyla Yurtdışındaki Türk Sivil İş Gücü nin Ülkelere Göre Dağılımı.....	47
Tablo 4: 1990–1999 Türk sığınmacıların Avrupa ülkelerine sığınma başvuru sayıları	49
Tablo 5: 1968-1973 Yılları Arası Avrupa'daki Türk Varlığı.....	52
Tablo 6: 1980-2003 Yılları Arası Avrupa'daki Türk Varlığı.....	53
Tablo 7: Mülakat Katılımcılarının Özellikleri	70
Tablo 8: 2010 yılı Danimarka'daki Yaşayan Türkiye Kökenlilerin Cinsiyete ve Doğum Yerine Göre Sayısı	73
Tablo 9: 2010 yılı Danimarka'daki Yaşayan Türkiye Kökenlilerin Yaş Aralığına ve Cinsiyete Göre Sayısı	74
Tablo 10: Örneklemin Cinsiyet Durumu Dağılımı	74
Tablo 11: Örneklemin Medeni Durum Dağılımı.....	75
Tablo 12: Örnekleme Türkiye Doğumluların Doğum Yeri Dağılımı	75
Tablo 13: Örnekleme Türkiye doğumluların Doğduğu Yerin Mahiyeti.....	76
Tablo 14: Doğum Yerine Göre Örneklemin Yaş Dağılımı.....	76
Tablo 15: Türkiye'den Göç Etme Yaşı	77
Tablo 16: Örneklemin Danimarka'ya Geliş Nedeni	77
Tablo 17: Örneklemin Eğitim durumuna Göre Dağılımı	77
Tablo 18: Örneklemin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı.....	79
Tablo 19: Örneklemin Hane Genişliğine Göre Dağılımı	79
Tablo 20: Örnekleme Aileden İlk Göç Eden Kişi.....	98
Tablo 21: Doğum yeri ve Danimarka'da Kültür Derneği Üyeliği.....	106
Tablo 22: Doğum Yerine Göre Türkiye Kökenlilerin Evlerinin Yeraldığı bölgede Türklerin Yoğunluğu.....	107
Tablo 23: Doğum Yerine Göre Türkiye Kökenlilerin Geleneklere Uygun Bir Yaşam Sürdürebilme Durumu.....	109
Tablo 24: Doğum Yerine Göre Türkiye'ye Gitme Sıklığı.....	111

Tablo 25: Doğum Yerine Göre Türkiye'deki Akraba, Tanıdık veya İhtiyacı Olan Kimselere Para Gönderme Durumu	114
Tablo 26: Doğum yerine Göre Dinin Bir Kuvvet ve Rahatlık Verme Durumu.....	117
Tablo 27: Hangi Dilde Düşünüldüğü	119
Tablo 28: Danimarka'da Okullarda Türk Öğrencilere Türkçe Dersinin Verilmesini İsteği	120
Tablo 29: Türkiye Siyasetiyle İlgili Durumu	122
Tablo 30: Danimarka'da Siyasal Partiye Yakınlık.....	123
Tablo 31: 1980 Yılı Danimarka Türkiye Kökenli Vatandaşların Vatandaşlık Durumu.....	126
Tablo 32: 2009 Yılı Danimarka Türkiye Kökenli Vatandaşların Vatandaşlık Durumu.....	126
Tablo 33: Örneklemenin Doğum Yerine Göre Danimarka Vatandaşlığı Durumu	127
Tablo 34: Örneklemenin Doğum Yerine Göre Danimarka İsgal Edilmesi Durumunda Askere Gitme İsteği.....	128
Tablo 35: Danimarka Vatandaşlığı ve Aidiyet İlişkisi.....	130
Tablo 36: Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemi Açısından Ülke Tercihi	133
Tablo 37: Doğum yerine Göre Ülkeye Aidiyet İlişkisi	134
Tablo 38: Doğum Yerine Göre ve Türkiye'ye Temelli Dönme İlişkisi	135
Tablo 39: Mezar Yeri Tercihi.....	136
Tablo 40: Ekonomik Yönden Ülkelerin Gelecekleri.....	137
Tablo 41: Danimarka'da Gayrimenkul Sahip Olma Durumu	138
Tablo 42: Türkiye'de Gayrimenkul Sahip Olma Durumu	138
Tablo 43: Hane Üyeleri İle Birlikte Yaşama Durumu	140
Tablo 44: Dini Aidiyet Durumu	152
Tablo 45: Danimarka'da Yabancılara Yönelik İnsan Hakları vb. Konularda Politikaların Durumu.....	158
Tablo 46: Gündelik Hayat ve Edimsel Aidiyetler	191
Tablo 47: Doğum Yerine Göre Bugünlerde Camiye Gitme Sıklığı.....	203
Tablo 48: Cinsiyete Göre Camiye Gitme Sıklığı	204
Tablo 49: Doğum yerine Göre Namaz Kılma Sıklığı	205
Tablo 50: Doğum Yerine Göre Dini İnançlar Bakımından Kendini Tanımlama....	206

Tablo 51: Doğum Yerine Göre Tanrı'ya Dua Etme	207
Tablo 52: Dancayı Konuşma ve Anlama Durumu	208
Tablo 53: Aile İçinde Konuşulan Dil	209
Tablo 54: Doğum yerine Göre Türkiye'den Görücü Usulüyle Evlenilmesini Uygun Bulma Durumu	210
Tablo 55: Doğum Yerine Göre Türk Kızların Danimarkalı Erkeklerle Evliliğine Bakış.....	211
Tablo 56: Doğum Yerine Göre Türk Erkekleri Danimarkalı Kızlarla Evliliğine Bakış.....	212
Tablo 57: Doğum yerine Göre Türk Televizyonu İzleme.....	213
Tablo 58: Doğum yerine Göre Danimarka Televizyonlarını Seyretme	214
Tablo 59: Türkiye'de Taraftarı Olunan Spor Kulübü	220

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Dalgalı (Wave) Araştırma Modeli.....	56
Şekil 2: Göç Veren ve Göç Alan Ülkelere Arasında Oluşan Ulusötesi Alan.....	91
Şekil 3: Benliğin Oluşum Düzeyleri.....	93
Şekil 4: Çocukluk Döneminde Göç ve Benlik – Mekân İlişkisi.....	100
Şekil 5: Göçü Etkileyen Mikrodan Makroya unsurlar.....	104
Şekil 6: Göçmen Bağları.....	144
Şekil 7: Danimarka’da Gruplar Arası İlişkiler.....	155
Şekil 8: Göçmen Çocuklarının “Yabancı” Tanımları.....	159
Şekil 9: Danimarka Doğumlularda Benlik ve Kimlik Kazanım Mekânları	164
Şekil 10: Danimarka Doğumluların Dâhil Oldukları Gruplar	170
Şekil 11: 2-9 Yaş Arası Göç Edenlerde Benlik ve Kimlik Kazanım Mekânları	176
Şekil 12: 16-19 Yaş Arası Göç Edenlerin Benlik ve Kimlik Kazanım Mekânları..	182
Şekil 13: 19-30 Yaş Arası Göç Edenlerin Benlik ve Kimlik Kazanım Mekânları..	184
Şekil 14: Danimarka’da Göçmenler ve Çocuklarının Bireysel Sosyal Evreni.....	195
Şekil 15: Göçmen Alanları, İlişkileri ve Göçmen Edimleri	198
Şekil 16: Danimarka’da Gündelik Pratikler, Benlik, Kişisel ve Sosyal Kimlik.....	201
Şekil 17: Hanehalkı ve Aidiyet Törenleri.....	223
Şekil 18: Eylem, Kimlik ve Edim Süreci	231

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Danimarka’da Üye Olunan Organizasyonlar	105
Grafik 2: Türkiye Kökenlilerin Hangi Dilde Müzik Dinledikleri.....	112
Grafik 3: Eşin Kökeni	113
Grafik 4: Türkiye’yi Ziyaret Etme Amacı	142
Grafik 5: Türkiye kökenlilerin Kendilerini Nasıl Tanımladığı 1.....	150
Grafik 6: Türkiye Kökenlilerin Kendilerini Nasıl Tanımladığı 2.....	151
Grafik 7: Göçmenlerin Vatan Algıları	165
Grafik 8: Türkiye Kökenlilerin Danimarkalılarla Diyalogu	196
Grafik 9: Danimarka'da Akraba ve Yakınlarınızla Görüşme Mekânları	197

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: 1970-71 Yıllarında Danimarka'ya Göç Eden Misafir İşçiler	96
Fotoğraf 2: Danimarka Doğumlular ve Doğum Günleri	171
Fotoğraf 3: Danimarka'da Bir Cami	203
Fotoğraf 4: Danimarka'da Göçmenlerin Düzenlediği ve Türkiye'den Bir katılımcının Konuşma Yaptığı Konferans	216
Fotoğraf 5: Danimarka Parlamentosunda Türkiye Kökenli Milletvekili Yıldız AKDOĞAN Konuşma Yaparken	217
Fotoğraf 6: Danimarka'da Cami Derneğine Bağlı Bir Kültür Evi.....	217
Fotoğraf 7: Bir Göçmen Çocuğunun Odası ve Köken Ülke Sembolleri	218
Fotoğraf 8: Danimarka'da Kültür Evine Bağlı Yerel Futbol Takımın Aldığı Kupalar.....	219
Fotoğraf 9: Tatar Dayanışma Gecesi Davetiyesi	224
Fotoğraf 10: Ringsted Alevi Derneği Aktivitesi ve Köken Bölgeleri Çorum Haritası.....	225
Fotoğraf 11: Danimarka'da İki Türkiye Kökenli Göçmen Çocuğunun Düğünü 1.	226
Fotoğraf 12: Danimarka'da İki Türkiye Kökenli Göçmen Çocuğunun Düğünündeki Türkiye'den İthal Edilen İkramlar	227
Fotoğraf 13: Danimarka'da İki Türkiye Kökenli Göçmen Çocuğunun Düğünü 2.	227
Fotoğraf 14: Danimarka'da Bir 23 Nisan Çocuk Bayramı Kutlaması 1.....	228
Fotoğraf 15: Danimarka'da Bir 23 Nisan Çocuk Bayramı Kutlaması 2.....	228
Fotoğraf 16: Danimarka'da Bir Göçmen Çocuğunun Sunnet Töreni 1	229
Fotoğraf 17: Danimarka'da Bir Göçmen Çocuğunun Sunnet Töreni 2.....	230

Tezin Başlığı: Danimarka'daki Türkiye Kökenli Göçmenlerin Aidiyet ve Kimlikleri	
Tezin Yazarı: Pınar YAZGAN	Danışman: Prof.Dr. H. Musa TAŞDELEN Ortak Danışman: Doç. Dr. İbrahim SİRKECİ
Kabul Tarihi: 23.06.2010	Sayfa Sayısı: xii (ön kısım) + 265 (tez) + 7 (ekler)
Anabilimdalı: Sosyoloji	Bilimdalı: Sosyoloji
<p>İletişim ağı ile sarılmış günümüz dünyasında, bireyler hem fiziksel olarak hem de düşünsel olarak hareket ve etkileşim halindedir. Göç 19. yüzyıldan bu yana inceleme konusu olurken, klasik dönem araştırmalarında göç bir yer değiştirme hareketi olarak, göçmenler ise makro seviye etkilerle hareketleri şekillenen bir nesne olarak ele alınmıştır. Günümüzde ise, göç araştırmalarında, çoğunlukla, göçmenler, göç ettikleri ülkelere entegre olup olmadıkları noktasında incelenmektedir. Bu çalışma ise Danimarka'ya Türkiye'den göç edenlerin entegre olup ya da olamadığını sorgulamanın tersine, bireyleri, hareketlilik içerisinde kuşaklara ve bireysel özelliklere göre iletişimlere sahip, dolaşım halinde olan hem kültürün bir taşıyıcı hem de göç alan ülkede etkileşimleri ile bir kültür üreticisi olarak ele alınmaktadır.</p> <p>Bireysel nitelikte göçlere ek olarak Danimarka'ya göçler 1960'ların sonunda kitlesel işgücü hareketinin sonrasında zincirleme olarak aile birleşimi ve mülteci akımları ile devam etmiştir. Bu araştırma bireyleri, grupların ve hanehalklarının bir üyesi olarak mikro ve mezo (orta) seviye de etkileşimler çerçevesinde ele almaktadır. Bu çerçevede Danimarka örneği, Türkiye'den diğer Avrupa ülkelerine göçler paralelinde ele alınmakla birlikte iki nokta göz önünde bulundurulmaktadır. Bunlardan ilki, Danimarka'ya Türkiye'den hareketin grupların zincirleme olarak ağ biçimi ilişkiler neticesinde gerçekleştiği, ikincisi ise Bu iki kabulde Türkiye kökenli göçmenlerin diğer göçmenler ve hem göç veren hem de göç alan ülkelerin yerleşikleri ile ilişkileri ve etkileşimleri ortaya koyulmaktadır. Kavramsal ve bağlamsal bir temele oturtulan "hareketlilik"te (mobility), Danimarka'da yaşayan ulusötesi bir topluluk olan Türkiye kökenlilerin kimlik ve aidiyetlerini ortaya koyabilmek için gündelik hayatlarını analiz edilmektedir. Gündelik hayat ise göçmenlerin kimlik ve aidiyetlerinin gömülü bir alanı olarak, sosyal, ekonomik ve psikolojik ihtiyaçlarını giderme biçimi olan sıradan, her günü edimleri ve törensel hale gelmiş bir aidiyet ve kimlik onaylama edimsellikleri olarak ritüelleri analiz edilmektedir. Aidiyet kavramı duygusal ve kolektif bağlılıklar boyutunda ele alınmaktadır. Kimlik kavramı ise bireysel kimlik ve kolektif kimlik bağlamında benlik ve toplum ilişkisi içinde ele alınmaktadır.</p> <p>Göçmen aidiyetlerini ve kimliklerini analiz edebilmek için, öncelikle, Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenlilerin aidiyet bağları ortaya koyulmaktadır. İkinci olarak ise bu aidiyet bağlarının bu bireylerin "benlik –kişisel ve kolektif- " ve "toplum" ilişkisi bağlamında kimliklerini nasıl inşa ettikleri ele alınmaktadır. Son olarak ise aidiyet bağlarının bireylerin pratiklerini (rutinleri ve ritüelleri) nasıl etkilediği ortaya koyulmaktadır. Bireylerin aidiyet bağları ve çeşitli kolektif mensubiyetlerinin ortaya koyabilmek için tarama (survey) metoduyla ve etnografik alan araştırması bir arada uygulanmıştır. Veri toplama aracı olan anketler 480 kişilik bir örneklem üzerinde uygulanmıştır ve 450 anket kâğıdı geçerli sayılmıştır. Bununla birlikte, katılımlı gözlemler yoluyla, bireysel ve grup görüşmeleri ve 25 kişilik nitel örnekleme yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanan veriler kombine edilip analiz edilmiştir.</p> <p>Bu araştırmada, Danimarka ve Türkiye arasında ulusötesi bir alan olduğu ve bu alan içinde yaşayan bireyleri, çeşitli seviyelerde aidiyet bağlarının birbirine bağladığı bulgulanmıştır. Bu bağlar birey ve grupların içinde buldukları mekânlar bağlamında oluşmakta, dönüşmekte ve göçmen çocuklarına aktarılmaktadır. Bu bağlar, kültürel, ekonomik, dinsel, dilsel, siyasal, vatandaşlık, duygusal bağlar olarak bulgulanmıştır. Bu bağlar Türkiye kökenlilerin kimlik oluşumlarını etkilemektedir. Bu kimlikler, ilişkisel ve bağlamsal niteliktedir. Ulusötesi bireylerin aidiyet bağları, gündelik hayatlarındaki rutinleşmiş pratiklerini belirler ve aynı zamanda ritüelleriyle onaylanır ve yeni nesillere aktarılır. Türkiye kökenlilerin kendi aralarında Türkiye'nin çeşitli yörelerinden gelmelerinden kaynaklanan yerel kültürel pratiklerinde bazı farklılıkları olsa da geçmişten gelen ortak kültürel miras ve ortak kültürel değerlerin yeni kuşakların kimliklerinin oluşumunda yadsınamaz önemde belirleyicidir.</p>	
Anahtar kelimeler: Ulusötesi Alanlar, Aidiyet, Benlik, Kimlik, Göçmen Pratikleri	

Thesis Title: Belonging and Identity Among Migrants from Turkey in Denmark	
Thesis Author: Pınar Yazgan	Supervisor: Prof.Dr. H. Musa Taşdelen, Co-supervisor: Associate Prof.Dr. İbrahim Sirkeci
Date of Acceptance: 23.06.2010	Number of Pages: xii(pre text)+265 (main body) + 7 (appendices)
Department: Sociology	Field of Study: Sosyoloji
<p>In recent times, more than ever, individuals are on the move and are interacting constantly with each other, both physically and virtually, thereby creating a world of interactive Networks. From the early 19th century migration has been a research subject in different social science disciplines. Migration is accepted as temporary movement and migrants are seen as object whose actions are shaped by prevailing macro level conditions. Most research on Turkish migration focuses on whether the migrants were successfully integrated into their new host countries and the causes and the patterns of migration. However, in this study, migrants from Turkey residing in Denmark are seen as agents, both in mobility and as carriers of culture between their respective countries of origin and residence.</p> <p>In addition to individual migration the mass labour movement from Turkey to Denmark began in the late 1960's and even in recent times, with asylum seekers, labour and study migration this trend continues. This study focuses on migrants as members of a family and also on groups with mezzo level interactions. In this context, I look at migration to Denmark in parallel to that to other European countries from Turkey with a focus on the following two aspects: Firstly, I differentiate Turkish migration to Denmark from Turkish migration to other countries. Secondly, I present different groups among the Turkish migrant population and analyse the interplay between migrants from other countries and the locals. With mobility in this context, I focus on the daily life (routines and rituals) of the Turkish migrants and their descendants as a transnational community and analyze their sense of belonging and identity in Denmark. A migrant's Identity and their sense of belonging are embedded within the realm of their daily life. As a result I analyze their social, economic and psychological routines and any other rituals which are performed to affirm their identity and belonging. I conceptualize belonging as emotional attachments and as the ties and interactions between "the self" and the society.</p> <p>Initially, to analyze migrant belongings and identity, I examine the ties of migrants from Turkey and their descendants to their country of origin and also to their country of residence. Thereafter, I look at how these ties affect their identity formation and interactions between these individuals and both country of origin and residence society. Lastly, I investigate how these ties shape their daily routines and performative belongings. I combine quantitative and qualitative methods in order to answer all these questions, comprising of a survey and ethnographic field. I collected 480 detailed and structured questionnaires completed by Turkish immigrants and furthermore I conducted participant observations, face-to-face and semi-structured interviews with an additional 25.</p> <p>In this study, I find out migrants and their descendants who are living in Turkey and Denmark are connected through social and cultural ties. These ties bind individuals and the groups in which they reside in the context of space; they are then altered and transmitted to their descendants. I find these ties can be cultural, economic, religious, linguistic, political, national and emotional in nature. Together these ties constitute the identity of the migrants and these identities emerge as both relational and contextual. Transnational practices become routine in the lives of these individuals and their identities are affirmed by their daily rituals which also transmit their culture to future generations. While the local cultural practices of Turkish migrants may differ by geographical region, there is a common cultural heritage and background which is shared by all people from Turkey. These shared values are undeniably important determinants in the identity formation of future generations.</p>	
Key words: Transnational Spaces, Belonging, Self, Identity, Migrant Practices	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Günümüzde göçmenler, iletişim teknolojisi ve ulaşım olanakları sayesinde köklerinden kopmadan göç ettiği ülkelere çeşitli seviyelerde aidiyet bağları kurarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Göçmen kökenliler (yani göçmenler ve göçmen çocukları) göç veren ve alan ülkeler arasında mekik dokuyan hareketli, birden çok aidiyet bağı kuran ajanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmen kavramı bu bağlamda, klasik anlamından farklı olarak kavramsallaştırılırken, bu bireylerin kimliklerini analiz etmenin yolu, sahip oldukları aidiyet bağlarını ortaya koymaktan geçmektedir. Aidiyet bağları, kuşaktan kuşağa dönüşmekle birlikte hem göç veren ülke hem de göç alan ülke ile çeşitli seviyelerde bulunmaktadır. Bu çalışmada göçmenlerin ve göçmen çocuklarının yani göçmen kökenlilerin, eylemlerini (pratiklerine), yani aidiyetlerini sergiledikleri performanslarını ve gündelik rutinlerini içine alan bir bağlamda çoklu kimlikleri ele alınmaktadır. *Göçmen* kavramı bu noktada ailesi göç deneyimini yaşamış göçmen kökenli anlamında kullanılmaktadır. Çalışmanın ana çerçevesini, göçmenlerin benliklerinde, yorumlamadan edime giden bir süreçte oluşan kimlik algısını etkileyen hem köken hem de göç alan ülkeler arasındaki aidiyet bağları oluşturmaktadır.

Bauman'ın ifade ettiği gibi, “küresel bir çağ olan günümüzde, her birimiz hareket halindeyiz”. Birçoğumuz yer değiştiriyor, evini terk ediyor, bir evinden diğer evine hareket ediyor ya da evimiz olmayan yerlere seyahat ediyoruz (Bauman, 1998: 77). Küreselleşme, eylemlerin, ilişkilerin ve sosyal hayatın örgütlerinin dünya çapında yayılması (Ritzer, 1996: 573) olarak ifade edilmekle birlikte küresel ve yerel arasındaki ağlar karşımıza yeniden tanımlanması/kavramsallaştırılması gereken olgular çıkarmıştır. Castles'in ve Miller'in de ifade ettiği gibi küreselleşmenin temel dinamiği ulus ötesi hareketler olmuştur (Castles ve J.Miller, 2003: 1). Zimmerman'ın ve F. Klaus'un (2005) deyimiyle “dünyanın fakirleri zenginlerinin kapısını çalmaktadır”. Küreselleşme, Avrupa'nın karşısına çözülmesi güç bir sorunsal olarak göçü çıkarmıştır. Birçok kanalla gerçekleşen göçler arasında en yoğunu niteliksiz işçi göçü olmuştur. Küreselleşmenin etkisiyle, ulus devlet sınırları şeffaf hale gelmiştir.

Sınırları aşan ağlar ile bilgi ve sermaye akışı tarihte hiç olmadığı kadar yoğun bir şekilde akarken, ulusötesi alanlar birden fazla ulus devletle bağlantısı olan bireyler tarafından inşa edilmektedir. Faist (2003) bu alanlardaki ilişki biçimlerinin ve örgütlenmelerin aktörleri göçmen kökenli topluluklar ve göç olgusu, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik anlamda yeniden üzerinde düşünülmesi gereken bir boyut kazandırdığını vurgulamaktadır.

Toplumlar için insanlar arası ilişkiler önemlidir. İnsanlar birbirleriyle ilişki kurarak ve bunun zaman içinde devam etmesini sağlayarak, kendi başlarına başaramayacakları ya da başarmakta güçlük çektikleri şeyleri gerçekleştirebilmek için bir dizi ağ kurarlar. İletişim ağlarıyla birbirine bağlı bireyler, ağdaki ortak değerleri paylaşma eğilimindedirler. Bu iletişim ağları bir kaynak haline gelmektedir (Field, 2006: 1). Günümüzde göçmenler ve göçmen ailelerin çocukları, küresel/yerel ekseninde şekillenen ağlar arasında bağlar oluştururken, bu bağlar çerçevesinde kendilerine yönelik bir imaj çizmekte, semboller oluşturmaktadırlar. Bu çerçevede de kendilerine yönelik tanımlamalar yapmaktadırlar. Bu bireyler, köklerinden gelen, süreçle birlikte farklılaşan ve dönüşen edimlerine, göç alan ülkedeki sivil, kamusal ve sosyal alanlardaki kültürel ve sosyal akışlarla birlikte yenileri eklenmektedir. Bu eyleyen özneler, aidiyet ve kimlik politikalarının çaprazında, göç alan ve veren ülkeler arasındaki içsel (özel) ve dışsal etkilere maruz kalmaktadırlar. Bu noktada özneler, mekân, aidiyet ve kimlik arasındaki iktidar ağlarıyla örülmüş bir dünyada gündelik hayatlarını sürdürmekle birlikte, aidiyetlerini icra etmektedirler. Küresel olarak nitelendirilen mekânda dolaşım ve hareketliliğin yoğunlaşması, turist ve göçmen işçi dolaşımından görsel imajların akışkanlığına, sermaye hareketlerinden siyasi sembollerin yaygınlaşmasına kadar çok geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Karmaşık, çelişkili, çok katmanlı, çok boyutlu ve çok yönlü olarak isimlendirilen ağların farklı hız ve yönleri vardır (Öncü ve Weyland: 2007).

1945 ve 1970'ler arasındaki dönemde, göçün belli başlı biçimleri ileri sanayi toplumlarında etnik olarak farklılaşmış toplumların oluşumuna sebep olmuştur. Avrupa'nın çeperindeki ülkelerden misafir işçi sistemiyle Batı Avrupa'ya göç veren ülkeler arasında Türkiye'de yer almaktadır (Castle ve Miller, 2003: 68). 1960'lı yıllarla birlikte, Batı Avrupa ülkeleri de ortaya çıkan işgücü ihtiyacı ile çeşitli doğu ülkelerine

misafir işçi statüsüyle vasıfsız işçi talebiyle göç süreci başlamıştır. Bu süreçte Türkiye'nin kırsal kesiminden, çeşitli Batı Avrupa ülkelerine göç başlamıştır. Önceleri geçici olarak nitelendirilmesine rağmen bir süre sonra bu işçilerin göç ettikleri ülkelere yerleştikleri görülmüştür. Bu ülkelerde Türkiye kökenli vatandaşlar aile birleşimi yoluyla akışı devam ettirmişlerdir. 70'li yıllarla birlikte bu geçici göç furçasına katılan ülkelerden biri de Danimarka'dır. Danimarka, refah devleti uygulamaları ve nüfusunun Avrupa'da en az olan ülkelerden biri olması sebebiyle farklı bir sosyo-kültürel ve politik yapıya sahiptir. Küreselleşen dünyada teknolojinin ve iletişimin dorukta olduğu bu refah devletinde göçmenlerin fonksiyonu ve pozisyonu önemli bir yer teşkil etmektedir. Danimarka refah devleti uygulamalarıyla tanınan diğer bir göç ülkesi olan İsveç'ten ise çok kültürlülüğe kapalı politik yaklaşımları ve uygulamalarıyla ayrılmaktadır. Bu ülkelerde 90'lı yıllarla birlikte çeşitli Ortadoğu ülkelerinden çok sayıda kişinin sığınmacı olarak göç etmesiyle, uluslararası göç ve göçmenlik tartışmalarında büyük gündem oluşmaktadır. Bununla birlikte, 11 Eylül 2001 saldırısı ve 30 Eylül 2005'te Danimarka'nın *Jylands-Posten* isimli gazetede basılan karikatürlerin sebep olduğu krizden sonra diğer Batı ülkelerinde olduğu gibi Danimarka'da da politik söylemde ve medyada özellikle Müslüman kökenli göçmenler ilk sıradaki gündem konusudur. Bu çerçevede sürekli olarak, kimlik, uyum, bütünleşme, terör, şiddet, köktencilik konularıyla tartışılmaktadır. Türkiye'den göçmenlerin Danimarka'da yaşayan bütün göçmenler arasında en büyük grubu oluşturması sebebiyle ülke gündemindeki yeri önemlidir.

Avrupa'da nüfusunun azlığı sebebiyle dilinin ve kültürünün yok olması gibi endişeleri bazı politikacılar ve medya organlarında "Danimarkalılık" kimliğinin inşasında müslüman göçmenler araçsallaştırılmaktadır. Ulus ötesi alanlarda bağlarını kökleriyle koparmayan Türkiye kökenli vatandaşların etnik, dinsel ve yerel kimlikleri, bu ulus ötesi alanlarda misafir ülkenin ulusalcı politikalarından beslenerek, farklılık ve ötekilik psikolojisiyle kendisini yeniden inşa etmektedir. "Kimin Danimarkalı kimin Danimarkalı olmadığı" sorunu, ülkenin sınırları keskin hatlarla çizilen homojen yapısının vurgusuyla politik ve medya söyleminde yer alan göçmenler entegrasyon tartışmalarında bir kimlik politikasına dönüşmüştür. Kimlikleri farklılıkların beslediğinden hareketle ulusal kimliğini koruma çabasındaki bu ülkede yaşayan göçmenleri ötekileştirmektedir. Her fırsatta birbirini ötekileştiren bu kimlikler sürekli

olarak kendilerini yeniden kurgulama alanı yaratmaktadır. Bu anlamda göçmenlerin fonksiyonu ve pozisyonu önemlidir. Göçmenler arasında demografik olarak en baskın topluluk olan Türkiye kökenliler, diğer Avrupa ülkelerindeki Türkiye kökenli göçmenleri bir kuşak geriden takip etmekle birlikte belli noktalarda farklılıklar göstermektedirler.

Ulus aşırı göç, göçmenlerin ve dolayısıyla göçmen çocuklarının farklı boyutlarda kurdukları sosyal ilişki ağlarının yapısını ve yoğunluğunu etkilemektedir. Bu süreçte göçmenler var olan sosyal ilişki ağlarını kullandıkları gibi yeni ilişki ağları da kurmaktadır. Bu ağlar dinamiktir, çeşitli dönemlerde daralıp genişleyebilmektedir (Akpınar, 2007: 335). Sosyal yapıların yerini ağların aldığı (Bauman, 2007: 3) günümüzde göçmenlerin göç alan ülkeye aidiyet bağları geliştirmelerinin yanı sıra köken ülke ile bağlarını sürdürmekte, göç ülkesinde doğan çocukları, ailelerinden daha farklı biçimlerde de aidiyetlere sahip olmaktadır. Ve kimlikleri bu çoklu aidiyet bağları ile beslenmektedir. Ağlar içinde hareketliliğe sahip, hala “gurbetçi” olarak isimlendirilen, kimi zaman “biz”den kimi zaman “yabancı” olarak görülen bu kişiler, teknolojinin gelişmesiyle gurbetin kalmadığını ifade etmektedir. Bu mekânsal hareketlilikte ve enformasyon akışında, çoklu aidiyet bağlarına sahip bireylerin, sınırların içindeki ulus devletin vatandaş tanımlamaları içinde sorun olarak görmek yerine bağlamsal olarak birçok alanı kapsayan yeni tanımlar ile yaklaşılmalıdır.

Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu çalışmanın amacı Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin ve göçmen çocuklarının sosyo-kültürel görünümünü ortaya çıkararak, Danimarka ve Türkiye ile olan sosyal ilişki ağları neticesinde oluşan, korunan ve yeniden şekillenen aidiyet bağlarını belirleyerek, bu aidiyetleri ile beslenen kimlik algılamaları, tanımlamaları ve tüm bunları etkileyen pratiklerinin derinlemesine analiz etmektir.

Kimlik, bireysel yani öznel gerçekliğin bir unsurudur. Öznel gerçeklik ve toplumsal gerçeklik etkileşim halindedir. Kimlik bir toplumdaki sosyal süreçlerin ürünüdür. Sosyalleşme sürecinde somutlaşan kimlik ilişkiler yoluyla sürdürülür, değiştirilir ve yeniden biçimlenir. Bu çalışmada kimlik kavramı kolektif kimlik ve bireysel kimliğin etkileşimi çerçevesinde ele alınmaktadır. Kolektif belleğin, bireysel kimliğin inşasına etkisi ve uluşıyı bağları neticesinde şekillenen göçmen kökenlilerin gündelik hayatı

üzerine yapılan bir alan araştırması sonucunda toplanan veriler ışığında analiz edilmektedir. Ele alınan pratikler, bireylerin gündelik hayatlarındaki kişisel, sosyal ve kamusal alanları kapsayan edimlerinde oluşurken, sembolik nitelikte edimleri içeren bu çalışmada aidiyet icrası olarak ele alınan dinsel ve ulusötesi milliyetçilik boyutundaki alanların analizini de içermektedir. Çalışmanın alan araştırması sırasında belirlenen ve yenileri eklenen veri toplama araçları üç ana araştırma sorusunu cevaplandırmak üzere belirlenmiştir:

1- Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin aidiyet bağları ve belirleyici faktörleri (köken bölge, etnisite vs. –kaynağı-) ne (ler)dir?

2- Aidiyet bağları, göçmenlerin ve göçmen çocuklarının kimlik inşa süreçlerini nasıl etkiler?

3-Aidiyet bağları ulusötesi bireylerin pratiklerini (dini, akrabalık, medya kullanımı, evlilik vs.) nasıl etkilemektedir?

Çalışmanın bağlamsal kısmında ise iki önemli unsur göz önünde bulundurulmuştur. Bunlardan ilki Danimarka göç örneğinin diğer Avrupa göç örneklerinin tarihselliği içinde değerlendirilmesinin yanı sıra diğer örneklerden (Almanya, Fransa gibi) ayrıştırılmasıdır. İkinci olarak ise, Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin olgusal durumları ve kendi içinde de alt grupların (yöresel, sosyal, kültürel, etnik ve dinsel gibi) özellikleri göz önünde bulundurulurken köken ülke olan Türkiye paralelinde ve Danimarka'nın coğrafi ve tarihsel (göç deneyimi, ulus devlet özellikleri vs.) özellikleridir. Tüm bu noktalar, etnografik bir alan çalışması olan bu çalışmanın, sahadaki verilerin toplanması ve kaynakların değerlendirilmesi ile belirlenip çalışmaya tekrar yön verilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple, çalışma göçmenlerin iki ülkede de farklı mekânlarda gözlemlenmeleri ile gerçekleşmiştir.

Araştırmanın Konumu ve Önemi

Türkiye'den Avrupa'ya misafir işçi statüsüyle 60'lı yılların başlarında başlayan göçü, Almanya'nın 1950'lilerin ortasında Akdeniz ülkelerinden İtalya, İspanya, Yunanistan, Türkiye ve Fas'la devam eden işçi alımı süreciyle başlamıştır. Bu büyük çaplı göç, ülkenin hızla endüstriyel genişlemesine ve üretimde yeni yöntemlere ihtiyaç duyulmasına sebep olmuştur. Böylelikle nitelikli işçi ihtiyacına doğru bir değişim söz

konusu olmuştur. Fakat yabancı iş gücü hareketliliğini durduruldu ve Federal hükümet 1973'te işçi alımını durdurdu. Geçici olarak amaçlanan bu işçi alımının kalıcılılaşmasının ve aile birleşiminin önü kesilemedi. Aileler yerleşti ve çocuklar doğmaya başladı (Castles ve Miller, 2003: 72). Almanya'da köklenmeye başlayan Türkiye kökenli nüfus zamanla artıp bir süre sonra sosyal ve politik konularla gündeme gelmeye başlamıştır. Almanya'da ve diğer Batı Avrupa ülkelerinde iş sıkıntısı yaşamaya başlayan göçmenler çevre ülkeler geçiş yapmaya başlamıştır. Bu ülkelerden biri de Danimarka'dır. Günümüze kadar doğumlar, aile birleşimi ve sığınmacılar yoluyla göçmen nüfusu Avrupa'da artmıştır. Bu göçmen topluluklar öncelikle entegrasyon tartışmalarıyla özellikle kültür ve din farklılıklarıyla medyanın ve politikacıların odak konusu olmasının yanı sıra akademik araştırmalarında artan ilgi alanları arasındadır.

Türkiye kökenlilerle ilgili araştırmalar ise Türkiye kökenli nüfusa paralel olarak Almanya üzerinde yoğunlaşmıştır. Araştırmalar göçmen topluluğun ve çocuklarının yerli topluma, toplumsal, ekonomik ve eğitim alanlarında ne kadar bütünleştiğini sorgulayan ve problematikleştiren perspektifler yaygındır. Bu noktada göçmenlerin, problematikleştirilmesi ve kurbanlaştırılması başlıca kaçınılması gereken noktalar arasındadır (Jorgensen, 2008: 9). Türk vatandaşların 60lı yıllarla birlikte Avrupa'ya göç süreci, özellikle Almanya başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde araştırma konusu olmuştur. Literatür taraması sırasında, Danimarka örneğinin araştırmalarda göz ardı edildiği görülmüştür. Danimarka'da ki Türk göçmenler diğer Avrupa ülkelerindeki Türk göçmenleri bir kuşak geriden takip etmekle birlikte belli noktalarda farklılıklar göstermektedirler. Bağlamsal olarak, Danimarka'ya Türkiye'den göç öncelikle diğer Avrupa ülkelerine gerçekleşen göç olgularıyla karşılaştırılarak farklılaştırılması gerekmektedir. Danimarka'daki Türkiye kökenlilerin olgusal durumu tespit edilerek sosyo-kültürel görüntüsü ortaya çıkarılmalıdır. Bu noktada kaynakların yetersizliği nedeniyle Türkiye kökenlilerin içinde yer alan alt grupların demografik rakamlarına ulaşılmasa da çalışmanın örnekleminin kapsadığı grupların nitelikleri ortaya koyulmaktadır. Bu bağlamda etnik, kültürel, bölgesel, akrabalık bağlarına bağlı ilişkiler ağı analiz edilmiştir.

Bu çalışma uluslararası ve Danimarka literatüründe daha spesifik olarak odaklanılan kimlik, entegrasyon, evlilik, aile bütünleşmesi ve ergen göçmen suçluluğu üzerine

yapılan çalışmaların aksine Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenli topluluğu klasik göç kuramlarına alternatif olarak küreselleşmenin bir yüzü olan ulusötesi bakış açısından köken ülkenin ve içinde yaşanılan ülkenin toplumsal yapısını, gündelik yaşamlarını şekillendiren sosyal ağların keşfi ve etkisi çerçevesinde çözümlenmektedir.

Çalışmada Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin gündelik hayatı odak alınarak oluşturulmuş kimlik inşasına temel oluşturan aidiyet bağlarının neler olduğu, nasıl olduğu, kolektif ve bireysel kimliğin çerçevesinde farklı yöntem yaklaşımlarının güçlü ve zayıf noktaları göz önünde bulundurularak araştırma sorularını cevaplamayı hedef edinmiştir. Topluluk üzerine köken ülkeden gelen ve ikamet edilen ülkede oluşan ve/ya dönüşen bağlar ölçüsünde ulus aşırı ve bütünsel yaklaşımla yapılan kültür analizi ile literatürdeki bir boşluğun doldurulması hedeflenmektedir.

Araştırmanın Organizasyonu ve Modeli

Birçok araştırmacı bir araştırmanın nasıl yapıldığı, niçin bu araştırma modelinin kullandığını ve kullanılan modelin araştırmayı nasıl etkilediğini bilme isteği noktasında hemfikirdir. Kullandığın model, diğer araştırmacılarınkinden farklılık gösterebilir (Miles ve Huberman, 1994: 20). Araştırma tasarımı, Punch’ın (2005) belirttiği gibi, araştırmacıyı görgül dünyada bir yere yerleştirir ve araştırma sorularıyla verileri ilişkilendirilmektedir.

Sosyal ilişkiler bireyler arasındaki köprülerdir. Bu ilişkiler bireyleri birbirine bağlar ve grubun içinde bireyleri işlevsel hale getirir (Wolff ve Draine, 2004: 457). Gündelik hayatın hareketliliği içerisindeki edimsellikler (performativity) üzerine çalışmalar sosyolojide yeni bir araştırma alanıdır ve bu yeni araştırma alanı empirik olarak ta bir alan açmaktadır. Bu çalışmada, hareketlilik (mobility) insanların, nesnelere, bilgi ve fikir akışlarına yönelik akademik bir ilgide analitik ve metodolojik bir uyumla, Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenlilerin gündelik hayatları (hareketlilik içerisinde) derinlemesine betimleyip ve analitik olarak analiz edilmektedir. Göçmenlerin ulusötesi bir düzlemde hareketlilikte gündelik hayat içerisindeki etkileşimlerini analiz edebilmek için bir alan araştırması düzenlenmiştir. Bu alan araştırması, göçmenlerin fiziksel ve fikirselleşme süreçleri içinde gündelik hayatlarındaki pratikler odağında göçmenlerin aidiyetlerini ve sosyal kimliklerini analiz etmek için gerçekleştirilmiştir.

Sosyal kimlik olmadan toplumdaki bireylerin söz söylemek mümkün değildir. Sosyal kimliği ise bireylerin toplum içinde etkileşimlerini sağlayan ağlar oluşturur. Bu ağlar her sosyal topluluk içindeki bireylerin sahip oldukları duygusal kökenli bağların farklılıklarını göstermektedir. Bağlar, ulus devletler, yerel hükümetler, ulusal ya da ulusötesi kuruluşlar ve gelişim acenteleri tarafından ajanların (eyleyen-agent) kişisel, ulusaşan kolektif ve kurumsal bağlılıklarını sağlamaya ve sürdürmeye çalışmaktadırlar (Faist, 2007: 183). Ulusötecilik özellikle göçmen kökenliler üzerinde yapılan araştırmaların metodolojik olarak göçün kalıcılık ve geçicilik noktasının nasıl ayrıştırılabileceğine dayanmaktadır. Köken ve göç alan ülkeler arasındaki mekik dokuma sürecinde Bash, Schiller ve Blanc (1994: 7) ulusöteciliği göçmenler tarafından sürdürülen, göç alan ve veren ülkeleri birbirine bağlayan ilişkileri vurgulamaktadırlar. Bu göçmenler göç ettikleri ülkeleri de evlerine dönüştürürler ve göçmenlerin kimlikleri bu eş zamanlı olarak iki veya daha fazla ülkeyi birbirine bağlayan ilişki ağlarına gömülüdür.

Bu çalışmada bireyler ve bu bireylerin kendi içinde çeşitli etkenlerle sosyal ilişkiler ağı içerisinde oluşturduğu gruplar üzerinde durulmuştur. Araştırma analiz seviyesi Faist'in (1997) vurguladığı mezo (orta) seviyedir. Bu sosyal ilişkiler ağı çözümleyebilmek için kültür analizi yapılmak üzere etnografik (kültürel) bir desen oluşturulmuş farklı grupların gündelik hayatı içerisinde bulunularak çeşitli sosyo-kültürel aktivitelere katılmıştır. Bu esnada görsel ve işitsel kayıtlar yoluyla veriler toplanmıştır. Geniş bir kitlenin analizi için ayrıntılı bir anket çalışmasının yanında derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Etnografik araştırma deseni içinde Türkiye kökenli Danimarka'da yaşayan göçmen kökenli vatandaşların deneyimleri çerçevesinde kimlik ve aidiyet algıları, eğilimleri olgubilimsel (fenomenoloji) yaklaşımla derinlemesine mülakatlarla ortaya konulmaktadır.

Sayılar ve hikâyeler arasında karmaşık bir karşılıklı etkileşim vardır (Majima, Moore, 2009: 2005). Bu çalışmada, araştırma sorularına cevaplandırmaya yönelik olarak çalışmada çoklu yöntem ve teknikler kullanılmıştır. Çoklu araştırma teknik uygulamalarında incelenen olgunun, bütüncül ve bağlamsal kavrayışının sağlanması ve bu olgunun bütünlüklü bir profilinin sunulması için (Kümbetgolu, 2008: 80) birçok yöntem aracı, birlikte kullanılmıştır. Bu çalışma amaçları bakımından betimsel ve analitik, araştırmanın teknikleri bakımından uygulamalı araştırma modelindedir.

Yaklaşım olarak inşacı ve yorumlamacı, veri toplama aracı olarak gözlem, anket ve yüz yüze görüşmeler, ele alınan süre olarak dönemlik, gözlemler neticesinde tanımlayıcı, verilerin ışığında betimsel ve açıklayıcı, bulgular neticesinde keşfedici niteliktedir. Araştırma'da elde edilecek bulgu ve sonuçlar Danimarka'nın çeşitli şehirlerinde ikamet eden 18 yaş üzeri, Türkiye kökenli vatandaşların genel eğilim, tutum ve kanaatleri ölçülmektedir. Anketleri desteklemek için görüşmeler, mülakatlar ve çeşitli kurumlarla bağlantıya geçerek istatistikî verilerle karşılaştırmalı olarak bulgular yorumlanmaktadır. Bu noktada araştırmamız sosyolojik (ve sosyal-psikolojik) olduğu kadar analiz birimleri neticesinde antropolojik bir çalışma özelliği göstermektedir.

Çalışmanın teorik çerçevesini, çağdaş göç, kimlik ve gündelik hayata yönelik teoriler, Avrupa'ya Türk işçi göçünün tarihi ve Danimarka'ya Türkiye giden göçmenlerin ve göçmen çocukları ile ilgili istatistiksel bilgiler oluşturmaktadır. Araştırma iki yıl süren ulusaşırı olarak tasarlanmış bir etnografik araştırma tasarımı oluşturularak, katılımlı gözlemlerle oluşturulmuş, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve açık uçlu sorulardan oluşan 480 kişi üzerinde uygulanan bir anket çalışması ve 25 kişiyle yapılmış yarı yapılandırılmış mülakatlar yoluyla Danimarka genelinde yaşayan 18 yaş üzeri Türkiye kökenli nüfusa uygulanmıştır.

Bu çerçevede Danimarka örneğinde seçilmiş olan Türkiye kökenliler evreninde seçilen örneklem üzerindeki uygulamalar neticesinde elde edilen verilerden bulgulara ulaşarak mevcut göç ve kimlik teorileri çerçevesinde bu bulguları değerlendirmektedir. Kimlik ve aidiyet konularını içeren, geniş bir olgusal durum taramasının ardından, din, dil, siyasal katılım, bütünleşme, değerler algısı, yaşanılan ülke, anavatan algısı ve aile, eğitim gibi toplumsal kurumlara bakışı içeren geniş çaplı bir tarama yapılmıştır. Örneklem üzerinde uygulanan tarama (survey) yöntemi, katılımlı gözlem, mülakat ve grup görüşmeleriyle araştırmayı destekleyerek örneklem geniş çaplı bir süreli filmi çekmektir. Elde edilen verilere teorik bilgiler ışığında yorumlarla var olan durumu ortaya koyarak, tanımlayıcı bir yaklaşımın yanı sıra ortaya çıkarılan neden-sonuç ilişkilerinden keşfedici bir bakış açısıyla kavramlar geliştirip, gözlemlemiş olan örüntüler ortaya koyulmaktadır. Elde edilen bulgular çerçevesinde yeni açılımlar sağlayarak bu alandaki literatüre ve toplumsal politikalara katkıda bulunulması temel amaçtır.

Teorik İçerik ve Tezin Çerçevesi

Bu çalışma, Danimarka’da yaşayan göçmenlerin sadece ana yönelik görünümünü vermenin ötesinde metodolojik olarak veri toplama araçlarını çeşitliliği ile toplanan zengin veriler yoluyla göçmenlerin bireysel ve kolektif nitelikteki hareketlilik içinde iç grup-dış grup bağlamında derinlemesine bir analitik çalışmadır. Çalışmada kimlik inşası, çift yönlü aidiyet bağlarının örüntülerinin tespiti ile nasıl göçmen pratiklerini etkilediği öznel ve toplumsal gerçekliğin inşası ve diyalektiği bağlamında ele alınmaktadır.

Literatürdeki bu alandaki çalışmalar iki noktada değerlendirilmiştir. Öncelikle Türkiye’den yurtdışına göç eden kişiler üzerinde yapılan araştırmalar ve daha sonra genel olarak ulusötecilik bağlamında yapılan göçmen araştırmaları üzerinde durulmuştur. Hareketlilik bağlamında “aidiyet ve kimlik oluşumları nasıl analiz edilebilir ?” Sorusundan yola çıkılarak etnografik bir alan araştırması uygulanmıştır. Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenlilerin diğer göç araştırmalarından ya da Danimarka’da Türkiye kökenliler üzerinde bütün kuşakları kapsayan bir araştırmanın eksikliğinden yola çıkarak alanın farklılıkları ve benzerlikleri keşfedilerek araştırma soruları ve araştırma araçları belirlenmiştir. Bu anlamda çalışma hem metot hem de alana özgü örüntülerin keşfedilmesi açısından önceki çalışmalara katkı sunmanın yanında gelecek çalışmalar için incelenmeye ihtiyaç duyulan noktaları ortaya çıkarmaktadır. Bu anlamda araştırma basit bir alan taramasının ötesinde veriler yoluyla gündelik hayattan sembolik evrene kadar göçmenlerin ilişkisel bir haritalarını da sunmaktadır. Tezin çerçevesi ise şu şekildedir;

- İlk bölümde araştırmanın kavramsal ve bağlamsal çerçevesi ortaya koyulmaktadır. Bölüm üç kısıma ayrılmaktadır. Öncelikle 1800’lü yıllardan bu yana “göç”ün bir olgu olarak günümüze kadar bir inceleme nesnesi olarak nasıl kuramsallaştırıldığı, göç biçimlerinin kategorilendirilmesinde, göçmenin bir özne mi yoksa nesne olarak mı kavramsallaştırıldığı sorusu cevaplandırılmaktadır. İkinci olarak ise göçle birlikte ulusötesi ağlar ve ulusötesi bir topluluğun oluşumuna ve göçmenlerin sürekli olarak iki ulus devlet arasında düşünsel ve fiziksel olarak oluşturdukları alanın nasıl ele alındığına bakılmaktadır. Bu alanda göç kalıcı olarak bir ülkeden diğer ülkeye gidişten hareketliliğe, coğrafi olarak sembolik sınırları olan mekânlar ise kültürel ve

toplumsal ilişkilerin bu hareketlilikte farklı mekânlarda yeniden üretilmesi olarak ele alınmaktadır. Hareketlilik içindeki mekân anlayışıyla kimlik kavramının nasıl kuramlaştırıldığı ve aidiyetin hareketlilik ve mekân ilişkisi içinde nasıl ele alındığı sorgulanmaktadır. Son olarak ise çalışmanın bağlamı ortaya koyulmaktadır. 1945 sonrası genel olarak Avrupa'ya uluslararası göç içerisinde Türk dış göçü ve Avrupa'ya göç içinde ise Türkiye'den Danimarka'ya göç kuramsallaştırılmıştır. Bu bölümde çalışmanın teorik arka planı ve bağlamsal çerçevesi ortaya koyulmaktadır.

- İkinci bölümde ise etnografik bir alan araştırması merkezinde toplanan nitel ve nicel verilerin epistemolojik ve ontolojik temeli bir literatür desteği ile sunulmaktadır. Çalışmanın alan araştırmasının nasıl yürütüldüğü etnografik bir araştırmanın gereklilikleri olan gözlem, mülakat ve doküman analizi araştırma deseni ve çalışmanın teorik arka planı çerçevesinde tartışılmaktadır. Bu bölüm Hubermas ve Miles'in (1994) nitel verilerin değerlendirilmesi yaklaşımından yola çıkılarak üç kısımda verilerin toplanması, analizi ve geçerlilik ve güvenilirlik bağlamında nasıl sonuçlandırıldığı ifade edilmektedir. Tüm bu kısımlar nitel ve nicel verilerin kombinasyonu çerçevesinde alt bölümlerde açıklanmaktadır.
- Çalışmanın üçüncü bölümünde Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenlilerin aidiyet bağlarının neler olduğu ve bu bağları etkileyen faktörler ele alınmaktadır. Bu bölümde alandan toplanan nitel ve nicel veriler birbirini destekler nitelikte sunulup yorumlanmaktadır. Bu bağların kolektif ve ilişkişel olduğu kabulünden yola çıkılarak göçmenlerin benliklerinin ulusötesi toplumsal nitelikteki mekanlarla ilişkisi ele alınmaktadır. Bu noktada çalışmanın bağlamı olan Danimarka'ya göç başlangıcı ve göçmenlerin mekanlar arasındaki hareketliliği ele alınmaktadır. En son olarak kolektif ve ilişkişel olarak nitelendirilen aidiyet bağları bulgularla birlikte yorumlanmaktadır.
- Dördüncü bölümde ise göçmen aidiyet bağlarının göçmenlerin kimlik inşasını nasıl etkilediği ele alınmaktadır. Yine bu bölümde göçmen kimlikleri mülakat katılımcılarının doğum yerleri ve göç yaşlarının katılımcıların benlikleri üzerinde bıraktıkları etkilere göre kategorilere ayrılmıştır. Bu bölümde göçmenlerin kimlikleri kimliklenme mekânlarına ve sosyalleşmeleri paralelinde

ele alınmaktadır. Kimlik verilerin ışığında teorik arka planı Simmel geleneğine dayanan “yabancı” ve “gruba” yeni katılanlar ayırımında yeniden kavramsallaştırılmaktadır. Kimlik ulusötesicilik bağlamında benlik ve toplum diyalektiğinde veriler yorumlandırılmaktadır. Özellikle “benlik” kavramı ile birlikte kolektif kimliğin ele alındığı sembolik etkileşimciler ve ulusötesici bakış açısı ile oluşturulmuş çalışmaların teorik perspektifinden faydalanılmıştır. Göçmen kimlikleri Danimarka doğumlu Türkiye kökenlilerin çift yönlü sosyalleşme, çocukluk yıllarında asli sosyalleşmenin tamamlanması ile birlikte yeni bir toplumda benliğinde bir kırılma yaşayanlar, ilk gençlik yıllarında göçenlerle, ilk gençlik yıllarından yetişkinliğe doğru bir aşamada göç deneyimini yaşayan kişilerin kendi ifadeleri ile nasıl kendilerini konumlandıkları yorumlanmaktadır. Bu konumlanma içsel ve dışsal tanımlama ile birlikte ele alınmaktadır. İçsel yorumlama bireyin algılarına dayanırken, dışsal tanımlama burada yine iç içe geçmiş grupların ötekini ve kendi üye tanımlarına dayanmaktadır.

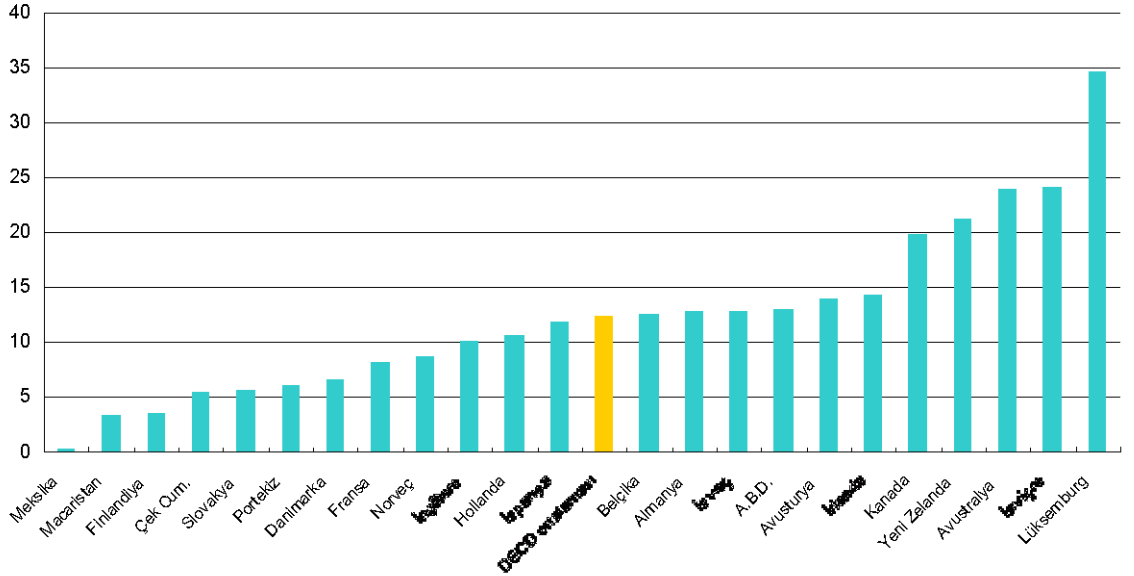
- Beşinci bölümde ise, “göçmenlerin aidiyet bağlarının pratiklerini nasıl etkilediği” ele alınmaktadır. *Pratik* kavramı ise göçmen aidiyetleri ve kimliklerinin gömülü olarak kabul edilen gündelik hayattaki rutinler ve törenselleşmiş nitelikteki göçmen kimliklerinin ve aidiyetlerinin onaylandığı, oluştuğu ve dönüştüğü edimsel aktiviteler alan ve yatkınlıklar bağlamında veriler yorumlanmaktadır. Gündelik rutinler dini pratikler, dil kullanımı, eş tercihi, medya kullanımı ve politik pratikler olarak ele alınırken göçmenlerin törenselleşmiş etkinlikleri yani aidiyet icraları etnografik alan araştırması sırasında sınır ötesi ulusa yönelik kutlamalar, düğün örnekleri, dini ve kültürel bir kutlama olan sünnet töreni yorumlanmaktadır. Göçmenlerin hareketlilik içerisindeki ağlarda sahip oldukları aidiyet bağları gündelik rutinler ve törensel etkinlikler ilişkisinde göçmenler tekrar tekrar kimliklerini yorumlarlar. Bu bölümde veriler Goffman, Berger ve Luckmann, Bourdieu’nun sosyolojik analizleri başta olmak üzere mekân, pratik ve yatkınlık kavramlarına dayanan teoriler ışığında yorumlanmaktadır.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE BAĞLAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Göç Olgusunu Kuramsallaşması

Kitlesel insan hareketlerinin artmasıyla birlikte göç, kuzey – güney diyalogunda en önemli küresel sorunlardan biri olmuştur. Göç, köken ülke ve misafir ülke arasında fırsatlar ve zorluklar üreten bir olgudur (Gakunzi, 2006: 5). Net göç, dışarıya verilen göçün toplam miktarından ülkeye gelen göçmenlerin sayısının çıkarılmasıyla elde edilen rakamdır. Turizm ya da iş seyahati şeklindeki geliş-gidişler bu istatistiğe dâhil değildir.

Tablo 1: OECD Ülkelerindeki Göçmen Oranı Dağılımı

Kaynak: OECD Factbook 2009: Economic, Environmental and Social Statistics, www.sourceoecd.org/factbook

Yukarıdaki tabloda, göçmen oranının en yüksek olduğu ülke 34,8 ile Lüksemburg iken Danimarka 6,6 ile 2006 yılı OECD ortalaması olan 12,4'ün oldukça altında olduğu görülmektedir. Göçmen nüfusun tanımı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bununla birlikte, göçmen nüfus bir ülkede ikamet eden başka bir ülkede doğmuş kişileri ifade eder (OECD Factbook 2009). Bu tanıma göre OECD ülkelerindeki göçmen oranı ülkelere göre oranı tabloda verilmiştir.

Tarih boyunca toplumlar çok çeşitli sebeplerle hareket halinde olmuşlardır. Bu hareketlilik insanlıkla birlikte olagelen bir olgudur. Göç olarak kavramsallaştırılan hareketlilik, genel anlamıyla bireysel ya da grup olarak sembolik veya siyasal sınırların ötesinde, yeni yerleşim alanlarına doğru geçici veya kalıcı nitelikteki hareketin kavramsallaştırmasıdır (Marshall, 2003: 685). Yüzyıllardır toplumların tarihsel bağlamları içerisinde gerçekleşen göç, ulus devletlerin sınırlarını çizmesiyle birlikte farklı bir bağlamda kuramsallaştırılmıştır. Ulusal sınırlar bağlamında iç ve dış göç olarak sınıflandırılan göç olgusunun küresel anlamda yapısı geçtiğimiz asırda bir dönüşüm geçirmiştir. Yirminci yüzyılın başında Avrupa Amerika'ya doğru göçün başlıca kaynağı olmuştur. Bunun dışında aynı dönemde kıtalar arası bir akış gerçekleşmiştir. Amerika küresel sitemin tayin edicisi haline gelmiştir. Günümüzde ise Avrupa, Afrika'dan, Asya'dan ve Amerika'dan göç alan bir bölge haline gelmiştir (Skeldon, 2006: 15-16).

Geniş çaplı bu hareketler, küresel anlamda, ekonomik, politik ve sosyal olarak tüm insanlığı etkileyecek şekilde oluşumlara sebep olmuştur. Merkez ülkelerdeki sanayileşme süreci on sekizinci yüzyılın ortalarından başlayarak on dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar sürmüştür. Sanayi ülkelerinin mallarının çevre ülke pazarlarını istila etmesi sonucu çok sayıda esnaf, zanaatkâr ve topraklarını yitiren köylü işsiz kalmıştır. Gerek sınır ötesi göçler gerekse içgöçler iktisadi yapı değişiklikleriyle ilişkili olmuştur. 18. ve 19. Yüzyıllardaki sanayileşme hareketi, kırdan kente göç eden kişilerin ucuz iş gücü ve ikinci dünya savaşı sonrasındaki iktisadi sıçrama Türkiye'nin de içinde bulunduğu Akdeniz ülkelerinden gelen işgücü ile gerçekleşmiştir (Toksöz, 2006: 14-15). 19. Yüzyıl Avrupa'dan Amerika'ya, İkinci Dünya savaşı sonrası Akdeniz'den kuzey Avrupa'ya göç eden misafir işçiler ve savaş sonrası mülteciler tarihsel olarak uluslararası göçün kuramsallaşmasında önemlidir.

Toplumsal yapıda göçle birlikte ortaya çıkan değişimlerin gözlemlenmesiyle birlikte çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Greenwood'un göç araştırmalarının başlangıç tarihiyle ilgili çalışmasında göçü inceleme nesnesi olarak ele almıştır. Göçü bir inceleme nesnesi olarak iç göç üzerine kırsaldan kente doğru akışı ilk defa Ravenstein tarafından 1880 yılında çözümlenmiştir. Ravenstein'in çalışmaları Birleşik Krallığın nüfus sayımlarını içermektedir. Ondokuzuncu yüzyıl sonuna doğru ise kentleşme, Amerika ve Avrupa'da

hızlı bir şekilde artmaya başlayınca kırdan kente doğru bir göç söz konusu olmuştur. Bu noktada Afrika kökenli Amerikalılarında hareketi beyazlarınki kadar dikkate değerdı. İkinci toplumsal etkisi ise büyük dünya depresyonu (1929) olmuştur. Ravenstein'in kendisi bir coğrafyacı olmasına rağmen, tarihsel süreci içerisinde göç olgusu kesinlikle disiplinler arasıdır. 1930'lerde sosyologlar ve demografyacılar da bu alana girmişlerdir. Fizikçiler, coğrafyacılar, antropologlar, politik bilimciler, epidemolog ve diğer birçok sosyal bilimci de bu alana giriş yapmıştır. Ravenstein'in döneminde, bir sonra ki yüzyılın büyük bir göç yüzyılı olacağı öngörülmemiştir. Kendisi ilk çalışmalarında veri eksiliğinden kaynaklanan sorunlar üzerinde durmuştur. Daha sonra göçün yedi kanununu belirleyerek bu noktadan birçok analiz yapmıştır. Bu çözümlenelerde göçlerin kısa mesafeli olduğunda, göç alan bölgenin çekici özelliklerinden bahsetmiştir. Uzun mesafeli olan göçün endüstriyel merkezlere doğru olduğu ve bölgedeki yerlilerin daha az göç ettiği ve kadınların erkeklere göre daha fazla göç ettiği üzerine sonuçlara varmıştır. Ravenstein, ekonomik sebepleri çekici ve itici kırsal kesimden kente göç bağlamında ele almıştır (Greenwood, Hunt ve diğ. , 2003: 4-7).

Bu göçlerin kodlanması Ravenstein'den (1885, 1889) Sjaastad (1962), Lee (1966), Harris ve Todara (1970) ve White ve Woods'a (1980) kadar bütün göçmenlerin eğitimsiz ve fakir olduğuna ilişkin kabul ve çıkarımlara sebep olmuştur. Diğer bir değışle göçmenin özünde fakir, yerinden edilmiş, marjinal ve çaresiz olduğudur. Ya da otomatik olarak, Bangladeş'ten Filipinlerden, Senagalden ya da Arnavutluk'tan gelen göçmenlerin eğitimsiz dahası misafir toplumda (host country) onlarla etkileşim halinde olanların sosyal olarak alt tabaka olduklarıdır (King, 2002: 89-90). 1950'li yıllar boyunca ve 1960'lı yılların başında önde gelen göç çalışmaları Pennsylvania üniversitesinde yürütülmüştür. 1870 ve 1950 arası, Amerika'da nüfusun yeniden dağılımı ve ekonomik gelişim ile ilgili üç cilt halinde bu çalışmalar C.P. Brainerd, R. A. Easterlin, H. T. Eldridge, S. Kuznets, E. S. Lee, A. R. Miller ve D. S. Thomas'ın çalışmalarını içermektedir. Kuznets ve Thomas tarafından yürütülen bu çalışmalar daha çok betimsel ve çıkarımsaldır (Greenwood Hunt ve diğ, 2003: 27). Fakat göçün aileler ve topluluklar üzerinde etkisi ile ilgili çalışmalar 1940'lara kadar dayanmaktadır. Bu tarihte Conrad M. Arensberg ve Solon T. Kiball İrlanda'da aile ve cemaat çalışmalarıyla coğrafi dağılımın aileye özgü yükümlülük ve sevgi bağlarını yok etmediğine dikkat

çekmişlerdir. Amerika'ya göç etmiş İrlandalı köylülerin memleketlerindeki akrabalarına para göndermeleri bu duruma örnek olarak verilebilir (Marshall, 2003: 686).

Göç olgusunun, geniş toplum kitlelerinin sosyal, politik, ekonomik ve demografik yapısında ki dönüşümlerine etkisi çok önceki yüzyıllara dayansa bile ikinci Dünya Savaşının sonrasında, uluslararası göçün hacmi artmış ve göçün biçiminde değişiklik meydana gelmiştir. Castles ve Miller'in (2003: 68) iki ana aşamaya ayırdığı bu sürecin ilki, Batı Avrupa ülkeleri, Kuzey Amerika ve Avustralya'ya, 1945'ten 1970'lerin başına kadar olan, gelişmiş ülkelere daha az gelişmiş ülkelerden göçmen işçilerin akışıdır. Bu akış, petrol kriziyle birlikte 1973-74 yılları arasında durdurulmuştur. İkincisi 1970'lerin ortasında başlayan 1980'lerin ortasında ivme kazanan, Avrupa, Kuzey Amerika ve Avusturya'yı da içeren Japonya'ya akışı içermektedir.

Niçin göç olagelmektedir? Göçün dünyevi ve mekânsal etkileri nelerdir? Göçün köken ülke, hedef ülke ve göçmenlerin kendilerinin üzerine etkileri nelerdir? Bu sorular, tarihsel olarak göç olgusunu kuramsallaştırmak üzere ekonomik ve politik temelli yola çıkılan analizlerden sosyal sürece doğru dizilim göstermektedir (King, 2002: 90). Uluslar arası göç üzerine, teori ve araştırmalar genel olarak iki temel soru üzerinde toplanmıştır. ilk soru, göçün niçin gerçekleştiği ve neden bunca zamandır devam etmekte olduğu, ikincisi ise göçmenlere göç edilen ülkede neler olduğu ve göçmenlerin varlıklarının ekonomik, sosyal ve politik olarak ne sonuçlar doğurduğudur. Sosyologlar, tarihsel olarak, ilk soruları ekonomist ve demografyalara bırakarak, ikinci grup sorular üzerinde odaklanmışlardır. Fakat 1980 sonrası sosyologlar arasında, ilk sorular üzerine olan ilgide de bir artış görülmektedir (Heisler, 2000: 77). 1970'li yıllardan beri antropoloji içerisindeki göç çalışmaları kültürlerarası kapsamda çözümlenmesi noktasında genişletilmiştir. Antropologlar, inanç, davranış ve grupların etkileşimini içeren kültür üzerine odaklanmışlardır. Göç çalışmaları içerisinde, kimlik ve etnisite noktasında kültürel değişim ve sosyal organizasyonlar incelenmektedir (Brettell, 2000: 98). Sosyolojik göç araştırmalarına bakıldığında çeşitlilik görülmekle birlikte akrabalık, toplumsal ağlar ya da iktisadi gelişme gibi konulara yönelik incelemelerin daha büyük problemlerin parçalarını oluşturduğu görülmektedir (Marshall, 2003: 685). Antropoloji ve sosyoloji analiz birimi noktasında ayırım göstermektedir. Antropoloji bireylere ve

gruplara mikro seviyede yaklaşırken, sosyoloji gruplara daha ziyade makro bir yaklaşım sergilemektedir.¹

Göç araştırmacıları, disiplinlerarasılığın faydası konusunda iki argüman geliştirmişlerdir. İlki, diğer disiplinlerin kuramsal ve kavramsal bir araç olarak sunulması gerektiğidir. Çünkü her disiplin özel bir analiz seviyesinde uzmanlaşmakta ve olgulara yönelik olarak diğerler disiplinlerden farklı olarak kendi açıklama kategorilerini geliştirmiştir. Ve bu kategoriler bir disipline diğer disipline ödünç verilip adapte edilebilir. Böylelikle gözlemlenmiş olgu yeniden tanımlanabilmektedir. Sosyoloji beşeri sermaye (human capital) kavramını ekonomiden, ulusötesi mekân (transnational space) kavramını coğrafyadan alırken, ekonomistler, kurum ve ağ kavramlarını sosyolojiden, politik bilimler ise sistem ve yapı kavramlarını sosyolojiden ödünç almaktadır. Bu durum ilgili çalışma alanını zenginleştirmektedir. İkinci argümansa, bir disiplinin diğer disiplin yoluyla empirik bulgularını çapraz olarak kontrol etmesi yoluyla güvenilirliği artırmakta ya da desteklemektedir. Taramalar (survey) ve istatistiksel analizleri, mülakatlar, katılımlı gözlemler ve arşiv çalışmalarını bir arada kullanarak, nicel ve nitel yöntemleri birleştirmek eğilimi gittikçe artmaktadır. Böylelikle, farklı disiplinlerin metotlarının bütünleyici olarak eklenmesi yoluyla gerçekliğin daha doğru bir resminin ortaya koyulması sağlanabilmektedir. Her iki durumda da, disiplinlerarası araştırmanın, ilgili disiplinin perspektifinin kör noktalarıyla bahşedilip, yeni yorumsamacı yaklaşımların açılanmasına yardımcı olabileceği beklenmektedir (Boswell, 2008: 549-550). Sosyal bilimciler göçün etnik, kültürel, politik ve ekonomik anlamda hem sebepleri hem de sonuçları üzerinde yapılacak araştırmaların teorik ve metodolojik yaklaşımları üzerinde yoğunlaşmışlardır. Farklı disiplinlerin göç olgusuna analiz birimleri ve temel araştırma sorularına kuramsal ve metodolojik olarak yaklaşımlarında ayrımlar yapılsa da bu disiplinler çeşitli noktalarda kesişmektedir.

Göç olgusunun sebebini açıklamaya yönelik teoriler, ekonomik, tarihsel – yapısal yaklaşımlardır. Yeni bir disiplinlerarası yaklaşım olan göç sistemleri teorisi ve ulusötesicilik teorisi göçü bir süreç olarak ele almaktadırlar. Göçün, göçmenlerin yerleşme sürecinde hem kendi sosyo – kültürel yapıları üzerinde hem de içinde

---

¹ Bazı mezo, makro ve mikro düzeylerde farklılıklara bakınız Faist, Thomas 2000 The Volume and Dynamics of international migration in Transnational Social Space, Oxford, Oxford University Press

yaşadıkları büyük toplumun yapıları üzerinde hatta köken ülkeyle var olan veya kesilen ilişkileri düzeyinde etkileri neticesinde çalışmalar yapılmış ve etnisite, ırkçılık, kültür, kimlik, aidiyet, ulus devlet ve vatandaşlık kavramları temelli konular kuramsallaştırılmıştır. Buradan hareketle, göçü bir süreç ve sonuç olarak değerlendiren yaklaşımlarla farklı kuramlar ele alınacaktır.

1.1.1. Göç Biçimlerinin Yeniden Kategorilendirilmesi

Göç olgusunun uzun tarihi içinde gerek göç süreci ve göçe sebep olan etkenleri gerekse göçün toplumsal sonuçlarıyla ilgili sistemli araştırmaların tarihini açıkladıktan sonra, bugün göç olgusunun hala dikotomik ve parçalanmış bir inceleme alanı olma özelliğini koruduğu söylenebilir (King, 2002: 90). Göç araştırmalarında göç fenomenine gerek bir süreç olarak göçün kendisi üzerinde gerekse bir sonuç olarak göçün köken ve hedef ülke üzerindeki çeşitli açılardan etkisi üzerinde olsun yaklaşım ve yöntembilim yönünden farklılık göstermekle birlikte göçün terminolojide kategorileri geneldir. Bu kategoriler üzerinden göç ayrıştırmaları disiplinlerarası kabul görmekle birlikte kategorisine göre coğrafi, politik, sosyo – psikolojik ve ekonomik olarak temellendirilebiliriz. Bu kategoriler coğrafi alan söz konusu olduğunda köken yeri ve hedef yer arasında ayrımlar yapılmaktadır. Bu noktada bir diğer ayrım iç göç ve dış göç arasında yapılmaktadır. İç göç bir ülke içinde bir yönetsel birimden diğerine yapılan göç iken uluslararası göç ülke sınırlarının aşılması ve yasal statünün değişmesiyle ilgilidir. Uluslararası göç, sığınmacıları, yerinden edilmişleri, ülkelerini terk etmek zorunda bırakılmışları da içermektedir ve göçün gönüllü veya zorunlu olma niteliğine bağlı olarak ayrılmaktadır (Toksöz, 2006: 109). Bu nitelikte legal veya illegal olmasıyla ilgilidir. Yine kalıcı veya geçici olarak da göç sınıflandırılabilir.

- **İç Göç ya da Dış Göç:** Göç ister iç isterse dış olarak sınıflandırılın coğrafi mekân değiştirme sürecinin toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketlerinin tümü olarak tanımlanmaktadır (İçduygu, Sirkeci ve diğ. 1998: 207). Kısacası göç, bir coğrafi mekân değiştirme sürecidir. Ulusal sınırlarla ayrılan bu iki göç türü, göç çalışmalarında çerçeve (kuramsal ve analitik) ve model bakımından ayrılmakla birlikte son zamanlarda çok az çalışmada ortak bir kuramsal çerçeve modeli oluşturma çabası sözkonusudur. Skeldon'un Asya'da yapmış olduğu iç göç ve

dış göç arasındaki bağlantılar ve gelişme üzerine yaptığı çalışmanın hipotezleri iç göç ve dış göç sistemleri arasında bir farklılık olduğu ve iç göçün dış göçe dış göçün ise iç göçe sebep olduğudur (Skeldon, 2006: 18). İç ve dış göçle ilgili çalışmalarda nasıl iç göçün sıklıkla dış göçle sonuçlandığı ve göç edilen ülkede göçmenler ve etnik toplulukların nasıl bir akışkanlık gösterdikleri çözümlenir. Böylelikle ulus devletlerde sınırlar belirsizleştikçe iç göç ve dış göç arasındaki ayırımıda belirsizleşmeye başlamaktadır. İç göç ve dış göç hareketlerinde ortaya çıkan diğer bir belirsizlik ise iki birim arasındaki ulus devletlere ait sınırların değiştiği durumlarda görülebilmektedir. Almanya'nın birleşmesinden, Yugoslavya ve Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonra bu durum görülmüştür. Hem iç hem de dış göç çalışmalarında hane halkı ve aileler birey ve grup seviyesinde ele alınmıştır (King, 2006: 92).

Erman (2007: 491-492) iç göç ve dış göç ilişkisini gecekondu üzerinden anlamaya çalışmıştır. Bu çalışmada Erman, Ankara'da Alevilerin ağırlıklı olarak yaşadığı bir gecekondu mahallesinde etnografik bir çalışma yaparak Avrupa'daki Türkiye kökenli göçmenler ve Türkiye'deki gecekondu olgusunu, "Almanca" "gecekondulu" ilişkisinde ekonomik yönden bir analiz yapmaktadır. Yanısıra iç göç sonucunda kurulmuş köy dayanışma dernekleri ile yurtdışındaki göçmenlerle ve onların kurdukları derneklerle olan ilişkisini ekonomik ve siyasi yönden analiz etmektedir. Faist (2003: 42) en temel aşamada iç göç ile uluslararası göç arasında bir ayırımı gitmek için idari olarak belirlenmiş bölgesel birimlerin kullanılabilmesini belirtmektedir. Bu durumda aynı idari birim içerisindeki bir hareketin artık göç olarak görülemeyeceğini, bunun yeniden yerleşme olarak tanımlanabileceğini ifade etmektedir. Nüfus sayımlarında göçmen olarak sınıflandırılan kişilerin sayısı, bölgesel sınırlar tarafından üretilmiş bir suni yapıdır.

- **Gönüllü ya da Zorunlu Göç:** Bireylerin daha iyi yaşam koşulları, daha iyi bir iş, eğitim şartları, evlilik, aile bağları gibi sebeplerle herhangi bir zorunluluk olmadan kendi irade ve isteğiyle olan göç hareketlerine gönüllü göç denilebilmektedir. Çatışma veya şiddet durumunda güvenlik sebebiyle, doğal veya insan kaynaklı ortaya çıkan bir felaketten kaçmak üzere bireylerin kendi

irade ve istekleri dışındaki göç hareketleri bu kategorisine girmektedir (Toköz, 2006: 109).

Göç çalışmalarındaki dikotomilerden (ikilik) biri de gönüllü veya zorunlu göç kategorileştirmesidir. Bu noktada evlilik, çalışma gibi noktalarda bireylerin aileleri tarafından zorlandığı gerçekliği göz önüne alındığında bu şekilde göç edenlerin hangi göç kategorisine girebileceği çokta net değildir. Baskı sonucu veya özgür irade ile göç kararı alınması karmaşık bir süreçtir. King (2002, 92-93) özgür irade ile veya zorla göç ayrımının açık olmadığı alanlar üzerinde durmuştur. Göçmenlerin özgür iradesiyle büyük ölçüde ekonomik olmayan sebeplerle daha iyi bir eğitim amacıyla veya daha memnun olacakları bir çevreye ve iklim şartlarına göçünde, göçmenler işsiz kalmamak ya da çok düşük ücretler sebebiyle buldukları hayat şartları tarafından yüksek ücretli iş bulmak için sevk edilmektedir. Çoğunlukla kontrolleri dışında aşırı fakirlik, açlık, çevre krizi, politik kaos ve etnik gerilimler sebeplerinin onları bir nevi göçe zorlandıkları söylenebilir. Bazı insanlar ise, diğer insanların kontrolü altında göç kararı vermek zorunda kalabilir. Bunlara köle göçü, mültecilerin kaçıışı ya da aileleri tarafından yurtdışına getirilen çocuklar örnek verilebilir. Bu sınıflamadaki göç tipleri irade ve zorlama ayrımında bulanıklık göstermektedirler. Zorunlu göç ile ilgili tartışmalara bakıldığında bir politik konu olduğunu görebiliriz. Bu tartışmalar ulusal seviyede sınır kontrolüyle ilgili ulusal güvenlikle bağlantılandırılmaktadır. Castles (2003: 13-14), sosyologlar için toplumsal dönüşüm sürecinde zorunlu göçün araştırmalarda ve analizlerde yer alması gerektiğinin üzerinde durmaktadır.

- **Legal veya İlegal Göç:** Küreselleşmenin karşımıza çıkardığı göçün yasal veya yasadışı olma niteliği, göçün kontrolüyle ilgili olan göç tartışmalarının içinde gerçekleşmektedir. Birçok kişi yasal ve yasadışı kavramsallaştırması yerine düzensiz veya kayıt dışı göç kavramlarını kullanmayı tercih etmektedir (King, 2002: 93-94). Yasalar çerçevesinde amacına ulaşamayan göç ediminin yasadışı yollarla gerçekleşmesine illegal göç denilmektedir. Avrupa örneğine baktığımız zaman, 1970'lerin ortasında işçi alımı yasağıyla göçmen alımına bir sınırlama getirildikten sonra sığınmacıların sayısında bir artış başlamıştır. 1980'ler ve

1990'ların başına kadar bu sınırlamalar artınca, yasadışı olarak göç oranlarında açık bir şekilde artış görülmektedir. Kapılar kapandıktan sonra yasal göç için herhangi bir şansı kalmayan mülteci ve sığınmacılarında oranında artış görülmektedir. Göçün bu yeni yüzleriyle birlikte söz konusu yasallık, yasa dışılık ve suç olunca kategorileştirmekte güçleştirilen birçok belirsiz alan ortaya çıkmıştır.

Klaus (2004: 13-14) yasal ya da yasal olmayan göçün, kriminal göç bir tarafa bırakıldığında, karmaşık ve bazen birleştirerek dört ana gruba ayrılabilceğini ifade etmektedir. Kişi ilk olarak ülkeye, sezonluk işçi, turist (iş veya gezi amaçlı), sığınmacı veya mülteci olarak giriş yapar. Sonrasında ülkede kalma süresinin aşması ya da çalışma izni olmadan çalışması halinde, statüsü kayıt dışı olur yasalardan yasadışına geçer. İkinci olarak ise yasadışı ya da gizli olarak sahte evraklarla sınırın aşılmasıdır. Böylelikle ülkede yasadışı olarak kayıt dışı ya da sahte evraklarla çalışılır. Üçüncü durum ise, üçüncü dünya ülkelerinde seyahat acentesi gibi çalışan insan kaçakçılığı yapan organizasyonlardır. Dördüncü durum ise üçüncü durumla dar anlamda üst üste gelmekle birlikte ayrılmış bir yasadışı alanı oluşturmaktadır.

- **Geçici ya da Kalıcı Göç:** Göç hareketinin geri dönüş ile gerçekleşmesi halinde geçici eğer bu hareket geri dönüş ile sonlanmıyorsa kalıcı göç olarak isimlendirilmektedir. Geçici göç, süreklilik ve değişimi içinde barındırmaktadır. Bell çalışmasında turist akışı ile kalıcı göç arasında bir bağlantı olduğunu savunmaktadır. Ona göre turizm geçici ve devirli nüfus hareketlerinden biridir. Kalıcı ve geçici hareketlerde ikamet süresi ve ikametın sebebine bakılmaktadır. Geçici nitelikli ikamet en az bir gece sürüyorsa, hareketin sebebi ürün ve tüketim temelli olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu noktada ürün olarak, kalıcı hareket için işgücü göçü, iş gezisi, uzun mesafe, gidiş geliş ve sezonluk olmak üzere ayrılmıştır. Bir de günlük bir hareket ise gidiş geliş sürecini içermektedir. Kalıcı olarak hareket edilen durumlarda ev sahibi olma gibi yerleşmeye yönelik tüketim söz konusu iken günlük ve turistik hareketlerde, aile ziyareti, gezi, alışveriş, hastaneye gidiş, eğitim vs. gibi tüketim sebepleri işlenmiştir (Bell, 2000: 97). Göçün kalıcı ve geçici olması birçok yönden bireyi etkilemektedir.

Vatandaşlık ve diğer hukuksal haklar konusunda bir belirsiz alan oluşturmaktadır. Özellikle psikolojik anlamda, birçok uzun süreli göçmen dönme arzusu ve kalma zorunluluğu arasında bir kopukluk yaşamaktadır. Bu geri dönüş miti bir arada kalmışlığında ifadesidir. Vatanın artık hiçbir yerde var olmaması sebebiyle göçmen olma durumunun artık zihinsel seviyede kalıcılığı söz konusudur. Bu da ulusötesi toplulukların oluşumu tartışmaları içerisinde yer almaktadır (King, 2002: 93).

Göç üzerine çalışmalarda göç bir süreç olarak ya da göçün köken ülke, göçmen topluluk ya da hedef ülke üzerindeki etkileri ve sonuçları çerçevesinde incelenmiştir. Bir süreç olarak göçün açıklanmasına yönelik yaklaşımlar ve göçün sonuçları üzerinde analizler yapılmıştır.

1.1.2. Göçün Başlangıcını ve Sürecini Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar

Göçle ilgili birçok eski kuram, göçü açıklamaya yönelik itici ve çekici faktörler üzerinde odaklanmaktadır. İtici faktörler, savaş, kıtlık, siyasi baskı ya da nüfus baskıları gibi insanları göçe zorlayan köken ülkenin dinamikleridir. Çekme kuvvetleri ise emek piyasası, daha iyi hayat şartları, düşük nüfus gibi tersi faktörlerdir. Günümüzde ise çok yönlü bir süreç olarak kabul edilen göç süreci itme ve geçme kuramlarıyla açıklanamayacak kadar karmaşık bir süreç olarak kabul edilmektedir (Giddens, 2008: 570). Farklı disiplinlerden bilim adamlarının ilgi duyduğu göç olgusu olağanüstü bir kompleksliğe sahiptir (Brettell, 2000: 1). Kompleks bir takım faktörler ve etkileşimler göçü ortaya çıkarır ve bu akışı etkiler. Bu noktada göç sosyal oluşun bütün yönlerini etkiler ve yine kendi kompleks dinamiklerini ortaya çıkarır. Göç çalışmaları literatürde iki farklı dala ayrılmaktadır. Göç güncel bir eylem olarak mekân ötesi bir hareket olarak genellikle coğrafyacılar ve ekonomistler tarafından ele alınmaktadır. Göçü bir ürün olarak ele alan çalışmalar ise etnik grupları ve diasporaları inceleyerek, bu grupların entegrasyonu, etnik ilişkileri ve kültürel özelliklerinin analizi yaparlar. King'e göre her ne kadar bu iki alt alan analitik olarak farklılaşsa da aralarındaki bağlantılar yeteri kadar ortaya çıkarılmamıştır. Göç olgusu göçmen topluluk üzerinde etkide bulunduğu gibi Glick Schiller, Portes, Pries ve Faist'in son yıllarda kuramsallaştırdığı ulusötesi göçmen topluluklar iki veya daha fazla ülke üzerinde yaşamlarını sürdürmekte ve dönüşüm göstermektedir (King, 2002: 91-92). Sirkeci (2006) ise bir süreç olarak uluslararası

göçü iki karşıt bölüme ayırmaktadır. Bunlar göçün, birey ve grupların çatışan çıkarlarıyla ajanların hareketini düzenler ya da kontrol eder.

Göçün tarihi göç hareketlerinde kapitalizmin ve piyasaların egemenliğinin yarattığı işgücü talebinin belirleyiciliği yanında, göç bireylerin ve bu bireylerin ailelerinin de kararlarının önem taşıdığı karmaşık bir süreçte küresel göç örüntülerine makro ve mikro düzeydeki süreçler arasındaki etkileşimden üretilen sistemler olarak bakılmaktadır (Toksöz, 2006: 117). Giddens (2008: 570) makro ve mikro süreçlerin arakesiti olarak Almanya'daki geniş Türk göçmen topluluğunun durumunu örnek göstermektedir. Makro düzeydeki etmenler, Almanların ekonomik açıdan işgücüne gereksinimi, Türkiye'deki ekonomik durumun çok sayıda kişinin arzuladığı düzeyde para kazanmasına engel olması gibi etmenlerdir. Mikro düzeyde ise, Almanya'daki Türkiye kökenli topluluk içerisinde karşılıklı desteği sağlayan gayri resmi ilişki ağı ve kanallarıyla Türkiye'de kalan aile ve arkadaşlarla güçlü bağların olmasıdır.

Uluslararası göçü açıklamaya yönelik teoriler göçün niçin başladığını ve nasıl devam ettiği sorularını cevaplamaya çalışmaktadır. Neo – Klasik İktisat: Makro, Neo – Klasik İktisat: Mikro Teori, İkili İşgücü Piyasa Teorisi, Dünya sistemleri Teorisi göçün başlangıcını açıklamaya yönelik iken Ağ Teorisi, Kurumsal Teori, Kümülatif Nedensellik, Göç Sistemleri Teorisi göçün sürekliliğini açıklamaya yönelik teorilerdir (Massey, Arango ve diğ., 1993: 35). Yüzyılı göç çağı olarak isimlendiren Castles ve Miller (2003: 22) göç sürecini açıklarken karmaşık birçok faktör ve etkileşimi hem etkilenen hem etkileyen bir süreç olarak tanımlayarak, göçün ekonomik teorilerle, tarihsel – yapısal yaklaşım, göç sistem teorisi ve disiplinlerarası bir yaklaşıma eğilim ve ulusötesi teori olarak dört ana başlıkta açıklamaktadır. Birçok teorik yaklaşım göç akışını açıklamaktadır. Ekonomik yaklaşımlar, göçü işgücü piyasasına bir tepki olarak ifade ederken, kültürel teoriler merkez-çevre ilişkisi örüntüsüyle, sosyal ağlar ise göç akışının hali hazırda kurulan göç ağları olduğunu öne sürmektedir (Hooghe, Trappers ve diğ., 2008: 476).

- **Göçün Ekonomik Temelli Açıklanması:** Neo – klasik iktisat teorisi, coğrafyacı Ravenstein'in formüle ettiği en eski sistemli göç teorileri olan göçün istatistiksel kanunlarından gelmektedir. Bunlar, birçok demografyacının, coğrafyacının hala kullandığı daha önce de söz ettiğimiz itme çekme teorileridir.

Neo – klasik iktisat yaklaşımları her ne kadar sosyologlar, demografyacılar veya diğer disiplinlerden bilim adamları tarafından da kullanılsa daha çok ekonomistlerin çalışmalarında görülmektedir. Bireyin göç kararında görece maliyet ve faydanın rasyonel karşılaştırmasını referans noktası olarak almaktadır (Castles ve Miller 2003: 22). Neo – klasik iktisat yaklaşımı makro ve mikro olarak ayrılmaktadır. 1954’te Lewis’in, 1961’te Ranis ve Fei, 1970’te Harris ve Todaro emek göçünü ekonomik gelişim süreci içerisinde geliştirmişlerdir (Massey, Arango ve diğ., 1993: 36). Bireylerin ülkeler arasındaki farklılıklara göç ederek tepki göstermesini inceleyen bu teoride, göçün yapısal belirleyicileri üzerinde odaklanan makro yaklaşımın yanısıra bireyin davranışını belirleyen mikro yaklaşıma dayanmaktadır. Makro düzeyde göç sermaye ve emeğin eşitsiz coğrafi dağılımından kaynaklanmaktadır. Bu durum kendini ücretlerin ve yaşam standardının eşitsizliğinde göstermekte ve göç arzın itmesi, talebin çekmesine bağlı yaratılmaktadır.

Neo – klasik teorinin egemenliğini 1970’lerde ideolojik yelpazenin diğer ucunda duran bir düşünce okulu olarak ta Neo – Marksist bağımlılık okulunun, özellikle Singer göçe ilişkin çalışmalarında kırdan büyük kentlere hareket üzerinde durmuştur. Burada odak noktası sanayileşmiş merkez ile kırsal çevre arasında ki eşitsiz ilişkilerdir. İkili iş gücü yaklaşımı ise 1970’lerin sonlarında Piore’in de içinde olduğu bazı bilim adamlarının geliştirdiği bu teori göçü modern sanayi toplumlarının yapısal ihtiyaçlarıyla bağlantılandırmakta ve göç alan ülkelerin göç örüntüleri üzerine odaklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre göçmen işgücü için sürekli talep sanayileşmiş ülkelerin tabakalı işgücü piyasalarının sonucunda ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ekonomilerde gerek işgücü piyasasının genelinde gerekse işletme düzeyinde sermaye yoğun sektörler ve işler ile emek yoğun sektörler ve işlerin varlığına bağlı olarak işgücü piyasasında ikili bir yapı vardır. Profesyonel göçenlerin yeni ekonomisi teorisi ise 1990’larda Stark tarafından geliştirilmiş olup Neo – Klasik geleneğe dayanmakta ve göçe yol açan süreçte göçmenin ailesinin veya hanesinin rolü üzerine odaklanmaktadır. Rasyonel seçim kararı bireyin değil aile stratejisinin önemli bir ögesidir (Toksöz, 2006: 16 – 17, 20).

- **Tarihsel – Yapısal yaklaşım:** Göçe Tarihsel – yapısal yaklaşım birçok model içinde yer almaktadır. Bunlar bağımlılık teorisi, iç sömürgecilik, merkez çevre sistemi ve küresel birikim yaklaşımıdır (Wood, 1982: 292). Entellektüel kökleri Marksist politik ekonomi ve dünya sistemleri teorisine dayanan Tarihsel – yapısal yaklaşım, uluslar arası göçe 1970’lerde alternatif bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım dünya ekonomisi içinde ekonomik ve politik gücün eşitsiz dağılımı üzerine vurgu yapmaktadır. Göç esas olarak ucuz iş gücünün sermaye için bir tür hareketlendirilmesi olarak görülmektedir. Tarihsel - yapısal yaklaşım birçok göç kuramcısı tarafından eleştirilmiştir. Karmaşık bir yapı arzeden çağdaş göç hareketlerini hem Neo – klasik yaklaşım hem de tarihsel yapısal yaklaşım tek yönlü bir şekilde analiz yapmaktadır. Neo – klasik yaklaşım göç hareketlerinin tarihsel sebeplerini göz ardı etmekte ve devletin rolünü önemsizleştirmektedir. Tarihsel fonksiyonel yaklaşım ise bireylerin ve grupların hareket ve motivasyonuna yeteri kadar ilgi göstermeyip sermayeyi tamamıyla belirleyici olarak görmektedir (Castles ve Miller, 2003: 25-26). Bu yaklaşımda kültürel elementlerin rolü üzerine vurgu yapılmaktadır. Göçmenlerin çevre ülkelerden merkezdeki ülkelere doğru bir harekete eğilimleri olduğu farzedilmektedir (Hooghe, Trappers ve diğ., 2008: 476).
- **Göç Sistemleri Teorisi ve Disiplinlerarası Bir Eğilim:** Göç sistemleri teorisi göç deneyiminin bütün açılarını kapsamaları için, çok çeşitli disiplinleri dâhil etmeye çalışmıştır. Bu girişim daha çok bölgesel göç sistemlerini analiz etmeye eğilimli olsa da uzakta ki bölgelerle ilişkilendirilebilmektedir (Castles ve Miller, 2003: 26). Uluslararası ilişkilere, politik ekonomiye, kolektif eyleme ve kuramsal faktörlere önem verilmektedir. Göç sistemi kendi aralarında göçmen değişimi olan iki veya daha fazla ülke arasında kurulmakta ve teori bölgesel göç hareketlerinin çözümlemesinde kullanılmaktadır. Uluslararası göç özellikle geçmişte sömürgeci olan devletlerle eski sömürgeleri arasında cereyan etmektedir. Sömürgecilik döneminde bu ülkelerle kurulan kültüre, idari ve finansal, ulaşım ve iletişimi kapsayan bu bağlar bu süreci kolaylaştırmaktadır. Böylece ortaya kendine özgü ulusötesi piyasalar ve kültürel sistemler çıkmaktadır. Ülkeler arası ilişkiler devletlerarası olabileceği gibi kültürel bağlar, aile bağları ve sosyal temeller üzerinden olabilmektedir. Göç hareketlerini

anlayabilmek için hem makro hem de mikro yapılara bakmaktadır (Toksöz, 2006: 20).

Son zamanlardaki sanayi uluslarına doğru göçün altında yatan asıl sebep aile, arkadaşlık ve cemaat ağlarıdır. Bu ağlara mevcut ilgi Göç Sistemleri teorisinin ardından gitmektedir. Göçün makro ve mikro belirleyicilerine artan bir ilgi sözkonusudur (Boyd, 2004: 639). Göç sistem teorisi göç teorisinin yeni bir ana akımı olarak ortaya çıkan daha kapsayıcı ve disiplinlerarası bir yaklaşım eğiliminin bir parçasıdır. Bütün göç hareketlerinin temel prensibi makro ve mikro yapıların etkileşimi olarak görülmektedir. Makro yapılar büyük ölçekli kurumsal faktörlere vurgu yaparken mikro yapılar göçmen ağları, pratikleri ve inançlarını ele almaktadır. Bu iki seviye mezo – yapılar olarak bahsedilen birçok orta seviye mekanizma tarafından bağlantılandırılmaktadır. Makro, mezo ve mikro yapılar göç sürecini açıklamak için iç içe geçmiştir ve bunları birbirinden ayırmak için açık bir çizgi bulunmamaktadır. Niçin insanların ülkelerini terk etme kararı aldıkları ve farklı bir ülkeye yerleştiklerini açıklayabilmek için tek başına yeterli bir sebep yoktur. Göç sürecini bütün yönleriyle anlamaya çalışmak gerekmektedir (Castles ve Miller, 2003: 27).

- **Ulusötesi Teori:** Ulusötesi eğilim birçok çalışmada çok çeşitli gerilimi, anlam belirsizliğini ve çelişkiyi içinde barındıran küresel temele oturtulmaktadır (Morris, 1997: 193). Çağımızın en tartışmalı konularından biride küreselleşmedir. Küreselleşmeye yaklaşımlardan biri de ortaya çıkan küresel ekonominin yeni iletişim ve bilgi teknolojisinde ağ toplumuna temellenmesi olarak tanımlanmaktadır (Keller, 2002: 285 – 286). Ulusötesi sermayenin ve kitle iletişim araçlarının yayılımı küreselleşme, ulusötecilik ve ulus devletinin krizi tartışmalarını alevlendirmektedir (Smith ve Guarnizo, 1998: 3). Düzenli olarak birçok yer arasında hareket eden insanların ulaşım ve iletişim teknolojisinin hızlı gelişimi içinde göçmenlerin köken ülkeleriyle olan bağlarını artan bir şekilde sürdürmeleri küreselleşmenin görünümünden biridir. Göçe dayalı olarak ülkeler arasında oluşan yeni bağlantılara son yıllarda ilgi artmıştır.

Göç olgusuna yaklaşımlardan biride, ulusötesicilik ve ulusötesi topluluklara dayanan Ulusötesi teoridir (Castles ve Miller, 2003: 29). Basch, Schiller ve

Blanc (1994: 7) “ulusötesicilik”i köken ülke ve göç edilen ülke arasında bağlantı kuran, göçmenler tarafından yapılan ve sürdürülen çok sarmallı toplumsal ilişkiler süreci olarak tanımlamaktadır. Çok sayıda göçmen coğrafi, kültürel ve politik sınırları aşarak toplumsal alanlar inşa etmektedirler. Göçmenleri ailevi, ekonomik, toplumsal, örgütsel, dinsel ve politik çoklu ilişkilerini sürdüren ve geliştiren göçmen (transmigrant) olarak tanımlamaktadırlar. Bu göçmenler köken ülkeleri için “vatan” kavramını kullanırken, göç ettikleri ülkede de kendilerine bir “yuva” kurmaktadır.

Ulusötecilik Smith ve Guarnizo’ya göre küresel sermaye, medya ve politik kurumlar (üstten), mahallî ve halk aktiviteleri ile (alttan), Itzigsohn (dar) ulusötecilik kurumsallaşmış ve devam eden aktiviteler, (geniş) tesadüfî bağlantılardır. Gardner’ın “yüksek” ulusötecilik devlet ve ekonomi, “düşük” ise aile ve hane halklarıdır. Itzigsohn ve Giorguli-Saucido ise “doğrusal” ulusötecilik köken ülkedeki diğer kişilere etkili bağlara dayanırken kaynak bağımlı ulusötecilik ise emek piyasası fırsatlar ve kısıtlamaların zorunlu ekonomik birikimlerin ve diğer kaynakların etrafında ulusaşırı pratiklerin ortaya çıkmasını sağlar ya da yeniden aktive ettiğini belirtir. Portes ise “geniş” ulusötecilik düzenli ve rastlantısal aktiviteleri içerirken, “sıkı” ulusötecilik sadece düzenli katılımdır. Levitt, çekirdek ulusötesici aktiviteleri, sosyal hayatın bir bölgesi etrafındaki örüntülü ve öngörülebilir olarak, genişletilmiş ulusötesi aktiviteleri daha geniş düzlemde rastlantısal pratikler olarak tanımlar (Vertovec, 2009: 18). Sirkeci (2009: 3) ulusötesi hareketlilik için makro, mezo ve mikro seviyede çatışmalara vurgu yapan bir model geliştirmiştir. Bu model göre birey, hane halkı, toplum ve devlet seviyesinde çatışma ve gerilimleri birbirinden izole etmeden birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Bu modele ulusötesi hareketlilik insan güvensizliğinden güvenliğine doğru bir akıştır. Faist (2003: 19) ulusaşırı olguların araştırılmasında devlettaşırı alan kavramının önemini vurgulamaktadır. Devlettaşırı alanları, insanlar, ağlar, topluluklar ve örgütler arasında ülke sınırlarını aşan çok mekânlı bağlar olarak tanımlar.

Göç araştırmacıları arasında ilk nesiller ve devam eden nesiller arasında köken ülkeyle olan, ulus sınırlarını aşan ilişkilerin ve ağların güçlü bir şekilde korudukları yolunda

artan bir uzlaşma söz konusudur. Bu olgunun varlığı çağdaş göçü, bu göçün genişlemesi ve etkilerini anlamada önemli bir boyutu oluşturmaktadır (Parella ve Cavalcanti, 2008: 717).

1.1.3. Göçmenin Kavramsallaşması

Göçmeni milliyet esasına dayalı tanımlama birçok ülkede kabul görmekte ve göçün yasal çerçevesini belirlemektedir. Milliyet ve doğum yeri "göçmen" nüfusu tanımlamak için kullanılan en yaygın iki ölçüttür. Ülke dışı doğumlu nüfus, doğduğu ülkeden ikamet ettiği ülkeye göç eden herkesi kapsar. Yabancı nüfus ise başka bir ülkede ikamet eden ve kendi ülkesinin vatandaşlığını koruyan kimseleri ifade eder. Bu ikamet edilen ülkede doğanları da kapsayabilir (OECD Factbook 2009). Göçmen kavramı bireyin hareketinin anavatanından hedef ülke sınırları içerisine ama süre ve kanunlar temelinde kategorileştirilmektedir. Göç kategorileri zaman zaman bulanıklaşabilir değişebilir ve üst üste gelebilir. Göçmenin konumunda aynı çerçevede değişiklik gösterebilmektedir. Sığınmacı, mülteci, sınır işçisi, göçmen işçi, sürgün edilmiş kimse, yasadışı – kayıt dışı – düzensiz göçmen, iktisadi göçmen ve mevsimlik işçi olarak ayrılmaktadır. Bu tür kategorileri oluşturmakta kullanılan ölçütler, alan (yerli – uluslararası), zaman (geçici – daimi), akışın boyutu (bireysel, grup olarak, kitlesel göç), sebep (gönüllü işçi göçü – gönüllü ya da zorunlu mülteci kaçıışı) olarak ele alınmaktadır (Faist, 2003: 47). Toksöz (2006: 110 - 112) göçmenleri şu şekilde kategorilere ayırmaktadır;

- **Sığınmacı**, uluslararası bir sınırı geçen ve mülteci statüsü için yaptığı başvuru henüz kabul edilmemiş olan kişidir. Başvuru sonuçlanana kadar geri dönemeyenlerken, her başvuru kabul edilmez ve her sığınmacı mülteci olarak kabul edilmeyebilir.
- **Mülteci**, 1951 Konvansiyonu'na göre ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal grubun veya politik görüşün üyesi olmak nedeniyle takibata uğrama konusunda ciddi temellendirilmiş korkularından dolayı bu ülkeden koruma isteyen kişidir. 1969' da Avrupa Birlik Örgütü bu tanımı genişleterek yaşadığı yerin bütünlüğünün şiddet, dış kaynaklı işgal, yabancı egemenliği veya kamusal düzeni sarsan olaylar nedeniyle kişilerin tehdiye uğradığı durumları da dâhil etmiştir. Latin Amerika ülkeleri 1984' te Cartagena Deklarasyonu' nu kabul etmiştir. Bu ülkelerde yaygın olan şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, insan hakları ihlali ve kamu düzenini sarsan

olaylar nedeniyle ülkesinden kaçmak zorunda kalan kişileri mülteci olarak kabul etmiştir.

- **Sınır işçisi**, her gün yaşadığı yerden sınırı aşarak işe giden ve geri dönen kişilerdir.
- **Sürgün edilmiş kimse**, yaşadığı yeri, silahlı çatışma, yaygın şiddet, sistematik insan hakları ihlali ve doğal ya da insan kaynaklı felaketlerden kaçmak için terk etmek zorunda kalmış kimseleri kapsamaktadır.
- **Yasadışı – kayıt dışı – düzensiz göçmen**, transit veya nihai hedef olan bir ülkeye yasadışı yollardan, sahte evrakla veya vize süresi dolduktan sonra kayıt dışı olarak ülkede kalan kimselerdir.
- **İktisadi göçmen** bu kavram mevsimlik işçi ve geçici işçi olarak sınırı aşan kişileri de kapsamaktadır. Bu kategoriye giren göçmenlerin amacı yaşam kalitesini yükseltmektir. Bu amaçla köken ülkeyi terk eder yeni ülkede yeni bir yaşam arayışına girerler.
- **Mevsimlik işçi**, yılın belirli bir döneminde çalışan göçmen işçidir.

Castles ve Loughna (2003) mülteci tartışmasını köken ve 1990-2001 yılları arasında belli ülkelere en çok göçmen gönderen dünyada on (10) ülke üzerinden yapmaktadır. Göç ve sığınma bağlantısını üç ana aşamada vermektedir,

- **İlk Aşama** (Sığınmacılara Göçmen Muamelesi Yapılması): İkinci Dünya savaşı sonrası 40 milyon kişinin üzerinde Avrupa'da yerinden edilmiş kişinin bulunması. Bu kişilerin geri dönüşleri tercih edildi, fakat çoğu politik ve ekonomik sebeplerle Stalin rejiminin gücü ele aldığı yönetime dönmek istemiyordu. 1960-1970 arasında ise Yunanistan, İspanya, Portekiz ve Türkiye'nin otoriter rejiminden kaçan kişilerin Almanya ve Fransa'ya sığınması oldu. Bu kişiler bu ülkeler tarafından işgücüne ihtiyaç duyulduğu için kabul edildi.
- **İkinci Aşama** (Karmaşık Nitelikteki Motivasyonla Sığınma Talep Edenler): 1973 Petrol krizini takip eden dönemde Avrupa ülkelerinin kapılarını göçmenlere kapatıp kendilerini *sıfır göç ülkeleri* olarak talep etmesi ile göç süreci aile birleşimi ve sığınma olarak devam etmiştir.
- **Üçüncü Aşama** (Sığınma Talep Edenlerin Kayıtsız (kanunsuz) Olarak Hareket Etmeleri) : 1990'lı yılların başından itibaren Batı Avrupa ülkeleri, Amerika ve

Avustralya sığınmacı olarak girişleri kısıtladılar. Böylelikle mülteciler sanayileşmiş ülkelere insan kaçakçıları yardımıyla girişe başlamışlardır.

Mülteciler, sığınmacılar ve diğer zorunlu göçün biçimleri birçok ülkede politik tartışmaların temel konusu haline gelmiştir (Castles ve Miller, 2003: 13). Bu tartışmalar gerek medyada gerekse politik arenada göçmenleri araçsallaştırmaktadır. Göçmen denilince ulus devletin üyeleriyle ilgili vatandaşlık, aidiyet, yasal ve duygusal bağlılıkları tartışma konusu haline getirmektedir. Göçmen tercih yapmaya zorlanan fakat samimiyetinden her zaman şüphe edilen muğlâk ötekiler olarak söylemlerde yerleştirilmişlerdir. Göçmen aidiyetleri ulus devletin prensipleri temelinde sorgulamaktadır.

Gümrük noktalarının belirlenmesi ve ülkelerin sınırlarının fiziki olarak belirlenmesi ulus devletlerin kuruluşuyla bağlantılıdır. Bağımsız ve egemen nüfusun sınırlar içerisinde, vatandaşların ana yurtları belirlenerek anavatan ile gurbet ayrımını yaparak, düzen ile düzensizlik arasındaki sınırların belirlenmesi ulusal alan anlamına gelmektedir. Göçmen bu düzlemde ulus devlet bağlamında vatandaşlık, toplum ve kültür bütünlüğüne bir tehdit olarak algılanmakta ve bu nedenle üzerine odaklanması gereken bir nesnedir. Ulus devlete sadakat neticesinde vatandaşlık haklarının tanınması temelinde, göçmenler ulusal cemaatte yabancı varlıklar olarak algılanmaktadırlar (Aksoy, 2007: 423). Vatandaşlığın ulus devlete resmi aidiyeti noktasında göçmenlere yaklaşım birçok noktada göçmeni problematikleştirir. Bu noktada, birey ve devlet bazında nasyonal ve postnasyonal yaklaşımlarla göçmenlere yaklaşılmaktadır. Gerdes, çifte yurttaşlığı göçmen aidiyetleri ve iki kültürlü kimliklerinin tanınması noktasında bir zorunluluk olduğunu ifade etmektedir (Gerdes, 2003: 257).

Göç olgusunun mekân odaklı klasik araştırmalarda köken ülkedeki itici ve hedef ülkedeki çekici faktörlerin etkisi çerçevesinde çözümlenmeler yapılırken küreselleşmenin etkisi ile birlikte ulus devletin prensipleri çerçevesinde birçok kavram yeniden sorgulanmaya başlamıştır. Mekân kavramının küresel olgularla birlikte yeniden kavramsallaştırılması çabalarında göçmenin pozisyonu bir obje olmaktan çıkıp göç dinamiklerini etkileyen ajanlar (eyleyici-agents) olarak konumlandırılmaktadırlar. Bölgedeki siyasi yapı, iç ve dış göçü düzenleyen yasalar ve düzenlemeler ya da uluslararası ekonomideki değişimler gibi makro düzeyde ve göçmen topluluklarının

kendilerinin sahip oldukları kaynaklar, bilgi ve anlayış tarzlarıyla ilgili mikro düzeydeki etmenlerle ilgilenilmektedir (Giddens, 2008: 570). Özellikle göçmenlerin ekonomik ve toplumsal entegrasyonu üzerine yapılan araştırmalarda göçmenlerin ve göçmenlerin çocuklarının nesneleştirilmesine ilk defa 80'li yılların ortalarında M. Giese gibi bazı düşünürler tarafından eleştirel biçimde sorgulanmaya başlamıştır. O dönemden bu yana git gide artan biçimde hâkim imajlar, kavramlar, metotlar ve kuramlar sorgulanmaya başlamıştır (Can, 2007: 290).

Göçmenin kuramsal kavramsallaştırılmasıyla ilgili tartışmalar yapı ve ajan arasındaki etkileşimin, cinsiyet, ırk, etnisite, sınıf ve milliyetin biçiminden göçmenlerin kimliğinin coğrafya içerisinde etkilenmesini incelemektedir. Bu çerçevedeki tartışmalar, toplumsal durum, güç ilişkileri, bireylerin kimlikleri ve bütün bunların coğrafik olgular altında anlaşılması açısından önemlidir. Göç araştırmalarında, süreklilik noktasında akışkan grupların ve bireylerin ekonomik gelişimle ilişkisine odaklanılmıştır. Birçok araştırmada göçmenler işçi olarak ekonominin bir objesi olarak ya da bir kurban olarak kavramsallaştırılmıştır. Modern perspektifte, göçmenler ekonomik rasyonalizme göre hareket eden cinsiyetsiz bir modernleşmenin ajanı olarak görülmektedir. Göçmenler ve kararları yorumsamacı bir öznenen çok hala bu perspektifte bir obje olarak kavramsallaştırılmaya devam etmektedir. Göçmenin kendisine odaklanmadan ziyade makro düzeyde politik, ekonomik şartların ürettiği göçe odaklanılmaktadır. Kültürel coğrafya çalışmaları ise göçmenin kavramsallaşmasına yönelik kritik bir dönüşümü ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar göçmenleri ekonomik olarak geniş yapılar tarafından hareket ettirilen nesnelere olarak bakmaktan ziyade, göçmeni akışkanlıkları içerisinde yorumlayıcı özneler olarak ele almaktadır (Silvey ve Lawson, 1999: 125 – 126).

Göç eden kişiler veya gruplar günümüzde gerek köken ülkedeki gerekse göç alan ülkedeki yerleşik kişilerle çeşitli bağlarla karmaşık ilişkilere sahip olmaları sebebiyle klasik göçmen ve diasporik vatandaş ve turist tanımını aşan oluşumlar söz konusudur (Öncü ve Weyland, 2007: 20). Cohen ve Sirkeci (2011) ise göçü iş arama ve ekonomik güvenliği sağlama amacının yanı sıra hatta daha fazla kültürel olduğu kadar toplumsal temelde özellikle kritik bir faktör olarak güvenliğin üzerinde durmaktadırlar. Bu noktada göçmenler birey olarak bir kültürün ve toplumun üyesi olduğu kadar refahlarını ve güvenliklerini de düşünürler. Diğer bir deyişle kararları daha geniş toplumlara ve

kültürlere yansıyan kültürel ajanlardır. Çalışmalarında ulusötesi hareketliliğin içinde değişen hareketlilik örüntülerini anlamak için diğer elzem olan değişken ise göçmenlerin geri de bıraktıkları ve hareket halinde olmayan bireylerdir. Bu çalışmada ise *göçmen*, iki veya daha fazla ulus devletin *sembolik ve/ya kültürel sınırlarını*² aşarak, belli periyotlarda belli amaca yönelik hareket halinde olan kişilerdir. Göçmenlerin çocukları ise ulusötesi sermaye ve bilgi akışı çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu hareketlilik aynı ülke içinde inşa edilmiş kültürel mekânlar arasında hareketliliği de kapsamaktadır.

1.1.4. Göçle Birlikte Ulusötesi Ağlar ve Ulusötesi Bir Topluluğun Oluşması

Göçmenlerin niçin buldukları toprakları terk ettikleri ve niçin belli yerleşim birimleri arasında akışın gerçekleştiği ve nasıl devam ettiğini açıklamak için farklı yaklaşımlar ve metotlar geliştirilmiştir. Göçle ilgili ihtiyaç duyulan diğer çözümlere ise göçmenlerin yerleşim sürecinde ortaya çıkan sosyo – psikolojik, politik ve ekonomik gibi birçok açıdan göç eden etnik gruplar ve göç ettikleri ülkenin toplumsal yapısındaki dönüşüm ve değişimleri açıklamak içindir. Birey, topluluk ve devlet seviyesinde farklı etkilere sebep olan bu süreç küreselleşme bağlamında ulus devletleri aşan bir açıklama ihtiyacı ile karşımıza bir bilmece olarak çıkmaktadır. Sürekli değişim halindeki bir bağlamda hareketli ajanlar (eyleyici-agents) olarak göçmenlerin eğilim, algı ve davranışlarını açıklamak için farklı analiz seviyelerine bütünleştirilmiş yöntemlerle yaklaşmaktadır. Göçmen(ler) politik düzlemde haklar ve uyum paralelinde problematize edilirken gerek politik gerekse toplumsal düzlemde alışılmışın dışında olması sebebiyle “yabancı” ya da “öteki” olarak anormal görülüp kategorilendirilmektedir (Castles, 2007: 356)

Göç ve toplum ilişkisi bağlamında göç alan toplumları göç ekonomik, toplumsal ve politik olarak etkilemiştir. İş, entegrasyon, eğitim, vatandaşlık, haklar ve sorumluklar, kültürel ve dinsel alanla ilgili birçok düzenleme politik ve akademik alanda tartışılmaktadır. Politika üreticileri ve analizcilerin hatası dinamik bir göç süreci olarak uluslararası göçü birçok politik ve toplumsal sorunun temeli olarak görmeleridir. Bu sorunun kaynağı genellikle yanılarak göçün piyasa unsurlarına bireysel bir cevap olduğunu iddia eden sosyo-ekonomik modelleri üzerine tek taraflı bakılmasından

---

² Bu çalışmada sembolik sınırlar ulusdevletin kanunlar çerçevesinde belirlediği vatandaşlık, göçmen vs. gibi tanımları, kültürel sınırlar ise kimlik ve aidiyet politikaları ile ulusdevletlerin biçimsel olmayan ve kökene dayalı edinilmekten ziyade doğumla birlikte kazanılmış aidiyetleri ile oluşmuş sınırlarına işaret etmektedir.

kaynaklanmaktadır. Ekonomik sebepli başlayan göçler tamamen dönüşerek toplumsal faktörlere bağlı olarak devam edebilmektedir. (Castles ve Miller, 2003: 31).

Bütün kültürlerde göç denilince ulus, aidiyet, toplumsal değişim, bir akrabadan uzakta olmak, köken ülkeyle bağların korunması ve koparılması, zorluklarla karşılaşmak, muhtemel başarıya ulaşma gibi durumları çağırır (Caira, 2008: 623). Ajanlar (eyleyici-agents) ağların yansımalarıdır ve dâhil oldukları ağlar varlıklarının oluşmasına katkı sağlamaktadır (Law, 1999: 5). Toplumsal ağlar, göç kararının verilmesinde önemli bir rol oynadığı kadar, var olan ilişkilerin sürdürülmesi ve toplulukların dönüşümlerini de etkilemektedir. Massey ve Arango (1993: 448) bu bağları göçmenleri, eski göçmenleri ve köken ülkedeki akrabaları, arkadaşları ve aynı topluluktan kişileri birbirine bağlayan “göçmen ağları” olarak tanımlamaktadır. Günümüzde bireyler, gruplar ve örgütler arasında birçok küresel aktivite çok çeşitli biçimdedir. Çoğu ulusötesi olarak sıfatlandırılmaktadır (Vertovec, 2009: 27). Bazı ilişki ağları yerel olarak göç edilen ülkedeki girişimler sonucu oluşmaktadır. Bazı ilişki ağları ise anavatan kökenlenmektedir (Kastoryano, 2007: 71).

Milyonlarca insanın ulusal sınırları aşması etnik olarak farklı toplulukları oluşmasına sebep olurken belli durumlarda azınlık haline gelmişlerdir (Castles, 2003: 54). Ulusötesi toplulukların oluşumu ulus devletin ardından gelen bir olgudur. Göç referans noktası olarak ulus devleti almaktadır. Göç bağlamında, ulusaşırı toplulukların inşa edilmesine mitsel bir ülke yerini geldikleri ve dönme ihtimalleri olan ulus devlete gönderme yapılmaktadır. Bu noktada ulusaşırı topluluk kimliğinin kurucu unsurları gönderme yapılan ulus devletin resmi kimliğiyle aynı olmak zorunda değildir (Kastoryano, 2007: 68). Dünya teknolojik, ekonomik ve kültürel planda değişerek küreselleşmektedir. Ulusal sınırlar pratikte işlevini kaybetmeye başlarken insanlar özgür bireylere dönüşmelerine sebep değildir. Küresel yurttaşlık, küresel toplum insanın etkin bir biçimde kendini güvende hissedebileceği bir boyut olmayacak kadar devasa bir yayılım hatları belirsiz bir bütündür. Birey daha küçük ve ara çerçevelere ihtiyaç duymaktadır. Sosyal psikolojik gözlemler büyük boyutlu etnik, dinsel ve ulusal kolektif kimliklerinde bireyler için yeterince doyurucu olmadığını göstermektedir. Bunun en büyük sebebi ise grupların büyüklüğüdür. Bireyler, büyük topluluklarla gündelik yaşamları bakımından işlevsel ilişkiler kuramamakta, onlarda kendisine rehber olabilecek bir referans sistemi

veya özdeşleşme modeli bulamamaktadır. Cemaat benzeri grupların çekiciliğinin temelinde modern toplumların belirsizliğinden, farklılaşma arayışından, koruyucu ve güven verici bir alan, çerçeve, yuva bulma fikri, moral seviyede rehberlik edebilecek bir referans sistemi arama gibi güdülere büyük topluluk cevap verememektedir (Bilgin, 2007: 22-23). Göç olgusu içerisinde bir topluluğun ekonomik, politik ve toplumsal kaynaklı bir sebepten özellikle kırsal bölgelerden göç sonucunda bireyler geldikleri yerlerin benzeri sosyal ve kültürel yapılaşmalarını yeni yerleşim bölgelerinde inşa etme sürecine girerler. Bu mekân yapma süreci sosyo-psikolojik temellidir. Göç edilen ülkenin sosyo – kültürel yapısındaki farklılıklar sebebiyle, yaşanan süreçte dışlanma hissi ve kendini evinde güvende hissetme ihtiyacıyla birleşince etnik, kültürel ve dinsel toplulukların oluşmaktadır. Sosyal sermaye göçmenin yerleşme aşaması sırasında ana unsur haline gelmektedir (Rodriguez ve Cohen, 2005: 158). Portes (1998: 9) sosyal sermayenin üç temel fonksiyonu olduğunu ifade etmektedir. Bunlar, sosyal kontrolün kaynağı, aile desteğinin kaynağı ve aile dışı bağlar yoluyla sağlanan faydanın kaynağıdır.

Göçün toplum üzerinde uzun süreli etkileri göç sürecinin ilerleyen aşamalarında göçmenler kalıcı olarak yerleştikleri zaman ve farklı topluluklar biçimlenmeye başladığı zaman ortaya çıkmaktadır. Sonuçlar göç edilen devlet ve toplumun icraatlarına göre oldukça farklılık göstermektedir. Bu noktada iki aşırı uçtan bahsedecek olursak, birincisi yerleşmeye açık olan vatandaşlık haklarını veren, kültürel farklılığı kabul eden ve çok kültürlüğün bir parçası olarak görülen etnik toplulukların oluşmasına izin verir. Diğeri ise yerleşme gerçeğini reddeden ve yerleşmeye izin vermeyen, kültürel çeşitliliği reddeden yaklaşım ise istenmeyen etnik toplulukların ortaya çıkmasıyla sonuçlanabilir. Bu etnik gruplar ekonomik refaha, kamu düzenine ve ulusal kimliğe bir tehdit olarak algılanmaktadırlar. Ve ortaya bu etnik topluluklardan korkan birçok insan çıkmaktadır. Ve bu etnik topluluklar baskın gruplar tarafından fiziksel görünüş, ırk ve köken ülke ya da kültür gibi toplumsal olarak inşa edilmiş dış yapıya ait işaretlerle alt bir konuma yerleştirilir. Bu etnik gruplar belli bir derece de ortak inanç, gelenek, görenek ve dine dayalı kolektif bilince sahiptirler. Bu etnik topluluklar kendi ve ötekinin tanımından ortaya çıkmaktadır (Castles ve Miller, 2003: 32-33).

Bu tür toplulukların yükselişi küresel bir olgudur. Göçmenler ekonomik çıkarlara, karşılıklı kültürel değişimlere, sosyal ilişkilere ve siyasi bağlılıklara dayanan ilişki ağlarına katılmaktadırlar. Göçmenler en azından bir iki nesil boyunca anavatanlarıyla bağlarını sürdürebilirken günümüzde küresel etkenler ve imkânlarla bu ilişki süregitmektedir (Kastoryano, 2007: 67). Göç ağlarına dayalı çalışmalar ulusötesi mekânların ve kimliklerin oluşmasına dair konular ön plana çıkmaktadır. Göçün niceliksel olarak artması ve göçmenlerin köken ülke ile olan bağlarını güçlü bir şekilde korumaları “ulusötesi göçmen”, “ulusötesi topluluk”, “küresel uluslar”, “topraksızlaşmış ulus-devletler” gibi kavramların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Toksöz, 2006: 22). Küreselleşmenin en belirgin yüzlerinden biride göç olgusu, özellikle soğuk savaş sonrası Akdeniz ülkelerinden başlayan Batı Avrupa ülkelerinin iş gücü talebiyle başlayıp günümüze kadar günümüze kadar küresel olgularla şekil değiştirerek devam etmektedir.

1.2. Ulusötesi Düzlemde Bireysel Sosyal Kimliğin Kuramsallaşması

Küresel nitelikteki iletişim ağları yerel farklılıkları ve kimlikleri yok etmekten ziyade mesafelerce uzaklıktaki yerleri birbirine bağlıyor, bu ağlarla yerel nitelikteki söylem ve imajların dolaşımı sağlanıyor. Bu noktada yerel kimlikler durağan değil daima yeniden şekillenen birçok söylemle inşa edilmektedir. Bu ağlarla, küresel söylem ve imajların dolaşımı arttıkça “öteki” karmaşık yollarla giderek “benlik”le giderek (Gannam, 2007: 173) daha fazla karşılaşmaktadır. Bireylerin sosyal kimliğinin oluşumu, benliğin birçok grupta olan bağlantıları ve bu bağlantılar yoluyla benliğin kendine yönelik bir imaj edinmesi ile ilgilidir.

Göç deneyimi yaşayan benlikler, etkileşimin mesafe gözetmeden çok yoğun olduğu günümüzde, kuşaklar boyunca bireylerin benliklerinde çok yönlü bağları sebebiyle yerel ve modernin, zaman ve mekân sınırlamasına girmeden eş zamanlı olarak etkisinde kalmaktadır. Sosyal kimliğin inşası noktası, benlikle etkileşim halinde olduğu toplumların bağlamından ayrı ele alınamaz.

1.2.1. Benlik ve Sosyal Kimliğin Kuramsallaşması

Hayatımızın ilk dönemlerinden itibaren kim olduğumuzu öğrenmeye başlarız. *Sosyal kimlik* ya da *benlik* tanımımız kendimizi nasıl kavradığımız ve nasıl değerlendirdiğimize

bağlıdır. *Benlik* her bir bireyin sosyal dünyasının merkezidir. *Sosyal kimlik* bireyin birçok gruba üyeliğiyle ilgilidir. *Benlik* ise bireyin kendisiyle ilgili inançları ve hislerinin toplamının organize edilmiş halidir. *Öz kimlik* ve *benlik* kavramı ailedeki etkileşimlerle başlayıp hayat boyu karşılaştığımız diğer insanlarla devam etmektedir. Öz benliğimizi kişiler arası etkileşimler, edinilmiş özellikler, ilgi alanları ve aktiviteler, varlıkla ilgili bakış açıları, içsel inançlar, kendimize yönelik farkındalıklarımız, toplumsal farklılıklar ve öz belirlenimlerimizi oluşturur. Her bir bireyin özgün yönleri vardır. Kişiler arası dünyada birçok kategori birbiriyle bağlantılıdır ve bu kategoriler hoşlandığımız ve hoşlanmadığımız diğer bireyleri gösterir. Birey toplumsal bağlam değiştirdiğinde öz benliği ve sosyal kimliğiyle ilgili çıkacak sorunların derecesine göre başa çıkma biçimleri geliştirir (Baron ve Byrne, 1997: 152-154). Sosyal kimlik, bireysel ve kolektifi içinde barındıran karmaşık bir kavramdır. Sosyal kimliğin inşası, bireyin birçok grup içindeki etkileşimlerinin subjektif temsilidir. Sosyal kimliğin karmaşıklığı bireylerin birçok gruba aynı anda ait olmasıyla ilgilidir. Çoklu sosyal kimliklerin yapısı bireyin içinde bulunduğu gruplarının etkilerine bağlıdır. Sadece grubun yapısı benlik kavramını etkilemez aynı zamanda benlik ve ötekiler arasındaki ilişkinin doğasını da etkilemektedir (Roccas ve Brewer, 2002: 88).

Sosyal kimlik teorisi gruplar arası ilişkiler ve grubun işleyişi ile ilgili olarak çok fazla katkı sağlamıştır. Grupların etkisiyle ilgili oldukça deterministik bir görüşü miras bırakmıştır. Daha sonra öz-kategorizasyon teorisinden karşıtlık ve kategorizasyonu vurgulayan kognitif bir sürece ilerlemiştir. Tajfel ve Turner'ın sosyal kimlik teorisi sosyal karşılaştırmayla bağlantılı olarak çerçevelenen bireylerin özgüvenlerini sürdürmek için olumlu bir sosyal kategorilendirme içinde edindikleri kimliği kabul eder. Sosyal kimlik teorisi bireylerin kategori ve grup üyeleri olarak nasıl hareket ettiklerini anlamamızı sağlar Tajfel gruplarla ilgili, açık bir şekilde kimliğe anlamlı ve zengin bir temel sağlayan kültürel, etnik, dinsel ve diğer geniş ölçekli sosyal bölünmeleri düşünmemiştir. Bunun yerine, sosyal kategorilendirme, stereotiplendirme ve özdeşleşme Tajfel tarafından kolektif eğilimler ve davranışlar için bir araç olarak görüldü Benlik kategorizasyon teorisi, grup üyeliklerinin problemini benliğe atfedilen benzerlik, kutuplaşma, eğilimler ve stereotipler üzerine öz-kategorilendirmenin etkisi olarak ifade edilmiştir. İnsanlar X grubunun üyesi iken Y davranışında bulunmaktan ya da Y grubunun üyesi iken X davranışında bulunmaktan kendilerini nasıl bir psikolojik

süreklilikten alıkoyarlar? Ve gerçekte X ve Y grupları psikolojik olarak benliğin potansiyel bileşenleri olarak benliği nasıl bütünleşirler? Sorularını hem sosyal kimlik teorisi hem de sosyal kategorilendirme teorisi göz ardı etmişlerdir (Abrams, 1996: 143-144).

Öncelikle kimliğin benlik tanımlaması ile bireysel ve kolektif kimlik arasındaki ayrımın yapılması gerekmektedir. Jenkins'e (1996: 19-24) göre sosyal kimliği kuramsallaştırırken bireysel ve kolektif olana eşit ölçüde yer verilmelidir. Bireysel ve kolektif kimlikler arasındaki önemli fark, bireysel kimliğin farklılığı kolektif kimliğin ise benzerliği vurgulamasıdır. Bu görüş Giddens'in yapı ajan (eyleyici-agents) tartışması bağlamına alınabilir. George Herbert Mead, Erving Goffman ve Fredrik Barth'ın, Jenkins'in bu savı üzerinde etkisi sözkonusudur. Kimlik toplumsal hayat için, toplumsal hayat ta kimlik için önceliktir. Bireysel kimlik benlik içinde somutlaşmaktadır ve bireysel kimlik diğer bireylerin oluşturduğu sosyal dünyadan ayrı bir anlam ifade etmemektedir. Bireyler özgün ve değişkenken benlik tamamen inşa edilmiştir. Bireysel ve kolektif olarak bütün kimlikler aracılığıyla, kimliklenmenin iç ve dış diyalektiği bir süreç olarak Jenkins'in modelini oluşturmaktadır. Bireysel kimliğin oluşumunun kökleri sosyalizasyon sürecinin ilk dönemlerindedir. Başkalarının bizim hakkımızdaki hükümleri bizim kendi hakkımızdaki hükümlerimizden daha az öne çıkmamaktadır. Sadece kendimizi kimliklendirmeyiz aynı zamanda diğerlerini de kimliklendiririz. Bunun tersi de geçerlidir. Kendi imajımızla toplumsal imajımız arasında içsel ve dışsal bir diyalektik vardır. Trafimow tarafından iki farklı bileşene ayrılan benlikle ilgili olarak bilişsellikleri yapısal bir model uyarlanmıştır. Kişisel benlik-kavramaları genel bir benlik kavramı etrafında ve kolektif bir benlik kavramasını ise genel kolektif bir benlik algılamaları etrafında organize edildiği düşünülmektedir. Kolektif benlik, bütün biçimlerde kolektifliklere bağlanma, ilişki, grup üyelikleri ve bağlantıları içermektedir. Kişisel benlik ise birinin kendi eğilimlerini, hislerini, davranışlarını ve kişisel özelliklerinin bilgisini içermektedir (Abrams, 1996: 146).

Diğerleri hakkında bazı yollarla bilgi edinmeden ve kendimizin ne olduğuyla ilgili bir bilince sahip olmadan toplumsal hayat düşünülemez. Bireylerin ve topluluklar toplumsal ilişkileri içerisinde diğer bireyleri ve toplulukları ayırtederler. Birliktelik, benzerlik ve farklılık kimliğin prensipleri ve sosyal hayatın kalbidir. Kısacası kendimizi

ve diğerlerini ayırt etmeden, sosyal kimlik ve kimlikler olmadan toplum olamaz (Jenkins, 1996: 4-6). Kimliği tutarlı ve yaşam boyunca hemen hemen aynı kalabilen eşsiz bir öz olduğunu kabul eden özcü yaklaşımlara, kimlik tartışmalarının esas olarak bürünmüş olduğu psikodinamik ve sosyolojik yaklaşım tarafından da karşı çıkmaktadır (Marshall, 2003: 405). Kimlik kavramı birçok disiplinde tartışılmaktadır. Kimliğin tekil mi yoksa çoklu mu olduğu tartışılmakta ve toplulukların yapılanmasında, belleğin, imgelerin ve simgelerin, özellikle dilin gücü giderek daha çok kabul edilmektedir (Burke, 2005: 56).

Kimlik öznel gerçekliğin kilit unsurlarında biri olduğu gibi öznel gerçeklikte toplumla diyalektik bir ilişki içindedir. Kimliği, sosyal süreçler oluşturmaktadır. Kimlik somutlaştığı zaman sosyal ilişkiler yoluyla devam ettirilir, değiştirilir hatta yeniden biçimlendirilir. Bireysel bilincin ve sosyal yapının karşılıklı etkileşimi ile üretilen kimlikler, belirli bir sosyal yapı üzerinde devam ettirme, değiştirme ve yeniden biçimlendirme suretiyle etkide bulunurlar (Berger ve Luckmann, 2008: 250). Bireylerin belli bir gruba aidiyet hissi duymaları kolektif kimliklerinin göstergeleridir. Kimliğin belirleyicileri, yer, cinsiyet, ırk, ulus, dil, dini inançlar ve etnisitedir.

Giderek artan çok kültürlü, çok etnikli ve çok dinli toplumlarda yaşamak hem göçmen toplulukların hem de yerli halkın farklı nesillerinde farklı imkânlar sunduğu kadar riskler de taşımaktadır. Bu durum sosyal bilimciler, politik filozoflar ve özellikle politikacılara bazı zorluklar getirmektedir. Zamanla artan sayıda bilim adamı, post modern toplumların içerisinde göçmenlerle birlikte artan farklılaşma, kültür, etnisite, topluluk ve kimlik gibi kavramların bu bağlamda yeniden kuramsallaşmasının bir zorunluluk getirdiği düşüncesinde birleşmektedir. Kültürel dönüşümlerin dinamikleri, dil geçişleri, topluluk inşalarının kuramsal, değişim, melezlik, diasporik, çoklu ve en düşük benliklerin ve kimliklerin analizinde diferansiyel söylem kuramı ya da oluşturmacılık (constructivism) paradigmasının altında kuramsal olarak çerçevelenmesi gerektiği düşünülmektedir (Bader, 2001: 251). Dinamik oluşturmacı (constructivist) yaklaşım kültür ve bilgiye ulaşılabilirlikte ki bilişsel gelişim ilişkisini açıklamaya çalışmaktadır (Morse, 2001: 252).

Kaynağı, bir gruba aidiyet bilinci olan kolektif kimlik üzerinde fikir birliğine varılabilen ve tek bir tanımı olmayan bir kavramdır. Uzun bir tarihsel dönemden günümüze kadar

psikoloji, sosyoloji ve ilgili bilimler içerisinde kavramsal bir gelişim göstermiştir. Kimlik, disiplinleri aşan bir noktada bulunmakta, gerektiğinde değiştirilmekte, bazı durumlarda benlik kavramı olarak bazı durumlar da ise kişiler arası bir süreç olarak kavramsallaştırılabilmektedir (Ashmore, Deaux ve diğ., 2004: 80).

Geleneksel toplumlarda bireysel kimlik duygusu modern toplumlara göre çok zayıftır. Geleneksel toplumlarda kolektif, etnik veya aileye ilişkin kimlik duyguları gelişmekte ve bireyler kendilerini ait oldukları gruptaki rollere göre tanımlamaktadırlar. Kentleşmiş, endüstrileşmiş toplumlar heterojen niteliklidir. Kentleşmiş, endüstrileşmiş bir toplumda sosyal bağın niteliği ve yeniden tanımlanması hem kolektif aidiyetler hem de yurttaşlık kavramı üzerinden sorgulanmaktadır. Durkheim'ın sosyal sözleşmesinde, bireyin bağımsız ve geleneksel sosyal bağdan sıyrılmış, bir topluluğa aidiyet ve bir ilişkiler ağından beslenmek söz konusu değildir (Bilgin, 1999: 83-85).

Kimlik oluşumu üzerinde çalışmalar modern sosyolojik düşünce içerisinde kritik bir köşe taşındı. Günümüz sosyolojik söylemde gelişen kimlik Cooley ve Mead'in çalışmalarından gelmektedir. 70'lerde Sosyal psikoloji ve sembolik etkileşimciliğin kullandığı ve mikro yaklaşımla bireylerin üzerine odaklanan çalışmalar çoğunlukta idi. Sosyologlar öncelikle bireylerin benlik hissini oluşturan bireyler arası etkileşimle "ben" in (me) inşasına odaklanmışlardır. Fakat son yıllarda kimlik üzerine çalışmalar yön değiştirmiştir. Toplumsal ve milliyetçi hareketler sosyal bilimcilerin ilgisini grup ve politik eylemler üzerine çekmiştir. Böylelikle kimlik kavramını cinsiyet, ırk/etnisite ve sınıf kutsal üçlüsünü inşa ederek kolektivitinin alanına tekrar yerleştirmiştir. Ajan ve benlik yönetimiyle ilgili entelektüel ilgi kimliklenme süreci çalışmalarında tekrar güçlenmiştir. Yeni iletişim teknolojileri etkileşimi fiziksel alanlardan bağımsız hale getirmiştir. Benliğin inşasına ötekilerin katkısını genişletmiştir (Cerulo, 1997: 385-386). Toplumsal bir pratik olan kültür kimlikle ilgili en çok ilişkilendirilen kavramdır. Bunun altında yatan sebep, kimliklerin oluşum süreçleri toplumların kültür anlayışlarını yansıtmasıdır. Berger'in (2004: 3) ifadesiyle her toplum belli bir dünya inşa etmektedir.

1.2.2. Hareketlilikte (Mobility) Mekân ve Aidiyet

Bir yerden başlayıp diğer bir yerde biten değil, ulusötesi ve sürekliliği olan bir insan hareketi olarak göç incelemelerinde hareketlilik (mobility) kavramına yönelmek (Sirkeci, 2010: 3) günümüz göçmenlerinin aidiyet, kimlik ve vatandaşlık odaklı

ikiliklerini çözümlenmeye yönelik bize güncel bir perspektif sunar. Küresel anlatılar eş zamanlı ve mekân üzerine bir düşünmeyi gerekli kılmakta, akışkanlığı ve dolaşımı da ön plana çıkarmaktadır. Küresel boyutta, ulus sınırlarını aşan ilişkiler coğrafya, harita, ağlar, örgüler, doku vb. gibi mekân metaforlarına başvurmaksızın anlatılamaz (Öncü ve Weyland, 2007: 13). Ulusötesi hayatlar, bir yerden diğer yere hareket eden insanların arasında sınır aşan ağlar içinde toplumsal olarak, politikalar ve pratikler tarafından bölgesel nitelikte göç veren ve alan ülkeler tarafından inşa edilmiştir (Vertovec, 2009: 53). Etnik grupların kimliği dışlanma ve ayrımcılığa karşı kültür önemli bir kaynak oluşturur. Göçmenler ve çocukları statik, kapalı ve homojen etnik kimliklere sahip değildirler, dinamik çoklu kimlikler birçok kültürden, toplumdan ve diğer ajanlardan (eyleyici-agents) etkilenmektedirler (Castles ve Miller, 2003: 33). Gündelik rutinler, bir bireyin ötekiyle etkileşimleri yoluyla edimlerine, yapı ve biçim kazanmaktadır. Toplumsal davranış bir dereceye kadar roller, normlar ve paylaşılan beklentiler gibi güçler tarafından yönlendirilir ise de, bireyler gerçekliği, kökenlerine, çıkarlarına ve güdülerine göre farklı algılamaktadırlar. Bireyler, yaratıcı eylemde bulunma yeteneğine sahip oldukları için gerçekliği sürekli biçimlendirirler. Böylelikle sosyal gerçekliklerini inşa ederler (Giddens, 2008: 168).

Sosyal pratikler Bourdieu'nun vurgusunda bireylerin gündelik hayatlarındaki yaptıklarıdır. Bourdieu, pratiğin görünen dünyası üzerine odaklanmaktadır. Sosyal etkiler, gündelik hayat, toplumsal davranış vb. Pratik mekân içinde, dahası bir zaman için de yer almaktadır. Pratik bir zamandan diğer zamana üç boyutta gözlemlenebilir. Pratik görülebilir ve objektive bir sosyal olgu olarak zaman ve mekân dışı anlaşılabilir. Pratik ne bilinçsiz ne de tamamıyla bilinçlidir. Hiçbir şey tesadüfi değildir fakat bir şey diğeri üzerinden devam eder ve pratik gerçekleşir (Jenkins, 2008: 69-74). Bourdieu'nun geliştirmiş olduğu habitus (alışılmış/yatkınlık) nesnel şartlar tarafından oluşturulan fakat bu şartların değişmesinden sonra da değişme eğiliminde olan, kazanılmış devamlı bir algılama, düşünme ve eylem şemaları sistemidir. Bourdieu, alışılmışlığı yeniden üretimin anahtarı olarak görmektedir. Bu toplumsal hayatı meydana getiren düzenli ve tekrarlanan uygulamalardır (Wallace ve Wolf, 2004: 133-134). *Habitus* kavramını Guarnizo, ulusötesi göçmenlerin, sınıf, cinsiyet, nesil gibi sosyal gruplanmaların ve ulusötesi pratiklerin kuşaklarının belirli durumlarına göre uygulamıştır. Çift *habitus* uyumunun bir çeşidi inşa edilmiştir ve göçmenler tarafından tekrar üretilmektedir. Bu

kavramsallaştırma ulusötesi deneyimleri habitus fikriyle çifte uyum olarak ifade etmektedir (Vertovec, 2009: 68-69). Chicago okulunun ekolojik şehir teorisi ile Simmel yoluyla sosyologlar grupların yaşamında mekânın rolüne bu mekânın grup içi ve dışı anlamı üzerine odaklanmışlardır. Mekân kavramı sosyologlar arasında son zamanlardaki sosyoloji ve coğrafya arasındaki disiplinlerarası diyalogun açılmasıyla birlikte yeniden ilgi görmeye başlamıştır. Toplumsal mekânların ve göçmen aktivitelerin motivasyonları göçmen kimliklerinin analizi için önemlidir (Kivisto, 2003: 5-16).

Göç çok yönlü bir olgu olarak, yapısal, politik değişiklikler ve ekonomik değişkenler gibi çevresel faktörler ya da toplumsal ağlar göçmenin göç davranışını etkilerken aynı zamanda göçmenin algıları, niyetleri ve amaçları tarafından da yönlendirilmektedir. Ulusötesi göç birey ve yapı arasındaki, birey davranışının yapı tarafından şekillendiği ve aynı zamanda yapılaşmaya sebep olduğu bir süreçtir. İnsani bir hareket olarak göçün subjektif boyutu olan bireylerin deneyimleri ve algıları göçün bir süreçtir. Bu süreçte bireysel ya da kolektif olarak *benlik* ve iki veya daha fazla sosyal dünyadan oluşan *sembolik hayat* arasındaki ilişkinin anlamının analiz edilebilmesi mümkün olabilmektedir (Li, Jowett ve diğ.,1995: 342).

Geleneğin Anavatanından kopmuş ve sürekli meydan okunan bir kimliği yaşayan yabancından, dört bir yana saçılmış bir tarihsel miras ile heterojen bir şimdiki zaman arasındaki sonu gelmeyen bir tartışmada göçmenin kendisini hep evinde hissetmesi beklenir (Chambers, 2005: 16). Günümüz göçmenleri dinsel, politik, ekonomik bağlarını genişleterek gündelik hayatlarını ulusötesileştirmişlerdir. Bu bağlar genişletilmekte, münazara edilmekte ve yeniden biçimlendirilmektedir (Levitt, 2004: 1).

Kimlik Turner'ın ifadesiyle benliğin öteki insanlarla ilişkileri içinde tanımlanıp kategorilenmesidir. Kimlik üyelerinin ortak özellikleri temelinde oluşmuş bir gruba duyulan aidiyet hissine ilişkindir. Grup kimliğinin temeli insanların *biz* ve *öteki* olarak ayrımlanmasıdır (Li, Jowett ve diğ.,1995: 343). Küreselleşme insanlar ve mekânlar arasındaki aidiyetin kavramsallaştırılmasına meydan okumaktadır. Sermayeler, fikirler ve teknoloji küresel dünyada oradan oraya akarken göçmenler ve mekânlar arasındaki ilişki bağlamında göçmenlerin aidiyetlerini analiz çokluluk esasına dayandırılmalıdır (Cheng, 2005: 141). Göçmen politikaları göçmenlerin ulus ve vatandaşlık temelli kim

olduğunu “biz” ve “öteki” arasına sınırlar koyarak aksettirir (Crosby, 2006: 1). Legal/resmi ve sosyal/gayri resmi aidiyetler göçmenlerin kimliklerini şekillendirirken, göçmenler de aidiyetleri etrafında sınırlarını çizip sosyal kimliklerini müzakere ederek şekillendirmektedir (Getrich, 2006:). Toplumsal kategoriler, kişisel ve/ya spesifik grup üyeliklerinden kaynaklanan bağlardan ziyade, bütünsel olarak bir gruba olan sembolik bağlara dayanmaktadır (Roccas ve Brewer, 2005: 89). Sosyal kimlik bir sürecin ürünüdür (Jenkins, 2000: 7). Hedetoft (2002: 1-4) aidiyet ve göç kavramını milliyetçilik ve küreselleşmeye zıt kavramlar olarak nitelendirirken, bu kavramları dört anahtar parametreye yerleştirerek analiz etmektedir. Bunlar,

- 1) Aidiyetin kaynakları, yerellik ve alışık olma
- 2) Aidiyet hissi, kimliklenme ve bilinç
- 3) Aidiyet yapıları (Milliyetçilik ve ırkçılık)
- 4) Aidiyetin akışkanlığıdır (küreselleşme ve kozmopolitlik).

Sosyal kimliğin karmaşık doğasını ve göçmenlerin sosyal kimliğini çözümlemenin yolu, etnik kökenli grupların gündelik hayatlarını nasıl yaşadığının çözümlenmesi ile mümkündür. Grup aidiyeti yerelliğe, yaşa ve aktiviteye dayanan ortak etnisiteye, dile ve kültüre göre inşa edilir. Tüm bunlar, aile bağlantıları, din, köken, onur, benzer düşünme biçimini şekillendirmektedir (White, 2008: 1-2). Göçmenlerin ve devam eden kuşakların birçok farklı bağlamda edimleri öznellik, kimlik ve duygusal bağları kapsar (Bell, 1999: 2).

Büyük çoğunlukta sosyal ve sosyo-psikolojik teori, bireylerin gündelik hayatlarını kimlikleri yoluyla yürüttükleri üzerinedir. Ulusötesi ajan (eyleyici-agents)lar esnek ve birçok kimliği bir arada yürütme yeteneğine sahiptir. Bölgesel olarak kısıtlanmamış anlamların çeşitli habitatları içinde yaşamlarını sürdüren ulusötesi ajanların (eyleyici-agents) kimlikleri, aslında çoklu kimlikleri, bu habitatlarda toplanan insanların birikmiş kültürel repertuarların etkisiyle inşa edilmektedir. Her bir habitat ya da mahal (locality) bir kimliği temsil eder. Çoklu bağlamlar olan ulusötesi sosyal mekânlar kimlikleri inşa ederler ve yeniden üretirler. Bu kimlikler bireylerin aidiyet algıları, bağları, yerellikleri, bağlılık duydukları yerleri aşarak bireyin gündelik hayatlarına yerleşir (Vertovec, 2009: 75-78). Bu noktada köken ülkeyle teknolojinin gelişmesiyle mekânsal farklılık neticesinde de süre giden ilişkiler farklı noktalarda “ben”in gelişme alanlarını ortaya

çıkarmıştır. Bununla birlikte birbirleriyle zayıf ve güçlü bağları neticesinde etkileşim içinde olan toplulukların kolektif kimlikleri de bu dinamik süreçte inşa edilir. Küresel çerçevedeki sosyo-kültürel etkileşimler, mobilite, aidiyet ve kimlik ilişkisinde ulusötesi ajanları (eyleyici-agents) ortaya çıkmakta bu ajanlar (eyleyici-agents) yapıları dönüştürmekte ve yeniden inşa etmektedir.

1.3. 1945 Sonrası Avrupa'ya Uluslararası Göç

Bütün göç hareketlerinin kendine özgü bir tarihsel örgüsü olmasına rağmen göç sürecinin sosyal dinamiklerini genelleştirmek mümkündür. Fakat ekonomik sebepli ve zorunlu göçün birbirinden ayırt edilmesi gerekmektedir. Çoğu göç genç insanlar tarafından ekonomik sebepli başlar ve kendi ülkelerinde toprak, ev, iş kurma ve eğitim masraflarını karşılayacak kadar parayı kazandıktan bir süre sonra bazıları döner bazıları geliş süresini uzatır ya da ülkelerine döndükten sonra yeniden göç ederler. Bunun sebebi göçmenlerin eşlerini bu ülkelere getirmeleri, eş bulmaları ya da çocuklarının bu ülkelerde dünyaya gelerek geçici ikametlerinin kalıcı bir hale dönüşmesidir. Çoğu göç olgusunda başlangıçta aile birleşimi ve kalıcı yerleşme niyeti yoktur. Buna rağmen, hükümetler işgücü talebi için arz kalmadığı takdirde göç akışının önünü kapamaya çalıştıklarında göçmenler göçü sürdürebilmek için kendileri bir yol bulmaktadırlar. Böylelikle geçici iş göçü ile başlayan süreç aile birleşimi, kayıtsız göç ve hatta mülteci akınına dönüşmektedir. Çoğunlukla hedef ülkedeki ekonomik kaynaklar, insani sermaye (eğitim vs.) ve toplumsal ağlar göçü devam ettirmektedir. Bu durum 1945-1973 arasında Akdeniz havzasından Batı Avrupa'ya göç deneyiminde görülmüştür.

Artan küresel göç birçok ülkede kültürel çeşitliliğe yol açmıştır. Azınlık gruplarının oluşmasını Castles (2000: 30-55) iki aşamada ele almaktadır. 1945'ten sonraki dönemden itibaren sınıflandırılan küresel göç ikinci dünya savaşı sonrası ekonomik büyüme sonucu geniş ölçekli işgücü göçü endüstrileşmiş ülkelere az gelişmiş ülkelerden göç ile başlamıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra, özellikle, 1952-1954 yılları arasında ABD'nin savaştan zarar gören Avrupa ülkelerine yaptığı Marshall yardımı büyük tutarlara erişmiş, böylece Almanya, Belçika, Avusturya ve Fransa gibi ülkelerde önemli bir kalkınma hamlesi başlamıştır. Bu ülkelerin kalkınma çabaları dış ülkelere bir iş gücü talebi ile sonuçlanmıştır. Yabancı iş gücünden ilk yararlanan ülke Fransa'dır. 1945 yılında Fransa'da, Ulusal Göç Ofisi kurulmuş ve 1946'dan itibaren yabancı iş gücünü

ülkelerine çekmişlerdir. 1952'den itibaren Federal Almanya'da yabancı iş gücü almaya başlamıştır (Mutluer, 2003: 35).

Bu akış 1973'teki petrol kriziyle sona ermiştir. 1970'lerin ortasında sermaye yatırımlarının yön değiştirmesiyle ulusötesi üretim ve dağıtım dünya ekonomisini yeniden şekillendirmiştir. Güney Avrupa, Latin Amerika, Körfez petrol ülkeleri, Afrika ve Asya gibi yeni göç ülkeleri ortaya çıkarken, eski göç ülkeleri de yeni biçimlerde göç akışına maruz kalmışlardır. İkinci Dünya savaşından sonra Batı Avrupa ülkeleri milyonlarca yerinden edilmiş insanı kabul etmiştir. 1970'den bu yana 12 milyonun üzerinde göçmen Batı Avrupa'ya göç etmiştir bu durum etnik azınlıkların oluşumunu kaçınılmaz hale getirmiştir (Castles, 2000: 55). Toksöz'ün (2006: 24-25) aktarımıyla Stalker bu gelişimi dört döneme ayırmaktadır;

- **1940'ların Sonu ve 1950'lerin Başına Kadar ki Kitlesele Göçmen Hareketi:** Temelde Almanya, Polonya, eski Çekoslovakya arasındaki sınırların değişmesine bağlı olarak 15 milyon kişinin dâhil olduğu nüfus hareketleriyle yeniden yerleşimlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. 1950'lerin ortalarından itibaren bu akımlar yavaşlamış ve 1963'te Berlin duvarının kurulmasına kadar düşük düzeyde devam etmiştir.
- **1950'lerin Başından 1973'e Sözleşmeli İşçi Alımı:** Avrupa'nın yeniden yapılanması ekonomik büyümeye sebep olmuş, OECD ülkelerinin ekonomilerinde yıllık %5'lik büyüme işgücüne büyük talep yaratmıştır. Başlangıçta Almanya, Fransa ve İngiltere işgücü açıklarını savaş nedeniyle yerlerinden olanlarla karşılarken, sonra sanayileşmesi daha yavaş olan İtalya, İspanya ve Portekiz'e yönelmişlerdir. Bu ülkelerin ekonomik gelişimleri artıkça farklı ülkelere yönelmelerine sebep olmuştur. Eski sömürge bağları Fransa'yı Kuzey Afrika'ya ve İngiltere'yi Karayipler ve Hint alt kıtasına yöneltirken sömürge rezervi olmayan Almanya sözleşmeli işçileri Yugoslavya ve Türkiye'den temin etmiştir. Avrupa'ya net göç 10 milyon kişi civarındadır.
- **1974'ten 1980'lerin Ortasına Kapıların Kapanması:** 1960'ların sonlarından itibaren kitlesele göç hareketlerine karşı muhalefet doğmuş fakat 1973'deki petrol kriziyle birlikte başlayan ekonomik durgunluk kapıların kapatılmasında dönüm noktası olmuştur.

- **1980'lerin Ortalarından 2001'e Kadar Sığınmacılar, Mülteciler ve Kayıtdışı Göçmenler:** Bu dönem özellikle Doğu Avrupa'da komünizmin yıkılmasına yol açan politik ayaklanmalar dönemidir. Doğu Avrupalıların seyahat özgürlüklerinin artmasıyla dünyanın birçok yerindeki çatışma ve huzursuzluklardan kaçan insanların arasına dâhil olmuşlardır. Geçmişte sözleşmeli işçi olarak göç edecek olanlar da sığınma kapısına yönelmişlerdir.

Avrupa'ya göç tarihi beklenmedik bir gelişmedir ve sonuçları da istenmedik olmuştur (Hansen, 2003: 25). İkinci Dünya savaşıdan sonra Avrupa'ya arka arkaya gelen göç dalgaları Avrupa'nın bugünkü etnik azınlıklarının oluşumuna sebep olmuştur. 70'li yılların sonuna kadar Avrupa'da tartışılan konu göçmenlerin kalıcı mı yoksa gidici mi olduğu üzerine iken, Avrupa hükümetlerinin göçmenlerin kalıcı varlığını kabul etmesi 80'li yıllara girerken olmuştur. Bu noktadan itibaren gündem bir arada yaşama, entegrasyon ve asimilasyon tartışmalarına kaymıştır (Canatan, 1995: 175). Günümüzde ise göçmenlerin ve çocuklarının entegrasyonu, kimliği ve hakları noktasında politik gündemin ana konuları haline gelmiştir. Bu nokta da sosyal, kültürel ve coğrafi ayrışmalar inceleme nesnesi durumundadır. Avrupa'nın birçok ülkesinde, kalabalık nüfusu, kültürel ve dinsel farklılıkları sözkonusu olduğunda ve göç denildiğinde ilk akla gelen ülkelerden biri Türkiye'dir. Bu noktada 1950'lerdeki bireysel göç hareketleri bir yana 1961'de 1476 işçi ile başlayan Türk dış göçü (Mutluer, 2003: 37) günümüze kadar boyut değiştirerek evlilik, sığınma, eğitim yoluyla devam etmiş, politika ve medya gündeminin tartışma konularından biri olduğu kadar akademik dünyanın da ilgi duyduğu alanlardan biri haline gelmiştir.

1.4. Türk Dış Göçü ve Türkiye'den Avrupa Göç Süreci

Türkiye çok zengin bir göç tarihine sahip olan kökeni göçer bir toplumdan gelmektedir. Türkiye Büyükelçiliği, Dışişleri Bakanlığı'nın 30 Ekim 1961 tarihli ve 505-83 SZV/3-92-42 sayılı olan Almanya Federal Cumhuriyeti Hükümeti'yle, 5 Ekim 1967 günü Kanberra'da Avustralya ile Viyana'da 15 Mayıs 1964 tarihinde Avusturya ile, Brüksel'de, iki asli nüsha halinde 16 Temmuz 1964 günü Belçika ile 8 Nisan 1965 tarihinde Ankara'da Fransa ile, Hollanda ile 19 Ağustos 1964 günü Lahey'de, Stockholm'de 10 Mart 1967 tarihinde İsveç ile yapılan anlaşmalar ile 60'lı yıllarda

misafir işçi adı altında Avrupa'ya bir akış başlamıştır (http://www.diyih.gov.tr/article.php?article_id=48).

Göç ve gelişme bağlantısı Türkiye örneğinde karmaşık ve belirsizdir. Politika üreticileri itici ve çekici faktörleri göz önünde bulundurmışlardır. Birçok kişiyi vatanlarını terk edecek ölçüde motive edici faktörleri barındıran ekonomik önceliği yüksek bir uygulamadır. Göç alan ülke açısından ekonomik çıkar hesaplarının yanı sıra göç veren ülke içinde göçmenlerin ülkelerine yapacak olacakları havaleler yoluyla gelişim söz konusu olacaktır (Avcı ve Kirişçi, 2006: 124). 1961'te birkaç yıl için düşünülen bu yoğun göç hareketi 1973'te durdurulup ta Türkiye kökenli göçmenler ülkelerine dönmeyince buldukları ülkelerde diasporik oluşumlara gitmişlerdir. Bu çerçevede göçmenler Türkiye için bir döviz kaynağı olarak ekonomik açıdan araçsallaştılar. Diasporik oluşumları ve politik aktivitelere katılımları Türkiye'deki dönüşümlere paralel gitmiştir.

Tablo 2: 1973-2002 Yılları Yurtdışındaki Türk Sivil İş Gücü

Yıllar	Türk nüfusu	Türk uyruklular	Türk sivil iş gücü	Yurtdışındaki Türk İşçiler
1973	38.072.000	948,531	14.670.000	735,363
1980	44.736.957	2.018.602	17.842.451	888,290
1990	56.473.035	2.539.677	20.163.000	1.149.466
1991	57.326.000	2.857.696	20.145.000	1.250.964
1992	58.584.000	2.869.060	20.073.000	1.313.014
2000	62.865.574	3.603.000	20.025.000	1.180.420
2001	65.380.000	3.619.000	20.242.000	1.178.412
2002	66.039.000	3.574.164	20.287.000	1.194.092

Kaynak: <http://www.diyih.gov.tr>

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2005-2006 raporuna göre, 31.12.2006 tarihi itibarıyla Türkiye dışında yaşayan Türkiye uyruklu vatandaşların toplam sayısı 3.693.121, bunlardan 1.205.506 çalışan 245.251 işsiz vatandaşdır. Yabancı ülke vatandaşlığına geçmiş bulunan vatandaşlarımızın toplam sayısı 2006 yılı sonu itibarıyla 1.480.256'dır. Bu sayıya doğumla yabancı ülke vatandaşlığını alanlar dâhil değildir.

Tablo 3: 2006 Yılı İtibarıyla Yurtdışındaki Türk Sivil İş Gücünün Ülkelere Göre Dağılımı

ÜLKE ADI	Vatandaş sayısı	Çalışan vatandaş sayısı	İşsiz vatandaş sayısı
F. Almanya	1.738.831	461.753	176.192
Fransa*	423.471	92.992	21.275
Hollanda*	364.333	104.000	13.000
İngiltere	52.893	22.458	4.279
Avusturya	113.635	52.839	9.381
İsviçre	73.861	34.200	3.678
Danimarka*	54.859	23.774	4.406
Yunanistan*	48.880	3.563	--
Belçika	39.664	15.155	6.067
İsveç	63.580	5.000	1.500
Norveç	15.356	--	473
Romanya	12.000	3.200	--
Polonya	2.500	1.586	--
Finlandiya	7.000	--	--

Kaynak: 31.12.2006 tarihi Yurtdışı Teşkilatı ve Dışişleri Bakanlığı

Açıklamalar:

(*) : Çifte uyruklu vatandaş sayısı dâhildir.

(--) : Veri mevcut değildir.

Yurtdışında yaşayan Türkiye kökenli vatandaşların büyük bir çoğunluğunu, özellikle Doğu ve Güneydoğu, Doğu Karadeniz ve İç Anadolu Bölgelerindeki kırsal yerleşim birimlerinden göç etmiş yoksul insanlar oluşturmaktadır. Marmara, Ege, Akdeniz gibi sanayileşmiş bölgelerin yerleşim birimlerinden gelen göçmenlerin sayısı diğer bölgelerden gelenlere nazaran düşük orandadır (Arayıcı, 2002: 77). 1961’de başlayan kitle işgücü hareketi sanıldığı gibi birkaç yıl sürüp, ülkelerine dönüp yatırım yapacakları beklentilerini gerçekleştirmedi. Türkiye’den Avrupa’ya göçü Abadan-Unat (2006: 54) beşe ayırmaktadır:

- **1950’li Yıllar:** Bireysel Girişimler ve Özel Aracılar
- **1960’lı Yıllar:** İkili anlaşmalara dayanarak devlet eliyle düzenlenen “artan işgücü ihracı”
- **1970’li Yıllar:** Ekonomik kriz, yabancı iş alımının durdurulması, turist (illegal) göçmenlere yasal bir statü kazandırılması, ailelerin birleşmesi, çocuk paraları
- **1980’li Yıllar:** Çocukların eğitim sorunları, getto yaşamı, dernekleşme hareketleri, sığınma isteklerinin artması, vize zorunluluğu, dönüşü özendiren yasalar

- **1990'lı Yıllar:** Yabancılar yasası, yabancıların kimlik kazanması, artan yabancı düşmanlığı, etnik işletmelerin yaygınlaşması, etnik ve dinsel derneklerin yaygınlık kazanması, siyasal hakların istenmesi.

Sirkeci (2005) ise yirminci yüzyılda Türk göçünü, kronolojik olarak üst üste gelen dört ana türe ayırmıştır;

- 1- **Kişisel Gerekçelerle Gerçekleşen Bireysel Göçler:** Osmanlı İmparatorluğunun son dönemi boyunca, 19.Yüzyılda, entelektüel kesimin sanayileşmiş batı ülkelerine beyin göçünü içerdiği kadar, bir kısım maceracı bireysel göçü de içermektedir. Bu göç sabit bir biçimde onlarca yıl sürmüştür.
- 2- **Zorunlu Göç:** Gayri Müslimlerin, Türkiye'nin geçirdiği savaşlar sırasındaki göçlerini kapsar (1912-1922 Balkan savaşları, Birinci Dünya savaşı ve Kurtuluş savaşı).
- 3- **Kitlesel İşgücü Göçü:** Yüzyılın ikinci yarısına denk gelir, ağırlıklı olarak 1960 ve 1980 arasında yoğunlaşmıştır.
- 4- **Yasadışı Göç:** 12 Eylül 1980, askeri darbe sonrası başlayan ve 1990 sonrası dönemde tekrar bir yoğunluk kazanan, sığınmacılar ve illegal göçler.

1960'larda yoğun bir şekilde başlayan ve binlerce misafir işçinin karşılıklı anlaşmalarla yerleştiği dönem, 1973'te petrol kriziyle kapıların kapanmasından sonra aile birleşimi yoluyla devam ettirildi. 1980 askeri darbesini takip eden süreçte 1990'lı yıllara kadar süren bir mülteci akışı olmuştur. Böylelikle Avrupa ülkelerinde sınır kontrolleri ve göçmen karşıtı politikalar artırılmıştır. 1993'te Fransa Kürd asıllı mültecilerin girişini engelleyen sert kanunları yürürlüğe koymuştur. 1990ların başından beri Avrupa'ya Türkiye'den göç illegal bir artışla devam etmektedir. Etnik ilişkiler ve ekonomik kriz artınca Türk vatandaşları bir kez daha Avrupa'ya göçe yöneldiler (Mannaert, 2003: 6).

Tablo 4: 1990–1999 Türk Sığınmacıların Avrupa Ülkelerine Sığınma Başvuru Sayıları

Yıllar	Sayılar
1990	48,771
1991	45,492
1992	37,121
1993	25,499
1994	26,124
1995	41,385
1996	38,462
1997	33,200
1998	21,770
1999	19,724

Kaynak: Avcı, 2006: 129

1950’lerde Türkiye’den göç ile Avrupa’ya tekrar göç arasındaki eğilimlerin paralel olduğunu görebiliriz. Küresel anlamda ekonomik krizler ve çatışmaların artması yanında göç yollarının kapanmasıyla göç biçimleri evlilik birleşimi ve mültecilik biçimine dönüşmüştür.

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika’daki ikiz kulelere saldırılması ve Danimarka’da 30 Eylül 2005 tarihinde Danimarka’da Jyllands Posten adlı gazetede Hz. Muhammed’in karikatürleriyle başlayan krizin bütün dünyaya yayılması ile İslam dünyası ve Batı dünyası arasında ilişkiler gerginleşmiş bu da bu ülkelerde yaşayan göçmenlerin hayatına ve bu ülkelere girişleri etkilemiştir. Çalışmanın bağlamını oluşturan Danimarka karikatür krizi ve misafir işçilikten başlayan göç serüveninde iç dinamikleri, küresel dinamikler ve Türkiye’den göçmenlerin sosyo-kültürel yapısı içinde analiz edilecektir.

1.4.1. Türkiye’den Danimarka’ya Göç

Göçmenlerin köken ülkelerindeki ilişki biçimleri ve göç ettikleri ülkedeki ilişki biçimleriyle farklılık göstermektedir. Özellikle göçün makro seviye ekonomik temelli teorilere göre çevreden merkeze göre olduğu düşünülürse bu geçiş geleneksel toplumdan sanayileşmiş topluma olmuştur. Özellikle 60’lı yılların sonunda çoğunluğu Türkiye’deki kırsal kesimden sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerine göçle birlikte birden birincil ilişkilerin yoğun olduğu alanlardan ikincil ilişkilerin yoğun olduğu alanlar olan kentlere geçiş yapmışlardır. Danimarka örneğinde Türkiye’nin belli kırsal bölgelerinden akraba ve hemşehrileriyle birlikte göç eden topluluklar birincil ilişki biçimlerini kent

merkezlerine taşdılar. Bununla birlikte, şehir merkezlerinde farklı normlara sahip ve sosyal gerçeklikleri birbirinden farkı heterojen gruplar oluşmuştur. Bu noktada köken ülkeyle teknolojinin gelişmesiyle mekânsal farklılığı kopmayan bağları neticesinde etkileşim içinde olan toplulukların kolektif kimliği de bu dinamik süreçte yeniden inşa edilir.

Kendisini hiçbir zaman bir göç ülkesi olarak görmeyen bu ülke, güçlü ulusal kimliği ve kültürel homojeniteye dayanan kültürüne ek olarak İskandinav Refah devleti modeli de vatandaşlarının kültürel olarak benzerliğine göre düzenlenmiştir. Bu modelin dünyadaki birçok uluslararası probleme karşı ekonomik başarısı sivil dayanışmacılığa göre kurulmasıdır. 1970'lerden beri misafir işçi, mülteci akımı ve aile birleşimiyle artan göçmen nüfusuna karşı negatif doğum oranıyla artmayan Danimarka nüfusu 1984'ten bu yana göçmenler sayesinde artmıştır. Danimarka toplumu için beklenmedik bir olgu olan farklı etnik kültürlerden kişilerle birlikte yaşam, Danimarka toplumunun ve politikacılarının farklılıkla baş etmekte zorluk yaşamasını beraberinde getirmiştir. Özellikle kültürel ve dinsel farklılıkları karikatür krizinden sonra nasıl çözecekleri konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar (Hedetoft, 2006: 1). Danimarka, 30 Eylül 2005 tarihinde Jyllands Posten gazetesinde basılan karikatürlerin tüm dünyada yankılanmasından önce hiç bu kadar çok gündeme gelmemiştir. Hoşgörü ile birlikte anılan bu ülkenin ismi bir anda Avrupa ülkeleri dışından evlilik durumunda eşine ülke girişini sağlamak için 24 yaş kuralı gibi sert göçmen politikalarıyla eleştirilere maruz kalmaktadır.

1960'ların sonunda başlayan misafir işçi akımıyla 1973'te çoğunluğu Türkiye'den, Pakistan'dan ve Fas'tan 15.000 göçmen Danimarka'da yaşamaktaydı (Jorgensen, 2008: 119). 1990'ların ortasına kadar, özellikle eski Yugoslavya'dan sığınmacılara kapılarını açan Danimarka, üçüncü dünya ülkelerinden sığınma talepleri artınca sığınmacılara karşı politikalarını ve bakış açısını değiştirmeye başladı. Sonraki dönemlerde çarpıcı bir rakamda mültecinin başvurusu reddedildi (Hedetoft, 2006: 2). Göçün bugünkü durumunu çözümllemek içinse göç ve refah devlet modeli, güncel politik tartışmalar, vatandaşlık ve katılım noktasında müslümanların konumu ele alınacak. Bu noktada 2010 yılı itibarıyla 5.534.730 nüfusu içerisinde 540.000 etnik kökenli nüfus içerisinde 59.216 nüfusu ile Danimarka'daki en büyük topluluk Türkiye kökenlidir (2010

Danmarks Statistik, www.statbank.dk). Danimarka'da yaşayan Müslüman sayısı bilinmemekle birlikte 1999daki Danimarka istatistik kurumu verilerine göre 120.000 civarında olduğu günümüzde ise 120.000'i geçtiği düşünülmektedir (Ministry of Foreign Affairs in Denmark, Factsheet Denmark 2006: 1).

1990'larla birlikte göçmenler 80'lerde başlayan sürecin devamı olarak iyice politize oldu. Özellikle Danimarka Halkçı Parti (DPP) medyanın da desteğiyle göçmen politikalarının şekillenmesinde etkili oldu. 2001 Kasım'ında Liberal Muhafazakâr partinin iktidara gelmesiyle birlikte göçmen karşıtı söylemler göçmen politikalarına şekil vermeye başladı. Bu noktada tüm göçmenlerin tüm göçmenlerin yüzde 12'sini ve Müslümanların yüzde 25'i civarını oluşturarak en büyük grup olan Türkiye kökenli göçmenler önemli bir noktada bulunmaktadır. Somali'den, Irak, İran, Afganistan ve Filistin'den gelen sığınmacılar bir tarafta misafir işçi olarak gelen Türkiye'den Pakistan'dan ve Fas'tan gelenler bir tarafa dünyada ki genel trend içinde göç yolları kapanınca evlilik ve sığınmacı akımına Türkiye'den göçmenler de katkıda bulunmuşlardır. Bu noktalar yapılacak çözümlemede göz önüne alınacaktır.

Türkiye'den Avrupa'ya göçte Danimarka örneğine göç literatüründe özel bir yer ayrılmamıştır. Dolayısıyla hem Danimarka'nın tarihsel olarak göç deneyimi hem de Danimarka'daki Türk nüfusunun sosyo-kültürel yapısı birlikte çözümlenmelidir. Bu noktada yapılacak bir analiz için iki tür ayrımın yapılması gerekmektedir. Avrupa'ya ikinci Dünya savaşı sonrası göç ve genel olarak Türk göçünün özelliklerini ele aldıktan sonra ilk olarak literatürde eksik olan Danimarka'ya Türkiye'den göçün farklılaştırılması gerekmektedir. İkinci olarak ise Danimarka'daki Türkiye kökenli nüfusun Türkiye'deki bağlantıları paralelinde sosyo-kültürel alt grupların farklılaştırılması gerekmektedir. Danimarka'ya Türkiye'den göç, tüm bu analizler ve teoriler çerçevesinde kuramsallaştırılmalıdır. Bu çerçevede göçmenler ve çocukları üzerinde analizlerde göz ardı edilen sosyal gerçekleri ortaya koyulacaktır.

Danimarka'da özellikle Müslüman göçmenlerin ve çocuklarının pozisyonu politik tartışmalar, katılım ve vatandaşlık, entegrasyon tartışmaları ve uygulamaları ile ele alınmalıdır. Danimarka'ya ülke dışından gelenlere ve özellikle işçi kesimine yetmişli yıllarda Danimarka devletinin sınırsız olarak tarif edilen uygulamaları o dönemdeki göçmenler için bu ülkeyi son derece çekici hala getirmiştir. Türkiye Dışişleri Bakanlığı'

1961 tarihinde Almanya Federal Cumhuriyeti Hükümeti'yle, 1967 Avustralya ile 1964 Avusturya ile 1964 günü Belçika ile 1965 tarihinde Fransa ile Hollanda ile 1964'te, 1967 tarihinde İsveç ile yapılan anlaşmalar ile 60'lı yıllarda misafir işçi adı altında Avrupa'ya başlayan akışta Danimarka'ya liberal uygulamaları sebebiyle Almanya gibi çevre ülkelerden bir kısım işçi geçiş yapmıştı. Danimarka ile Türkiye arasında bir iş gücü anlaşması olmaması sebebiyle 60'ların sonu ve 73'e kadar Danimarkalı şirketler ve fabrikalar hâlihazırdaki işçilerin de isteğiyle bu işçilerin yakınlarına köylülerine davetiye göndererek işçi almışlardır (Hedetoft, 2006: 2).

Tablo 5: 1968-1973 Yılları Arası Avrupa'daki Türk Varlığı

Ülke	1968-69	1970-71	1973-1973	1980
Danimarka	-	2.377	7.000	15.841
F.Almanya	171.016	373.000	605.000	1.462.400
Hollanda	13.243	16.512	46.018	121.712
Belçika	4.217	8.500	10.000	23.000
Avusturya	5.259	12.316	29.764	65.000
Fransa	4.000	10.000	29.600	92.772
İngiltere	-	1.387	2.170	6.000
İsviçre	5.227	6.502	23.158	35.857

Kaynak: Abadan-Unat, 2006: 17

Tabloda da görüldüğü gibi 68-69'lu yıllarda Avrupa'daki diğer ülkelerde bir Türkiye kökenli yoğunluk söz konusu iken Danimarka'da henüz kayda geçen bir varlık söz konusu değildir. Fakat her ne kadar bu tabloda kayıtlı görülme de işçi göçü için söz konusu diğer Avrupa ülkelerine göre refah uygulamaları çok geniş bir yelpazede olan Danimarka'ya Almanya ve diğer ülkeler üzerinden geçen ilk nüfus köy ve kasabalarında ki nüfusu neredeyse boşaltacak ölçüde Danimarka'ya çekmişlerdir. Danimarka'da bu nüfusun toplumsal yapısı bu gerçeklik göz önünde bulundurularak saptanmalı sonrasında belli bölgelerin farklı sosyo-ekonomik ve etnik yapısı göz önünde bulundurularak çözümlenmelidir. Bir diğer İskandinav refah devleti olan İsveç üzerine Erder'in (2006: 169) 1985 yılında sunduğu daha sonra *Refah Toplumunda Getto* isiminde yayınlanan doktora tezinde, İsveç'te yaşayan Türklerin geliş nedenleri bakımından oldukça karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ifade edilmektedir. Yarıya yakın bir kısmı siyasal sığınma talebi ile yerleşmiş, diğer yarısı ise çalışmak için gelenlerdir. Gelenler arasında en çok dikkati geçen grup Konya'nın Kulu ilçesinden gelenler olmuştur.

Danimarka ile İsveç bu anlamda benzerlik göstermektedir. İki İskandinav ülkesi ile Türkiye arasındaki fark ise İsveç’le 1967 yılında Stockholm’da, Almanya ve diğer bazı ülkelerde olduğu gibi bir işgücü anlaşması olması fakat Danimarka ile Türkiye arasında böyle bir anlaşma olmamasıdır. Danimarka’ya Türkiye’nin belli köy veya ilçelerinden zincirleme olarak akraba ve hemşehri ağlarıyla bir akış söz konusu olmuştur. Danimarka’da yine Konya’nın Cihanbeyli ilçesine bağlı bazı köylerden, Sivas’ın Şarkışla İlçesinden, Uşak’ın bazı ilçe ve kasabalarından (Sivaslı, Tatar vs.), Ankara’nın Haymana ilçesi başta olmak üzere belli noktalardan yine Danimarka’nın belli şehirlerine doğrudan akış olmuştur.

Tablo 6: 1980-2003 Yılları Arası Avrupa’daki Türk Varlığı

Ülkeler	Tarih	Sayı
Danimarka	1980 – 2003	21.544
F. Almanya	1972 – 2006	732.524
Hollanda	1946 – 2005	258.272
Belçika	1985 – 2006	129.501
Avusturya	1983 – 2005	111.300
Fransa	1991 – 2002	66.575
İsveç	1990 – 2006	30.942
İngiltere	1989 – 2005	53.335
İsviçre	1990 – 2006	
Avustralya	1996 – 2006	39.446
Toplam		1.480.256

Kaynak: 2005-2006 raporu, <http://www.diyih.gov.tr/images/editor/111.pdf>, 19

1980-2003 arasında ki dönemde yabancı ülke uyruğuna geçen vatandaş sayıları tablo görülürken 2006 yılında toplamda 54.859 kişi yaşarken 2010 yılı itibarıyla 59.216’dır. Danimarka’daki en büyük etnik grup olan Türkiye kökenli vatandaşları, Irak, Almanya, Bosna ve Pakistan kökenli vatandaşlar takip etmektedir. Toplamda %10 göçmen kökenli olan bu ülke de göçmenler arasında da kültürel normlar bakımından geniş ölçekte bir farklılık söz konusudur. Bu göçmen çeşitliliği, benzerliğe dayalı politik kültür, homojen refah kurumlarının saflığına çözülmesi güç bir problem olarak algılanmaktadır. İlk dönem misafir işçi ve mülteciler aile birleşimi yoluyla ailelerini Danimarka’ya getirince göçmen nüfusu 1980lerde hızla arttı. 1986’da hükümet sığınmacı ve vatandaşlık hakkı kazanmayı zorlaştırdı. Bununla beraber göçmenlerin sabıkalı olmaları halinde sınır dışı edilmeleri kolaylaştırılmıştır. 1983’lerden beri tartışmalı olan aile birleşimi 1992’de iyice sıkılaştırılmıştır. Diğer bir tartışma ise

göçmenler ve mülteciler arasında işsizliğin genişlemesi Danimarka'nın gündemini işgal etmektedir. Liberal hükümetin aile birleşiminde eşlerden birinin Avrupa Birliği ülkelerinden olmaması halinden çiftlerin her ikisinin de 24 yaş ve üstü kuralı 2003 yılından bu yana yürürlükte (Hedetoft, 2006: 3). Günümüzde Danimarka'ya göçlerin sığınmacı ve aile birleşimi olarak devam etmesi, bu kişilerin iş gücüne entegrasyonunu zorlaştırmaktadır. Bu anlamda göç biçimi Constant ve Zimmermann'a göre etnisitenin ötesinden göçmenlerin Danimarka'daki iş piyasasına katılımında ki temel değişkendir (Constant ve Zimmermann, 2005). Sınırlar gruplar arasında aşılmaması gereken hoşgörü eşikleri olarak gecekondulu mahalleri sakinleri hakkındaki yerel bir anketin sonucu olan bu deyim, yerli halkla yabancılar arasında bulunması gereken bir oranı ima etmektedir, bu sınırın ötesinde gerilimlerin ve sonra da verili bir uzam içinde çatışmaların yaşandığı ifade edilmektedir. Eşik bir mahallenin sınırlarından ulusal hudutlara yayılmaktadır. Semt sakinlerine atfedilen hoşgörü bu kez, söylemiyle kamuoyunun göç karşısında duyduğu varsayılan öfkeyi hızlandıran bir siyasi sınıfa aktarılmıştır (Kastoryano, 2000: 31). Bu durum çifte vatandaşlığın kabul edilmediği Danimarka'nın göçmen politikaları, refah modeli, bütünleşme ve katılımı ilgili konular politika ve medya tartışmalarının merkezine yerleşmesini göçmenlerin bu denli politize olmasını açıklamaktadır.

BÖLÜM 2: METODOLOJİ

Miles ve Huberman'ın (1984) ifadesiyse, “temelde dünyayı anlayabilmemiz için hem sayılara hem de kelimelere ihtiyacımız vardır”. Bu anlamda nitel ve nicel tartışmaları çok fazla verimli değildir. Nitel ve nicel veriler arasında tercih yapmaktan ziyade, karmaşık veri alandaki değişkenler arasındaki etkileşimleri anlamak için sistematik bir analitik yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bu çalışma da özellikle “kimlik” olgusunun ölçülmesinde ki güçlükler sebebiyle nicel veriler kadar nitel verilere de ihtiyaç duyulmuştur. Bu noktada nitel ve nicel veriler araştırma sorularına cevaplayabilmek için bir araya getirilmiştir. Nitel ve nicel veriler ilişkilendirilirken Rosman ve Wilson (1984, 1991) kapsamlı üç sebep göstermişlerdir (Miles, Huberman, 1994: 40-41).

- Üçgenleme³ yoluyla verilerin onaylanması ya da birbirini tamamlaması
- Daha derin bilgi elde ederek daha gelişmiş bir analiz sağlama
- Yeni düşünme hatları ve bakış açısı oluşturmak için

Denzin tarafından metotların birleşimi olarak tanımlanan üçgenleme metaforu denizcilik ve askeri stratejiden gelmektedir. Bir nesnenin tam yerini belirlemek için çok yönlü yönelme ve işaret etmedir (Jick, 1979: 602) Denzin, araştırma stratejisinde üçlemenin nasıl yapıldığına yönelik dört çeşit üçleme şekline bahsetmiştir (Mathinson, 1988: 13-14). Bunlar,

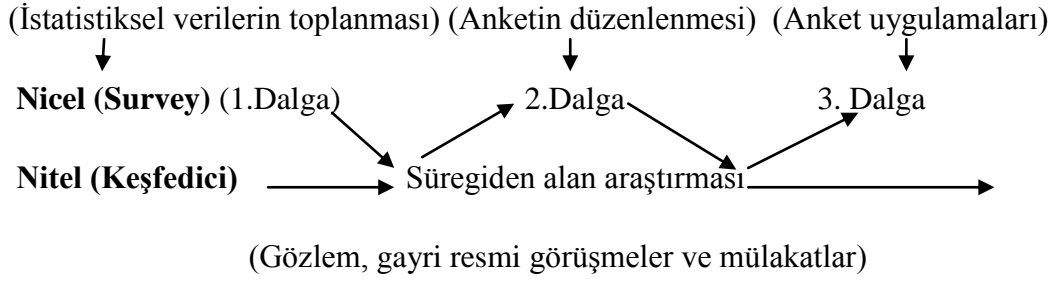
- Zaman, yer ve kişileri içeren veri üçlemesi
- Araştırmacı üçgenlemesi
- Teori üçgenlemesi
- Metodolojik üçlemesidir.

Çalışmada nitel ve nicel verilerin destekleyici nitelikte kullanılması ile birlikte farklı metot ve bu metotların araçları araştırılan araştırma alanında araştırmanın süreci ile birlikte ihtiyaçlar dâhilinde kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde, alanın yapısına göre çok dalgalı bir alan araştırması deseni uygulanmıştır.

---

³ Üçgenleme (Triangulation) metotları arası ve ötesi bir yaklaşım, daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Denzin, Norman K. 1978 The Research Act, 2d ed. New York: McGraw-Hill.

Şekil 1: Dalgalı (Wave) Araştırma Modeli

Miles ve Huberman'ın (1994: 41) dalgalı araştırma modeli çalışmaya yukarıdaki şekilde gösterildiği gibi uyarlanmıştır. Taramanın (survey) ilk dalgasında çalışmada nelerin üzerinde daha çok durulacağı belirlenmiş ve alan bulguları gözden geçirilmeyi gerektirmiştir. Nitel ve nicel verilerin toplanması paralel olarak sürdürülmüştür.

Yarı yapılandırılmış, sohbet biçimindeki görüşmeler ve grup görüşmeleri, tarama (survey) modeliyle 480 kişilik örnekleme uygulanan anketler, araştırmanın temel metod araçlarıdır. Katılımcı gözlem yoluyla, ailelerin gündelik hayatları gözlemlenmiş ve mülakatlar yoluyla toplanan veriler bütünleştirilip betimsel ve analitik olarak, göçmen kuşakları arası karşılaştırmalı bir araştırma yapılmıştır.

2.1. Karma Metot Yaklaşımı Uygulaması

Sosyal gerçeklik insan grupları tarafından paylaşılan anlamlar, kavramlar ve sembollerden oluşmaktadır. Farklı gruplar ve kültürler arasında toplumsal olarak inşa edilen sosyal gerçeklik topluluklar arasında farklılık gösterebilmektedir. Bireysel gerçeklik ise bireyin kendi tecrübeleri ile inşa ettiği gerçekliktir. Her birey geçmişle ilgili kendine özgü yoruma sahipken, gerçeklik kişinin çevreyi nasıl algıladığı ve yorumladığına bağlı olarak farklılık gösterir. Denilebilir ki gerçekliği tecrübeler oluşturur (Baş ve Akturan, 2008: 17-19). Bireysel kimlik benlik içinde somutlaşmaktadır ve bireysel kimlik diğer bireylerin oluşturduğu sosyal dünyadan ayrı bir anlam ifade etmemektedir. Benlik bu almanda tamamen inşa edilmiştir.

Jenkins'in sosyal kimliği kuramsallaştırırken bireysel ve kolektif olana eşit vurgusu yapı ve aktör tartışması bağlamına indirgenmekle birlikte (Jenkins, 1996: 19) bu araştırmanın nitel ve nicel ikiliğine açılım sunmaktadır. Kimlik ve aidiyet kavramının belirsizliği göç olgusu içinde ele alınmasında metot yaklaşımı anahtar bir noktadır.

Teori, tanımladığı sosyal dünyanın bir parçasıdır. Teori, obje alanı ile kendi arasına bir mesafe koymaz. Bir toplum teorisi, kendi sosyal bağlamı hakkında açık bir kavrayışı içinde barındırıyorsa, ancak o zaman bu teori düşünümsel (self-refleksive) bir teodir (Balkız, 2004: 5). Bourdieu'nun düşünümsel sosyolojisi, karma metotların teorik temeli olarak, insan davranışı içindeki yapı- aktör etkileşimine bir açılım sağlamaktır. Karma metot deseninin oluşturulurken, ontolojik ve epistemolojik konular içinde sosyal araştırma süreci ve düşünümsel sosyoloji sosyal davranış içinde subjektif aktör ile objektif yapının etkileşimi göz önünde bulundurulmalıdır. Karma metot uygulamasında objektif faktörler nicel verilerle, süreç ise nitel verilerle açıklanabilir. Toplum birey davranışını etkilerken birey ise toplumu yeniden üretir. Bourdieu'nun yapı-aktör'ün ikiliğinin çözümüne yönelik düşünümsel yaklaşımı, oluşturma yapısalcı olarak (constructivist structuralism) araştırma sürecinin iki zorunlu cevheridir. Sınıf, cinsiyet, etnisite ve eğitim gibi davranış örüntüleri nicel araştırma yoluyla görülebilecek objektif toplumsal örüntülerdir. Sosyal olgu içindeki davranış, bireylerin davranışları yoluyla üretilir ve sonra tekrar üretilir. Davranışın subjektif boyutları ise nitel metotlarla anlaşılabilir (Fries, 2009: 226-229). Kimlik kavramı, yapı-ajan (eyleyici-agents) tartışmaları bağlamında, dönüşümlü sosyolojik perspektiften karma metot uygulamalarıyla derinlemesine bir kavrayış sağlamaktadır.

Göç süreci kavramsal olarak karmaşık birçok aktörün dizilimi ve etkileşimi ile oluşmaktadır. Göç sosyal varoluşun her bir boyutunu etkileyen ve kendi dinamiklerini oluşturan bir süreç olarak disiplinlerarasıdır. Her disiplin, nüfus hareketinin farklı bir boyutuna bakmaktadır. Bu disiplinlerin kendi içinde farklı farklı metot ve teoriye dayanan birçok yaklaşım bulunmaktadır. Tam anlayış için bu disiplinlerin tamamından yararlanmak gerekmektedir (Castles ve Miller, 2003: 21-22). Kimlik, aidiyet ve topluluk oluşumuna odaklanan çalışmalarda psikoloji, kültürel çalışmalar ve antropoloji birey ve grup deneyimlerini analiz eder. Sosyoloji bireyin, grubun ve toplumun bilimi olarak yapılar ve yapılar arasındaki ilişkiler çerçevesinde bütün disiplinlerarası açılardan bakar (Castles, 2003: 22). Ulusötesi vatandaşlarının aidiyetlerini incelerken, topluluğa ait mekânlarda icra edilen pratikler kimlik kavramının göç deneyimini yaşamış ya da göçmen bir ailenin çocuğu olan kişiyi biçimlendirici niteliği temeline dayandırılmaktadır. Bu çalışmada aidiyet, bireylerin Frontier'in (2000) kullandığı sahiplik ve dahiliyet anlamında kullanılmıştır. Grup aidiyetlerinin kültürel, dinsel ve

politik kimlikleri üretmede hareketlilik (mobility), mekân ilişkisinde etkileşimleri çözümlenmektedir. Göçmen aidiyetleri hareketlilik (mobility), bağ ve bağlılık, sahip olma etkileşime dâhil olma ve dışarıda kalma kavramları ile bireysel ve kurumsal deneyimler çerçevesinde kimlikleri inşa eder.

Bu tez ulusötesi bireylerin aileleri, akrabaları, hemşehrileri ve ulusal sınırları aşan bağlantıları içindeki kimlik kurguları ve dönüşümlerini gündelik hayatları bağlamında, tüm bu bağların nasıl sürdürüldüğü ve hangi aidiyetlere dayandığını anlamak amacı ile hazırlanmıştır. Nitel verileri yorumlarken, tüm göçmen topluluk içinde bireyleri daha geniş bir çerçeveden görebilmek için nicel verilerle tamamlanmaktadır.

Sosyal evrenin araştırılmasında, bilimsel yöntemin çok sayıda bileşenlerinden yararlanmak gerekmektedir. Çalışmada sosyal evrenin araştırılmasında yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biri olan etnografik araştırma modeli kullanılmıştır. Sosyoloji ve antropoloji içinde uzun bir geçmişe sahip olan etnografya, kültürün belli bir gruba ait insanlar tarafından paylaşılan değerler, inançlar ve davranışlar olduğu kabul etmektedir (Baş ve Akturan, 2008: 21). Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenli toplumsal gruplar kendi içinde de gözlemler neticesinde farklı gruplardan, gruplarını temsilen ortak özellikler taşıdığı varsayılarak çeşitli bilgi vericiler seçilmiştir. Fakat bu bilgi sağlayıcıların verdiği bilgilere destek olarak benzer özellikler de kişilerle de görüşülmüştür. Bu yolla bireylerin doğrudan aktardığı bilgilere destek olarak katılımlı gözlemlerle ifade ve davranışlar arasındaki bağlantılar da tespit edilmiştir. Kişilerin sosyal kimliğin oluşumunda öz ve sosyal kimliğin ilişkisi içinde olduğu kabulünden hareketle bireysel ve sosyal gerçeklik birlikte araştırmaya konu olmuştur. Sosyal ve bireysel gerçekliği birlikte ele alma amacıyla, Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenli topluluğun nitel ve nicel araştırmanın farklı teknikleri araştırma alanı içeriğinde araştırmanın sürecinin akışına göre belirlenmiştir.

Etnografya bir kültürü ve yaşam biçimini bu bakışı paylaşılanların bakış açısından betimlemek ve kavramaktadır. Araştırmacı bu insanların günlük hayatlarına uzunca bir zaman katılır, izler, konuşulanları dinler, soru sorar ve ilgili diğer verileri toplar (Punch, 2005: 150-151). Göçmenlerin ve çocuklarının birden fazla ülke arasındaki insan, bilgi, fikir, sermaye, kültürel akışkanlıkta sosyal kimliklerini kendi yorumları perspektifleri ile sorgulanması amacıyla etnografik desen kullanılan bu araştırmada; nicel bir tarama

(survey) uygulaması ile eş zamanlı, hane halkı üyeleri ve farklı kuşaklardan değişik konumlarda kişiler ile bu kişilerin gündelik hayatlarına dâhil olunarak gözlemlerin yanısıra, farklı zamanlarda derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Nicel anket soruları ise olgusal soruların yanısıra eğilimleri, değerleri ve seçimleri sorgulayan kimlik algısına yönelik kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşturulmuştur.

Bireyler, hane halkları ve gruplar üzerinde daha çok mikro seviyede ve ulusötesi bir yaklaşımla toplumsal ağların var olan aidiyetleri sürdüreceği varsayımından hareketle çalışmanın araştırma deseni oluşturulmuştur (Brettell ve Hollifield, 2000: 3). Bireyler ve aileler gündelik hayatlarına dâhil olunarak gözlemler çerçevesinde alan notları alınmıştır. Çeşitli organizasyonlar içerisinde düzenlenmiş olan sosyo-kültürel ve politik temelli pratikler gözlemlenip çeşitli şekillerde kayıt altına alınmıştır. Kullanılan metotlar, Türkiye kökenli ulusötesi bireylerin gündelik hayatlarını çeşitli mekânlarda icra ettikleri pratiklerin keşfi neticesinde kimlikleri üzerinde çözümlenmeler yapılması sağlamıştır.

2.2. Alan Araştırmasının Düzenlenmesi ve Alanın Nitelikleri

Gündelik hayatın hareketliliğinin edimselliği (performativity) üzerine çalışmalar sosyolojide yeni bir araştırma alanıdır. Bu anlamda yeni bir araştırma alanı ortaya çıkmakta, empirik olarak ta yeniden keşfedilecek bir alan açılmaktadır. Hareketlilik (mobility) paradigması sadece insanların, nesnelerin, bilgi ve fikirlerin çok çeşitli akışına yönelik akademik bir boşluğu doldurmuyor aynı zamanda yeni akademik bir hassasiyeti, analitik bir uyum, metot ve motivasyonu sosyal bilimlere incelemek üzere önemli bir sosyal ve materyal olgular olarak dâhil edilmektedir (Büscher ve Urry, 2009: 99). Danimarka'da ikamet eden Türkiye kökenli vatandaşlar bu çalışmanın evrenini oluşturmaktadır ve birçok metot yaklaşımı birlikte kullanılmıştır. Çalışma alanının sosyo-kültürel niteliklerine yönelik bilgi eksikliği ve bu alana yönelik temsili nitelikte bir çalışmanın bulunmaması sebebiyle, alan araştırmasından toplanan verilerle oluşturulan varsayımlarla bir örnekleme tekniğine başvurulmuştur. Bu çerçevede şu hususlar göz önünde bulundurulmuştur,

- Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenliler göç alan ve veren ülkeler arasında özel bir işgücü anlaşması olmaması sebebiyle zincirleme göç olgusunu ortaya çıkarmıştır.

- Zincirleme göç olgusu sonucunda Türkiye'nin belli şehirlerinden (Uşak, Sivas, Konya, Ankara gibi) akraba topluluklar yine Danimarka'da belli şehirlere yerleşmişlerdir.
- Türkiye'den göç edenler kendi aralarında, Danimarka'nın yüz ölçümü olarak küçük olması gerek içinde buldukları grupların etkileşim halinde olması sebebiyle gerekse köken temelli ve Danimarka'da üretilen kültürleri ile belli noktalar da farklılık göstermektedirler.
- Bu farklılıklar Türkiye'deki yerleşik gruplar ve Danimarka'daki yerleşiklere paralel olarak ilişkisel olarak ortaya çıkmaktadır.
- Tüm bu ilişkilerin sürdürülmesine bu grupların üyelerinin sahip olduğu aidiyet bağları etkilemektedir. Bu bağlar bu toplulukların kimliklerini ortaya koymakta, oluşturmakta ve gündelik hayatlarını şekillendirmektedir.

Bu hususlar göz önüne alınarak araştırma soruları oluşturulmuş ve bu araştırma sorularını cevaplandırmak için *olasılığa dayalı olmayan* örnekleme tekniklerine başvurulmuştur. Araştırmanın sorularını cevaplamak için hazırlanan anketlere cevap vermek üzere *amaçsal* (diğer isimleri ile kasti, kararsal örnekleme) olarak hedef edilmiş gruplarının üyelerinden *kolayda örnekleme* olarak ifade edilen bir teknikle ankete cevap veren herkes dâhil edilmiştir. Bu temelde gerek Türkiye'de gerekse Danimarka'da araştırmacının ulaşabildiği nitelikleri sağlayan herkes daha geniş bir bakış açısı sağlama ve teknik imkânlar sebebiyle araştırmaya dâhil edilmiştir. Mülakat katılımcıları ise yukarıdaki hususlar temelinde araştırma sorularına cevap verecek nitelikteki verilere ulaşılacağı düşüncesi ile *amaçsal* bir örnekleme teknikle seçilmiştir. Anket ve mülakat katılımcılarının gerek nitelikleri gerekse seçilme esasları daha sonra daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Çalışmada Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenli topluluk hareketlilik içerisinde derinlemesine betimlenip ve analitik olarak analiz edilmektedir. Çalışma ulusötesi bir düzlemde (iki yıllık bir süreçte) üç dönemde gerçekleşmiştir. Bu anlamda akışkanlık ve gündelik hayatın çoklu edimselliği çalışmanın ilgi noktasıdır. Göçmenlerin gündelik hayat içerisindeki gerek yüz yüze gerekse yüz yüze olmayan arada mesafelerin olduğu etkileşimlerini ortaya koyup bir analiz yapabilmekte için hareketlilikte yürütülen bir alan araştırması düzenlenmiştir.

Çalışmanın ilk aşamasında 2007-2008 yılları arasında on bir aylık bir süreçte Danimarka'nın çeşitli şehirlerinde ve Norveç'te bir aylık bir süre içerisinde on gün boyunca Türkiye kökenli Danimarka'da yaşayan ve tatil için Norveç'te bulunan bir aile üzerinde yapılan gözlemler ve bu kişilerle mülakatlar yapılmıştır. Danimarka'da on aylık sürecin ilk altı ayının sonunda alandan toplanan verilerle ve gözlemler neticesinde literatürde var olan anket soruları değerlendirilerek bir anket kâğıdı oluşturulmuştur. Ve seksen adet anket uygulanmış birçok kişi ile yüz yüze mülakatlar yapılmıştır.

İkinci aşaması ise 2008 yılının Temmuz ve Ağustos ayları arasında üç hafta süre ile Danimarka'da yaşayan en kalabalık Türkiye kökenli vatandaşların geldikleri yerlerden biri olan Uşak'ın Sivaslı ilçesi ve Tatar beldesinde toplam 140 kişi üzerinde anketler uygulanmış gözlemler yapılmıştır.

Çalışmanın üçüncü aşaması 2009, Ocak ve Temmuz ayları arasında Danimarka'nın başta Kopenhag şehri olmak üzere birçok şehirde internet yoluyla toplananlarla birlikte 280 kişi üzerinde anketler uygulanmıştır. Toplam 480 kişi üzerinde uygulanan anketler kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşan demografik bilgi, Türkiye ve Danimarka ile ilgili aidiyet eğilimleri ve kimlik ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Bu sorularla öncelikle Danimarka çapında yaşayan topluluğun geniş bir resmini çizmek amaç edinilmiştir.

Hazırlanan anket kâğıtları ile ulusötesi bir düzlemde yaşayan Türkiye kökenli bireylerin aidiyet bağlarını nasıl etkilendiği ve bu bağları hangi unsurların (köken bölge, etnisite vs.) belirlediği, soruların arasında kurulacak çapraz ilişkilerle belirlenmektedir. Gündelik hayatlarına dâhil olunarak gözlemlenen bu kişilerin bireysel ve kolektif pratiklerinin (dini, akrabalık, medya kullanımı, evlilik gibi) neler olduğu ve bu süreçten nasıl etkilendiği ortaya koyulmaktadır. Son olarak ta ulusötesi bireylerin aidiyet bağları çerçevesinde kimliklerinin nasıl inşa edildiği ve tekrar tekrar nasıl kurgulandığı yapılan mülakatlar analiz edilmektedir. Faist'in mezo (orta düzey) analizdeki işaret ettiği kuramsal boşluğa katkı olarak toplumsal ve sembolik bağlara özgü kaynakların öz kimlik ve sosyal kimlik birlikte analiz edilmektedir (Faist, 2003: 58). Yapılan gözlemlerle, araştırma sürecinde belirlenen araştırma sorularına aranan cevaplar araştırmada kullanılacak metotları belirlemiştir. Süreci ortaya koymakta yeterli olmayan anket uygulamaları derinlemesine mülakatlarla birlikte yürütülmüştür.

Bu çalışmada öncelikle alan araştırmasının, anahtar mekânı olan hane içlerinde geçen, gündelik yaşam pratikleri gözlemlenmektedir. Çalışmanın yaklaşımı göç veren ve alan ülkeler arasında yoğun insan, mal, fikir ve sembol akışlarının gerçekleştiği *ulusötesicilik* olarak tanımlanan kuramın yaklaşımıyla çerçeveselendirilmiştir (Faist, 2003: 35). Bu alanlarda aile üyelerinin gündelik pratikleri ve bu pratiklerin arkasındaki bağların neyi temsil ettiğini öğrenmeyi sağlamıştır. Yine bu kişilerle bağlantılı olarak camiler, dini kuruluşlar, aile ziyaretleri, düğünler, sosyal organizasyonlar, medya alışkanlıkları gibi gündelik hayatı biçimlendiren oluşlar gözlemlenmiştir.

Çalışmanın gözlem aşaması Danimarka'nın Kopenhag, Roskilde, Koge, Herning, Norveç'in Drammen şehrinde Türkiye'nin Uşak (Sivaslı) ve İstanbul'da Danimarka'da ikamet eden köken ülkesi Türkiye olan kişilerle gerçekleştirilmiştir. Bu kişiler çeşitli aile bağlantıları içinde ilişkileri çerçevesinde gözlemlenmiştir. Ailelerin göç sebebi, sosyo-kültürel ve köken temelli yerellik unsurları çeşitlilik arz etmekle birlikte işçi aileleri, esnaf ve eğitim alanından kişilerden oluşmaktadır. Bu şehirlerin özellikleri, genellikle Türkiye'nin belli bölgesinden gelen kişilerin yine belli bölgelerde ikamet etmeleridir. Roskilde şehrinde Sivaslılarla (Şarkışla) görüşülürken, Kopenhag'da Uşak, Konya, Ankara gibi şehirlerin ilçe ve köylerinden gelen kişilerin gündelik hayatlarına dâhil olunabilmiştir. Bunun dışında hanehalkından ayrı olarak bireysel olarak belli zaman dilimlerinde belirlenmiş kişilerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

68-69'lu yıllarda diğer Avrupa ülkelerine göre refah uygulamalarında cömert olan Danimarka'ya Almanya ve diğer ülkeler üzerinden geçen ilk nüfus köy ve kasabalarında ki nüfusu nerdeyse boşaltacak ölçüde Danimarka'ya çekmesi Danimarka'da bu nüfusun toplumsal yapısı belli bölgelerin farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı göz önünde bulundurularak çözümlenmiştir. Kırsal kesimden sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerine göçle birlikte birincil ilişkilerin yoğun olduğu alanlardan ikincil ilişkileri yoğun olduğu alanlar olan kentlere geçiş yapmışlardır. Türkiye'nin belli kırsal bölgelerinden akraba ve hemşehrileriyle birlikte göç eden topluluklar birincil ilişki biçimlerini kent merkezlerine taşıdılar. Bununla birlikte, şehir merkezlerinde farklı normlara sahip ve sosyal gerçeklikleri birbirinden farklı iç içe ya da kesişen topluluklar oluşturmuşlardır. Bu noktada köken ülkeyle mekânsal farklılığı kopmayan bu topluluklar çeşitli seviyelerde bağları neticesinde etkileşim içinde sosyal kimliklerini dinamik süreçte yeniden inşa

etmektedir. Faist'in (2003: 58) kuramsallaştırdığı çerçevede, mikro seviyede, bireysel seviyede göç sürecine değerler ve beklentilerin etkisi ele alınırken, çalışmanın ana eksenini kolektif ve toplumsal bağlar güçlü, zayıf ve sembolik ayrımı ile bu bağların nitelikleri (sorumluluklar, bilgi, kontrol, dayanışma vs.) çerçevesinde çözümlenmektedir.

2.3. Verilerin Toplanması

Her araştırma bir dereceye kadar hem nitel hem de niceldir fakat daha önemlisi her ne kadar daha karmaşık, pahalı ve zaman harcayıcı olsa da daha derin bir kavrayış için nitel ve nicel etkileşimini bir araştırma deseninde bütünleştirmek önemlidir (Fry ve Supang, 1981: 1). Nitel ve nicel yaklaşımlar arasında inceleme birimi, araştırmacının duruşu, yöntemin uygulanması ve verilerin çözümlenmesi gibi önemli farklılıklar olduğu gibi pek çok açıdan da benzerlikler mevcuttur. Nicel araştırmada daha çok hipotezlerin ve kuramların tümdengelim yoldan sınanmasıyla ilgili olmasına karşılık nitel araştırma bir konuyu açıklamak ve tümevarımsal çıkarımla hipotez ve kuramları geliştirmekle ilgili olduğu kanısı yaygınken her iki yaklaşımda amaçları bakımından sınırlandırmadan çeşitli amaçlar için kullanılabilir. İki yaklaşım arasındaki ikilikler ise nicelde yapay ortamlarda, nitel de doğal ortamlarda, nicelde davranışlara, nitelde anlamlara odaklanılır, nicel de bilimsel yasaları nitelde ise kültürel örüntüleri saptamak esastır. Nitel ve nicel yaklaşımları birleştirmenin özel nedenlerini araştırmanın pratik koşulları ve bağlamındaki durumlar belirlemektedir (Punch, 2005: 225-231).

Bu araştırmanın veri toplama araçları, araştırmacının alana dâhil olup katılımcı gözlemler yoluyla edindiği kanılar sonucunda araştırma sürecince belirlenmiştir. Çalışma evreninin farklı kuşak üzerinde geniş çaplı betimsel ve çözümsel analizi literatürdeki eksikliğinden dolayı iki ana kolda ilerlemiştir. Öncelikle araştırma alanına dâhil olunarak katılımlı gözlemlerle hangi veri toplama araçlarının kullanılacağı tespit edilmiştir. Holistik (bütüncül) etnografik (kültür) analiz ve genel tarama (survey) modellerinden tekil tarama ile betimsel anlık, kesit modeli ile kuşaklar arası değişimi ve ilişki modelle de değişkenler arası ilişkiler saptanmıştır (Karasar, 1999: 79). Derinlemesine hazırlanmış, betimsel ve ilişki analizler içeren anketler evren hakkında genellemeler yapabilmemizi sağlarken, gözlemlerle birlikte yapılmış mülakatlar örüntüleri ortaya çıkarma olanağını sağlamıştır.

Verilerin toplanması belli başlı bilgi verici kişilerle başlayarak alan hakkında detaylı bilgi alınmıştır. Alanda karşılaşılan temel zorluk, anket ve mülakat uygulanacak kişilerin ve dâhil oldukları grupların farklılıklarına göre hem köken ülkeye hem de göç edilen ülkeye karşı inşa edilen korkular ve şüpheler dolayısıyla aracı kişilerle güven sağlanmaya çalışılmıştır. Anket sorularının hem kullanılan dil hem de içerik yönünden daha çok araştırılmış birinci kuşağa hitap etmesi sebebiyle Danimarka doğumlu kişilere sorulan soruların anlaşılmasında güçlük ortaya çıkmıştır. Bu soruna, soruları açıklama ve daha çok bu kişilerle mülakat yapma yoluna gidilerek çözüm yolu üretilmiştir. Son olarak ise aile üyeleriyle görüşmeler sırasında, gençlerin sorulan sorulara ailelerine bilgi gideceği endişesi ile belli konularda çekimser cevap vermesi olmuştur. Bu sorun ise katılımcıların bilgileri üçüncü kişi üzerinden verildiği anlaşılınca bir noktada çözülmüştür.

2.3.1. Pratiklerin ve Performansların Alanı - Nitel Araştırma ve Örneklem-

Yorumlayıcı bir dizi aktivite olarak nitel araştırmada, tek bir metodolojik pratiğin diğerine üstünlüğü yoktur. Oluşturmacıdan (constructivist) kültürel, feminist ve Marksist çalışmalara kadar, çoklu teorik paradigmlar nitel araştırma yaklaşımını kullanılmaktadır. Nitel araştırmacılar semiyotik, hikâyelendirme, içerik, söylem, arşivsel ve fonetik, hatta istatistiksel tabloları, grafikler ve sayıları kullanır. Metod yaklaşımları ise, etnometodoloji, fenomenoloji, hermonatik, feminizm, dekonstrüktivizm, etnografya, mülakatlar, psikoanaliz, kültürel çalışmalar, tarama (survey) araştırmaları ve katılımlı gözlem ve diğer birçok yaklaşımı kapsamaktadır (Denzin, Lincoln ve diğ., 2003: 1-13). Etnografya bireylerin ve ailelerin gündelik hayatlarında ki örüntüleri anlamak için esastır. Kültürel bağlamı içinde ulusötesi bireyleri gözlemleyerek toplumsal anlamaları ve rutin aktiviteleri kendi doğal çevreleri içinde anlamayı sağlar (Sancho, 2009: 39). Bu çalışmada bireylerin gündelik hayatlarına dâhil olarak aktivitelerine hareketli aktörler olarak ulusötesi bireylerin kamusal ve sosyal hayatlarına katılarak veri toplanmıştır.

Bu araştırma, farklı mekânlar arasında, bireylerin sadece fiziksel değil enformasyon akışının olduğu ağlarla olan bağları neticesinde hareket halinde oldukları kabulünden yola çıkmıştır. Farklı çalışma alanlarında, farklı kültürel mekânlar ve zaman dilimleri içinde/arasında geçişi yolculuk olarak tanımlamaktadırlar. Bu durumu “çok-mekânlı

etnografya” olarak tanımlayan Markus bir araştırma stratejisi önermektedir. Yerleşik kültürleri belirli bir zaman kesitinde inceleyen klasik araştırma stratejilerinin yetersiz kaldığını, akışkan ve hareketli bir dünyada şimdiye kadar birbirinden kopuk görünen olguların, insanların, grupların farklı zaman-mekânlarda izini sürerek bağlantıları kurulabilmektedir (Öncü ve Weyland, 2007: 22).

Nitel araştırma, konusunun çok metotla yorumsamacı bir yaklaşımla, kendi doğal ortamında yaklaşan araştırmadır. Nitel araştırmacılar ilişkili birçok metodu konusunu daha iyi çözümleme amacıyla bir araya getirirler. Nitel araştırma insani bilimlerde içinde ayırt edilmiş uzun bir tarihe sahiptir. Sosyoloji içinde, 1920 ve 1930 arasında insan grup hayatı üzerinde “Chicago okulu” çalışmaları nitel araştırma kurulması için önemlidir. Nitel araştırma hem sosyoloji de hem de antropolojide ötekini anlamak için ortaya çıkmıştır. Disiplinler, alanlar ve konular arası birçok kavramdan, terimden ve kabulden oluşur. Nitel araştırma altında örnek çalışma, politik, etik, katılımlı sorgulama, görüşme, katılımlı gözlem ve yorumlamacı analiz gibi birçok nitel araştırma yaklaşımı ve metodu kategorilendirilmektedir. Nitel araştırma, araştırmacının kendini ve konularını düşünömsel metnine nasıl yerleştireceği de önemli bir konudur. Bu noktada denilebilir ki nitel araştırma gözlemciyi dünya içine yerleştiren bir aktivitedir. Alan notları, mülakatlar, sohbetler, fotoğraflar, kayıtlar ve biyografiler dünyayı bir temsiller serisi içine yerleştirir. Doğal ortam içinde ele alınan konu insanların onlara verdikleri anlamlar yoluyla yorumlanır (Denzin, Lincoln ve diğ., 2003: 4-5). Bu çalışmada nitel veriler aracılığıyla eyleyen aktörlerin bakışı açıları yorumlanmaktadır.

2.3.1.1. Katılımcı Gözlem ve Araştırmacının Pozisyonu

Bourdieu'nün karşılıklı etkileşimleri sosyal süreçlerin temeline koyan etkileşimciliğe karşı, eyleyenlerinde (agents) sosyal belirlenimciliğe sahip olduğu vurgulayarak tarihi ve belirleyicileri olmayan bir özne mitini de reddeder. Bunların yerine salt betimleyici olmak isteyen ancak bir araştırma aşamasında kurulabilen yeterince kritik edilmiş bir *sosyal fenomenoloji* koyulmaktadır (Ünal, 2004: 27).

Çalışmanın dayandığı nitel ve nicel yaklaşımlar gereği sosyal ve bireysel evren araştırmanın inceleme alanını oluşturmaktadır. Çeşitli aile ve grup üyeleri arasında farklı dönemlerde ve toplumsal alanlarda dâhil olunmuş ve gündelik ve sembolik pratikleri gözlenmiştir. Bu aktiviteler ev ziyaretlerinden, düğünler, sünnet törenleri, ulusal

kutlamalar, din dersleri ve sosyal organizasyonlara kadar uzanmaktadır. Çalışmada fenomenolojinin konusu olan bireysel evren diğer bir deyişle bireylerin tecrübeleri ve etnografyanın odağı olan sosyal alan doğrudan aktarmaların yanında derinlemesine incelemelerde kullanılmıştır (Baş ve Akturan, 2008: 23). Katılımcı gözlem temel etnografik veri toplama tekniğidir. Bu çalışmada araştırmacı temelde katılımcı gözlemcidir (Punch, 2005: 178-179)

Araştırmacının pozisyonu katılımcı, rolü interaktif (Kümbetoğlu, 2008: 208) ve olgular doğal ortamda kendi akışı içinde bir alan araştırması yapılmıştır. Kişilerle doğal ortamlarında ve sosyal kurguları içinde gündelik aktivitelerini anlamak için veri toplamak için insanlarla yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler yapılmıştır. Araştırmacının araştırma alanına dâhil olması kişisel ağlarla gerçekleşmiştir.

Toplam iki (2) yıl süre ile ulusötesi alanda Danimarka on beş (15) ay (Kopenhag, Herning, Roskilde, Ishoj, Koge), Norveç'te (Drammen) otuz gün (30) ve Türkiye'de iki defa üç hafta ve 2 hafta olmak üzere çeşitli gruplar arasında katılımlı gözlemler yapılmıştır.

2008 Ocak (Norveç, Drammen), Danimarka doğumlu 26 yaşında A, eşi 28 yaşında A1 ve 1 yaşında oğulları A2 ile birlikte on gün boyunca aynı ev içinde Türkiye'den arkadaşları Norveç'te ki Türkiye'den arkadaşları gözlemlenmiş ve mülakatlar yapılmıştır.

2007-2008 döneminde Kopenhag'da bir aile belli periyotlar ziyaret edilmiş, gözlemler ve mülakatlar yapılmıştır. Bu aile 50 yaşında B ve 52 yaşında eşi B1 aracılığıyla kendilerini ziyarete gelen diğer ailelerle de mülakatlar yapılmıştır. Birlikte aile ziyaretleri ve düşünlere katılmıştır.

2008 Temmuz'da Uşak/Sivaslı ilçesi ve Tatar beldesinde bir alan araştırması ile çeşitli kişiler aracılığıyla anketler (140) uygulanmış göçmenlerin gündelik yaşamları gözlemlenmiştir.

2009 Ocak-Temmuz ayları boyunca dinsel, ulusal, sosyal birçok aktiviteye katılarak kayıtlar alınmış, gözlemler ve mülakatlar yapılmıştır.

Gözlemlerin ev içinde dâhil olunarak yapılması bir ailenin gündelik hayatı anlamak için önemlidir. Veri toplama sürecinde, bireyleri doğal ortamlarda gözlemlenmesi, görüşmeler ve birlikte aktivitelere katılmak veri toplamanın ve bireylerin algılarını, toplumsal sembollerini ve anlamlarını anlamak için önemlidir. Yapılan gözlemler,

Alanın Nitelikleri Bakımından,

- **Doğal Ortamlarda :** Aile içi, Aile şirketi, politik ve dini kuruluşlar, camiler, kafeteryalar.

Amaç ve Eylem olarak (Aidiyet İcraları)

- **Ulusaşırı Milliyetçilik:** Ulusal kutlamalar, sosyal ve politik organizasyonlar
- **Dini Kutlamalar:** Dini toplanmalar ve dersler, düğünler, sünnet törenleri,
- **Eğitim Aktiviteleri:** Veli toplantıları ve öğretmenlerin gayri resmi toplantıları,
- **Sosyal Hayat:** Ev ziyaretleri, doğum günleri, kafeterya ve restoranlardaki arkadaş toplantılar, politik toplantılar

2.3.1.2. Katılımcıların Nitelikleri

Bu çalışma Danimarka'ya göç etmiş ve Danimarka'da doğmuş halen hayatını Danimarka'da sürdüren Türkiye kökenli bireyler üzerinde uygulanmıştır. Bu çerçevede doğum yerine göre bir kategorilendirme ve bu kategoriler arasında karşılaştırma söz konusudur. Ulusötesi Türkiye kökenli göçmen ailelerin gündelik hayatlarını ve pratiklerinin nasıl kimlik oluşumlarını ve dönüşümlerini etkilediği anlamak için ailenin kültürel, sosyal, bölgesel ve ulusal kökeninin çeşitli ulus ötesi mekânlarda nasıl etkileşim içinde olduğuna bakılmıştır. Birçok bağlantılı ulusötesi ailenin bireylerinden seçilen katılımcıların ve hane dışında tek tek farklı bireylerin göç hikâyeleri içinde öz benlik ve sosyal kimliğinin süreçleri çözümlenmektedir.

Belli sürelerde aile içinde ve farklı yerlerde gözlemlenen ailelerin farklı üyeleri ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan aile üyeleri bireylerin nitelikleri şöyledir,

- 2008 Ocak (Norveç, Drammen), Danimarka doğumlu Diş doktoru asistanı olan 26 yaşında ile mülakatlar yapılmıştır. Ve bu kişi ve ailesi gözlemlenmiştir.

- Kopenhag'da belli dönemlerde bir yıl süre ile hem Türkiye'de hem de Danimarka'da gözlemler yapılan Uşaklı bir aile ve B Hanım (52, kadın) emekli ve eşi B1 (55, erkek) bir temizlik şirketinde işçi olarak çalışmaktadır. Kızları Türkiye'den bir kişiyle evlenip hayatını orada sürdürürken oğulları (33) ayrı bir evde Danimarka'da yaşamaktadır. Katılımlı gözlemler sırasında çeşitli ev ziyaretleri, düğünler ve doğum günlerinde bu kişilerin akrabaları, komşuları ve arkadaşları ile görüşmeler sırasında alan notları alınmış, yapılandırılmamış ve yapılandırılmış birçok görüşme yapılmıştır.
- İkinci Uşaklı aile ile Kopenhag'da Dört defa Danimarka'da bir defa Türkiye'de bu aile ile görüşülmüştür. N hanım (38) ve oğlu M (19) ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Katılımcı pedagog (39, kadın), eşi öğretmen ve katılımcının (19, erkek) oğlu lisede okumaktadır.
- Almanya doğumlu katılımcı (36, kadın) ile Herning'de 3 gün süre ile görüşülmüştür. Ev ziyareti ve doğum günü kutlamasında alan notları alınmıştır. F hanım öğretmenlik kulu mezunu, eşi pedagoğdur ve biri 5 diğeri 14 yaşlarında iki oğulları vardır. Bu ailede Uşaklıdır.
- Adıyamanlı üniversite mezunu katılımcı eşinden ayrılmıştır ve oğlu (14, erkek) ile birlikte yaşamaktadır. Hane içinde ve çeşitli sosyo-kültürel ve politik organizasyonlarda görüşülmüştür. Bunun yanında yarı yapılandırılmış bir görüşme yapılmıştır.
- Ankara / Haymanalı bu aile ile ailece çalıştırdıkları pizza dükkânların da altı ay boyunca görüşmeler ve gözlemler yapılmıştır. Pizza dükkânının sahibi katılımcı (37, erkek) ile kızları katılımcı (33, kadın) ve katılımcı (28, kadın) ve eşi katılımcı (28, erkek) ile görüşmelerden notlar alınmıştır.
- İzmirli katılımcı (57, kadın) Türkiye'den mülteci olarak kızlarıyla birlikte 80 ihtilali sonrası gelmişlerdir. Katılımcı öğretmendir ve çeşitli defa hane içinde ve farklı organizasyonlarda sohbet biçiminde ve yarı yapılandırılmış bir görüşme yapılmıştır.
- Konya kökenli, Danimarka doğumlu ile İstanbul'da 24 yaş kuralından dolayı eşiyle ayrı yaşamak zorunda kalan Katılımcı (22, kadın) İstanbul'da yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

- Uşaklı ile Koge'de 3 defa görüşülmüş ve kendisiyle çeşitli ailelere ziyaretler yapılmış, cami derneğinde birçok kişiyle görüşülmüş ve bir Sivaslı ailenin düğününe katılarak gözlemler yapılmıştır.
- **Bazı Mesleklerden Bilgi Verici Kişiler (öğretmen, din görevlisi, pedagog, sanatçı, gazeteci):** Blågårds okulunda 24 Ocak cumartesi saat 14.00 de anadili ile ilgili seminerde gözlemler yapılmış ve anadili öğretmeni MK (39, Erkek) ile görüşme yapılmıştır. Danimarka doğumlu katılımcı (19, kadın) anadili hakkındaki düşüncelerinden notlar alınmıştır. Yine çeşitli din görevlileriyle ve bir edebiyatçı (66, erkek) ile görüşmeler yapılmıştır. 23 Nisan etkinlikleri sırasında yapılan gözlemlerde görsel ve işitsel kayıtlar alınmıştır. Anadili öğretmenleri ve din görevlileri ile yapılan görüşmeler Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenli topluluk ve çocuklarının uyum, dil, kimlik ve aidiyetleri üzerinedir.
- **Bireysel Sohbet Tarzı Mülakatlar:** Dış mekânlarda ikinci kuşak diye tanımlanan Danimarka doğumlular ve ilkokuldan önce Danimarka'ya göç etmiş kişilerle görüşmeler sırasında sohbet tarzı görüşmelerde alınan notlar kullanılmaktadır.
- Hazırlanan anketlerde bulunan açık uçlu sorular yoluyla da katılımcıların görüşleri alınmıştır.

- **Katılımcıların Nitelikleri:**

Tablo 7: Mülakat Katılımcılarının Özellikleri

	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Doğum Yeri	Göç Yaşı	Göç Sebebi
Katılımcı 1	30	Kadın		Konya	18	Evlilik-Aile Birleşimi
Katılımcı 2	19	Kadın	Üniversite -Öğrenci	Danimarka	-	-
Katılımcı 3	39	Kadın	Üniversite -Öğrenci	Konya	8	Aile Birleşimi
Katılımcı 4	21	Kadın	Üniversite -Öğrenci	Danimarka	-	-
Katılımcı 5	22	Kadın	Üniversite -Öğrenci	Danimarka	-	-
Katılımcı 6	39	Kadın	Üniversite	Adıyaman	24	Evlilik-Aile Birleşimi
Katılımcı 7	39	Kadın	Meslek Yüksek Okulu	Uşak	10	Aile Birleşimi
Katılımcı 8	55	Kadın	İlkokul	Ankara	17	Evlilik-Aile Birleşimi
Katılımcı 9	32	Kadın	Meslek Yüksek Okulu	Danimarka	-	-
Katılımcı 10	28	Kadın	Üniversite	Danimarka	-	-
Katılımcı 11	18	Kadın	Lise	Danimarka		
Katılımcı 12	24	Kadın	Meslek Yüksek Okulu	Danimarka	-	-
Katılımcı 13	26	Kadın	Meslek Yüksek Okulu	Danimarka	-	-
Katılımcı 14	19	Erkek	Lise	Danimarka	-	-
Katılımcı 15	57	Kadın	Üniversite	İzmir	27	Siyasi Sığınmacı
Katılımcı 16	22	Erkek	Lise	Danimarka	-	-
Katılımcı 17	24	Erkek	Lise	Bulgaristan	19	Çalışmak
Katılımcı 18	36	Kadın	Meslek Yüksek Okulu	Almanya	19	Evlilik – Aile Birleşimi
Katılımcı 19	19	Kadın	Meslek Yüksek Okulu – Öğrenci	Danimarka	-	-
Katılımcı 20	55	Erkek	İlkokul	Uşak	16	Çalışma-Aile Birleşimi
Katılımcı 21	21	Kadın	Üniversite -Öğrenci	Danimarka	-	-
Katılımcı 22	66	Erkek	Yüksek Lisans	Denizli	26	Eğitim
Katılımcı 23	33	Erkek	Yüksek Lisans	Tokat	2	Aile Birleşimi
Katılımcı 24	28	Erkek	Lise	Ankara	27	Evlilik Aile Birleşimi-
Katılımcı 25	37	Erkek	Lise	Danimarka	-	-

- **Grup Görüşmesi 1 (09.02.2009, Roskilde)** Danimarka yakınlarında bir şehir olan Roskilde cami derneğine bağlı kültür evine ziyaret sırasında, Sivas'ın Şarkışla

ilçesinden bir grup Danimarka doğumlu genç ve babaları (birbirleriyle akraba) ile görüşme yapılmıştır.

- **Grup Görüşmesi 2 (23.04.2009):** Danimarka'nın Koge şehrinde cami derneğine bağlı kültür evine ziyaret sırasında şehirde ikamet eden kişilerle yaşamları ile ilgili bir görüşme yapıldı.
- **Anadili ile İlgili Seminerde Gözlemler ve Akabindeki Görüşmeler:** 24 Ocak cumartesi saat 14.00 de Blågårds okulunda okul aile birliğinin yapmış olduğu toplantı benzeri seminer Anadili öğretmeni ile görüşülmüş, sunumlar sırasında notlar alınmıştır.

2.3.1.3. Mülakatlar

Görüşme yoluyla, deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar ve zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlemlenemeyen (Yıldırım, Şimşek, 2008: 120) bireysel gerçeklik alanına giren olguları veri olarak elde edilmesine rağmen bu veriler araştırmacı tarafından yorumlanıp bir çerçeveye oturtulmuştur. Postmodern toplum, bir temsil, kişisel itirafların toplumu diğer bir deyişle mülakat toplumu olarak ifade edilmektedir. Mülakat dünyayı yazma biçimidir. Bu noktada bir mülakat ne bir dış dünyanın bir aynası ne de bir insanın iç dünyasına açılan bir penceredir (Denzin, 2001: 25-28). Veriler katılımcı ile araştırmacı ilişkisinde, sadece bir araç değil bir üründür.

Mülakatlar, esneklik, yanıt oranı, sözel olmayan davranış (davranış, yüz ifadesi, beden dili), ortam üzerindeki kontrol, soru sayısı, anlık tepki, veri kaynağının teyit edilmesi, tamlık ve derinlemesine bilgi gibi artı yönleriyle nicel anketlerin zayıflıklarını tamamlamak için uygulanmıştır. Mülakatlar yarı biçimlendirilmiş ve sohbet tarzı görüşme yaklaşımı olarak iki şekilde, gözlem amacıyla alana dâhil olunan alanlarda uygulanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 120- 124). Mülakat sorular dört (4) ana gruba ayrılmaktadır.

- Olgusal bilgiler
- Bilgi Soruları
- Deneyim ve Davranış soruları
- Fikir / İnanç Soruları
- Eğilim Soruları

Mülakat soruları, sosyal bağlar çerçevesinde deneyimlerin bireysel gerçeklik alanında kimlik ve aidiyet algısının nasıl inşa olduğuna cevap aramaktadır.

2.3.1.4. Alan Notları

Çalışmada alan ile ilgili notlar alma konusunda, Bogdan ve Bilken (2003) alan notlarına yönelik iki yaklaşımı kullanılmıştır (Sancho, 2009: 43).

- Öncelikle betimsel bir yaklaşımla alanda neler olduğu, nasıl olduğunu, insanlar, aktiviteler, konuşmalar, rutinler, kurallar, ilişkiler, formel ve gayri resmi davranışlar, eylemler ve semboller (sloganlar, anlamlar, kavramlar) anlatılması sağlandı.
- İkinci olarak, *düşünümsel* (reflexive) bir yaklaşımla, katılımlı gözlemler ve görüşmeler sonucunda edinilen kişisel fikirler, ilgiler, eğilimlerin not alınmasıyla araştırma sorularının oluşturulmasına araştırma sürecindeki olağan adımların oluşturulmasını etkilemiştir. Gözlemlerin yapıldığı ve aktivitelere katılan günler içerisinde ya da alanda taslak halinde ve fikir içeren tanımlayıcı, araştırma konusunu netleştirecek notlar alınmıştır.

Bu notlar,

- Gün içindeki konuşmalar ve gözlemler
- İnsanların ilişkileri
- Alana ait semboller (görsel ve işitsel)
- Yargıları içermektedir.

2.3.1.5. Doküman Analizi

Çalışmada video ve fotoğraf gibi görsel kaynaklar gözlem ve görüşmelere destekleyici veri kaynakları olarak toplanmıştır. Böylelikle araştırmacının katılımlı olarak gözlemlediği alanlar ve bu alanlardaki toplulukların pratiklerinde yer almayan sözel olmayan davranış ve semboller çözümlenebilmektedir. Bu ulusötesi alanlar şöyledir:

- Cami dernekler ve kültür evleri,
- Düğünler
- Sünnet törenleri,

- Ulusal kutlamalar (23 Nisan Örneği)
- Siyasi ve kültürel temelli toplantılar
- Hane halklarının içinde bulunduğu mekânlardır.

2.3.2. Nicel Veriler

Punch (2005, 107-109) nicel verilerin çözümlenmesine genellikle istatistik olarak ifade edildiğini fakat örneklem içinde bir takım değişkenlerin ölçülmesiyle ilgilendiğini, istatistik araştırmacının ihtiyaç duyduğu birçok araçtan biri olduğunu ifade etmektedir. Tarama (survey) modeli ile betimsel ve ilişkisel analizler içeren anketler dört çeşit soru grubundan oluşmaktadır.

1. Demografik Sorular (yaş, cinsiyet vs.)
2. Deneyim / Davranış (Dil kullanımı, ayrımcılık, medya alışkanlıklar vs.)
3. Fikir Soruları (Uyum, evlilik vs.)
4. Eğilim (Türkiye, Danimarka ve kimlikle ilgili)
5. Algılar (Türkiye, Danimarka ülke ve toplumla ilgili)

Nicel verilerin kullanılma amacı incelenen topluluk hakkında parçaların analizi yaparak nedensellik ilişkilerini açıklamaktadır. Bunun yanında, alana yönelik bütünsel bir bakış sağlayabilmek için ve mülakatların olası yanlışlık, gizliliğin ortadan kalkması, soru standartının olmayışı (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 124) gibi sebeplerden dolayı açık uçlu ve kapalı uçlu sorulardan oluşan anket uygulaması yapılmıştır.

2.3.3. Anketler ve Örneklem Özellikleri

Çalışmanın evrenini Danimarka'da yaşayan 18 yaş ve üstü Türkiye kökenliler oluşturmaktadır. Toplam nüfus 2010 yılı itibarıyla 59.216 iken 18 yaş ve üstü nüfus 41.639, 18 yaş altı nüfus ise 17.577 dir.

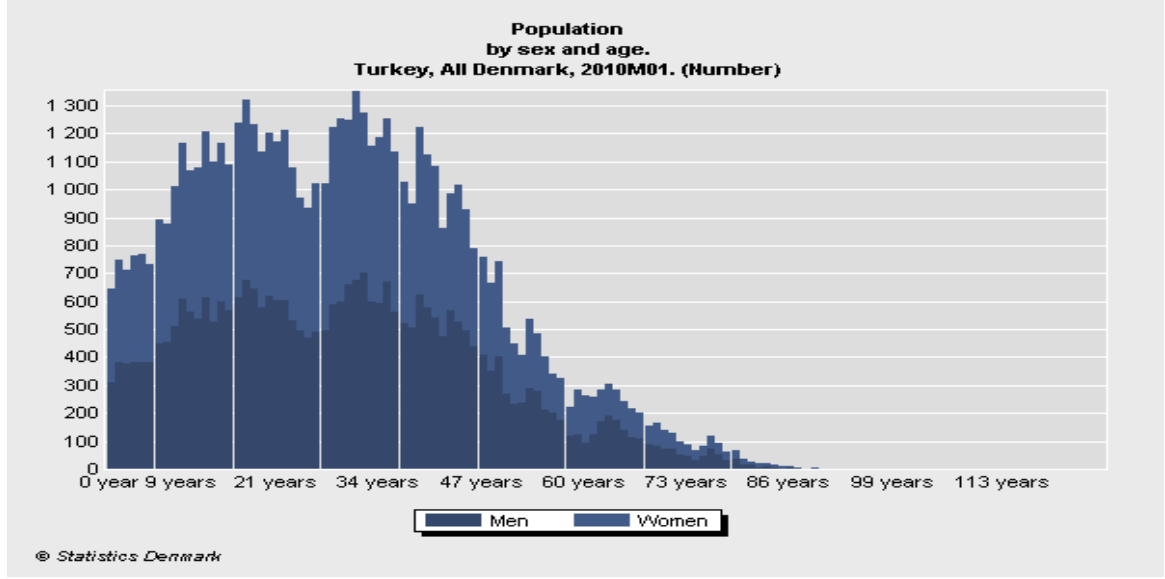
Tablo 8: 2010 yılı Danimarka'da Yaşayan Türkiye Kökenlilerin Cinsiyete ve Doğum Yerine Göre Sayısı

Türkiye kökenli nüfus	Erkek	Kadın
Danimarka Dışı Doğumlu	16.851	15.404
Danimarka doğumlu	13.708	13.253

Kaynak : <http://www.statbank.dk/statbank5a/default.asp?w=1280>

Tabloya baktığımızda Danimarka doğumlu olmayan, yani göçmen, Türkiye kökenlerin Erkek sayısı 16.851, Kadın sayısı 1047 kişi daha az yani 15.404 kişidir. Danimarka doğumlular arasında kadın erkek oranı arasında daha az fark vardır. Erkek sayısı 13.708 kişi iken Kadın oranı 555 kişi daha az 13.253 kişidir.

Tablo 9: 2010 yılı Danimarka'daki Yaşayan Türkiye Kökenlilerin Yaş Aralığına ve Cinsiyete Göre Sayısı

Kaynak: Danmarks Statistik , www.statbank.dk/FOLK1

Bu tabloda ise Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenlilerin yaşlara ve cinsiyete göre dağılımı gösterilmektedir. Tabloya göre nüfus 9-47 yaş arasında yoğunlaşmaktadır. Bu durum, Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenlilerin genç bir nüfus oranına sahip olduğu göstermektedir.

Tablo 10: Örneklemin Cinsiyet Durumu Dağılımı

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Değer	Kadın	182	40,4	40,4
	Erkek	268	59,6	59,6
	Toplam	450	100,0	100,0

Tablo 11: Örneklemin Medeni Durum Dağılımı

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Değer	Evli	316	70,2	70,9
	Birlikte yaşıyor	12	2,7	2,7
	Bekâr	88	19,6	19,7
	Boşanmış/Dul	29	6,4	6,5
	Diğer	1	0,2	,2
	Toplam	446	99,1	100,0
	Cevapsız	4	0,9	
	Toplam	450	100,0	

Örneklemin medeni durum dağılımı tabloda görülmektedir. Katılımcıların %70,9'u evli, %2,7'si birlikte yaşıyor, %19,7'si bekâr, %6,5'i boşanmış/dul ve %0,2 diğer olarak medeni durumunu belirtmişlerdir.

Tablo 12: Örnekleimde Türkiye Doğumlarının Doğum Yeri Dağılımı

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Değer	Uşak	143	31,8	41,1
	Sivas	73	16,2	21,0
	Konya	64	14,2	18,4
	Çorum	13	2,9	3,7
	Diğer	55	12,2	15,8
	Toplam	348	77,3	100,0
	Cevapsız	102	22,7	
	Toplam	450	100,0	

Örnekleimde doğum yeri Türkiye olanların şehirlere göre dağılımı tabloda görülmektedir. Tabloya göre ankete katılımcıların en yüksek oranı %41,1 ile Uşak'tan, %16,2'si Sivas'tan, %14,2'si Konya'dan, %3,7'si Çorum'dan ve %15,7'si diğer (Ankara, İzmir, Adıyaman, Urfa vs.) şehirlerde doğmuşlardır.

Tablo 13: Örnekleme Türkiye Doğumlarının Doğduğu Yerin Mahiyeti

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Değer	Şehir Merkezi	59	13,1	16,9
	İlçe	135	30,0	38,6
	Köy Kasaba	156	34,7	44,6
	Toplam	350	77,8	100,0
	Cevapsız	100	22,2	
Toplam		450	100,0	

Örnekleme Türkiye’de doğanların doğum yerlerinin mahiyetlerine göre dağılımı tabloda görülmektedir. Tabloya göre Türkiye doğumlarının %16,9’u şehir merkezi, %38,6’ı ilçe ve %44,6’sı köy/kasaba doğumlular. Çalışmanın anketlerine katılanlardan büyük bölümü kırsal kesim kökenlidir. Bu sonuçlar örneklemin evreni ile de uyumludur.

Tablo 14: Doğum Yerine Göre Örneklemin Yaş Durumu Dağılımı

			Doğum yeri			Toplam	
			Türkiye	Danimarka	Diğer		
Yaş Durumu	18-22	Sayı	11	53	0	64	
		Toplam	%2,5	%12,0	%0,0	%14,5	
	22-29	Sayı	33	21	1	55	
		Toplam	%7,5	%4,8	%0,2	%12,4	
	30-39	Sayı	114	12	4	130	
		Toplam	%25,8	%2,7	%0,9	%29,4	
	40-49	Sayı	112	0	2	114	
		Toplam	%25,3	%0,0	%0,5	%25,8	
	50-59	Sayı	55	0	0	55	
		Toplam	%12,4	%0,0	%0,0	%12,4	
	60 ve üzeri	Sayı	23	1	0	24	
		Toplam	%5,2	%0,2	%0,0	%5,4	
	Toplam		Sayı	348	87	7	442
			Toplam	%78,7	%19,7	%1,6	%100,0

Yukarıdaki tabloya bakıldığında 39 ve üzerinde yaşta Danimarka doğumlu bir kişi görülmemektedir. Cevaplanan anketler sonucunda yaşlara göre doğum yeri dağılımına

bakmak bize göçün başlangıç noktasını kaç yıl öncesi olduğu hakkında da bilgi vermektedir. Göçün hızlandığı yıllar 60'ların sonu 70'lerin başına denk gelmektedir.

Tablo 15: Türkiye'den Göç Etme Yaşı

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	0-9	29	6,4	8,2
	10-19	163	36,2	46,2
	20-29	138	30,7	39,1
	30-39	15	3,3	4,2
	40-49	5	1,1	1,4
	50 ve üstü	3	0,7	0,8
	Toplam	353	78,4	100,0
	Cevapsız	97	21,6	
Toplam		450	100,0	

Ankete katılan göçmenlerin (Türkiye doğumlular) göç yaşları ile ilgili bilgi veren tabloya göre, 0-9 yaş arasında göç edenler %6,4, 10-19 yaş aralığında göç edenlerin oranı % 46,2 iken 20-29 yaş aralığında göç edenlerin oranı %30,7'dir. 30-39 yaş aralığında göç oranı %1,4'e düşerken en düşük göç etme yaşı oranı ise 50 ve üstü ile %0,8'dir. Tablodan görüldüğü gibi özellikle evlilik ve aile birleşimi yoluyla zincirleme bir göç ile gelenleri oluşturan 0-29 yaş arasındaki göç büyük bir çoğunluğu ifade etmektedir.

Örnekleme Türkiye'den göç edenlerin göç nedenine göre dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir. Danimarka'da bulunma sebebine bakıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların Danimarka'da bulunma sebepleri %38,4 oranında cevaplarını evlilik-aile birleşimi ve çalışmak %30,0 ve %19,6 ile Danimarka'da doğmak, % 5, 3 iltica ve eğitim %4,4 oluşturmaktadır.

Tablo 16: Örneklemin Danimarka'ya Geliş Nedeni

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Eğitim	20	4,4	4,5
	Çalışmak	135	30,0	30,3
	Evlilik-Aile Birleşimi	173	38,4	38,9
	Danimarka'da doğmak	87	19,3	19,6
	İltica	24	5,3	5,4
	Diğer	6	1,3	1,3
	Toplam	445	98,9	100,0
	Cevapsız	5	1,1	
Toplam		450	100,0	

Örneklemin eğitim durumuna göre dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir. Örneklemin en yüksek oranla 26,1'si lise, 22,3'si ilkokul, 16,0'ı üniversite lisans, 15,3'i Meslek Yüksek okulu, 13,6'sı ortaokul, 3,3'ü yüksek lisans, %3,1'i ise okuma ve yazması yoktur.

Tablo 17: Örneklemin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Değer	Okuma yazması yok	14	3,1	3,1
	İlkokul	100	22,2	22,3
	Ortaokul	61	13,6	13,6
	Lise	117	26,0	26,1
	Meslek Yüksek Okulu	69	15,3	15,4
	Üniversite-Lisans	72	16,0	16,1
	Yüksek lisans	15	3,3	3,3
	Toplam	448	99,6	100,0
	Cevapsız	2	0,4	
Toplam		450	100,0	

Örneklemin çalışma durumuna göre dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir. Tabloya göre, katılımcıları % 12,8'i geçici bir işte, % 7,5'i kendi hesabına çalışıyor, %8,9'u İşsiz ve iş arıyor, %10'u emekli, %10,3'ü öğrenci ve %2,7 diğer cevabımı vermiştir. Sonuçlar göre işsizlik oranı göçmenler arasında yüksek olduğu düşüncesini yansıtmamaktadır.

Tablo 18: Örneklemin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Değer	Geçici olarak çalışıyorum	56	12,4	12,8
	Kendi hesabıma çalışıyorum	33	7,3	7,5
	Düzenli bir işte çalışıyorum	210	46,7	47,8
	İşsizim, İş arıyorum	39	8,7	8,9
	Emekliyim	44	9,8	10,0
	Öğrenciyim	45	10,0	10,3
	Diğer	12	2,7	2,7
	Toplam	439	97,6	100,0
	Cevapsız	11	2,4	
	Toplam	450	100,0	

Hane genişliği, geleneksel aileden çekirdek aileye geçişte önemli bir göstere olurken çocuk sayısındaki artma ve azalma yine ailedeki bu yöndeki dönüşüme işaret etmektedir. Uygulanan anket sorularından, hanede yaşayan kişi sayısına yönelik soruya verilen cevaplarla ilgili soruların cevaplarını aşağıdaki tablo göstermektedir. Tabloya göre, tek başına yaşayan kişi sayısı %6,2, iki (2) kişi yaşayan sayısı %13,2, üç (3) kişi yaşayan sayısı % 17,0 dört (4) kişi yaşayan sayısı %30, 7, beş (5) kişi yaşayanların sayısı % 21,9 iken altı (6) ve üstü kişinin bir hanede yaşayanlar %10,9'dur. Görüldüğü gibi hane içi kişi sayısı 4 kişide yoğunlaşmaktadır. Bu sonuçta hanelerde daralma olduğunu göstermekte ve bir dönüşüme işaret etmektedir.

Tablo 19: Örneklemin Hane Genişliğine Göre Dağılımı

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Değer	1	28	6,2	6,2
	2	59	13,1	13,2
	3	76	16,9	17,0
	4	138	30,7	30,8
	5	98	21,8	21,9
	6+	49	10,9	10,9
	Toplam	448	99,6	100,0
		Cevapsız	2	0,4
	Toplam	450	100,0	

Nicel araştırmada örnekleminde elde edilen bilgiler evrene genellenmektedir. Örneklemin ne ölçüde evreni temsil ettiği ise nicel araştırmanın temel sorularından biridir. Araştırmanın örneklem seçim stratejisi temsili örneklem modeli değil, planlı ve

amaçlı örneklem seçimi ile alan düzenlenmiştir. Nitel örneklem için de aynı strateji uygulanmıştır. Bu araştırmada Punch'ın (2005: 101) ayrımıyla, planlı ve amaçlı örneklem büyüklüğü, seçimi ve temsil edilebilirliği şöyle açıklanmaktadır.

- Örneklem büyüklüğü istatistiksel anlamlılık testiyle belirlenmiş, 41.63.918 kişilik evren, 450 kişilik örneklemle %95'lik güven Aralığında 4.62 hata oranıyla gerçekleştirilmiştir (<http://www.surveyCevapsiz.com/sscalc.htm>).
- Evrenin, teorik bir alan taramasıyla elde edilemeyen sosyo-kültürel yapısı ile ilgili bilgi alanda yapılan tarama çalışması ve uygulanan ilk anketlerde doğum yeri sorusuna verilen cevapların bazı bölgelerde toplandığı görülmüştür ve çeşitli kişilerle farklı şehirlerde yapılan görüşmelerle ve gözlemler bu bilgileri desteklemektedir. Literatürde, Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenlilerin bir sosyo-kültürel analizlerine dayanan çalışmalardan ziyade homojen bir bütün varsayımıyla ele alındığı görülmüştür. Yapılan alan taramasında çalışmalarıyla, Danimarka ile Türkiye arasında diğer bazı Avrupa ülkeleri ve Türkiye arasında yapılan misafir işçi anlaşması yapılmadığı için göç zincirleme şekilde hemşehrilik ve akrabalık bağlarıyla başlayıp devam etmiştir. Göçmenlerin geldikleri bölgelere göre sayısal bir veri elde edilemediği için, Türkiye'nin belli bölgelerin toplu olarak göç edildiği varsayımı ile bu bölgelerden kişilere ulaşılmıştır.
- Örneklemin bu noktada, yüzdelik bir temsili iddiası olamasa da ön tarama çalışmalarıyla elde edilen verilerle sayıca baskın grupları ve dini ve etnik temelde kendini farklılaştıran gruplara ulaşılmıştır. Bu noktada örneklemin kapsayıcılığı amaç edinilmiştir. Çalışma "*Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenlilerin köken temeline dayanan aidiyetlerle kazanılan kimliğe dayalı ve ulusötesi bağlamda hem göç şekli ile ilişkili olarak, gündelik yaşamdaki pratiklerin şekillendirdiği*" savı temel alınarak düzenlenmiştir.

Danimarka'da yaşayan Türkiye'den gelen göçmenler ve devam eden nesillerinin betimsel ve ilişkisel analizlerini sağlayacak sorular hazırlanmıştır. Bu sorular, Kaya ve Kentel'in (2005) Fransa ve Almanya'da uygulamasını yapmış olduğu *Euro- Türkler – Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü, Engel mi?* isimli çalışmasında ve Taşdelen, Sözen, Duran ve Eskicumalı'nın (2000) *Avrupa'da Yeni Kuşak Türk Gençliği –Kimlik ve Uyum Sorunları-* isimli çalışma da kullanılan anket sorularının alanın

özelliklerine göre yeni sorular eklenerek ve var olan soruların dönüştürülmesi yoluyla hazırlanmıştır. Çalışmanın başlıca bilgi toplama araçlarından biri de anket tekniğidir. Anketler araştırma sürecinde katılımlı gözlemler sonucu edinilen kanılar çerçevesinde hazırlanmıştır. Mülakat ve gözlemlerle birlikte uygulanmıştır. Anket tekniği ile veriler toplanmıştır ve bu veriler düz ve çapraz tablolar halinde düzenlenmiştir. Tablo verileri görüşme tekniği ile toplanan veriler ve teorik çerçeveye oturtularak analiz edilmiştir.

Anketlerden verileri SPSS programı ile bilgisayar ortamında düz tablolar ve çapraz tablolar halinde düzenlenmiştir. Özellikle çapraz tablolar hem verilerin sağlamlasını yapmayı hem de tepkilerin dolaylı sosyo-kültürel parametrelerini saptamayı mümkün kılmaktadır. Tablolardan kurulan ilişkiler, olgu ve eğilimler arasında ilişkilere göstermektedir. Tüm bilgi toplama araçlarından elde edilen veriler bütünleştirilip, Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenlilerin geniş çaplı kimlik ve aidiyet algıları iki yıllık bir süreçte edinilen nitel ve nicel tüm verilerle analiz edilmiştir.

2.4. Veri Analizi

Öncelikle, toplanan veriler, Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenli vatandaşların olgusal durumları tespit edilerek, gündelik hayatlarını oluşturan sosyal ilişki ağlarının niteliği ve kaynağı (köken bölge, etnisite vs.) çerçevesinde analiz edilmektedir. Ulusaşırı göçün sosyal ilişki ağlarına etkileyerek göçmenlerin pratiklerini (dini, akrabalık, medya kullanımı, evlilik vs.) nasıl etkilediği ortaya koyulmaktadır. Son olarak ise tanımlanan aidiyet bağlarının kimlik inşa süreçlerine etkisi yaş, doğum yeri, (göçmen ise) göç yaşı, cinsiyet ve öğrenim durumu değişkenlerine göre analiz edilecektir.

2.4.1. Nitel Verilerin - Etnografik Alandan Toplanan- Çözümlemesi

Toplanan verilerin orijinal biçimi mümkün olduğu kadar korunarak katılımcıların ifadeleri doğrudan alıntılanarak betimsel bir yaklaşımla sunulmasıyla birlikte metinler içinde ortaya çıkartılan kavramlardan temalar oluşturularak bu temalar arası ilişkiler belirlenip yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 221). Nitel veriler analiz edilirken Miles ve Huberman'ın (1984), analizi veri azaltma, verilerin sunumu birbirinden ayrı olarak ele alınmadığı analiz modelinden faydalanılmıştır.

2.4.1.1. Birinci Aşama -Verilerin Azaltılması

Alınan gözlem ve mülakat notları düzenlenmiş, kayıtlar deşifre edilmiştir. Nitel veriler öncelikle çalışmanın kavramsal çerçevesi altında araştırma soruları ile bağlantılı olarak kodlanmıştır ve veriler azaltılarak ilgili ve anlamlı kısımlar analiz birimleri tematik olarak belirlenmiştir. Buna paralel olarak, gözlemler sırasında yapılan kayıtlar incelenmiş ve çekilen fotoğraflar metinlerin temalarına göre sınıflandırılmıştır.

Bu sınıflandırmalar, Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin bağlarının ne (ler) olduğu sorusunun yanıtı çerçevesinde yapılmıştır. Göçmen bağları göç olgusu bağlamında alıntılanmıştır. Bu bağların kaynağı,

- Köken bölge
- Etnisite,
- Akrabalık,
- Din, mezhep,
- Cinsiyet temelli olarak bir sonraki analizler için sınıflandırılmıştır.

2.4.1.2. İkinci Aşama-Verilerin Sunulması-

Betimlenen verilerin aslı korunarak sınıflandırıldıktan sonra bu metinler içerisinde belirlenen temalar arasındaki bağlantılar çeşitli ilişkişel şekiller ve grafikler oluşturularak görselleştirilmiştir. Bu ilişkişeler, aidiyet bağlarının ulusötesi ajanların pratiklerini nasıl etkilediği sorusunun yanıtı çerçevesinde belirlenmiştir. Gözlemler ve mülakatlar çerçevesinde pratikler şu şekilde kategorizelendirilmiştir.

- Dinsel pratikler
- Dil kullanımı
- Akrabalık ilişkişeler
- Arkadaş seçimi
- Medya kullanımı,

- Evlilik biçimi, eş seçimi
- Meslek seçimi
- Sosyal Evren (Boş zamanları değerlendirme ve kültürel temelli pratiklerin icra alanları)

2.4.1.3. Üçüncü Aşama -Sonuçların Betimlenmesi ve Doğrulanması-

Son aşamada, aidiyet bağlarının göçmenlerin ve göçmen çocuklarının kimlik inşa süreçlerine nasıl etkilediği tüm bu pratikler çerçevesinde cevaplanmaktadır. Araştırmacı tarafından gözlemlenen olguların ve mülakatların ne anlama geldiği kültürel bağlam içerisinde yorumlanmaktadır. Göçmen aidiyetlerinin sınırlarını küresel etkilerle yeniden tanımlaması kültürel bağlamı oluşturan kavramlar, semboller ve pratiklerle analiz edilmektedir. Mülakatların içeriğinin analiziyle ortaya çıkartılan ilişkiler, kavramlar ve temalar, anket sonuçları ile karşılaştırılarak yorumlanmaktadır.

2.4.2. Alan Taraması (Survey) Verilerinin - Nicel Verilerin- Çözümlemesi

Bu çalışmanın alan taraması korelasyona dayalı olarak değişkenler arası ilişkileri tespit etmek için düzenlenmiştir (Punch, 2005: 123). Doğum yerine göre öncelikle ülke bazında ayrılmış daha sonra Türkiye’de doğanları hangi il veya ilçeden olduğu tespit edilerek gruplandırma yapılmıştır. Bu noktada farklı kuşaklar arasında karşılaştırma yapılmaktadır. Ulusötesi aktörlerin aidiyet ve kimlikleri,

- Cinsiyete
- Göç yaşı ve doğum yeri
- Öğrenim durumuna
- Göç sebebi
- Eğitim durumuna göre nasıl farklılaştığı ortaya koyulmaktadır.

Çalışmanın veri toplama araçlarından biri olan, soru formu kimlik, aidiyet ve göç olgusuyla oluşturulan bir kavramsal çerçeveye dayandırılarak, betimlemenin yanı sıra korelasyon analizine göre düzenlenmiştir. Bu noktada çalışma, bilişsel, tutumsal ve davranışsal geniş bir bilgi alanını kapsayan çok değişkenli bir alan taramasıdır.

2.4.2.1. Birinci Aşama - Verilerin Azaltılması-

İlk aşamada toplanan 480 adet anket kâğıdı değerlendirilerek 450 tanesi geçerli sayıldı. Anket sorularının arasındaki birbiriyle uyumluluğu kontrol edilerek uyumsuz sorular içeren soru kâğıtları ayıklanmıştır.

2.4.2.2. İkinci Aşama -Verilerin Sunulması-

- 1) **Betimleyici Çözümleme:** SPSS programına aktarılan anket verilerinin sıklık (frekans) tabloları alınarak betimleyici bir çözümleme yapılmıştır. Böylelikle her bir değişkenin anketlere cevap verenler arasında dağılımı görülmüştür.
- 2) **İkili Değişken İlişkileri:** Verilerin betimsel analizi yapıldıktan sonra araştırma soruları çerçevesinde iki değişken arasında ilişkiler ortaya koyulmuştur. Bunun yanında ayrıştırılmış grupların karşılaştırılması yapılmıştır.
- 3) **Birleşik ve Çok Değişkenli İlişkiler:** Birden çok değişkene sahip bu araştırmada, birleşik ve çok değişkenli ilişkileri ortaya koymak için çapraz tablolar hazırlanmış ve böylelikle gruplar arasında birçok bağlı değişken soruları analiz edilmiştir.

2.4.2.3. Üçüncü Aşama - Verilerin Sonuçlandırılması ve Geçerlilik-Güvenilirlik-

Güvenilirlik, Punch'ın (2005: 96-98) ifadesiyle ölçmede temel ve basit olarak tutarlılık anlamına gelmektedir. Çalışmanın nicel ölçüm aracı olan anket soruları ve mantığı, Punch'ın geçerlilik ve güvenilirlik ayrımlar ile şöyle açıklanabilir;

Güvenilirlik ikiye ayrılmaktadır. Öncelikle, *zaman içinde tutarlılık* (sabitlik) olarak ifade edilen ölçüm aracının birden çok defa aynı insanlara aynı koşullar altında, farklı zaman dilimlerinde uygulanarak sonuçlar arasındaki tutarlılık kontrolünün örneklemin genişliği, zamanın ve imkân sınırlılığı sebebiyle uygulama tekrarlanamamıştır. Bu sebeple ikinci tür olan *iç tutarlılık* soruların birbiriyle ve aynı şeyi ölçmek üzere hazırlanan soruların tutarlılıkları kontrol edilmiştir. Bu şekilde ölçüm aracının bir kez uygulanması yeterli olmuştur.

Geçerlilik ise Punch'ın (2005) vurgusu, gözlemediğimiz şeylerden yaptığımız çıkarımlara hasredilmektedir ve üçe ayrılmaktadır. Bunlar *içerik geçerliliği*, *ölçüt bağlantılı geçerlilik* ve *kavram geçerliliği*dir.

Bu çalışmada içerik geçerliliğinin sağlanması için çalışmanın kavramsal tanımlamasının tüm öğelerinin ölçümde içerilmesi için, öncelikle alanın uzun süreli derinlemesine teorik ve saha seviyesinde taraması yapılmıştır. Bu temelde kavramsal bir tanımlama, teorik ve pratik alandan toplanan verilerle oluşturulmuştur. Böylelikle kavramsal çerçevenin belirlenen içeriğindeki tüm öğeleri örnekleyen bir soru formu hazırlanmıştır.

Ölçüt bağlantılı geçerlilik ögesi, çalışmanın tümüyle geriye yönelik eş zamanlı bir geçerliliği ölçmeye yönelik bir çalışma olmadığı için sadece iki (2) algı sorusu ile geçmişe yönelik politikalar ve ekonomik durumla ölçüm söz konusudur. Burada, Danimarka'da gittikçe kısıtlanan göçmenlere yönelik politikalar göçmenlerin algıları arasında farkındalılıklarını ölçme konusunda bir bağlantı olup olmadığına bakılmıştır.

Kavram geçerliliği çalışmanın temelinde yer almaktadır. Zeller, geçerlilikle ilgili çıkarımların sadece nice ya da istatistiksel işlemlere dayanarak yapılamayacağını belirtir ve nicel ve nitel yöntemleri birleştiren bir geçerlilik stratejisini savunmaktadır (Punch, 2005: 98). Bu çalışmanın temeli nicel ve nitel yöntemleri birleştiren bir yaklaşımla Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenlileri ve orada doğan çocuklarını birbirinden ayırarak gerçek ve güvenilir bir değişimi en üst düzeyde ölçen ölçüm araçları (anket soruları ve mülakat soruları) geliştirilmesi amaç edinilmiştir.

BÖLÜM 3: SOSYAL BENLİK, TOPLUM VE AİDİYET BAĞLARI

Ağ biçiminde göçler yeni kategoriler yaratır. Ağlar gönderici ve alıcı ağlar olarak farklı örüntüler içinde örülü halde bulunmaktadır (Tilly, 1986: 4). Göç araştırmalarında, göçmenler, gruplar, topluluklar ve sivil kuruluşlar ulusaşan bir ilişki içindeyseler ulusötesi bir sosyal oluşum içinde sınıflandırılırlar. Ulusötesi bireylerin, kolektif ve aktörlerin düzenli (rutinleşmiş) ya da kurumsallaşmış nitelikte olan ulusötesi bağlarla birbirine örülü olduğu alanlar ve ilişkiler (Faist, 2004: 1) ulusötesi araştırmaların temel inceleme alanı haline gelmiştir. Faist (2004) katmerli bir niteliğe sahip bağların yoğunluğu ulusötesi alanlardaki ulusaşan hareketlerin sıklığına, bağlantı ve ilişki sayısına bağlı olduğunu öne sürmektedir. Danimarka’da ulus ötesi alanlardaki ilişkiler ve etkileşimlerle oluşan ağlar birbirine farklılık göstererek eklemlenmektedir. Bireylerin kolektif nitelikteki bağları birbirine bağlar. Etkileşim ve ilişkilerle oluşan aidiyet bağları farklı kültürlerden ve toplumlardan beslenmektedir. Göçmenlerin benlik oluşumu bu anlamda çoklu aidiyet bağlarının mahiyetine bağlıdır ve bu bağlar beslendikleri kaynaklara göre çeşitlilik göstermektedir.

Bu bölümde Danimarka’da yaşayan göçmenler ve göçmenlerin çocuklarının kimliklerinden gündelik hayatlarındaki edimlerine kadar birçok noktada ilişkisel alanın temelini oluşturan “aidiyet bağları” ele alınmaktadır. Bu bağlar çalışmanın alan araştırması sırasındaki gözlemler, görüşmeler ve anketler yoluyla ortaya koyulmaktadır. Aidiyet bağları “benlik”in öznel bir alanı olarak “toplum”la yani nesnel bir alanla olan ilişkileri çerçevesinde ele alınmaktadır. Göçmenlerin benlik algıları içindeki buldukları iç-grubun ve bu grubun ilişki halinde bulunduğu Danimarka’daki ve köken ülke olan Türkiye’deki gruplarla ilişkileri neticesinde oluşmaktadır. Bu bağlamda göçmen aidiyet bağları mekân ve hareketlilik kavramları çerçevesinde ele alınacaktır.

Mead’in de ifade ettiği gibi, insan toplumunu kendine özgü bir şekilde yaratan şey “benliktir”. Bireyin bir nesne olarak kendisine yönelik düşünce ve duygularının toplamı, kendi kavramının içeriğini, yapısını, boyutlarını ve sınırlılıklarını farklılaştırmaktadır. Bu içerik, toplumsal kimlikleri diğer bir deyişle bireyin aidiyetlerini kapsamaktadır. Toplumsal kimlikler ve aidiyetlerin arasındaki ilişki benliğin yapısını ortaya koymaktadır (Marshall, 2003: 63). Giddens ise “ben” teriminin dil bilimsel olarak bir değiştirici olduğunu, toplumsal konumlanmanın bağlamsallığının, herhangi bir

konuşmada “ben”in kim olduğunu belirlediğini ifade etmektedir (Giddens, 1998: 88). Grubun birey üzerindeki etkisi, bireyin benliğinin ait olduğu gruplara bağlı olarak şekillenmesinde de kendisini göstermektedir. “Ben kimim?” sorusuna verilen cevapların büyük bir kısmı sosyal gruplara atıfta bulunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2008: 307). Sosyal kimlikler benlik tanımlarıdır. Benlik kavramı kişilik teorileri ve sosyal davranış teorileri arasındaki önemli bir bağlantı noktası sağlar. Bireylerin hem bilişsel hem de duygusal işleyiş açısından grup üyelikleri kritik bir öneme sahiptir (Brewer, 1991: 475). Grup üyesi, karşılıklı duygu akışı ve yardımlaşmanın gerçekleşmesini umar. İç gruba yönelik tutumlara rengini veren, idealler, dayanışma, karşılıklı güven ve ortak bağlıdır (Bauman, 2009: 53). Benliği oluşturan şey aidiyetleridir ve bireyin çeşitli gruplara üyeliklerinin toplamı kişinin benliğe özgü tanımıdır. Diğer bir deyişle aidiyet bağları bireyin kimliğini tanımlamaktadır. Bu noktadan hareketle göçmen aidiyetlerinin oluştuğu kimlik kazanım mekânlarına (sosyalizasyon) değinmeden önce aidiyet kavramını üzerinde durmak gerekmektedir.

Sosyal olarak aidiyet olma ihtiyacı, yani bireyin sosyal anlamda bağlılığı, temel bir insani motivasyondur (Walton ve Cohen, 2007: 82). Aidiyet kavramının kelime anlamı için, Türk Dil Kurumunun online sözlüğüne bakıldığında zaman, iki farklı kelime karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki *ilişkinlik* ikincisi *ilgidir*. İlişkin kelimesinin anlamına baktığımızda *ilgisi, ilişki olan, bağlı, ilgili, ait* kelimeleri görülmektedir. İlgi kelimesi için ise “*iki şey arasında bulunan herhangi bir bağlılık, ilişki, alaka, taalluk, aidiyet*” kelimeleri verilmektedir (<http://www.tdk.gov.tr>). Oxford sözlüğüne bakıldığında ise bu kelime *yabancılaşmanın* karşıtı olarak verilip bir grup insan içinde veya belli bir durumda, kendini rahat ve mutlu hissetme ile eşleştirilmiştir. Kelimenin kökenine bakılarak şu şekilde bir sınıflandırma yapılabilir (http://www.oup.com/oald-bin/web_getald7index1a.pl).

- 1- Bir duruma, sınıfa gereği gibi dâhil olmak,
- 2- Bir çevreye ya da yere uygun ya da kabul edilebilir olmak
- 3- Bir grup üyesi olarak bir gruba ait olmak

Bu anlamda kelime, bulunduğu bir ortamda, yerde ve durumda kendini izole edilmiş hissetmeden, sempati duyarak destek hissi ile duygusal bağa referans etmektedir. Bu anlamda grubun bir parçası ya da üyesi olarak ve kendini bir durum, yer, ortam ya da

gruba bağıllık, kabul, ilgili olma, yakın olma hisleri ile bütünleşme durumu söz konusudur. Bununla birlikte bir diğer grup insandan, yerden ya da ortamdan uzak durma, mesafe koyma ve izole olarak herhangi bir destek ve sempati duygusu taşımadan daha ileriye giderek antipati duyma ve düşmanlığa kadar gidebilen his besleme durumları ortaya çıkabilmektedir.

Bu türde toplumsal ve bireysel anlamda ilişkiler sebebiyle ortaya çıkan durumların aidiyet, marjinalleşme ve yabancılaşma olarak kavramsallaştırılmasında önemli olan nokta bağlamlardır. Bu noktada konumuzla ilgili üç tür bağlamdan söz edebiliriz. Bunlar bireysel, kültürel ve sosyal bağlamlardır. *Bireysel bağlam*, daha önce de üzerinde durduğumuz, kişilerin öznel ve kişisel alanına giren tüm elementler ve öznel gerçekliği içermektedir. Bireysel bağlamda oluşan bireysel gerçeklik ise, kişisel bağlamdan daha karmaşık bir anlam taşıyan kültürel bağlamla ilişkilidir. *Kültürel bağlam*, farklı toplumların gündelik ihtiyaçlarını giderme noktasından ortaya çıkan tarihsel, çevresel ve biyolojikte birçok etkene bağlı olarak oluşan alışkanlıklar, gelenekler ve göreneklerden oluşan yaşam tarzıdır. Bir kültür daha üst seviyede bir medeniyetin entelektüel, sanatsal ve edebi ürünleri de içermektedir. *Sosyal bağlam* ise geniş çaplı bir topluluk ya da grubun düzen ve örgütlenişi ile ilgilidir. Bu, sivil (kişisel), kamusal ve toplumsal biçimde bölümlendirilmektedir. Bireyler çeşitli etkileşimler yolu ile gruplara ve daha geniş anlamda topluluklara ve yerlere kendilerini ait hissedeler. Kişiler, gruplar ve topluluklar arası ilişkiler çerçevesinde, bireylerin veya grupların, diğer insanlar ve gruplar tarafından kabulü sürecine bireylerin aidiyet hisleri etkide bulunurken, çeşitli bağlamlar ve aidiyet hisleri kimlik duygusunu da vermektedir. Göçmenler bir ulus devletten diğerinin sınırları içerisine girerken “ulus” düşüncesinden etnisite düşüncesine geçmektedir. Etnisite köklerdir; nereden geldim, beni ben yapan nedir, veya tek bir deyişle doğal kimliktir ya da böyle görünür. Kişinin kendine ait olarak benimsediği kültür ya da kültürlere göre yaptıkları ve tutumlarıdır (Baumann, 1997: 27). Göçmen grupların aidiyet ve kimlik oluşumları farklı bir kültürel bağlamdan gelip, farklı bir yere ve kültüre aidiyet hissi beslerken yeni topluluk ve kültür içinde farklılıklarına geliştirilen tepkilere veya izole hissi verilmesine karşılık yeni topluluğa ait hissetmemesine sebep olacak psikolojik, toplumsal ve kültürel engeller geliştirebilmektedir. Bu anlamda bütünleşme çift taraflı bir olgu iken ortaya çıkan izolasyon, marjinalleşme veya çeşitli noktalarda bütünleşme durumları çoğunlukla etki-

tepki ilişkisinde ortaya çıkmaktadır. Bu düşünce ile yine önemli bir nokta olan bireysel, kültürel ve toplumsal bağlam noktasına dönerek, incelenen grubun kültürel bağlamı, üyelerinin bireysel bağlamı ve içinde yaşadığı (göç veren ve alan) toplumun bağlamı çerçevesinde ele alınmalıdır. Modern ilişkiler ağı içerisinde kimlik ve aidiyet üzerine yapılan tanımlar, çoklu, üst üste bazen de çelişik tanımlar olabilirken (Pearson-Roms, 2001: 8) bu tartışmaların içerisine göçmenlik olgusu ve göçmen topluluklar girince daha da çetrefilli bir hal alabilmektedir.

Göç veren bir ülke olan Türkiye ve Türkiye'den gelen toplulukların özellikleri, göç alan ülke olan Danimarka ve Danimarka'nın kültürel ve sosyal bağlamı bireysel ve kolektif aidiyet ve kimlik meselelerinin analizi için temel anahtarlardır. Köken aidiyetlerine vermiş oldukları yeni ve farklı formlara ek olarak göç alan ülkede ki köken benzeri ve ya yeni aidiyetlerin, kimliklenme ve kimlik inşalarının ortaya koyulması için, geleneksel toplumdan gelen kişilerin modern toplum içerisindeki farklı tip ilişki biçimlerine göstermiş oldukları kendilerine has uyum biçiminin, analiz edilmesi gerekmektedir. Yapılan bu çalışmada nicel örnekleminde de 350 kişilik Türkiye doğumlu katılımcının %83,2'si kır kökenlidir. Buna paralel olarak Danimarka doğumluların da yakın oranda kır kökenli aileden geldiği ve Türkiye ile devam eden ilişkilerin aynı bölge ile bağlantılı olduğu varsayılmaktadır.

Habermas (2001: 31), modern öncesi toplumların, ortak toplumsal örgütlenişleri, topluluğu üyelerine, grup üyesi olmanın verdiği erdemini yanı sıra, kolektif kimlikler atfetmektedir. Habermas'ın modernitenin karmaşık toplumları dediği ise, birey tarafından kazanılan kimliğin, modern toplumları karakterize eden çeşitli farklılaşma süreçleri arasındaki karmaşık müzakerenin sonuçları olarak ifade etmektedir. Bireylerin kimliklenme oluşumu, üyesi oldukları toplumsal örgütlenmenin içinde yer alan iletişimin içinde yer almaktadır. Habermas'a göre başarılı bir kimlik, bireyin tam olarak yaşam sürecine katılmasını sağlamaktadır. Öz kimlik ya da kendini algılama ilk etkileşimlerin başladığı yer olan ailede kazanılmakla birlikte çevremizde, diğer insanlarla kurduğumuz etkileşimler ise yaşantı boyunca devam eder. Bireyin sosyal dünyasının merkezi olan öz benlik, aile içindeki kültürel çevre, eğitim kurumları ve diğer sosyalizasyon çevrelerindeki kültürel çevre arasındaki dil, davranış ve görenek

farklılıkları göçmen bir ailenin çocuğunun kimlik kazanım sürecini de karmaşık bir hale getirmektedir (Baron ve Byrne, 1997: 152).

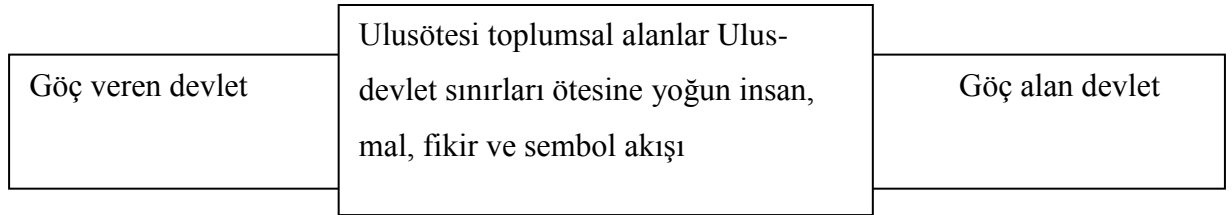
3.1. Hareketlilik ve Benliğin Toplumsal Mekânları

Thorns (2002) üretim (production), işgücü süreci (labour process), devlet (state), ideoloji (ideology) ve alan (space) çerçevesinde modern ve postmodern şehirleri birbirinden ayırmaktadır. Üretimin işgücüne dayalı olduğu dönemlerden günümüze kadar geçen süreçte göçmenlerin çalışma alanı, köken ve ikamet edilen ülke ile formal ve enformel ilişkilerini, yaşama tarzını ve hareket halinde olduğu alanları (space) etkilemiştir. Mekanın toplumsal ilişkilerle biçimlendiğinde “alan” (space) kavramına olan ilgi coğrafya ve sosyoloji arasında disiplinlerarası bir diyalogla a yeni bir alan açılmasıyla bilim adamları tarafından yeniden bir ilgiye sebep olmuştur. Simmel’den - Chicago okulunun ekolojik şehir teorisinden- bu yana sosyologlar grup yaşamında ve grubun yaşamının etkileşim içerisinde anlamında hem grup içi hem de gruplar arası açıdan sosyal alanın (social space) anlamı üzerine odaklanmışlardır (Kvisto, 2003: 5-6). Mekân, cemaat veya toplulukların yaşamıyla veya topluluklar arası ilişkilerle ilişkilendirildiğinde, insanın kendisi olanla diğerleri arasındaki sınırları yönetme biçimini temsil etmektedir. İnsanın mekânla ilişkilerinin dinamiği, mekânın farklı noktaları veya bölgelerini birbirinden ayırmaya dayanmaktadır. Yer kimliği kavramı, ev, sokak, mahalle, köy, kent, vs. gibi mekânsal yaşam çerçevesinin ayırt edici özelliklerini ifade etmektedir. Bu özelliklerinden ziyade, bireyler tarafından algılanan nitelikleriyle ilgilidir. Bu anlamda bir mekânın kimliği, o mekâna bireyler tarafından atfedilen ve o yeri diğerlerinden ayırt eden özelliklerin ve anlamların bütünüdür. Yaşanılan mekânlar, bir eylem alanı, bireylerin kök saldıği adreslerken (Bilgin, 2007: 220-221) uluslararası göçle birlikte bu mekânlar ulusötesi topraklarda yeniden inşa edilmektedir ve kültür yeniden üretilmektedir.

Mekân kavramını, ontolojik bir anlam verildiğinde Ibn Haldun’un “umran” kavramı ile ilişkilendirmek te mümkündür. Umran kelimesi (bir yerde) oturmak, yaşamak, (bir yeri) ziyaret etmek, (bir bina) inşa etmek, (bir yerin kendisi için) insanlar, hayvanlarla meskûn olmak, içinde oturulmak, sık sık ziyaret edilmek, iyi durumda tutulmak. Bundan başka bu kelime bir yeri veya bir şeyi iyi durumda tutmak, işlemek anlamlarını da vermektedir (Arslan, 1997: 90). Mekânın, coğrafi konumunun, gelişen teknoloji ile

birlikte etkileşim alanları genişlemiştir. Mekân kavramı çeşitli sosyal bilimciler tarafından, insan faktörü söz konusu olduğunda çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Kültür bu tanıma dâhil olduğunda alan kavramı karşımıza çıkmaktadır. Alan kavramı coğrafi gerçekliklerinin yanı sıra, içinde bulunan özneler tarafından inşa edilen, insanların yaşama tarzlarına göre şekillendirdikleri, görsel, işitsel ve duygusal anlamda birçok unsurla tanımlanan bir yaşam alanıdır. Toplumsal ağları ve ilişkileri içinde barındıran ulus sınırlarını aşan ve ulus sınırları içerisindeki yapılara benzer yapıların - *özneler, aileler, kurumlar, işletmeler, ağlar, imajlar, figürler, diller, sesler, söylemler, sanatlar, ritüeller ve semboller*- arasındaki tüm *gerçek ve sembolik* nitelikte olabilecek *sosyal, kültürel, iktisadi ve siyasi ilişkileri* kapsayan bu alanların ulusaşan mekânlarda bireylerin aidiyetleri noktasında, bireyler arasındaki ilişkileri sağlayan bağların üzerinde durulması önemlidir. Ulusötesi bağlara sahip olan bireylerin bağları, ağlar içerisinde birbirine bağlanmaktadır. Bu bağlar, içerisinde toplumsal kaynaklar olan sosyal sermayeyi barındırmaktadır. Bu noktada Faist toplumsal ve sembolik bağlar ile sosyal sermayeyi göç modeli olarak şekillendirmiştir (Faist, 2003: 13-37). Göç olgusu içinde bireylerin aidiyetlerinin yeniden ulusötesi bu alanların bağlamında tanımlanmalıdır. Göç veren ve alan ülkelerin bağlamından sıyrılmadan kendine has bağlamı göz önünde bulundurulmalıdır.

Şekil 2: Göç Veren ve Göç Alan Ükelere Arasında Oluşan Ulusötesi Alan

Kaynak: Faist, 2003: 35

Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin ve çocuklarının göç edilen ülke ile bağları, doğumla birlikte kazandıkları kimlik unsurları kendilerini tanımlamaları ya da diğerleri tarafından tanımlanmaları için bir kaynak oluşturmaktadır. Yine bu kaynaklar farklı biçimlerde ve derecelerde bu kişilerin gündelik hayatlarını şekillendirerek pratiklerini belirlemektedir. Geline köken bölge, cinsiyet, etnik köken, akrabalık

bağları ve dini inanışın niteliği göç ile birlikte kendi bağlamı içinde bireyler ve gruplar tarafından Danimarka ve Türkiye arasındaki bilginin ve/ya bireylerin akışkanlığında ulusötesi alanlarda sürekli olarak inşa edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, göçmenlerin gündelik hayatlarına dâhil olmak ve gündelik hayatın işleyişini gözlemlemek bir gerekliliktir.

Benlik kişinin kendisini nasıl algıladığı yani kendisi ile ilgili farkındalığıdır. Benlik, sosyal etkileşimler sonucunda oluştuğu ve sosyal bir konumda yer aldığı için sosyal bir üründür (Kağıtçıbaşı, 2010: 126). Benlik, insanların kendilerini, kendi düşüncelerinin nesnelere olarak ele almalarına olanak tanıyan, yansımali ve düşünümsel becerilerine odaklanmaktadır. Mead'e göre, insan toplumunu kendine özgü bir şekilde yaratan şey benliktir (Marshall, 2003: 63). Aidiyet ve kimliğin unsurları benliğin parçaları olarak, aile ve toplum içindeki etkileşim seviyeleri göç olgusunda, kültürel bağlamında, akışkanlık içerisinde anlamlıdır. Çalışmada bireyler, aile ve toplumsal etkileşimleri içinde gözlemlenmiştir. Benliğin oluşumu üç düzeyde sorgulanmaktadır. Bunlar;

Şekil 3: Benliğin Oluşum Düzeyleri

Düzyey 1

Ne çeşit benlik ne çeşit davranışa yol açıyor?

Benlik

Psikolojik belirtileri

(Bağımsız-bağımlı...)

(duygular, algı, sosyal davranış)

Düzyey 2

Benlikte değişimler nasıl ortaya çıkıyor?

Sosyalleşme

(çocuk yetiştirme, aile etkileşimi...)

Benlik

Düzyey 3

Neden belirli bir çeşit sosyalleşme belirli bir bağlamda meydana geliyor?

Bağlam

(sosyo-ekonomik-kültürel-ekolojik)

Sosyalleşme

Kaynak: Kağıtçıbaşı, 2010: 69

Bu çerçevede kimlik ve aidiyet benliğin psikolojik bir boyutu içine yerleştirildiğinde, sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamda çocukluktan itibaren aileden başlayan etkileşimlerin yani sosyalleşme birimlerinin irdelenmesini gerektirmektedir. Çalışmanın verileri bu perspektiften bakıldığında, göç analiz için belirleyici olması sebebi ile doğum yeri ve göç yaşına göre bir kategorilendirme yapılmıştır.

Çalışmanın örneklemini üzerinde, göçmenlerin ve göçmen çocukların bağlarının ne (ler) (köken bölge, etnisite vs. –kaynağı-) belirlemek için sorulan soruların neticeleri ve göç bağlamında göç edilen ülke olan Danimarka toplumunun sosyo-kültürel özellikleri ve göç tecrübesi bağlamında çözümlenmektedir.

Kimlik ve aidiyet algıları farklı kuşaklara göre farklı zaman dilimlerinde gerçekleşen deneyimlerin farklılığından kaynaklanmaktadır. İlk kuşak, ikinci kuşak ve üçüncü kuşağın farklı mekânlarda sosyalleşmeleri benlik inşaları ve aidiyet unsurlarını derinden etkilemiştir. İlk kuşak göç edilen sanayi şehirlerinde fabrikalarda çalışırken, ikinci kuşak Türkiye’de çocukluk dönemini tamamlamadan yeni bir ülkede okula başlamış ama tamamlamadan diğer bir ülkeye göç edilmiştir. Bu kişiler kimi zaman ebeveynleri fabrikada çalışırken evde kardeşleri ile yalnız bir yaşam biçimine geçmişlerdir. Üçüncü kuşaklar ise yuvalarla birlikte çifte bir sosyalizasyon deneyimi ile arkadaşlık, akran birliktelikleri gibi daha yoğun insan ilişkilerine dayalı daha fazla mekânda bulunmaktadır.

Birey ve toplum arasındaki ilişki genellikle aile ve çocuğun toplumsallaşması bazında, yani orta analiz düzeyinde incelendiğinde (ag.e, 2010: 32) ailenin köken aidiyetlerine dayalı etnik, hemşehrilik, akrabalık ve din / mezhep bağları ile kurdukları komşuluk, arkadaşlık gibi ilişkilerin yanı sıra sosyo-kültürel, dinsel, ekonomik bazlı grup üyelikleri bu ilişki ağlarının kurulduğu ve sürdürüldüğü mekânlarda siyasal, dinsel, kültürel ulusötesi alanlarda pratikler gerçekleşir. Dinsel pratikler, dil kullanımı, akrabalık ilişkiler, arkadaş seçimi, medya kullanımı, evlilik biçimi, eş seçimi ve meslek seçimi göçmenlerin aidiyet bağlarının etkisinde şekillenmektedir.

3.2. Danimarka’ya Göçün Başlangıcı ve Mekânlara Arası Akışkanlık

Bireyler bir toplum içerisinde belirli bir ya da birkaç grup içerisinde yaşarken göçün söz konusu olduğu ve ulusötesi ağlar üzerinde zihnen ve fiziksel olarak hareketlilik içinde farklı yaşam tarzları arasında seyahat ederler. Böyle bir konumda edilgen değil etken bir halde miras aldığı kültür içerisinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Göçmenlerin ve göçmen çocuklarının sosyal dünyası yerleşik olanlarınkinden farklıdır. Ürettikleri kültür çok katlıdır ve çok kodludur. Kültür, sadece hukukun, sanatın ve dinin resmi kurumlarında var olan bir olgu değil aynı zamanda büyük mağazaların, okul bahçelerinin ve sağlık kaplıcalarının resmi olmayan alanlarında da yüzünü göstermektedir. Kültür günlük olanın dünyasında, yasalarda, öğretilerde ve edebi metinlerde bulunduğu gibi, incelenmek üzere konuşma biçimlerinde, aile fotoğrafları gibi bütün söylem alanlarında erişilebilir ve gözlemlenebilir. Bu noktada bir toplumun kültürü ele alınırken kültürel pratikler ele alınmalıdır (Ünal, 2004: 113). Kültürel

pratikler Danimarka'da yaşayan Türkiye'den göçmenlerin işçi göçü furyası ile Danimarka'ya gelişi travmatik bir şekilde başlamıştır. Kuşaktan kuşağa geçerken anlatılarla birlikte günümüze kadar gelirken yeni kuşaklar da çeşitli göç hikâyeleri ile büyümüştür.

Göçmenlerin durumunu kavrayabilmek için, yaşadıkları yeni mekânlarının içinde bulunduğu Danimarka'nın göç deneyimine baktığımızda, 16. Yüzyıla kadar gidildiğinde Almanya'dan çiftçilerin, bireysel olarak ya da gruplar halinde ülkeye göçleri ile karşılaşmaktadır. 17. Yüzyılda ise farklı Avrupa ülkelerinden Yahudiler Kral IV. Christian'ın daveti üzerine Danimarka'nın ticari hayatını canlandırmak üzere göç etmişlerdir. O dönemden günümüze kadar birinci dünya savaşı sırasında Polonya'dan, Almanya'dan ve İsveç'ten, ikinci dünya savaşı da buna eklenince birçok doğu Avrupalı, Yahudi ve Alman Danimarka'ya göç etmişlerdir. Fakat bu grupların hiç biri geniş ölçekli değillerdi. Ta ki 1960 ve 1973 arasında Danimarkalı şirketlerin Türkiye, Pakistan, Yugoslavya ve Fas'tan misafir işçi alana kadar. 15.000 kişi bu dönemde göç etmiştir. Günümüzde ise en geniş etnik grup Türkiye kökenlidir. Fakat Hedetoft'un ifadesi ile diğer İskandinav ülkeleri gibi, Danimarka küçük ve oldukça gelişmiş bu ulus, kültürel homojenliğe ve toplumsal güvene dayanmaktadır. Geçen bu zaman boyunca tarihsel iki başlıca ögesi eşitlik ve homojenlik bu grupları entegrasyonun önündeki engel olarak görülmüştür. Göçmenlerin asimilasyonu, beklenenden daha zor olduğu anlaşılınca politik düzlemde, istenmeyen bir varlık haline gelmişlerdir (Hedetoft, 2006). 60lı yıllara dönüldüğünde, o dönemki göç hikâyeleri, göçmenlerin içinde buldukları durumu ve mekân değiştirmenin benliklerini nasıl etkilediği açıkça görülmektedir.

Fotoğraf 1: 1970-71 Yıllarında Danimarka'ya Göç Eden Misafir İşçiler

Kaynak: <http://haber.dk/anasayfa/modules.php?name=News&file=article&sid=2806>

Bu fotoğraf 1970-71 yıllarında Danimarka'ya göç eden misafir işçilerin fotoğrafıdır. Sosyal Demokrat Partili eski milletvekili Hüseyin Araç tarafından temin edilip Danimarka'daki yaşayan Türkiye kökenlilerin hazırladığı online "Haber" gazetesinden alınmıştır.

Mülakat yapılan kişilerden birisi olan katılımcı 13, Danimarka doğumludur, ailesi Danimarka'ya ilk göç eden ailelerdendir. Göç 1970'li yıllarda yoğunlaşmıştır. Katılımcı göç hikâyesini anlatırken Danimarka'ya ilk göç eden ailelerin yaşadıklarını ve bu göç sürecinde aileleriyle birlikte gelip yeterince eğitim alamamış, aileleriyle birlikte çalışmaya başlamış kuşağın sıkıntılarını anlatmaktadır. Katılımcı ailesinin göç hikâyesi şöyle başlamaktadır,

"Babam 1964 yılında Danimarka'nın bir köyüne (Herfølge) göç etmişler. İşçi talebiyle, fabrika işçisi olarak gitmişler. Babam okula başlamış, okul hayatı fazla sürmeden çalışmaya başlamış. İlk gittiklerinde dil bilmiyorlarmış. Meramlarını hareketlerle anlatıyorlarmış ve çok dalga geçilmiş. Siz yabancısınız kara kafalılar diye çok dalga geçilmiş. Babamla okulda çok dalga geçilince yaramazlık yapmaya başlamış ve okul hayatı fazla sürmemiş. Dil bilmedikleri için aptal muamelesi

görmüşler. Görünüşleriyle dalga geçilmiş, dinleriyle ilgili değil. Onlar Danimarka'ya ilk gelen ailelerden. Toplum yabancı ve farklı fiziksel görünüşe alışık değil. En büyük sorun dil sorunuymuş. Dedem, babam ve anneannemle göç etmiş. Babam fabrikada çalışıp dedeme destek olmuş. Sonra Türkiye'den annemle evlenmiş. Küçük bir evde hepsi birlikte kalyormuş. Çalıştığı parayı hep dedeme veriyormuş. Bir tek sigara parasını alıyormuş. 82de dedem ölmüş. Ben 3-4 yaşına kadar hepimiz aynı evde kalyorduk. Dedem çok otoritermiş”.

(Katılımcı 13)

Göçmen yeni yaşam alanlarında “yabancı”dır artık. Ötekidir ve ötekiyle serüveni başlamıştır. Çalışmanın nicel örnekleme katılımcıların Danimarka’da bulunma sebepleri %38,4 oranında evlilik-aile birleşimi ve çalışmak %30 ve %19,6 ile Danimarka’da doğmak, %5,3 iltica ve %4,4 eğitimidir. %38, 4 oranıyla evlilik ve aile birleşimi ile göç edenlerin oranı en yüksek oranı oluşturmaktadır. Türkiye’de üniversite mezunu olan katılımcı 6, Danimarka’ya gelişini ve karşılaştıklarını ifade ederken bu durumun sadece fiziksel bir yer değiştirme olmadığı aynı zamanda benliğine de nasıl bir etki ettiği görülmektedir.

“94 yılında evlendiğim için Danimarka'ya geldim. İlk indiğim zaman, bugün gibi hatırlıyorum, Ankara'dan gelmişim. Küçük bir kasabaya gelmişim gibi olmuştum, köy gibi geldi. Danimarka'nın küçük bir ülke olduğunu biliyordum ama binalar falan küçük... İnsanların yaşam tarzları kültürel düzeyleri, mantaliteyi bizim köydekilerden daha geriydi. Haliyle kültürel bir çatışma yaşıyorsun. Bende küçük bir şehirde büyüdüm, normal bir gelişme sağladım. Küçük bir şehirden büyük bir şehre gelip üniversite okuyorsun, ailenle ilgili gelişmeler sağlıyorsun. Ankara'dan bizim şehre gidince ya da şehirden köye gidince büyük bir kültür çatışmasıyla karşılaşmıyorsun. O insanlarla entelektüel düzeyde aynı olmasa da normal bir gelişim vardı.”

(Katılımcı 6)

70’lerde, ailesi ile birlikte gelen ara kuşak olarak adlandırılabilir, Türkiye’de doğmuş, çocukluğu Türkiye’de geçmiş ve ilk gençlik yıllarında Danimarka’ya çalışmak üzere gelen Katılımcı 20 şöyle ifade etmektedir:

“Danimarka'ya 16 yaşında geldim (1970) ve çalışmaya başladım, hala çalışıyorum. İlk dışarı çıktığımda bir kâğıda adresimi yazdım ve İngilizce olarak bu adreste durduğumu ve gösterdiğim kişinin bana yardımcı olmasını istediğimi yazdırdım. Sokaklarda geziyordum ve çevremi öğrenmeye çalışıyordum, kaybolunca da bu şekilde insanlardan yardım istiyordum. O yıllarda insanlar biz yabancılarla çok iyi davranıyorlardı. Her gün işe giderken bindiğim otobüste uyur kalırdım. Aynı otobüsten nerde ineceğimi takip edip öğren insanlar benim başımı okşayarak nazikçe bir durak önce uyarıyorlardı”.

(Katılımcı 20)

Katılımcı o yıllarla günümüzü karşılaştırmakta ve günümüzde kendilerine olan yaklaşımın değiştiğini ifade etmektedir. Kendileri ve çocuklarını halen dışarıdan gelen tanımlamanın da etkisi ile “yabancı” olarak kategorilendirmektedir. Diğer bir katılımcının ifadeleri de bu katılımcıyı desteklemektedir;

“Benim geldiğim yılların Danimarka’sıyla şimdiki Danimarka arasında çok fark var. Çok hümanist insancıl bir Danimarka’ydı. O zamanlar Danimarka Halk partisinden birisi yabancılar fare gibi ürüyor dedi diye ceza bile almıştı. Şimdi ise denilmeyen kalmıyor. Bu içinde bulunduğumuz bin yılın sorunu. 5.5 milyonluk nüfus az bir nüfus, Danimarkalılık bilinci daha baskın.”

(Katılımcı 22)

Çalışmanın nicel örnekleme baktığımızda aileden ilk göç eden büyük anne-baba, anne-baba ve diğer akrabalar olarak ayrıldığında katılımcıların cevapları şöyledir:

Tablo 20: Örnekleme Aileden İlk Göç Eden Kişi

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Buyükanne-Büyükbaba	114	25,3	26,2
	Anne-Baba	138	30,7	31,7
	Eş	64	14,2	14,7
	Benden önce göç eden olmadı	92	20,4	21,1
	Diğer	27	6,0	6,2
	Toplam	435	96,7	100,0
	Cevapsız	15	3,3	
Toplam		450	100,0	

Aileden ilk göç eden kimdi sorusuna benden önce göç eden olmadı diyenlerin sayısı % 20,4 iken, % 25,3’ü büyük anne – baba, % 30,7 anne- baba ve % 6 diğer (amca, teyze, dayı, kardeş vs.)dir.

O dönemde, bazı Avrupa ülkeleri ve Türkiye arasında imzalanan misafir işçi anlaşması Danimarka ile Türkiye arasında yapılmadı. Bu sebeple diğer Avrupa ülkelerinde iş bulmak zorlaşınca Danimarka’ya göç ettiklerini ifade eden birçok kişi olmuştur. Danimarka doğumlu kardeşler olan, katılımcı 11 ve 12 ise ailesinin göç hikâyesi ise büyükbabanın önce Belçika’ya göç edip sonra Türkiye’ye geri dönüp bir süre kaldıktan

sonra Danimarka'ya göç etmesi ile başlamaktadır. Büyükbabanın göç hikâyesi torunlarının dilinden nasıl yeni bir sosyal dünyaya girdiği şöyle aktarılmaktadır:

“Dedem 65den 69'a kadar Belçika'da kalıyor, sonra Türkiye'ye dönüyor. Zaten bir şeyleri varmış. Annem Belçika'ya 1 yaşında gitmiş. Otobüsüm var, tarlam var evimde var ihtiyacım da yok diye dedem geri dönmüş. O zamanlar Avrupa'dan davetiyeler gönderiyorlarmış şimdiki gibi değilmiş”.

(Katılımcı 11)

Katılımcı 11, ailesinin göç hikâyesini anlatırken şimdi ve geçmiş arasındaki köprü oluşturuyor. Katılımcının kardeşi konuşmaya dâhil oluyor ve şöyle devam ediyor:

“Çünkü Avrupa'da çok ihtiyaç varmış iş yerleri boş duruyormuş, Türkiye'de de iş yokmuş, çalışmak isteyen çokmuş. Avrupa'da işçi yoktu böylelikle dengelediler. Annem 64 doğumlu 77de geldiler. Dedem 1-2 sene Türkiye'de kalıyor. Ortanca dayımla (18-19 yaşlarında) geliyor ve 2 sene içinde ailesini getiriyor. Dil sorunu varmış, en küçük dayım 8 yaşındaymış, kolaylıkla okula başlamış ve ona kolay gelmiş. Annem 12 yaşındaymış ve dayımla özel dil okuluna gitmişler, hiç bir şey anlamıyormuş. Annem 5 kardeş, diğerlerinin böyle bir şansı yokmuş”.

(Katılımcı 12)

Göçle birlikte göçmenler Türkiye'de ilk çocukluk dönemini geçirmiş ve yeni bir ülkede ailesi ile birlikte bu yeni ülkenin ilk dönem sıkıntılarını derinden yaşamıştır. İkinci kuşak olarak adlandırılan, ilkokul çağlarında memleketini bırakıp farklı bir dünyaya giren bu kuşağın kendi gözünden göç şöyledir:

“Ben 10 yaşında geldim. Tabi ki ilk geldiğimde çok zorlandım. Dil ve kültür sorunu yaşadım. Okula başladım ama hazırlık sınıfına gittim. Bu sınıflar dışarıdan gelen dil bilmeyen çocuklar içindi. Sonra, aynı zamanda Türk okuluna gidiyorduk. İlkokulu 3 sene Türkiye'de okudum, burada da dört sene gittim. Burada okuldan sonra çalışmaya başladım. 5 yıl full-time çalıştım. Küçük kardeşim doğdu ona bakmam gerekiyordu. Annem babam çalıştıyordu... Sonra evlendim... Anne ve babamın istediği şey evlensin kocası baksın.”

(Katılımcı 7)

Katılımcı 7'nin hikâyesinde o dönemin çocuklarının yaşadıklarını görebiliyoruz. Dil sorunun yanı sıra kültür farkı sorunu da bir sosyalizasyon alanı olan okulda çalışmak için gelenlerden, anne babalardan daha derinden hissedildiği anlaşılmaktadır. Katılımcı 7'nin duygusal dünyasında, doğup büyüdüğü topraklardan kopuşunun ne denli derin izler bıraktığı şu ifadelerinde görülmektedir:

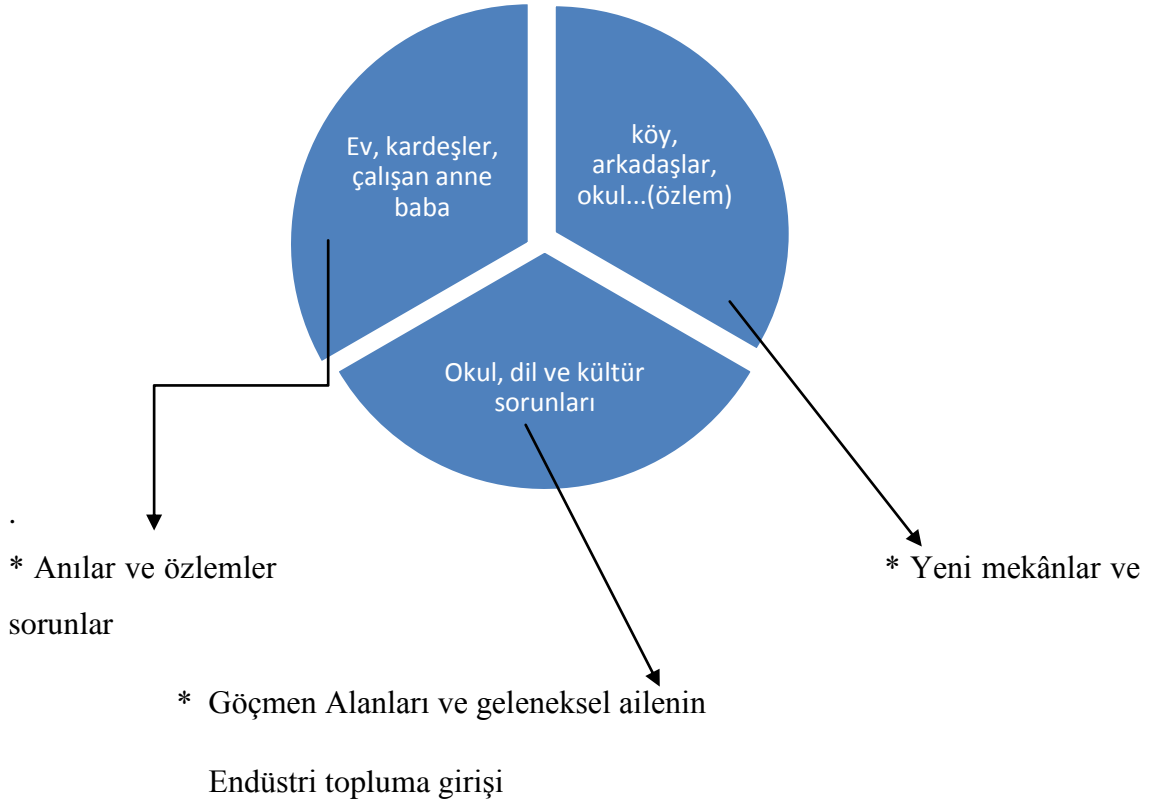
“İlk geldiğim 3 yıl, kendi memleketinden kalkıp, babaanne, komşular, doğa, evimiz, her şeyimiz varken Danimarka'ya iki odalı bir eve geliyorsun. Dışarı

çıkamıyorsun, komşuları tanımıyorsun, anne baba 8 saat çalışıyor... İyi ki kardeşlerim varmış evde oynardık...3 yıl annemler gittikten sonra babaannemle kaldık, nasıl kızardık Danimarka'ya geldiğimizde “babaanneme gönderin bizi, sizi istemiyoruz... Annem hep ağlardı... Hep annemi suçlardım. Sonra çok düşündüm, öyle yapmak zorunda kalmış”.

(Katılımcı 7)

Çocukluk döneminde ilk yıllarında göç deneyimini yaşamış bireylerin sosyalizasyonu farklı bir ülkede başlamış, bağlarından koparılarak yeni bilmedikleri anlamadıkları bir dünyaya girmişlerdir. Diğer yandan, göçün Türkiye doğumlu kuşağın mekânlar arasındaki kültür, dil ve yaşam tarzlarındaki ani değişiklikler benliğinde derin etkilere yol açmıştır.

Şekil 4: Çocukluk Döneminde Göç ve Benlik – Mekân İlişkisi

Göçün ilk yıllarında yaygın varsayım, göç eden grupların geçmişte yaşadıkları ortamdan kopup yeni yerleştikleri mekânın sosyal ve kültürel ortamına (bir süre uyumsuzluk gösterdikten sonra) adapte olacakları, giderek göçmenler ile yerleşik nüfus arasındaki farkların eriyeceği yönündedir. Büyük kentlere göçen köylüler, kentliler, farklı bir ülkeye göçenler ise yeni vatanlarının dilini, kültürünü benimseyip asimile olacaklardır

(Öncü ve Weyland, 2007: 19). Bu sebeple göçün ilk yıllarında göçmenlere tavırlar farklıdır.

“1972’de 17 yaşında evlenip geldim buraya. Eşim dedi ki 2-3 yıl kalıp döneceğiz. 38 yıl oldu hala döneceğiz. Hayatımız film olurdu bizim. Eşim ev tutmuş, iki aile kalıyorduk, mutfak ortaktı. 73’de doğum yaptım, oğlum oldu taşınalım dedim, eşim yok yok Türkiye’ye döneceğiz ne gerek var dedi. Sonra fabrikaya girdim. Doğumdan sonra oğlumu Türkiye’ye bıraktım, 6 aylıktı. Yuvaya kıyıp bırakamadık. Gittim ertesi yıl geri aldım. Eşimle fabrikada çalışıyordum. Dil kursuna gitmeden iş yerinde öğrendim. O zamanlar yabancılara çok değer veriliyordu. 2. ve 3 çocuk olduktan sonra... Şu saatten sonra dönemem. Her yaz izine gidiyoruz”.

(Katılımcı 8)

Yine bu dönemde evlenerek gelen kesimin dâhil olduğu sosyal evrenin aynı olmasına rağmen yaş, göç biçimi ve dâhil oldukları mekânlardaki farklılıklar sebebiyle deneyimleri farklıdır. Bir diğer katılımcının Danimarka’ya geliş hikâyesi çoğunluktan farklı olarak eğitim amaçlı başlamıştır fakat hikâyesinin seyri farklı bir yönde devam etmiştir.

“Ben Bursla geldim, fizikçiyim aslında. Üniversiteyi bitirmiştım. Odtüden mezun oldum, master için gelmişim. Teorik fizikçiyim. Başlangıçta mutlaka kalayım diye bir fikrim yoktu. Dil öğrenmeyi de seven bir insanım. Dancayı en üst düzeyde öğrenme düşüncesi işin içine girince, Dancayı iyice öğrenme ağırlık noktası oldu. Kendimi bildim bileli edebiyatla ilgili buldum. Danca şiirler yazmaya başladım sonra onlar basılmaya başladı.”

(Katılımcı 22)

1970’lerde yaşanan bunalımın ardından, ekonomik, sosyal, siyasal yapılar ve değişen ilişkiler küreselleşme ekseninde, sınırların giderek önemini yitirmesi ve artan iletişim olanakları ile farklı ülkeler ve bölgeler arasında ekonomik ve sosyal ilişkiler güçlenmiştir (Eraydın, 2006: 45). Tüm coğrafi mesafelerin etkileşime engel teşkil etmediği bu süreçte göç olgusu da dönüşüm göstermiştir. Bir zamanlar anavatanlarını farklı sebeplerle terk ederek farklı ülkelere yerleşmiş kişiler, asimilasyon teorilerinin tersine, yerleştirdikleri ülke ile de çeşitli bağlar kurarak, geride bıraktıkları memleketlerini, kültürel kimliklerini tekrar keşfetmişler, turizm, yatırımlar, iş ve akrabalık ilişkiler vb. yoluyla, yeni insan haritalarının bir parçası haline gelmişlerdir. Bu örnekler kimi zaman klasik göçmen-göçebe-turist-diaspora gibi klasik kategorileri kesen kimi zamanda aşan bir dizi yeni oluşumu karşımıza çıkarmıştır. Çok daha geniş bir etkileşim alanı içerisinde, hareket halinde olan bu gruplarla yerleşik olanlar arasında

karmaşık bir ilişkiler ağı bulunmaktadır. Coğrafi mekânlarda yolculuk ile kültürel mekânlarda yolculuğu kesiştiği bir düzlemde sınırlar arası yolculuk kültürler arası yolculuk için zorunlu olmaktan çıkmıştır (Öncü ve Weyland, 2007: 20). Bu noktada göç yeni ülkede inşa edilen kültürel ve ulusötesi nitelikteki mekânlar eş zamanlı olarak kültürel etkileşimi çok yönlü olarak mümkün kılmaktadır. Danimarka’da yaşayan Türkiye’den gelen aileler ve çocuklarının farklı geliş yaşlarına göre göç deneyimleri ile birlikte sahip oldukları, süreç içinde değişim ve dönüşüm gösteren aidiyet bağları içinde buldukları ilişkiler ağına yön vermekte aynı zamanda bu ilişkilerle şekillenmektedir.

3.3. Kolektif ve İlişkisel Bağlar

Bütün toplumlar, kültürler ve gruplar kendilerini bütünlük (collectivity) içinde farkederek Kendisini dünya içinde bir yere yerleştirir ve dünyanın nasıl olduğu ve olması gerektiğine yönelik teorileri vardır (Jenkins, 2008: 69). 1887’ye kadar gidildiğinde Tönnies toplumsal bağın iki görünümü arasında ayırım yapmıştır. Bunlar “topluluk” (Gemeinschaft) ve “toplum” ya da “birlik” (Gesellschaft) olarak gösterilmiştir. Bu sınıflandırma biçimleri şöyle özetlenmiştir (Jenkins, 2007: 36-37):

1. İnsan ilişki tipleri arasındaki ayırım; örneğin, ‘yakın’ ve ‘mesafeli’
2. Toplanma veya yan yana bulunma tipleri arasındaki ayırım; örneğin ‘kırsal’ ve ‘kentsel’
3. Mevcut toplum tipleri arasındaki ayırım; örneğin, ‘geleneksel’ ve ‘modern’.

Genellikle kırsal kesimden bir başka ülkenin sanayileşmiş kentlerine göç edenler, yakın ilişki biçimlerinin hâkim olduğu mekânları yeni yaşam alanlarına taşıyarak mahremiyet, dâhil etme, dışlama ve yakınlık duygusal özellikleri bir araya getirerek inşa etmişlerdir. (a.g.e, 2007: 37). Göç eden gruplardan özellikle kentsel deneyime sahip olmayanları kendi kültürel birikimlerini ve ilişki ağlarını kentlere taşıdıkları görülmektedir. Özellikle aile, akrabalık ve hemşehrilik ilişkilerinin kente göç edenlerin yerleşme, konut ve iş bulma gibi günlük sorunları çözmede yaşamsal öneme sahiptir. Türkiye’nin farklı bölgelerinden gelen grupların kendi çabaları ile yerleşmeye ve yaşamaya çalıştıkları yeni yerleşim alanlarında kurdukları ilişki ağlarının kendine özgü kurumları ve kuralları vardır (Erder, 2002: 43). Türkiye’de 1950’lerden sonra artış gösteren iç göç olgusunda, kente göçen yoksul kesimlerin mekânı olan gecekondualarda akraba ilişkileri ilk sırada yer almaktadır. Bu zamanlar hemşehri, komşu ve eski komşular, iş yerinde edinilen

tanıdıkları kapsayarak genişler. Bu anlamda en önemli birincil ilişkilerini de beraberinde getirirler. Yapılan araştırmalarda da gelir düzeyi düşük göçmenler arasında en çok güvenilen ve ilişkide bulunanların akrabalar olduğu bulgulanmaktadır (Tekşen, 2003: 51). Danimarka'daki Türkiye kökenliler içinde yeni ülkeye uyum sürecinde akrabalık ilişki ağları iç göç olgusundakine benzer şekilde işlevseldir. Dış göçte bu ilişki ağları ekonomik ve kültürel temelli olduğu kadar özellikle sosyal ve psikolojik anlamda yabancı bir ülkede ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ilişki ağları güven ve dayanışmaya dayanırken ilerleyen dönemlerde bir kontrol mekanizması haline gelerek güç ilişkilerini de ön plana çıkartmaktadır.

Kolektif ve bireysel özneler toplumsal ve sembolik bağlarla birbirine bağlanmaktadır. Kişiler ağlar içerisinde etkileşim halindedir. Toplumsal ilişkiler, diğer bir deyişle kolektifler ve ağlar içerisindeki bağlar, orta düzeydeki belirgin bir ara yapı bütünlerini oluşturmaktadır (Faist, 2003: 145). Sirkeci'nin uluslar arası göçü etkileyen unsurları mikrodan makroya doğru bir genişleyen şemasına baktığımızda (Sirkeci, 2005: 34) birey temelinde yerel ve hanehalklarını çevreleyen ulusötesi ve etno-kültürel ağlardan bölgesel ve uluslararası ağlara kadar genişleyen bu ağlar, göçü etkilemekle kalmayıp ulusötesi periyotta bilgi, insan ve para akışını da etkileyerek kimlik ve aidiyet unsurlarının kuşaktan kuşağa aktarımını sağlamaktadır. Böylelikle yerel ve küresel arasında oluşan bu alanın aktörlerinin köken bölgesi, etno-kültürel bağları, din bağları temelinde tanımlanmaktadır.

Şekil 5: Göçü Etkileyen Mikrodan Makroya Unsurlar

Kaynak: Sirkeci, 2005: 34

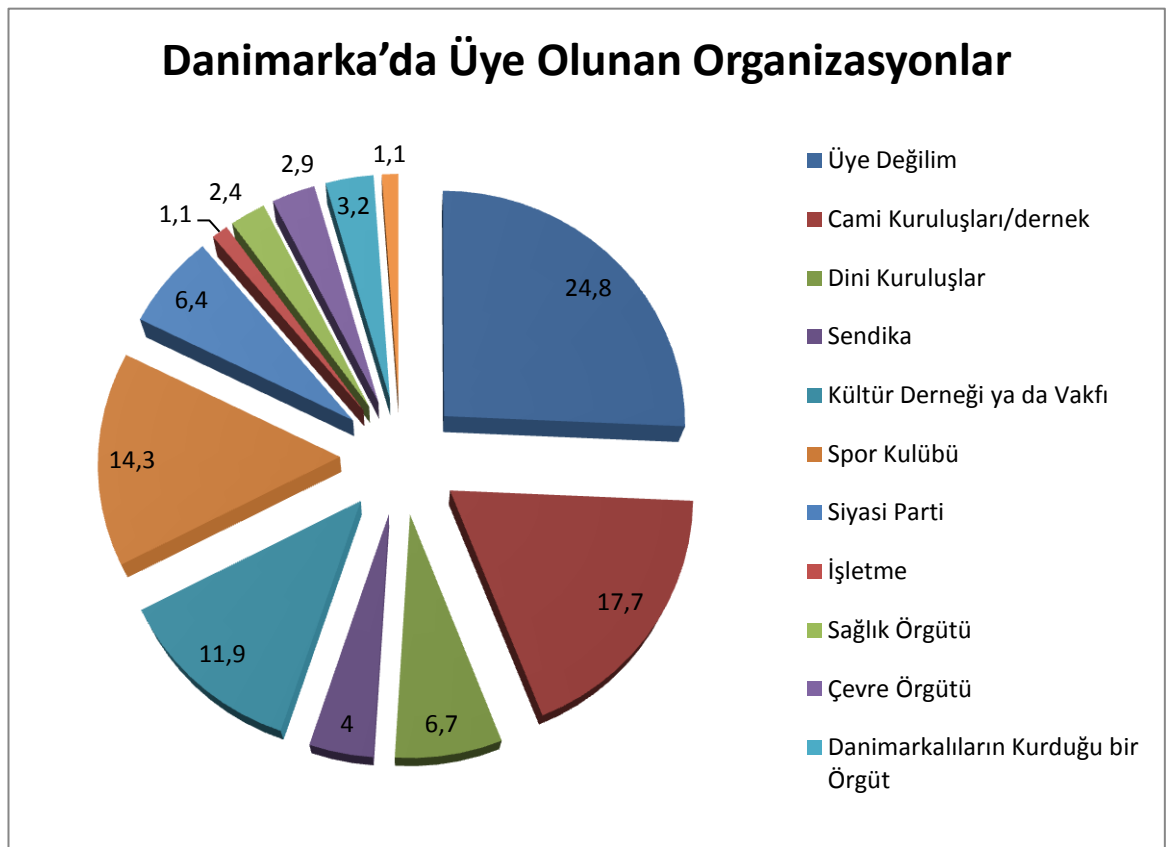
Bu ilişki ağlarının analizi göçmenlerin aidiyetlerine dayanmaktadır. Faist'in (2003: 58) dikkat çektiği orta düzey (mezo) analizindeki kuram boşluğu, toplumsal ve sembolik bağlara bütünü ile bu ilişkilerin doğasında bulunan kaynaklar orta seviyeyi oluşturmaktadır. Bu bir taraftan toplumsal bağların yapısı, dayanıklılığı ve yoğunluğuna karşılık gelirken, diğer taraftan bu bağların içeriğine denk gelmektedir. Bu ilişkisel boyut köken ülkede kalanlar, göçmenler ve çocukları arasındaki toplumsal ve sembolik bağlar, kaynak ve yönelinen alanlar içindeki ağlar, bunun yanında ilgili kolektif aktörler, akraba gruplar, hane halkları, dini gruplar, etnik topluluklar ve uluslar arasındaki ilişkilerle ilgilidir. Bu boyut aynı zamanda işbirliğini kolaylaştırıcı bağları yani toplumsal sermayeyi içermektedir. Bir göçmenin veya çocuklarının köken ülke, köken ülkeden diğer göçmenler ve göç edilen ülkedeki yerli ve yabancı diğer kişilerle çeşitli kamusal ve kamusal olmayan alanlarda kurduğu ilişkiler nesilden nesle farklılık gösterirken ilişkiler zayıf ve güçlü olarak kişiden kişiye de değişebilmektedir. Bu ilişki ağları kimliğin unsurlarını gösterirken gündelik hayattaki dinsel, kültürel ve dilsel vb. pratiklerini etkilemektedir.

Toplumsal bağlar bireyler arası sürekli bir işlemler silsilesidir. Katılımcıları, bu süreçte, ortak çıkarlar, yükümlülükler, beklentiler ve normlar katarlar. Toplumsal bağlar kendilerini sohbetlerde, bir toplantıya katılım ya da bir kulübe üyelik gibi birleşimlerde, otorite ilişkilerindeki gibi resmi işlemlerde ya da soya bağlı akraba gruplarında

belirginleşen biyolojik bağ temelli ilişkilerde göstermektedir. Toplumsal bağlar, bağların dayanıklılığına, içerisinde bulunduğu grubun büyüklüğüne, bilgiye ilişkin potansiyeli hissettiren bir ağ ya da gruptaki bağların yoğunluğunu ve aktörlerin merkeziliğini içermektedir (Faist, 2003: 145). Uluslar arası göç, göçmenlerin kurdukları ilişki ağlarının yapısını ve yoğunluğunu etkileyen bir süreçtir. Bu dinamik nitelikteki sosyal ilişki ağları, bireylerin yaşamlarının değişik dönemlerinde daralabilir veya genişleyebilir (Akpınar, 2007: 335).

Grafik 1: Danimarka’da Üye Olunan Organizasyonlar

Anket katılımcılarına “Danimarka’da üye oldukları organizasyonlar” sorulduğunda, katılımcılar tarafından 620 defa işaretleme yapılmıştır. Bu işaretlemelerin %17,7 cami kuruluşları ve derneklere, %14,3 spor kulübüne, %11,9 kültür derneğine %6,7 dini kuruluşlara, %6,4 siyasi kuruluşlara, %4,0 bir sendikaya, %3,2 Danimarkalıların kurduğu bir örgüte, %2,9 bir çevre örgütüne, %2,4 sağlık örgütüne, %1,1 bir işletmeye, %1,1 diğer kuruluşlara üyeyken, %24,8 hiçbir kuruluşa üye değilim şeklindedir.

Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenliler, kültürlerinin dayandığı dinsel, etnik ve dilsel farklılıklarını yansıtan alanlar inşa etmektedirler. Böylelikle kendilerini anavatanda hissederken dayanışmalarını da bu ağlar yoluyla sürdürüp yeni kuşaklara aktarmaktadırlar. Danimarka doğumlu Katılımcı 16, kimliğinin (kültürel ve etnik) farkında olmayı aileye bağlarken, ailenin de bağlı olduğu grubun kültürel nitelikteki organizasyonlarına katılımını vurgulamaktadır. Bu noktada kültürel aktarım çocuk, aile ve kültürel organizasyonlar arasında bir ilişki içerisinde.

“Kimliğini bilmek önemli, buda aileye bağlı. Aile organizasyona gelmiyorsa, ilgilenmiyorsa çocuk ta öyle oluyor. Bir söz vardır armut dibine düşer.

(Katılımcı 16)

450 kişilik anket katılımcıları arasında kültür derneklerine üye olduklarını ifade edenlerin oranı Türkiye doğumlular arasında %84,7’dir.

Tablo 21: Doğum Yerine Göre Danimarka'da Kültür Derneği Üyeliği

		Danimarka'da üye olduğunuz organizasyonlar nelerdir?		Toplam
		Kültür derneği ya da vakfı		
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	61	61
		Toplam	%84,7	%84,7
	Danimarka	Sayı	10	10
		Toplam	%13,9	%13,9
	Diğer	Sayı	1	1
		Toplam	%1,4	1,4%
Toplam		Sayı	72	72
		Toplam	%100,0	%100,0

Topluluklar, bütüncül kimlikleri, kolektivite duygusu tarafından belirlenen bireylerden oluşmaktadır (Jenkins, 2007: 38). Göçmen topluluklar, özellikle kır kent geçişinde, köy benzeri dayanışmaya dayanan ilişki ağlarını, özellikle hemşehrilik ve akrabalık temellinde sorunları çözücü bir ortam sağlamaktadır. Bu ilişki ağları, kamu denetimi, öncülüğü ve desteği dışından gerçekleşmektedir. Yeni göç edenler konut, iş, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi kente yerleşme ve kentle eklemlenme ile ilgili gereksinimlerini büyük ölçüde bu enformel mekanizmaları ve ilişki ağlarını kullanarak çözmektedirler (Erder, 2002: 43).

Tablo 22: Doğum Yerine Göre Türkiye Kökenlilerin Evlerinin Yer Aldığı Bölgede Türklerin Yoğunluğu

			Evinizin olduğu bölge Türklerin yoğun olarak yaşadığı bir yer mi?			Toplam
			Evet	Hayır	Diğer	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	216	122	2	340
		Satır	%63,5	%35,9	%0,6	%100,0
		Sütun	%80,0	%81,3	%100,0	%80,6
		Toplam	%51,2	%28,9	%0,5	%80,6
	Danimarka	Sayı	49	27	0	76
		Satır	%64,5	%35,5	%0,0	%100,0
		Sütun	%18,1	%18,0	%0,0	%18,0
		Toplam	%11,6	%6,4	%0,0	%18,0
	Diğer	Sayı	5	1	0	6
		Satır	%83,3	%16,7	%0,0	%100,0
		Sütun	%1,9	%0,7	%0,0	%1,4
		Toplam	%1,2	%0,2	%0,0	%1,4
Toplam	Sayı	270	150	2	422	
	Satır	%64,0	%35,5	%0,5	%100,0	
	Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	
	Toplam	%64,0	%35,5	%0,5	%100,0	

İnsanın mekânla ilişkilerinin dinamiği, mekânın farklı noktalarını veya bölgelerini birbirinden ayırt etmeye dayanırken, örnekleme uygulanan anketlerde, Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin yaşadığı bölgelerdeki doğum yerine göre Türklerin yoğun olup olmadığı sorusuna cevapların dağılımını yukarıdaki tablo göstermektedir. 440 cevaplayan kişi arasında doğum yeri Türkiye olanların %63,5 i evet cevabını verirken, doğum yeri Danimarka olanlar arasında % 64,5 evet cevabını vermiştir. Göçmenlerin yaşadıkları mekânlarda köken bağlarını yeniden oluşturdukları ve dâhil olunan mekân temelli ağa katıldıkları görülmektedir.

3.3.1. Kültürel Bağlar

Tylor’a ait olan kültür kavramı kişinin toplumun bir üyesi olarak kazandığı bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, adet, gelenek, alışkanlık ve yeteneklerin karmaşık bir bütünü olarak tanımlanan kavram 1871’den günümüze kadar birçok farklı şekilde kullanılmıştır. Günümüzde ise gerçek davranışla bu davranışın altında yatan soyut değerler, inançlar ve algılar dünyasını birbirinden ayırma eğilimindedir. Kültür bu anlamda gözlenebilir davranıştan daha derindedir. Bir toplumun ortaklaşa sahip olduğu ve üyelerinin yaydığı,

davranışa yansıyan, o davranışı ortaya çıkaran ve yorumlamada kullanılan görüşler, değerler ve algılardır (Haviland, Harald ve diğ., 2008: 103). Kültür, bireylerin gündelik hayatları içinde yer alan rutinler ve ritüelleri içerisine gömülmüştür (Ruef, 2002: 434). İki farklı kültürde eş zamanlı olarak sosyalleşen bireylerden, farklı dönemlerde birbiriyle üst üste gelen sosyalleşme süreçleri, göçmen kökenliler için bu farklı öğelerin uygun durumlarda pratik edilmesi ile edinilmektedir. Danimarka doğumlu katılımcı 12'nin ifadesinde şöyledir;

“Kültürümü biliyorum. Bir yere gidince nasıl davranılır, büyüklere nasıl davranılır biliyorum. Tarihi de biliyorum.”

(Katılımcı 12)

Katılımcının ifadesinden, kültür bilmek belli kişilere belli yerlerde uygun şekilde davranmaktan geçmektedir. Katılımcı için, mekân, kişiler ve mekâna ait olan davranış biçimleri ve normlar kültürü bilmek anlamına gelirken o topluluğu ait olduğu tarihsel geçmiş, diğer bir deyişle kolektif hafıza kültürün diğer önemli noktasıdır. Anket katılımcılarına, Danimarka'da geleneklerine uygun bir yaşam sürdürüp sürdüremedikleri sorusuna verilen cevaplarla doğum yerine göre oluşturulan tabloya baktığımızda Türkiye doğumlular arasında evet cevabı verenlerin oranı %47,2 iken Danimarka doğumlularında bu oran %50,0'ye çıktığı görülmektedir. Bu soruya kısmen cevabı verenlerin Türkiye doğumlular arasındaki oranı %39,7 iken Danimarka doğumlular arasında bu rakam %35,7'dir. “Hayır, geleneklerime uygun bir yaşam sürdüremiyorum” diyenlerin oranı Türkiye doğumlular arasında %13,1, Danimarka doğumlular arasında ise bu oran %14,3'dir.

Tablo 23: Doğum Yerine Göre Geleneklere Uygun Bir Yaşam Sürdürebilme Durumu

			Geleneklerinize uygun bir yaşam sürdürdüğünüzü düşünüyor musunuz?			Toplam
			Evet	Kısmen	Hayır	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	158	133	44	335
		Sıra	%47,2	%39,7	%13,1	%100,0
		Sütun	%78,2	%79,6	%78,6	%78,8
		Toplam	%37,2	%31,3	%10,4	%78,8
	Danimarka	Sayı	42	30	12	84
		Sıra	%50,0	%35,7	%14,3	%100,0
		Sütun	%20,8	%18,0	%21,4	%19,8
		Toplam	9,9%	7,1%	2,8%	19,8%
	Diğer	Sayı	2	4	0	6
		Sıra	%33,3	%66,7	%0,0	%100,0
		Sütun	%1,0	%2,4	%0,0	%1,4
		Toplam	%0,5	%0,9	%0,0	%1,4
Toplam	Sayı	202	167	56	425	
	Sıra	%47,5	%39,3	%13,2	%100,0	
	Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	
	Toplam	47,5%	39,3%	13,2%	100,0%	

Roskilde-kültür evinde (Diyanetin cami derneğine bağlı) yapılan görüşmeler sırasında Sivas / Şarkışla'dan bir göçmen kendi kuşağının Danimarka'daki yaşamını şöyle anlatıyor;

“Burada resmen kendimizi Şarkışla'da gibi hissediyoruz... Biz hala kültürümüzü yaşıyoruz, hiç değişmeden...”

Türkiye doğumlu bu kişinin ifadesinde, ulusötesi bir mekân(lar)da duygusal bağları neticesinde akrabalık ilişkilerini ve kültürel benzerlik temelinde inşa ettikleri mekân(lar)da kültürlerini devam ettirdiklerini vurgulamaktadır. Aynı kuşaktan bir diğer kişi:

“Türkiye'dekiler olayları bizim kadar takip etmiyor. Türkiye'ye gidince Türkiye'dekilerin Türkiye'den haberi yok. Ben Türkiye gidince olayları buradan öğrendim.”

Bu kişinin ifadesinden, göçmenlerin anavatanları ile haber ağlarının ve anavatana yönelik ilgilerinin güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, diğer birçok göçmenin söyleminde yer alan, bir kimlik belirtisi olarak Türkiye'de akraba ve tanıdıklarını

mekâna bağılı olarak “Türkiye’dekiler” olarak kimliklendirmektedirler. Diğer bir ilk kuşak katılımcı ise şöyle devam etmektedir;

“Danimarkalılar diyalogumuz yok denecek kadar az, fabrikadan arkadaşımız falan, ama öyle evine gidelim de oturalım da öyle şeyler yok... Biz kendi kendimizi dışlıyoruz, burada çok azımız Danimarka tv izleyenimiz çok azdır. Ama her gün Türkiye’de ne oluyor haberimiz vardır.”

(Roskilde-kültür evi, 09.02.2009)

Yukarda da belirtildiği gibi, göçmenler, sosyal hayatlarının büyük bir kısmını ulusötesi bir düzlemde yer alan *kültür evlerinde* geçirmektedir. Bu mekânlarda, köken ülkeden çoğunlukla akraba ve tanıdıklarıyla biraya gelmektedirler. Burası aynı zamanda namaz kılmak isteyenlerin mescide gittiği ve Türk televizyonlarının izlendiği bir boş vakit geçirme mekânıdır. Türkiye ile gerek yerel gerek ulusal anlamda iletişim ağı yoğundur. Roskilde bu anlamda Danimarka’nın küçük bir şehridir ve diğer şehirlerde aynı yoğunlukta göçmen iletişimleri görülmemektedir. Anket katılımcılarının cevaplarına göre doğum yerine göre Türkiye’ye gitme sıklığına baktığımızda Türkiye doğumlulardan hiç gitmiyorum diyenlerin oranı %8,0 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %3,4’dür. İki üç yılda bir gidenlerin oranı Türkiye doğumlular arasında %25,6, Danimarka doğumlular arasında bu oran %23,0’dır. Yılda bir kez gidenlerin oranı ise Türkiye doğumlular arasında %55,2 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %65,5’e çıkmaktadır. Yılda birden fazla gidenlerin oranı ise Türkiye doğumlular arasında %11,2 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %8,0’dır. Gerek Türkiye doğumlularda gerekse Danimarka doğumlularda köken ülkeyi ziyaret oldukça yüksek bir orandadır.

Tablo 24: Doğum Yerine Göre Türkiye'ye Gitme Sıklığı

			Türkiye'ye hangi sıklıkla gidiyorsunuz?				Toplam
			Hiç gitmiyorum	İki üç yılda bir	Yılda bir kez	Yılda birden fazla	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	28	89	192	39	348
		Satır	%8,0	%25,6	%55,2	%11,2	%100,0
		Sütun	%87,5	%80,2%	%76,2	%83,0	%78,7
		Toplam	%6,3	%20,1	%43,4	%8,8	%78,7
	Danimarka	Sayı	3	20	57	7	87
		Satır	%3,4	%23,0	%65,5	%8,0	%100,0
		Sütun	%9,4	%18,0	%22,6	%14,9	%19,7
		Toplam	%0,7	%4,5	%12,9	%1,6	%19,7
	Diğer	Sayı	1	2	3	1	7
		Satır	%14,3	%28,6	%42,9	%14,3	%100,0
		Sütun	%3,1	%1,8	%1,2	%2,1	%1,6
		Toplam	%0,2	%0,5	%0,7	%0,2	%1,6
Toplam	Sayı	32	111	252	47	442	
	Satır	%7,2	%25,1	%57,0	%10,6	%100,0	
	Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	
	Toplam	%7,2	%25,1	%57,0	%10,6	%100,0	

...Ben Türkiye'ye gittim, saz dersi aldım... Sonra geri döndüm... ”

(Katılımcı 16)

Bir diğer Danimarka doğumlu katılımcı, Alevilikte kültürel bir miras olarak saz çalmaya verilen önem neticesinde Türkiye'ye gidip saz dersi aldığını ifade etmiştir. Bu anlamda, köken ülke göç edilip terk edilen bir ülke değil kültürel bir referans noktası olarak ihtiyaç halinde gidilip gelene bilen bir alan, yaşanan iki ülke de artık aşinalıklar bağlılıklara dönüşmüştür. Kültürel bağların ulus sınırları tanımadığı ve göç edilen ülkenin sosyo-kültürel özellikleri ve söylemi kültürel öğelere etkilemektedir. Böylelikle kültür yeniden şekillendirmektedir. Geleneksel düşünceye göre kültürel farklılıklar genellikle bir çatışma sebebidir. Bu anlamda kültür bireyleri birleştirir ve böler (Gartzke ve Gleditsch, 2006: 53).

Grafik 2: Türkiye Kökenlilerin Hangi Dilde Müzik Dinledikleri

Müzik gerek ifade edildiği dil açısından olsun gerekse kültürel bir semboller bütünü olarak içinden çıktığı toplumun beğenilerini ifadesi olması açısından bir kültürel bağ ifade etmektedir. Grafik 2’de görüldüğü gibi anket katılımcılarına verilen cevaplara göre, katılımcıların %60’ı Türkçe, %9,3’ü Danca, %9,9’u ise hem Danca hem de Türkçe, %11,2’si İngilizce ve % 9,3’ü (karışık, Kürtçe gibi) diğer seçeneğini vermiştir.

Schiller, önceki dönem göçmenlerin anavatanla kültürel bağlarını ve ilişkilerini koparıırken, günümüz göçmenleri kendilerini, göç ettikleri ülkeleri sosyo-kültürel, ekonomik ve politik yörüngelerine oturtmaktadır. Göçmenler, göç alan ve veren ülkeleri kuşatan ilişki ağları ve aktiviteler içinde yaşamlarını sürdürmektedirler (Kivisto, 2001: 552). Evlilikle korunan, sürdürülen ve oluşturulan bağlar kişilerin yaşam tarzlarına önemli derecede etkiye sebep olmaktadır. Çalışmada toplanan, 450 geçerli anketlerin katılımcılarından 316 evli kişi arasında çoklu seçmeli soruya 338 defa cevap verilmiştir. Bu cevaplara göre %38,4’ü Türkiye’den köylüsü vs, %24,2’si Türkiye’den farklı bir şehirden, %20,1’i Türkiye akrabası ile, %13,0’ı Türkiye kökenli Danimarkalı, %2,3’ü Danimarkalı ve %1,7’si diğer ülke kökenli kişilerle evlidirler.

Grafik 3: Eşin Kökeni

Göçmenlerin, kültürel bağlarını yeni ülkelerde ki çeşitli alanlarda iki ülkeden de beslenerek yeniden şekillendirmesi göç alan ülkede kurmuş oldukları çeşitli organizasyonlarla ve/ya sosyal hayatlarındaki rutinleşmiş aktivite ve ilgileri neticesinde oluşmaktadır. Danimarka'da ise evliliklerin kurulmasında kökene dayalı aidiyet bağlarını etkili olduğu görülmektedir.

3.3.2. Ekonomik Bağlar

Geleneksel sosyal ilişki biçimleri uzun süredir yerleşik olan sosyal gruplara bağlı (Eceral, 2006: 478) olmakla birlikte günümüzde farklı ulus devlet sınırları içindeki topluluklar arasında da sürekliliğini kaybetmemektedir. Farklı mekânlar arasında kültürel akışın söz konusu olduğu kadar en çok üzerinde durulan konulardan biri de para akışıdır. Bölgesel eşitsizliklerin makro seviyede göç sebepleri arasında en çok üzerinde durulan noktadır. Çoğu Türkiye'nin kırsal kesiminden ve ekonomik sebeplerle gelen göçmenlerin geride bıraktıkları yakınları ve hemşehrileri için durum günümüzde çok farklı değildir. Yaz mevsimlerinde memleket ziyaretleri sırasında, harcamaları ile yerel ekonomiye katkıda bulunmalarının yanı sıra para akışının devam edip etmediği de bir soru işaretidir.

Tablo 25: Doğum Yerine Göre Türkiye'deki Akraba, Tanıdık veya İhtiyacı Olan Kimselere Para Gönderme Durumu

			Türkiye'deki akraba, tanıdık veya ihtiyacı olan kimselere para gönderiyor musunuz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	216	78	294
		Satır	%73,5	%26,5	%100,0
		Sütun	%81,5	%79,6	%81,0
		Toplam	%59,5	%21,5	%81,0
	Danimarka	Sayı	45	18	63
		Satır	%71,4	%28,6	%100,0
		Sütun	%17,0	%18,4	%17,4
		Toplam	%12,4	%5,0	%17,4
	Diğer	Sayı	4	2	6
		Satır	%66,7	%33,3	%100,0
		Sütun	%1,5	%2,0	%1,7
		Toplam	%1,1	%0,6	%1,7
Toplam		Sayı	265	98	363
		Satır	%73,0	%27,0	%100,0
		Sütun	%100,0	%100,0	%100,0
		Toplam	%73,0	%27,0	%100,0

Göçmenlerin Türkiye’deki akraba, tanıdık ve ihtiyacı olan kimselerle ulusötesi bir ilişki biçimi olarak devam ettiği aşağıdaki tabloda da görülmektedir. “Türkiye’deki akraba, tanıdık veya ihtiyacı olan kimselere para gönderiyor musunuz?” Sorusuna, doğum yerine göre verilen cevaplara bakıldığında Türkiye doğumluların %73,5’i evet, %26,5’i hayırdır. Doğum yeri Danimarka olanların cevaplarının oranına bakıldığında %71,4’i evet, %28,6’i Hayır cevabını vermiştir. Köken ülke ile iki neslinde bağlarının güçlü ölçüde devam ettiği anlaşılmaktadır.

“Türkiye’de bir felaket olsa ilk koşanlar Avrupa’da ki insanlarımız oluyor...”

“...En azından yakınlarıyla telefonda konuşuyoruz, tatile gidiyorsun, yardımlar ediyoruz. ...”

(Roskilde - kültür evi, 09.02.2009)

Günümüzde, göçmenlerin çocuklarının aidiyet bağlarını koruduklarını tablolardan da görebiliyoruz. Kuşaklar arasındaki gelenek ve göreneklere uygun şekilde yaşayıp

yaşayamadığı sorusuna verilen cevapların oranları yakındır. Danimarka doğumlu bir kişi dedesinin dönemini anlatırken günümüzle şöyle karşılaştırmaktadır:

“O zamanlar tek kendi çevreleriyle konuşuyorlarmış, o zamanki 3 kişi şimdi 200 kişi olmuş. O zaman Türk marketleri yokmuş, 100gr biber alıyorlarmış şimdi öyle değil. Şimdi daha çok Türkiye’yi anımsatıyor”.

(Katılımcı 11)

Ulusötesi bağların o dönemden bu yana bir ağlar oluşturmuş ve bu ağlarda yeni kuşak bireyler sosyalleşmiştir. Bu durumda, köken bağlarının korunup yeni bir boyut almasına yol açmıştır. Göçle birlikte karşılıklı olarak, özellikle yerel seviyede akış tek yönlü değil karşılıklıdır. Ailelerin geride kalan üyelerine gönderdikleri finans akışı toplumsal ağlar üzerine kuruludur (Sorensen, 2005: 36). Göçmenler gerek seyahatleri yoluyla olsun gerekse günümüz teknoloji araçları (yerel web sayfaları, telefon, sohbet siteleri vs.) ile göç ettikleri ülkelerde ki etkileşimlerini yorumlayarak köken bölgeye iletirler. Bu iletim yalnızca kültürel seviye de değil aynı zaman da yerel gelişime destek verici nitelikte maddi akışı kapsamaktadır. Danimarka örneğinde de görüldüğü gibi yeni kuşaklarda görülen sosyo-kültürel değişimle birlikte bağların azalacağı yönündeki düşüncenin tersine kültürel akışla birlikte gelişime destek verecek nitelikteki finansal destekte sürmektedir.

3.2.3. Dinsel Bağlar

Batı Avrupa’da genel yaşam tarzına bir tehdit olarak algılanan İslam, dini değerlerin yeniden yükselişe geçmesinin işsizlik, ırkçılık, dışlanma, yabancı düşmanlığı ve kimi zaman asimilasyon gibi kısıtlamalar sonucunda ortaya çıkan bir belirti olarak ele alınabilmektedir. Göçmenler, bu durumlarla başa çıkabilmek için kültür, kimlik, din, etnisite, gelenekler ve geçmişe ilişkin olarak üretilen söylemler, genel olarak azınlıklar ve özelde göçmenler için önemli bir noktada bulunmaktadır (Kaya ve Kentel, 2005: 131). Danimarka’ya baktığımızda, göçmenlerin entegrasyon konusunda en büyük karşılaştıkları sıkıntı dini bağları konusunda olmuştur. İslam karşıtlığı ve islamfobia tartışmaları içerisinde yer alan en öne çıkan argüman ifade özgürlüğü kavramı olmuştur (Hedetoft, 2006) Danimarka’da Jyllands Posten adlı bir gazetede 30 Eylül 2005 günü yayınlanan Hz. Muhammed’in karikatürleri 90’ların sonundan beri kamuoyunda ve politik düzlemde tartışma yaratan bu konular üst düzeye tırmanmıştır. Danimarka’da

dini bağlara sembolik nitelikte bile olsa insanlar Müslümanlık noktasında kendilerini kimliklendirebilmektedirler. Katılımcı 18 ise kendisini kültürel bir Müslüman olarak tanımlasa da cümlesine şöyle devam etmektedir;

“Her ne kadar dini vecibelerimi uygulamasam da Türkiye’de bunu yapmasam da burada Müslüman olduğumun altını çizmek istiyorum.”

(Katılımcı 18)

Bu kişiyle yapılan mülakattan anlaşılan, Müslümanlık vurgusunu yapma ihtiyacı genel olarak bir çok yerde dışlanmışlığın verdiği bir histe kaynaklanmaktadır. Roskilde kültür evinde, Danimarka doğumlu, anne baba Sivas- Şarkışla’dan ekonomik sebeplerle dededen sonra gelir. Meslek lisesinde okuyan genç dini bağlarıyla şekillenmiş kimliğini şöyle dışa vurmaktadır:

“Arkadaşlarım Danimarkalı, Danimarka’da doğdum, Türküm Müslümanım... Oraya gittiğimde orada buraya geldiğimde burada yabancıyım. Yabancıyım, Müslümanım ve onlar gibi değilim. Sohbetlerimizde tartışma çıkıyor özellikle Müslümanlarla ilgili ve yabancılarla ilgili konularda tartışmalar çıkıyor.”

(Roskilde-kültürevi, 09.02.2009)

Bu duruma paralel olarak bakıldığında Türkiye ve Danimarka doğumlularda dinin bir kuvvet ve rahatlık verdiği sorusuna verilen cevaplara göre Türkiye doğumlulardan %78,8’i dinin bir kuvvet ve rahatlık verdiğini belirtirken bu oran Danimarka doğumlular arasında %80,8 ve daha yüksektir.

Tablo 26: Doğum Yeri Göre Dinin Bir Kuvvet ve Rahatlık Verme Durumu

			Dinin bir kuvvet ve rahatlık verdiğini söyleyebilir misiniz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	257	69	326
		Sıra	%78,8	%21,2	%100,0
		Sütun	%79,3	%80,2	%79,5
		Toplam	%62,7	%16,8	%79,5
	Danimarka	Sayı	63	15	78
		Sıra	%80,8	%19,2	%100,0
		Sütun	%19,4	%17,4	%19,0
		Toplam	%15,4	%3,7	%19,0
	Diğer	Sayı	4	2	6
		Sıra	%66,7	%33,3	%100,0
		Sütun	%1,2	%2,3	%1,5
		Toplam	%1,0	%0,5	%1,5
Toplam	Sayı	324	86	410	
	Sıra	%79,0	%21,0	%100,0	
	Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	
	Toplam	%79,0	%21,0	%100,0	

Ulusötesicilik denilince akla sosyal ağlar gelmektedir. Göçmenlerin içinde üye oldukları birçok kurum çok çeşitli seviyelerde ve amaçlarla kurumsallaşmıştır. Bu ağlar dinsel pratiklerin yerine getirilmesini sağlamak kadar resmi temsiliyet ve moral kontrolün sağlanmasına kadar birçok fonksiyona sahiptir (Vertovec, 2009: 146). Ulusötesi vatandaşların dini kurumlara üyeliklerine bakıldığında soruya cevap veren 341 kişi arasında %24,4'lük bir orana sahiptir. Bu oranlara doğum yerine göre bakıldığında kendi içinde cevapsızlarla birlikte 87 kişi olan Danimarka doğumlularda %7,9dur. Türkiye doğumlularda ise %30,3'e yükselmekte birlikte toplamda değerlendirildiğinde ise %24,4tür. Danimarka doğumlu üniversite öğrencisi katılımcı 4 ise köken bağlarından olan dini aidiyetini sembolik noktada şöyle ifade etmektedir:

“Okulda Müslüman erkekler neden başörtü takmadığımı soruyorlar. İlerde takmayı düşünüyorum. Okulda mescit var. Ev sohbetlerine ve okumalarına giderim.”

(Katılımcı 4)

Yerelin, küresel süreçler ve ulusal politikalar tarafından yerinden edileceği düşüncesinin tersine yerel cemaat duygusunun modern dünyada özellikle göçmen gruplar gibi alt gruplara arasında yaşamayı kolaylaştırmaktadır (Gannam, 2007: 167). Din kutsal fikrine dayalı olan ve inançlarını sosyo-dinsel bir topluluk içinde birleştiren bir inançlar, semboller ve pratikler kümesi olarak (Marshal, 2003: 156) göçmenlerinde yaşamlarını sürdürürken destek gördükleri ağlardan birisidir. Kökenle birlikte gelen din bağları, göç ülkesinde köken ülkeyle bağlantılı kurum ve örgütlenmeler yoluyla, göçmenlerin çocuklarına eğitim yoluyla, göçmenlere ise çeşitli etkinlikler ve kutlamalarla kimlik ve aidiyet duygularını beslemektedirler. Gündelik yaşamdaki pratiklerden cenaze işlemlerine kadar geniş bir yelpaze de ulus ötesi bir toplumsal alanda göçmenlere destek veren, göç alan ülke ve köken ülke arasında bir alan oluşmaktadır.

3.3.4. Dil Bağları

Çok dillilik çağdaş toplumların belirgin bir özelliğidir. Göç olgusu ile birlikte, daha önceki yüzyıllarda gerçekleşmiş göç olgularına dayanan çok kültürlülüklerin dışı vurumudur. Diller açısından Türkiye'nin arka planı ile Danimarka'nın ki birbirinden farklıdır. Osmanlıdan gelen çeşitlilik Türkiye'nin farklı bölgelerinden göçle birlikte Danimarka'ya yansımıştır. Danimarka dili olan Danca ulus devletin öğelerinden biridir. Dil bağları, dilin pratikteki kullanımından ziyade bu bölümde göçmenlerin yaklaşımları çerçevesinde ele alınmaktadır.

Çocuğun anadilinin ulus devlet sınırları içinde azınlık ya da farklı alt etnik gruplardan değil ise genelde ulusal dildir. Ve evde, okulda ve iş yerinde aynı dille düşünür ve konuşur. Uluslararası göçle birlikte göçmenlerin çocukları için çift yönlü bir sosyalleşme süreci karşımıza çıkmakta ve bu süreçte iki dillilik olgusu ile karşılaşılmaktadır. Çalışmanın nicel örnekleme katılımcılara hangi dilde düşündükleri sorusu sorulduğunda cevaplar doğum yerine göre şöyle olmuştur:

Tablo 27: Danimarka'daki Türkiye Kökenlilerin Hangi Dilde Düşündüğü

			Hangi Dilde Düşünüyorsunuz?					Toplam
			Türkçe	Danca	Çoğunlukla Türkçe	Çoğunlukla Danca	Diğer	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	201	17	63	24	35	340
		Satır	%59,1	%5,0	%18,5	%7,1	%10,3	%100,0
		Toplam	%46,3	%3,9	%14,5	%5,5	%8,1	%78,3
	Danimarka	Sayı	24	14	22	16	11	
		Satır	%27,6	%16,1	%25,3	%18,4	%12,6	%100,0
		Toplam	%5,5	%3,2	%5,1	%3,7	%2,5	%20,0
	Diğer	Sayı	5	0	2	0	0	
		Satır	%71,4	%0,0	%28,6	%0,0	%0,0	%100,0
		Toplam	%1,2	%0,0	%0,5	%0,0	%0,0	%1,6
	Toplam	Sayı	230	31	87	40	46	434
Satır		%53,0	%7,1	%20,0	%9,2	%10,6	%100,0	
		Toplam	%53,0	%7,1	%20,0	%9,2	%10,6	%100,0

Ankete cevap verenlerin, Türkiye doğumlu olanlar arasında %59'u Danimarka doğumlular arasında %46,3'ü Türkçe, Türkiye doğumlular arasında %5,0 Danimarka doğumlular arasında %16,1 Danca, Türkiye doğumlular arasında %18,5, Danimarka doğumlular arasında %25,3 çoğunlukla Türkçe, Türkiye doğumlular arasında %7,1'i Danimarka doğumlular arasında %18,4'ü çoğunlukla Danca, Türkiye doğumlular arasında %10,3'ü Danimarka doğumlular arasında %12,6'sı diğer (Kürtçe) cevabını vermiştir. Daha önce yuvada pedagoğ olarak çalışan katılımcı 3 göçmen kökenli çocukların anadilini konuşması üzerine, Danimarkalı diğer bir pedagoğla geçen konuşmasını şöyle aktarır:

“Çalıştığım yerde, yuvada iki yabancı çocuk aralarında kendi dillerini konuştuğu zaman öğretmen burada anadili konuşmak yok, Danimarkaca konuşacaksınız deyince, insanın kendini en iyi ana dilinde ifade ettiğini söyledim. Öğretmende ya bizim hakkımızda konuşuyorlarsa deyince bende ne var ha duvarın arkasında konuşmuş ha burada...”

(Katılımcı 3)

Katılımcı 19'da Danimarka doğumlu, anadili kursları ile Türkçe dersleri almıştır. Anadilini bir köken bağı olarak köken ülke ile şöyle bir ilişki kurmaktadır:

“Danimarka doğumlu olduğum için, Danimarka dilinin baskın olmasına rağmen, ailem Türk olduğu için ve anadilim Türkçe olmasından dolayı 9 sene Türkçe Anadili kursu aldım. Şuan Türkçeyi de çok iyi bir seviyede konuşabiliyorum ve yazabiliyorum... Anadili eğitimi bana sadece eğitim hayatımda kolaylıklar sağlamıyor. Türkiye'ye gittiğim zaman akrabalarımla iletişim kurabiliyorsam, özel

günlerde, bayramlarda onları arayıp tebrik edebiliyorsam bu yine Türkçe bildiğim içindir.”

(Katılımcı 19)

Katılımcının ifadesinde anadilinin Türkiye’deki akrabaları ile kurduğu bağa vurgusu görülmektedir. Burada katılımcı kendisini Danimarka doğumlu olarak kimliklendirmekle birlikte ailesini Türkiye’den geldiği için “Türk” olarak ifade etmektedir.

Tablo 28: Danimarka’da Okullarda Türk Öğrencilere Türkçe Dersinin Verilmesini İsteği

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Evet	378	84,0	87,7
	Hayır	42	9,3	9,7
	Diğer	11	2,4	2,6
	Toplam	431	95,8	100,0
	Cevapsız	19	4,2	
Toplam		450	100,0	

Bu bağlamda Danimarka’daki Türkiye kökenlilere, okullarda Türkçe dersinin verilmesi ile ilgili soruya katılımcıların %87,7’si evet, %9,7’si ise hayır cevabını vermiştir. Diğer cevabını verenler ise anadili eğitimi verilmesinden yana olduklarını belirtmişlerdir. Türkiye doğumlu edebiyatla uğraşan bir katılımcı için dilin düşünsel dünyada farklı bir anlam ifade ettiğini şöyle belirtmektedir;

“Benim için anlamak çok önemli, daha üst düzey bir şeyden bahsediyorum edebiyattan Bunca yıldır Danimarka ve edebiyatını anladığımı sanıyorum. Uzakta olmak benim için bir sorun değil, Türk edebiyatına uzak değilim. “Milliyet” damgası vurarak bir şey yapmak irkiltiyor beni, hangi millet olursa olsun. Ama tabi bir dili konuşmak anlamaya kapı açan tek olanak. Bir Danimarkalıyla oturduğunda, konuştuğumda yabancılık hissetmiyorum. Türkiye’den biriyle konuştuğumdan farklı hissetmiyorum.”

(Katılımcı 22)

Bununla birlikte katılımcı 22, yabancılık hissini dilden geçen bir yolla aşıldığını ifade etmektedir. Bu noktada Danimarka doğumlu ailesi Türkiye’den gelen Kürt kökenli olduğuna Kürtçe ile birlikte referans vermektedir. Danimarka doğumlu katılımcı anadili ile ilgili bağlarını şöyle ifade etmektedir:

“Ben Kürtçe anlıyorum kendi Kürt dilimizi, ama pek konuşamıyorum daha çok Türkçe biliyorum.”

(Katılımcı 21)

Kopenhag’da okul aile birliğinin düzenlemiş olduğu Anadili isimli konferansta konuşmacı olan Katılımcı 19 anadili ile ilgili bağlarını şöyle ifade etmektedir:

“Ayrıca anadillinin kültürel miras olduğunu düşünüyorum. Anadili bilmemek, yeni kuşaklara aktarılmaması demek bir kültürün yok olması demektir.”

(Katılımcı 19)

Danimarka doğumlu bir diğer kişi ise köken aidiyetlerini ve doğduğu ülke aidiyetini çok dilliliği ile ifade etmektedir.

“Amerika’da 72 millet var ve ne kadar güçlü. Birlik her zaman daha fazla gücü getirir. Türk ya da Kürt bence fark etmez. Bizde aslında Kürdüz ama Türkçe konuşuyoruz. Kendi aramızda hem Türkçe hem de Danimarka’ca konuşuyoruz.”

(Katılımcı 5)

Bir öğretmen, göçmen kökenli öğrencilerin kökene dayalı çoklu aidiyetlerinin Danimarka kaynaklı aidiyetleri ile birlikte arttığını ve farklı aidiyetleri noktasında çoklu kimliklere sahip nesillerin ortaya çıktığını şöyle ifade etmektedir;

“Öğrenciler çok kültürlü ve çok dilli. hem Türküm hem kürdüm hem de Danimarkalıyım diyor”

(Katılımcı 15)

Dil, yalnızca bir iletişim aracı değil kültürün düşünsel yapılanmasıdır. Siyasi, edebi ve diğer kültürel görüngüler dâhil olmak üzere şaşırtıcı bir semantik özelliklere sahip dil, (Searle, 2006: 156) bireylerin nesnel gerçeklikleri algıladığı kadar öznel ve kolektif nitelikte ki kültürel anlamların da aracı ve birikimidir. Dolayısıyla topluluk kültürünün sürekliliğini sağlayan ve topluluğun davranışlarının oluşumunda, özellikle ulusçuluk çağında önemli bir işleve sahiptir. Çünkü ulusal kimliğin oluşumu ve sürekliliği ortak bir dilin varlığına bağlıdır. Bir dili konuşmak, bir kimsenin kendi seciyesini sadık kalması anlamına gelmektedir. Bu nokta da ulus devletler dil bakımından homojen uluslardan oluşmayı gerekli görmektedir. Küresel düzlemde sağlanan kültürel akışlarla ulusal diller kitle iletişim araçlarından etkilenmekle birlikte (Karakaş, 2006: 128-129) ulus sınırlarını aşarak aynı dili konuşan başka bir ulus sınırları içindeki topluluğa ulaşmaktadır.

3.3.5. Siyasal Bağlar

Günümüzde eş zamanlı olarak hem Avrupa’da hem de Türkiye’de siyasal bir güç olarak ortaya çıkan etnik, dilsel ve dini bağlar, olaylar, konuşmalar ve sembollerle Avrupa ve Türkiye arasında sürekli gidip gelmektedir. Bu durum ulus aşırı bir milliyetçiliğe işaret etmektedir. Köken ülkedeki politik uygulamalara tepki ve destek olarak, göç edilen ülkenin devleti ile ilişki sonucunda elde edilen kimlikler yine anavatana yansıtılmakta ve anavatanda beslenmektedir. Ulusaşırı bir milliyetçilik bu nokta da anlam kazanmaktadır (Kastoryano, 2007: 64-65). Çalışmanın nicel örnekleminde köken ülke siyasetine ilgiyi ölçmek üzere sorulan soruya verilen yanıtlara bakıldığında “Türkiye siyasetiyle hiç ilgilenmiyorum” diyenlerin oranı %24,4 iken “biraz ilgileniyorum” diyenler %37,6, “orta düzeyde ilgileniyorum” diyenler %20,7 ve “çok fazla ilgileniyorum” diyenler ise %17,3 oranındadır. Bu göstermektedir ki Türkiye siyasetiyle bağlar güçlüdür.

Tablo 29: Türkiye Siyasetiyle İlgi Durumu

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Hiç ilgilenmiyorum	110	24,4	24,4
	Biraz ilgileniyorum	169	37,6	37,6
	Orta düzeyde ilgileniyorum	93	20,7	20,7
	Çok fazla ilgileniyorum	78	17,3	17,3
	Toplam	450	100,0	100,0

Danimarka’ya evlilik yoluyla gelen Katılımcı 6’nın eşi politik mültecidir ve Danimarka’da yaşayan politik mültecileri Türkiye’de aynı görüşte olanlarla karşılaştığında ki duygularını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Örneğin politik mülteciler, göçmenlerle karşılaştığında biraz daha açıklar ama biraz daha farklı şehirlerden ve farklı eğitim aldıkları için. Fakat Türkiye’deki aynı çizgidekilerle karşılaştınca büyük bir şok yarattı bende...”

(Katılımcı 6)

Göçmenler, göç ettikleri ülkelere ister siyasi sebeplerle isterse ekonomik sebeplerle gelsinler buldukları ülke ve köken ülkelere yönelik siyasal nitelikte bağlarını sürdürür ve/ya bu bağların içinde yer aldıkları ağlara katılma fırsatı bulurlar. Ulusötesi alanlar,

siyasi ağlarla çevrilidir. Bu ağlarda yer alan bireylerin edimleri ve yatkınlıkları kimi zaman göçmenlik kimliği altında pasivize olurken yani söylemde ve ritüellerde, kimi zamanda siyasi bir tutum halinde sürer. Siyasi tutumun, diğer bir deyişle etkin davranış veya bir görüşün yani sözlü davranış bir duruma cevap vermek üzere ortaya çıkmaktadır. Bu temelde, siyasi tutumun üç temel unsuru bulunmaktadır. Bunlar duygu, kanaat ve davranıştır (Taşdelen, 2010: 163). Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenlilerin Siyasal partiye yatkınlıklarını yönelik anket katılımcılarına sorulan sorunun cevapları neticesinde aşağıdaki tablo oluşturulmuştur;

Tablo 30: Danimarka’da Siyasal Partiye Yakınlık

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Danimarka liberal partisi venstre	22	4,9	5,5
	Sosyalist halk partisi	105	23,3	26,3
	Sosyal demokratlar	157	34,9	39,3
	Liberal demokratlar	31	6,9	7,8
	Azınlıklar partisi	14	3,1	3,5
	Hıristiyan halk partisi	1	0,2	0,3
	Muhafazakâr halk partisi	3	0,7	0,8
	Danimarka halk partisi	5	1,1	1,3
	Birlik listesi-Kızılar-Yeşiller	26	5,8	6,5
	Diğer	35	7,8	8,8
	Toplam	399	88,7	100,0
	Cevapsız	51	11,3	
	Toplam	450	100,0	

Yukarıdaki tabloda, nicel örnekleme sorulan soru ile örneklemin Danimarka’daki siyasal partilere yakınlığına baktığımızda %39,9 Sosyal Demokratlara, %23,3 Sosyalist Halk Partisine ve %5,8, Liberal Demokratlar %7,8, Azınlıklar Partisine %3,5 iken Birlik Listesine – Kızılar- Yeşillere %6,5 ile toplamda sol partilere olan yakınlığı açıkça görülmektedir. Kaya ve Kentel’in (2005: 82) 2003-2004 yılları arasında Euro-Türkler (Almanya ve Fransa’daki) olara ifade ettiği grubun üzerinde yaptığı araştırmaya göre ise Sosyal demokratlara yakınlığın oranı en yüksek olmakla beraber doğum yeri Almanya olanlarda bu oran %32,9, Fransa olanlarda iken %26,6 Türkiye olanlarda %25,1’dir. Bu sonuçlara göre Avrupa’daki Türkiye kökenlilerin Sosyal demokrat partilere yakınlığı açıkça görünmektedir.

3.3.6. Vatandaşlık Bağı

Sosyal ve sembolik bağlar daha fazla kurumsallaşmış biçimdedirler. “Vatandaşlık” vatandaşlar ve devletleri arasında kurumsallaşmış bir bağ örneğidir (Faist, 2004: 4). Postmodern tartışmalar arasında modern ulus devletlerin coğrafi sınırları ile tanımlanan vatandaşlık kimliğinin giderek önemini yitirmekte ve insanların (coğrafi) mekâna bağlı olmayan ulus ötesi esnek nitelikte aidiyetler benimsemektedir. Soy, ırk ve dini ayrımlar üstüne bina edilmiş, milli kültür potasında eridiği varsayılan, aidiyetlerin de küresel akışkanlıklarla birlikte yeniden gündeme gelmektedir. Diğer yanda ise ulus-altı diye nitelendirilen küresel kültür akışkanlığının farklı yüzleri olarak yerel kimlikler ve aidiyetler karşımıza çıkmaktadır (Öncü ve Weyland, 2007: 25). Toplumsal ilişkilerin çeşitliliği ve niteliği aidiyet hissini etkiler. Aidiyet, kimliğin unsurlarını oluştururken aidiyetin toprak temelli ulusa göre tanımlanmasında, devlet toprakları üzerinde yaşayanlara, hukuksal ve siyasi yollarla yeni bir bilinç, birbirine ait olma bilincini kazandırır. Ancak, ortak köken, dil ve tarih anlayışı etrafında kristalleşen ulus bilinci, başka bir deyişle “aynı” halka ait olma bilinci, yönetilenleri tek bir siyasi kamunun vatandaşlarına, birbirine karşı sorumluluk duyabilen üyelere dönüştürmektedir. Ulus ya da milli ruh, kolektif kimliğin bir bakıma ilk modern biçimi, hukuksal yapılanmış devlet biçimini, kültürel öz ile biçimlendirmektedir (Habermas, 2009: 21). Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenlilerden anket katılımcılarına “vatan” sizin için ne ifade ediyor sorusuna verilen cevapların %16,5’ine vatandaşı olduğum yerdir cevabını vermiştir. Cevaplar her ne kadar birbirine yakın oranda da olsa bu cevap en düşük orandaki seçenektir.

Danimarka’da vatandaşlık etnik kökene dayanmaktadır ve Danimarka kanunları çoklu vatandaşlığa izin vermemektedir. Ancak vatandaşlık değiştirme yoluyla Danimarka vatandaşlığına geçilmektedir. Fakat vatandaşlığa kabul şartları son yıllarda iyice sıkılaştırılmıştır. En azından dokuz yıl Danimarka’da ikamet etmek, tam zamanlı iş, kalacak yer koşullarının tam olması, akıcı Danca, sabıkasız olma gibi şartlar öne sürülmekte. Göçmenlerin kalıcı ikametleri içinse en azından yedi yıl ikamet etmesi koşuldur. Bu durum istisnai durumlarda beş yıldır (Hedetoft, 2006). Joppke’nin (2006) bahsettiği, vatandaşlığın göçmenleri bir tarafta göç alan ülkelerin etnik nitelikten uzaklaştırırken diğer taraftan göç veren ülkelere etnikleştirilmesi çifte vatandaşlık

tartışmasının temeline ışık tutmaktadır. Kaya (2003) ise ulusal ve etnik yurttaşlık yaklaşımlarından çokuluslu, ulusötesi, kozmopolitan yurttaşlık, çok-kültürlü yurttaşlık gibi yaklaşımlara geçişi önerirken, çift vatandaşlığa benzer bir biçimde, Faist (2003) toplumsal vatandaşlık ile birlikte “iç içe geçmiş vatandaşlıktan” bahseder. Faist’in Avrupa Birliği ekseninde tartıştığı bu kavramlar ulus-devlet eksenli yaklaşımlardan uzaklaşmayı önermektedir (Sirkeci, 2010: 12- 14).

Danimarka’nın küçük bir ülke olması sebebiyle, ülkede küresel kültür tartışmalarının da merkezinde “milli kültürün geleceği”nin ne olacağı meselesi yer almaktadır. Organik ve kapalı bir milliyetçiliğe dayanan bir vatandaşlık kavramının, küresel seviyede kültür akışkanlığını beraberinde getirdiği kaygan zemin dışarıdan ve içeriden tehdit altında hissedilmektedir. Milli kültürler etrafında duvarların örülmesinin mümkün olmadığı, ulus devletlerin resmi kültür politikalarıyla iç ve dış sınırlarını korumaya çalışmakta ve yerli yabancı ayrımı yapmaktadır (Öncü ve Weyland, 2007: 25). Danimarka Türkiye kökenlilerin hazırlamış olduğu gazetede Üzeyir Tireli bu sınavlarla ilgili olarak köşesinde şöyle bir eleştiri getirmiştir:

“Danimarka Halk Partisinin önderliğini yaptığı ve son on yıla damgasını vuran aşırı milliyetçi politika somut sonuçlarını göstermeye devam ediyor. Bunun en son örneği ‘vatandaşlık sınavında’ görüldü. Geçtiğimiz yıl geliştirilip uygulamaya konulan vatandaşlık sınavı son olarak Aralık 2008 yılında yapıldı. Sınava katılan yabancılardan ancak yüzde 23’ü sınavı geçebildi. Böylece sınava katılan 4 bin 884 kişiden ancak 1103’ü vatandaşlık hakkı elde etmiş oldu. Hatırlanacağı gibi sınav 40 sorudan oluşuyordu. Bunlardan 5 tanesi güncel soru, 35 tanesi de toplam 200 adetlik bir soru bankasından rastgele seçilecekti. 40 sorunun 28’ine doğru cevap verenler vatandaşlık hakkı elde ederken, sınavı geçemeyip ‘sınıfta kalanlarsa’ şanslarını tekrar deneyebileceklerdi. Sınav sorularının çok zor olduğu, sorulara Danimarkalı lise öğrencilerinin bile tatmin edici derecede doğru cevap veremediği yine sık sık tartışıldı... Sınavın ilkesel amacı hep iyiyi kötüden, tembeli çalışkandan ayırma olmuştur. Bu ayrıştırma ilkesi burada da geçerliyse, akla gelen soru; kim kimden ayrıştırılıyor? Tabii ki ‘yabancı’ ‘yerliden’ ayrıştırılacak. Ülkede iki grup varmış gibi davranılacak, sunî sınırlar korunacak. Bu durum iki sonuç doğuruyor. Birincisi vatandaş olamayanlar, yani ‘yabancı’ grubu, politika (ve bir dizi sosyal) haklardan mahrum bırakılacak, çünkü bazı haklardan yararlanmak vatandaş olma koşulu gerektiriyor, örneğin parlamento seçimleri. İkincisi bu ülkede yaşayan insanları ‘yerliler’ ve ‘yabancılar’ diye ayrı tutarak daha rahat politika yapılabilecek, yasalarla bu kişilerin her türlü yaşamaları kontrol altında tutulacak. Bunların bir doğal sonucu olarak toplumsal gerginlikler daha da artacaktır. Bu anlamda politik partilerin ‘uyum’ plağını tekrar tekrar çalmaları gülünç oluyor.”

(Üzeyir Tireli, 15.04.2009)

Tireli'nin yazısı, politik partilerin göçmen kökenlileri ve yerli toplumu etnik olarak ayırdığına yöneliktir. Danimarka istatistik kurumunun verilerine 1980'lere kadar ulaşılmıştır. 1980 ve son olarak 2009 yıllarında Danimarka ve Danimarka vatandaşı olmayıp Danimarka'da ikamet eden kişilerin sayısını aşağıdaki tablolarda görebiliyoruz. Bu tablolar cinsiyete ve göçmen / göçmen kökenli aileden gelmesine göre ayrılmıştır.

Tablo 31: 1980 Yılı Danimarka Türkiye Kökenli Vatandaşların Vatandaşlık Durumu

Ülke	Bölge	Yıl	Vatandaşlık	Soy	Erkek	Kadın
Türkiye	Danimarka	1980	Danimarka	Göçmen	54	25
Türkiye	Danimarka	1980	Danimarka	Göçmen aileden gelen	22	36
Türkiye	Danimarka	1980	Yabancı	Göçmen	7282	4782
Türkiye	Danimarka	1980	Yabancı	Göçmen aileden gelen	963	922

Kaynak: 3-5-2010 Danmarks Statistik , www.statistikbanken.dk/BEF3

Tablo 32: 2009 yılı Danimarka'daki Türkiye Kökenli Vatandaşların Vatandaşlık Durumu

Köken Ülke ↓	Yıl	Cinsiyet	Vatandaşlık	Göçmen	Göçmen Neslinden gelen
Türkiye	2009	Erkek	Danimarka	6190	8959
Türkiye	2009	Erkek	Yabancı	10493	4457
Türkiye	2009	Kadın	Danimarka	4780	8976
Türkiye	2009	Kadın	Yabancı	10371	3965

Kaynak: 3-5-2010 Danmarks Statistik ,www.statistikbanken.dk/KRBEF3

Sayılarla bakıldığında 80'li yıllarda Danimarka vatandaşı olan ve olmayan Türkiye kökenliler arasında binlerle ifade edilen farklar görülürken günümüzde bu oran dengelenmiştir. Nicel örneklemeimize baktığımızda Türkiye doğumluların %49,0'u Danimarka vatandaşlığına sahipken Danimarka doğumlarda bu rakam %77,6'a yükselmektedir. Türkiye doğumlular arasında Danimarka vatandaşlığına sahip olmayanların oranı %37,1 iken bu oran Danimarka doğumlularda %14,1'e düşmektedir. Sahip olmak için Türkiye doğumlular arasında başvuru yapanların oranının %3,8 iken bu oran Danimarka doğumlular arasında %2,4'dir. Sahip olmayı düşünmüyorum diyenlerin oranı ise Türkiye doğumlular arasında %9,3, Danimarka doğumlular arasında bu oran %1,2'e düşmektedir.

Tablo 33: Örneklemin Doğum Yerine Göre Danimarka Vatandaşlığı Durumu

			Danimarka vatandaşlığına sahip misiniz?					Toplam
			Sahibim	Sahip değilim	Sahip olmak için başvuru yaptım, bekliyorum	Sahip olmayı düşünmüyorum	Diğer	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	169	128	13	32	3	345
		Sıra	%49,0	%37,1	%3,8	%9,3	%0,9	%100,0
		Sütun	%71,0	%90,1	%86,7	%84,2	%75,0	%78,9
		Toplam	%38,7	%29,3	%3,0	%7,3	%0,7	%78,9
	Danimarka	Sayı	66	12	2	4	1	85
		Sıra	%77,6	%14,1	%2,4	%4,7	%1,2	%100,0
		Sütun	%27,7	%8,5	%13,3	%10,5	%25,0	%19,5
		Toplam	%15,1	%2,7	%0,5	%0,9	%0,2	%19,5
	Diğer	Sayı	3	2	0	2	0	7
		Sıra	%42,9	%28,6	%0,0	%28,6	%0,0	%100,0
		Sütun	%1,3	%1,4	%0,0	%5,3	%0,0	%1,6
		Toplam	%0,7	%0,5	%0,0	%0,5	%0,0	%1,6
Toplam		Sayı	238	142	15	38	4	437
		Sıra	%54,5	%32,5	%3,4	%8,7	%0,9	%100,0
		Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0
		Toplam	%54,5	%32,5	%3,4	%8,7	%0,9	%100,0

Nicel örneklemin verilerine bakıldığında benzer sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Danimarka'ya Türkiye'de üniversite bitirdikten sonra evlilik yoluyla giden katılımcı 6, on beş yıldan fazla zamandır Danimarka'da yaşamaktadır. Bu süre içinde eşinden ayrılmış, tek çocuğuyla birlikte yaşamaktadır. Danimarka'da ikinci bir üniversite okuyarak çalışmaya başlayan katılımcı 6 için vatandaşlık kültürel temelden ziyade hukuki haklara ve sorumluluklara dayandığı görülmektedir. Katılımcının görüşleri şöyledir:

“Hukuki olarak Danimarka vatandaşiyim burada yaşadığıma göre buranın vatandaşı olarak hissediyorum. Üretime katıldığın yer sorumluluk duyduğun yer haliyle DK vatandaşı olarak hissediyorum kendimi... Kendimi burada Danimarka vatandaşı olarak görüyorum, entegrasyon özünde kaba bir anlamada gelebilir... İnsanları bir yere uyumlu hale getirmek... Sanki vahşisinde evcil hale getireceksin... Vergini veriyorsun, dili konuşuyorsun, çalışıyorsun... Topluma katkıda bulunuyorsun... bunların entegrasyon için yeterli olduğunu ve bunları da yerine getirdiği düşünüyorum hatta bir Danimarkalının yapabileceği her şeyi daha zor koşullara sahip olmana rağmen fazlasıyla yapabiliyorsun.”

(Katılımcı 6)

Katılımcı 6, Türkiye’den üniversiteden mezun olduktan sonra göç edip bu ülkede tekrar üniversite okuyup dilde yeterlilik sağladıktan sonra topluma ekonomik ve sosyal katılımı sağlamıştır. Danimarka vatandaşlığını hukuki noktada haklar ve sorumluluklar temelinde algılamakla birlikte duygusal olarak bağlılığını ifade etmektedir. Vatandaşlığın sorumluluklar noktasında duygusal bir yanı da olan işgal durumunda ülke savunmasına verilecek destekte ilgi çekici bir noktadır. Çalışmanın nicel örnekleme sorulan Danimarka işgal edilirse ülke savunması için askere gider misiniz? Sorusu doğum yerine göre tablolandırıldığı da Türkiye doğumlular da tereddüt etmeden giderim cevabı %28,7, üzerinde düşünürüm %37,5 ve gitmem cevabı %33,6dır. Danimarka doğumlular da ise % 18,8 ile tereddüt etmeden giderim, % 31,8 ile üzerinde düşünürüm, gitmem cevabı verenler ise % 49,4tür. Burada Türkiye doğumluların ülke savunması konusunda daha istekli olduğu görülmektedir.

Tablo 34: Örneklemin Doğum Yerine Göre Danimarka İşgal Edilmesi Durumunda Askere Gitme İsteği

			Danimarka işgal edilirse ülke savunması için askere gider misiniz?			Toplam
			Tereddüt etmeden giderim	Üzerinde düşünürüm	Gitmem	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	97	126	113	336
		Satır	%28,9	%37,5	%33,6	%100,0
		Sütun	%85,8	%80,8	%71,5	%78,7
		Toplam	%22,7	%29,5	%26,5	%78,7
	Danimarka	Sayı	16	27	42	85
		Satır	%18,8	%31,8	%49,4	%100,0
		Sütun	%14,2	%17,3	%26,6	%19,9
		Toplam	%3,7	%6,3	%9,8	%19,9
	Diğer	Sayı	0	3	3	6
		Satır	%0,0	%50,0	%50,0	%100,0
		Sütun	%0,0	%1,9	%1,9	%1,4
		Toplam	%0,0	%0,7	%0,7	%1,4
Toplam	Sayı	113	156	158	427	
	Satır	%26,5	%36,%	%37,0	%100,0	
	Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	
	Toplam	%26,5	%36,5	%37,0	%100,0	

Buna rağmen devlet, vatandaşlığı, hem vatandaşlık haklarına sahip olma, hem de kültürel olarak tanımlanmış bir yasalara yola açmaktadır. Habermas (2009: 21)

devlet vatandaşlığı haklarında bu kültür boyutu olmasaydı ulus devletin daha gelişim aşamasında, demokratik devlet vatandaşlığının yapılandırılmasını ve sosyal entegrasyonunun bu soyut düzeyini oluşturacak bir güce sahip olamayacağını ifade etmektedir. Bu duruma paralel olarak Danimarka kendini bir göç ülkesi olarak kabul etmeyen küçük, kültürel homojeniteye ve güvene dayalı bir İskandinav devletidir (Hedetoft, 2006). Bu durum, karşı taraf olarak görülen göçmenler için kültürel aidiyet temelli olarak değil haklar çerçevesinde algılanmaktadır. Küçük yaşta Danimarka'ya gelen katılımcı 1 Danimarkalı olma ve vatandaşlık la ilgili şöyle demektedir:

“Benim için vatandaşlık daha az Danimarkalı olmak ya da daha çok Danimarkalı olmak demek değil, hak anlamına gelir. Ben kürdüm sorarsan...”

(Katılımcı 1)

Danimarka doğumlu fakat Türkiye vatandaşı olan Katılımcı 5 ise vatandaş olmak, etnik köken ve kültürel yaşantıyı şu şekilde ayırt etmektedir:

“Ben Türk vatandaşım hala Danimarka pasaportum yok. Ama almayı düşünüyorum. Danimarkalılar sen çok güzel Danimarkaca konuşuyorsun aksanın yok Danimarkalısın sen diyorlar... Ben Türküm, yani genetik olarak Türküm. Ama yaşantı olarak ikisini de uyguluyorum. Kültür karışımı var. Bana sen Türk değilsin Danimarka'da doğmuşsun sen Danimarkalısın denilince, bende onlara bir civciv ahırda doğarsa civciv midir inek midir diyorum, onlarda “ha” evet diyor.”

(Katılımcı 5)

Günümüzde vatandaşlık tartışmasının bir noktadan diğerine göç etmekle değil, iki nokta arasında süre giden hareketlilik nedeniyle zorlu hale gelmiştir. Çünkü yerleşik olanla ilgili düzenlemeleri yapmak görece daha kolaydır (Sirkeci, 2010: 3). Bu düzenlemeler kanuni nitelikte olduğu kadar göçmenlerin aidiyet duygularına da yansımaktadır. Çalışmanın nitel örnekleminde anket katılımcılarına hangi ülkeye kendinizi daha ait hissediyorsunuz sorusu ve Danimarka vatandaşlığına sahip misiniz soruları cevaplarını vatandaşlık ve aidiyet arasındaki ilişkisinde oluşturulan tabloya baktığımızda,

Danimarka vatandaşı olanları %30'u kendini Türkiye'ye %23,0'ı Danimarka'ya %43,6'sı ikisine de eşit mesafede olarak görmektedirler. Sahip olmayı düşünenlerin ise %44,0'ı kendini Türkiye'ye, %14,2'si Türkiye'ye, %39,7'si ise ikisine de eşit mesafede görmek ikisine de eşit mesafede görmektedirler. Başvuru yapanlar arasında ise %26,7'si Türkiye'ye, %20,0'ı Danimarka'ya %53,3'ü her iki ülkeye de eşit mesafe de

görmektedir. Sahip olmayı düşünmeyenler ise %55,6'sı kendilerini Türkiye'ye, %2,8'i Danimarka'ya %41,7'si ise her iki ülkeye de kendisini aynı mesafede hissetmektedir.

Tablo 35: Danimarka Vatandaşlığı ve Aidiyet İlişkisi

			Hangi ülkeye kendinizi daha ait hissediyorsunuz?				Toplam
			Türkiye	Danimarka	Her ikisine de eşit mesafede	Diğer	
Danimarka vatandaşlığına sahip misiniz?	Sahibim	Sayı	73	56	106	8	243
		Satır	%30,0	%23,0	%43,6	%3,3	%100,0
		Sütun	%45,6	%70,0	%56,7	%66,7	%55,4
		Toplam	%16,6	%12,8	%24,1	%1,8	%55,4
	Sahip değilim	Sayı	62	20	56	3	141
		Satır	%44,0	%14,2	%39,7	%2,1	%100,0
		Sütun	%38,8	%25,0	%29,9	%25,0	%32,1
		Toplam	%14,1	%4,6	%12,8	%0,7	%32,1
	Sahip olmak için başvuru yaptım, bekliyorum	Sayı	4	3	8	0	15
		Satır	%26,7	%20,0	%53,3	%0,0	%100,0
		Sütun	%2,5	%3,8	%4,3	%0,0	%3,4
		Toplam	%0,9	%0,7	%1,8	%0,0	%3,4
	Sahip olmayı düşünmüyorum	Sayı	20	1	15	0	36
		Satır	%55,6	%2,8	%41,7	%0,0	%100,0
		Sütun	%12,5	%1,2	%8,0	%0,0	%8,2
		Toplam	%4,6	%0,2	%3,4	%0,0	%8,2
	Diğer	Sayı	1	0	2	1	4
		Satır	%25,0	%0,0	%50,0	%25,0	%100,0
		Sütun	%0,6	%0,0	%1,1	%8,3	%0,9
		Toplam	%0,2	%0,0	%0,5	%0,2	%0,9
Toplam	Sayı	160	80	187	12	439	
	Satır	%36,4	%18,2	%42,6	%2,7	%100,0	
	Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	
	Toplam	%36,4	%18,2	%42,6	%2,7	%100,0	

X^2 : 28,816a $p < 0,05$ sd: 12

Danimarka vatandaşlığı ve ülkeye aidiyet hissi arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir ($p=0,04$). Danimarka vatandaşlığına sahip olanların %16,6'sı kendisini Türkiye'ye, %12,8'i Danimarka'ya aidiyet hissi duymaktadır. Bu çerçevede göçmenlere karşı uygulanan olumsuz politikalar göçmenleri ötekileştirmektedir. Danimarka'da uygulanan 40 sorudan oluşup en az 28 sorunun doğru cevaplanmasının gerektiği vatandaşlık testi diğer Avrupa ülkelerinde de uygulanırken, politik haklar kadar ulusal kimlik ve ulusal kültürün vatandaşlığın özü olduğuna yönelik söylemleri içermektedir (Jorgensen, 2008: 124). Vatandaşlık kavramı, özellikle göçmenlerin ve göçmen kökenli azınlıkların göç alan ülkelerde entegrasyonu açısından önem taşımaktadır (Sirkeci, 2010: 1).

Bu noktada vatandaşlık ve entegrasyon arasında bir bağlantı kurulurken, tartışmanın yönünü entegrasyon tanımına döndürmektedir. Türkiye'den göçmenlerin vatandaşlık bağları ile etnik ve köken kültüre yönelik bağlar arasında bir ayrıştırmadan ziyade hak ve ödevlere yönelik bir algı söz konusudur. Danimarka hükümetinin göçmenlere yönelik uyguladığı gittikçe sıkılaştıran, kültürel homojeniteye dayalı ulus devleti koruma tavrı küresel anlamda etkileşimlerin arttığı günümüzde tartışmalara ve gerginliklere yol açmaktadır.

Vatandaşlık tartışması açısından önemli olan, çatışmanın, dinamik bir açıklama yaklaşımına imkân vermesidir. Yani göçü bir yerden başlayıp bir yerde biten değil, uluslarötesi ve sürekliliği olan bir insan hareketliliği olarak algılamamıza izin vermesidir. Bu noktada göç kavramından da uzaklaşıp, *hareketlilik* (mobilité) kavramına yönelmenin daha isabetli olacağını düşünüyorum. Özetle, ilgilendiğimiz vatandaşlık tartışmasının bir noktadan diğerine göç etmekle değil, asıl bu süregelen hareketlilik nedeniyle zorlu hale geldiğini düşünmekteyim. Çünkü yerleşik olanla ilgili düzenlemeleri yapmak görece daha kolay olacaktır.

3.3.7. Duygusal Bağlar ve Gelecekte Beklentiler

Aidiyet duygusu, çeşitli bağlarla oluşup kültürel bakımdan kalıplaşmaktadır. Bu duygular, yaşantılarla edinilir, dönüşür ve gündelik yaşama aktarılabilir anlatılarla meşru kılınmaktadır. Duygular her ne kadar insanın içinde ortaya çıkıp, bedeninde yaşanıp ve sonra yorumlanır ise de duygulanım içinde yaşanan toplumun kültürel anlamlarını yansıtmaktadır. İnsanın etkileşim içinde bulunduğu çevrede de bağımsız olduğu da düşünülemez (Marshall, 2003: 165-166). Çoğunluğu ekonomik sebeplerle kırsal

kesimden Danimarka'ya göç etmiş göçmenler köken ülkelerine özlem duymakla beraber aslında iki taraflı bir yaşantı sürdürdükleri için geri dönüş bir mite dönüşmekle birlikte Danimarka'nın İskandinav refah modelinin devlet desteği ile finanse edilen ve bütün vatandaşlarına sağlanan refah hizmetleri göçmenler için vazgeçilmezdir (Abrahamson, 1999: 30).

Bu nedenle emekli olduktan sonra iki ülkede de belli sürelerle yaşayarak sosyal güvenlik hizmetlerinden faydalanma haklarına sahip olacak olan göçmenler için dönüşten ziyade emeklilik bir hedeftir. Böylelikle göç ülkesine köklenerek çocuk ve torun sahibi olarak çeşitli bağlara sahip olan kişiler için gelişen ulaşım teknolojileri ile anavatan ve yeni vatan arasında mekik dokunan bir bölge ortaya çıkmaktadır. Göçmenlerin özellikle emeklilikleri ile birlikte, konar-göçer kültürünün yeniden canlanıp ve farklı bir biçimde karşımıza çıktığını söyleyebileceğimiz bir durumda göçmenler kış aylarında Danimarka'da yaz aylarında ise Türkiye geçirdikleri gözlemlenmektedir.

17 yaşından beri Danimarka'da yaşayan, üç çocuğu ve bir torunu Danimarka'da olan Katılımcı 8'in duygusal olarak anavatana bağlı olduğunu fakat Danimarka'dan da tamamen ayrılamayacağını belirtmektedir. İki ülke arasında sürdürmeyi düşündüğü yaşamını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Emekli olursam kışları Danimarka'da yazları Türkiye'de kalırım. Ömrümün çoğu burada geçti ama orda büyüdüğüm için orayı özliyorum.”

(Katılımcı 8)

Türkiye'de gayrimenkullere sahip olmalarına rağmen, en büyük şikâyetler arasında, fabrikalarda ağır şartlarda çalışmaları ve gurbetin stresinden dolayı yakalandıkları hastalıklardır. Sağlık ve sosyal güvenlik sistemi örnek bir model olan İskandinav modeline sahip olan Danimarka ile çalışmanın nicel örneklemine sorulan Sağlık ve sosyal güvenlik sistemi açısından hangi ülkeyi tercih edersiniz? Sorusuna alınan %77,1 ile Danimarka cevabı da bunu desteklemektedir. Anketlere sadece %8,4'ü Türkiye'yi tercih ederken %10,4'ü her ülke de iyi cevabını verirken %1,8'i her ikisi de kötü cevabını vermiştir.

Tablo 36: Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemi Açısından Ülke Tercih

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Türkiye	38	8,4	8,6
	Danimarka	347	77,1	78,7
	Her ikisi de iyi	47	10,4	10,7
	Her ikisi de kötü	8	1,8	1,8
	Diğer	1	0,2	0,2
	Toplam	441	98,0	100,0
	Cevapsız	9	2,0	
Toplam		450	100,0	

Bir diğer katılımcı geçmişte ki Türkiye ile şimdiki Türkiye arasında ki farklılıkları vurgulamaktadır. Ve içinde bulunduğu müphem duyguları şöyle ifade etmektedir:

“Türkiye gittiğimde... Aslında biraz karmaşık... Uzun süredir burada yaşamamanın verdiği rahatlık yok orda... Özlemle gidiyorsun ama birçok nedenle insanlarla karşılaşınca hayal kırıklığına uğruyorsun. Biraz nostaljik düşünüyorsun, bıraktığın gibi düşünüyorsun ama her şey değişmiş... Burada en çok özlemini çektiğimiz dostlukların orada da kalmadığını değerlerin negatif bir yönde olduğunu ve kapitalizmde etkisiyle insanların değerlere yabancılaştığını görüyorsun. Bu da bazı konularda hayal kırıklığı yaratıyor...”

(Katılımcı 6)

Bu nokta da nicel örneklemin katılımcılarına sorulan Doğum yerine göre hangi ülkeye kendinizi daha ait hissediyorsunuz? Sorusuna verilen cevaplardaki farklılıkta doğum yerinin Danimarka ya da Türkiye olmasının etkisi sadece Danimarka hissedilen aidiyetin Danimarka doğumlularda Türkiye’den fazla olmasına rağmen iki ülkeye eşit yakınlık hissi en yüksek oranda olduğu görülmektedir. Rakamlara göre, Türkiye doğumluların %39,5 ile Türkiye, %14,9 ile Danimarka ve %42,7 ile her iki ülkeye de kendisini eşit mesafede hissetmektedir. Danimarka doğumlu katılımcılar da ise %24,4 ile Türkiye, %31,4 ile Danimarka ve %44,2 ile her iki ülkeye de kendisini eşit mesafede hissetmektedir.

Tablo 37: Doğum Yerine Göre Ülkeye Aidiyet İlişkisi

		Hangi ülkeye kendinizi daha ait hissediyorsunuz?					Toplam
		Türkiye	Danimarka	Her ikisine de eşit mesafede	Diğer		
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	135	51	146	10	342
		Satır	%39,5	%14,9	%42,7	%2,9	%100,0
		Sütun	%84,9	%64,6	%78,5	%90,9	%78,6
		Toplam	%31,0	%11,7	%33,6	%2,3	%78,6
	Danimarka	Sayı	21	27	38	0	86
		Satır	%24,4	%31,4	%44,2	%0,0	%100,0
		Sütun	%13,2	%34,2	%20,4	%0,0	%19,8
		Toplam	%4,8	%6,2	%8,7	%0,0	%19,8
	Diğer	Sayı	3	1	2	1	7
		Satır	%42,9	%14,3	28,6	%14,3	%100,0
		Sütun	%1,9	%1,3	%1,1	%9,1	%1,6
		Toplam	%0,7%	%0,2	%0,5	%0,2	%1,6
Toplam	Sayı	159	79	186	11	435	
	Satır	%36,6	%18,2	%42,8	%2,5	%100,0	
	Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	
	Toplam	%36,6	%18,2	%42,8	%2,5	%100,0	

“Türkiye’de bir yere gidince bu ne acaba? Ben bunu yemek istiyorum ama bu ne diyorsun. Bir yere vardın mı herkes bana mı bakıyor diyorsun. Ama her zaman için her dakika için aklından gitmiyor. Ne yaptın Türkiye’de... Doğduğun... Sefillikle fakirlikle geçen yıllar, hepimiz köylüyüz. Tozunu toprağını özliyorsun.”

“Türkiye’de bir hevesle gidiyorsun, memurları gördün mü dönesin geliyor...”

“Buradan gidiyim diyorsun... Çocuklar burada...”

(Roskilde-kültür evi, 09.02.2009)

Doğum yeri Türkiye olanların “Türkiye’ye dönmeyi düşünüyor musunuz?” sorusuna % 18,8’i “evet”, % 39’u “hayır” ve % 41,6’sı “olabilir” cevabını vermiştir. Bu rakamlar evet ve olabilir cevabını verenlerde Danimarka doğumlularda düşüş göstermiştir. Danimarka doğumluların %10,6’sı evet, %55,3’ü hayır ve %34,1 olabilir cevabını vermiştir.

Tablo 38: Doğum Yerine Göre ve Türkiye'ye Temelli Dönme İlişkisi

		Türkiye'ye temelli dönmeyi düşünüyor musunuz?				Toplam	
		Evet	Hayır	Olabilir	Diğer		
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	64	133	142	2	341
		Satır	% 18,8	%39,0	%41,6	%0,6	%100,0
		Sütun	%85,3	%72,7	%82,1	%100,0	%78,8
		Toplam	%14,8	%30,7	%32,8	%0,5	%78,8
	Danimarka	Sayı	9	47	29	0	85
		Satır	%10,6	%55,3	%34,1	%0,0	%100,0
		Sütun	%12,0	%25,7	%16,8	%0,0	%19,6
		Toplam	%2,1	%10,9	%6,7	%0,0	%19,6
	Diğer	Sayı	2	3	2	0	7
		Satır	%28,6	%42,9	%28,6	%0,0	%100,0
		Sütun	%2,7	%1,6	%1,2	%0,0	%1,6
		Toplam	%0,5	%0,7	%0,5	%0,0	%1,6
	Toplam	Sayı	75	183	173	2	433
		Satır	%17,3	%42,3	%40,0	%0,5	%100,0
		Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0
Toplam		%17,3	%42,3	%40,0	%0,5	%100,0	

Danimarka doğumlu 19 yaşında bir genç, bazı diğer gençler gibi Türkiye'ye dönme isteğini belirtirken aileler bu konuda iyimser değildirler.

“Ben Türkiye'ye taşınmayı düşünüyorum, fark etmez neresi olursa olsun. Sonuçta Türkümlerim ben...”

Baba konuşmaya katılıyor:

“Gitse Türkiye'ye batırırlar bunu, 6 ay sonra geri dönerler... Kesin dönüş yapsa bu garibanı ne yaparlar, yerler...”

Gencin amcası devam ediyor:

“Dönerler oldu çok pişman oldu, geri dönemeyenler oldu. Uyum sağlayamıyorlar. Ben burada hastaneye gittiğim zaman memura sorsam yardımcı oluyor, Türkiye'de kapıcı dahi tersliyor. Robot gibi çalıştık, yatırımımız oraya yaptık. Şimdiki aklım olsa yapmam, yazın bile gitmek istemiyorum. Burada daha rahatım...”

“Birinci ve ikinci kuşak Türkiye'nin şartları iyi olsa şartsız döner, ama 3. kuşak dönmez.”

“Yarısı Danimarkaca yarısı Türkçe konuşuyorlar.”

Danimarka doğumlu genç:

“Türkiye’ye gidiyorum 3 hafta kalıyorum burayı özlüyorum, sonra geliyorum burada 1 hafta kalıyorum bitiyor.”

(Yer: Roskilde - Kültür evi, 09.02. 2009)

“1972’de 17 yaşında evlenip geldim buraya. Eşim dedi ki 2-3 yıl kalıp döneceğiz. 38 yıl oldu hala döneceğiz...”

(Katılımcı 8)

Türkiye’de iş bulsam gitmek isterim...

(Katılımcı 10)

Doğum yerine göre sorulan Türkiye’ye dönmeyi düşünüyor musunuz sorusuna verilen evet ile olabilir cevaplarının oran olarak fazla olduğu görülmekle birlikte “ olabilir” cevabı içerisinde, emekli olursam ya da Türkiye’nin şartları iyileşirse vs. gibi cevaplarla bağlantılıdır. Daha önce de vurgulandığı gibi kesin dönüş mitinden ziyade kısmi bir dönüş olarak görülen emeklilik hedeftir. Göçmenler arasında yangın bir diğer cümle ise “döneceğiz döneceğiz diyoruz en son cenazemiz gidiyor” dur. Mezarının Türkiye’de olmasını isteyenlerin sayısı, nicel örneklem içerisinde % 67,3, Danimarka’da yaşadığım yerde %9,8 ve fark etmez yanıtı ise %19,6dır.

Tablo 39: Mezar Yeri Tercihi

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Türkiye’de memleketimde	298	66,2	67,3
	Danimarka’da yaşadığım yerde	44	9,8	9,9
	Fark etmez	88	19,6	19,9
	Diğer	13	2,9	2,9
	Toplam	443	98,4	100,0
	Cevapsız	7	1,6	
Toplam		450	100,0	

“Burada daha çok evimde gibi hissettiğimi son yıllarda hissediyorum. Orda misafirsin, turistsin, yabancısın bir anlamda. Belki orda kendini... Ekonomik kaynaklı olabilir... Kadın olmaktan olabilir güvende hissetmediğin için belki de...”

(Katılımcı 6)

Genellikle gelir dağılımındaki eşitsizlikler ya da daha iyi bir gelecek umuduyla yeni fırsatlara bir gidiş olarak algılanan göçün devamı da yine genellikle ekonomik ve refah arayışı temelinde gerçekleşir. Bu çerçevede Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenlilerin, bir sosyal refah devleti olan Danimarka’nın ekonomik yönden geleceğine yönelik anket katılımcılarına sorulan sorulara alınan cevaplar sonucundaki tablo şöyledir;

Tablo 40: Ekonomik Yönden Ülkelerin Gelecekleri

Size göre ekonomik yönden hangi ülke daha iyi bir geleceğe sahip?				
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Türkiye	65	14,4	14,7
	Danimarka	300	66,7	67,7
	Her ikisinin de geleceğini iyi görmüyorum	37	8,2	8,4
	Her ikisinin de geleceğini iyi görüyorum	28	6,2	6,3
	Fikrim yok	13	2,9	2,9
	Toplam	443	98,4	100,0
	Cevapsız	7	1,6	
	Toplam	450	100,0	

Tabloya göre Türkiye’nin geleceğini ekonomik yönden daha iyi görenlerin oranı %14,7, Danimarka’nın ekonomik geleceğini ekonomik yönden daha iyi görenlerin oranı ise 66,7’dir. Her ikisinin de geleceğini iyi görmeyenlerin oranı %8,4 iken her ikisinin de geleceğini iyi görüyorum diyenlerin oranı ise %6,3’dür. Fikri olmayanların oranı ise %2,9’dur. Ekonomik yönden bağlılıklar içinde yaşanılan topluma aidiyet hissi besleme noktasında önemlidir. Bunun yanı sıra, gayrimenkul edinmekte bir yere köklenme güdüsünün göstergelerinden biridir. Bu noktada Anket katılımcılarına sorulan Danimarka’da gayrimenkul sahibi olup olmadığına yönelik sorulara verilen cevapların sonucunda oluşturulan tablo şöyledir;

Tablo 41: Danimarka’da Gayrimenkul Sahip Olma Durumu

Danimarka’da size ait bir gayrimenkul var mı?				
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Evet	117	26,0	26,0
	Hayır	333	74,0	74,0
	Toplam	450	100,0	100,0

Tabloya göre Danimarka’da gayrimenkul sahibi olanların oranı %26,0 iken gayrimenkul sahibi olmayanların oranı %74,0’dır. Bu oran Kaya ve Kentel’in (2005: 50) 2003-2004 yılları arasında yaptığı araştırmaya göre Euro-Türkler (Almanya- Fransa’dakiler) sadece %13,6’sı ev sahibi olabilmişler ve Danimarka’da ki oran bu oranın iki katıdır. Katılımcı 8, ev sahibi göçmenlerin son dönemlerde ev sahibi olmaya başlamalarının artık dönme düşüncesinin kalmadığını, daha rahat bir yaşam sürmenin benimsendiğini şu sözleri ile ifade etmiştir;

“Buradakiler hayatlarından memnun olmasalar giderler, hatta şimdi ev alıp yaşıyorlar. Kaç tane arkadaşımız gitti. Yapamadılar, birkaç yıl kalıp döndüler. İflas ettiler, ayak uyduramadılar. Abim 80den sonra döndü, annem ve babam yaşlıydılar, dönmediler. Çocuğumun okul dönemi gideceğim diye oldu ama kimse gitmedi. 30 senedir burada olanlar dönemeyeceğiz artık bari rahat yaşayalım diyorlar ve artık ev alıyorlar. Ama ilk zamanlar yatırımlar Türkiye’deydi artık burada...”

(Katılımcı 8)

Türkiye’de gayrimenkule sahip olup olunmadığına yönelik anket katılımcılarına sorulan sorunun yanıtı neticesinde ise aşağıdaki tablo oluşturulmuştur;

Tablo 42: Türkiye’de Gayrimenkul Sahip Olma Durumu

Türkiye’de size ait bir gayrimenkul var mı?				
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Evet	219	48,7	48,8
	Hayır	230	51,1	51,2
	Toplam	449	99,8	100,0
	Cevapsız	1	0,2	
Toplam		450	100,0	

Tabloya göre Türkiye’de gayrimenkulü olanların oranı %48,8 iken gayrimenkul sahibi olmayanların oranı %51,2’dir. Yine Kaya ve Kentel’in aynı araştırmasına göre (Almaya ve Fransa’da) bu oran Türkiye’de %67’dir. Bu sonuçlara göre diğer Avrupa ülkelerine

göre Danimarka'ya göç daha sonraki yıllarda gerçekleşmesine rağmen, içinde buldukları ülkeyi daha fazla benimsediğini göstermektedir. Bağlı ve Özensel'in (2005: 198) Kanadalı Türkler üzerinde 2004 yılında yaptığı çalışmada ise, Kanada'da elde ettikleri birikimlerle ev, arsa gibi yatırım yapanların oranını %22,8'dir. Bu durum Kanadalı Türkler olarak ifade edilen grubun Türkiye'ye dönme konusunda istekli olmadığının bir göstergesi olarak ifade edilmektedir.

3.3.8. Akrabalık ve Hemşehrilik Bağları

Kişiler arası ilişki, toplum olmanın bir zorunluluğudur. Hemen tüm toplumlarda var olan, ancak, niteliği ve kurumsallaşma düzeyi ve daha da önemlisi, kişiler ve toplum bakımından anlamı farklı olabilen ilişkilerdir. Bu ilişkiler, genellikle karşılıklı yakınlık, ahlaki ve duygusal görevler, güven ve bazen de ortak değerlerin paylaşılmasını belirten terimlerle ifade edilebilmektedir. Kan bağına dayalı akrabalık, akrabalık benzeri, arkadaşlık ve komşuluk gibi kişiler arası en yaygın biçimde gözlemlenenleri bile bazen gevşek bazen de tüm ilişkiler kapsayıcı ve düzenleyici bir şekilde olabilmektedir (Erder, 2002: 32). Göçmenler, zincirleme göçler sırasında, köken ülkelerinden göç ederken yeni yaşam alanlarına köken ülkedeki ilişki biçimlerini ve kültürel yapılarını taşırlar.

Türkiye'den, genellikle geleneksel yapıların hâkim olduğu kırsal kesimden göç eden göçmenlerin, ileri bir sanayi toplumu olan Danimarka'da toplumsal ve ekonomik koşullarındaki değişimleri, hane üyelerinin birlikte yaşama durumuna yönelik ilişkileri de analizler için önemlidir. Anket katılımcılarına hane üyeleri ile ilgili yaşama durumlarına yönelik sorulan sorudan oluşturulan tabloya göre, katılımcılarda %11,5'i sadece eşleri ile birlikte aynı evi paylaşıyor, %59,1'i eş ve çocuklarıyla yaşarken %7,1si geniş aile olarak aile ve ebeveynleri ile, %5,5'i bekâr ve yalnız, %13,1 ise bekâr fakat ailesi ile birlikte yaşıyor. Bu tabloya göre çekirdek aile çoğunlukta iken bekârların yüksek bir oranının ailesi ile birlikte yaşamayı geleneksel aile yapılarının korunduğuna yönelik önemli bir göstergedir.

Tablo 43: Hane Üyeleri ile Birlikte Yaşama Durumu

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Es	50	11,1	11,5
	Eş ve Çocuklar	257	57,1	59,1
	Ailem ve ebeveynlerimle	31	6,9	7,1
	Bekârım –yalnız	24	5,3	5,5
	Bekârım ailemle	59	13,1	13,6
	Diğer	14	3,1	3,2
	Toplam	435	96,7	100,0
	Cevapsız	15	3,3	
Toplam		450	100,0	

Çoğu Avrupa ülkesinde ise tam bağımsız çekirdek aile tipi baskındır. Küçük aile gruplarının daha büyük ailesel gruplar halinde yaşadığı diğer toplumlarda pek yaygın değildir. Bu anlamda aile, belirli tarihi ve tarihi toplumsal koşulların ürünü diğer bir deyişle kültürel sistemin bir parçasıdır. Bu anlamda aile karmaşık bir biçimde iç içe geçmiş birçok yapısal öğeyi içinde barındırmaktadır (Haviland ve Herald ve diğ., 2008: 464-467). Bir toplum, içinde farklı aile türlerini barındırırken göçle birlikte bu çeşitlilikte artmaktadır. Danimarka’da yaşayan göçmenlerin bu çekirdek aile halinde yaşamaları, tam bağımsız ya da ilişkileri ebeveyn ve diğer yakın akrabalarından kopuk biçimden ziyade aynı apartmanda ve muhitte ikamet etme biçimine dönüşmüştür. Bu anlamda ilişkiler mekânsal değişimle birlikte dönüşüm göstermiştir. Danimarka doğumlu katılımcı sadece Danimarka Türkiye arası değil Avrupa’ya yayılan aile bağı ilişkilerini ve göçmenlerin göçmenlere yönelik uygulamalarını şöyle ifade etmektedir;

“Babamın ailesi çok burada ama annemin ailesi diğer Avrupa ülkelerinde yaşıyorlar çoğu yani ilk dedem geldi ondan sonra çocukları... Çocukları da benim babam, amcalarım ve halalarım oluyor... 15 yaşına kadarda orda kaldı. Dedem vefat etti ama annemgil haftada en az bir kere ya halamgile ya da amcamgile gider. Danimarkalılarla görüşmüyorlar... Bizim yabancılar hemen hemen herkes aynı şehirlerde oturuyorlar. Benim kaldığım yerde yüzde 50’nin üstünde yabancı oturuyor hem tanıdık akraba, komşular böyle diyeyim. Danimarka en basta yanlış yaptı bütün yabancıları hepsini bir yere topladılar yani benim kaldığım şehir gibi nerdeyse herkes yabancı ve şuan bunu fark ettiler ve anladılar ki entegrasyon için hepsini bir yerde toplamamalılardı. Çünkü yabancıların hepsini bir yerde tutarsan o zaman hiç bir zaman Danimarka toplumuna ayak uyduramazlar çünkü kendi bildiklerini yaparlar...”

(Katılımcı 21)

Danimarka doğumlu Katılımcı 21, Danimarka'da ikamet ettikleri çevrenin, Türkiye akraba ve hemşehrilerden oluştuğun ifade etmektedir. Türkiye'den taşınan bu bağlar yeni ülkedeki hayatlarını da şekillendirmiştir.

İlk kuşağın “Danimarka'mız” diyerek lafa başladığı konuşmalarında ki anlam Danimarka'da yaşayan akraba ve dost çevresidir. Genellikle Türkiye'den yerel bağların Danimarka'ya taşınması ve köken ülkeye uzanan bu ağlar göçün devamını etkilemektedir. Köken noktada ki yerleşik kişilerin göç kararlarını da etkilemektedir. Bu bağlar göçün devamını sağladığı kadar, eski göçmenleri, çıkış ve varış ülkesindeki yerleşikleri, akrabalık, arkadaşlık ve hemşehrilik bağları birbirine ilintilendiren kişiler arası ilişkililerdir. Akrabalık bağları, yeni gelen göçmenleri desteklediği gibi yerleşmenin devamında da bilgi, yardımlaşma ve yükümlülük ağlarının gelişmesiyle kendini besleyen bir hal almaktadır. Bu ilişkiler göç ülkesi ve köken ülke arasındaki bağlar, zamansal olarak sınırlı ve tek yönlü değildir (Danış, 2007: 527). Farklı ulusal sınırlara uzanan ilişkiler, seyahatlerle beslenmektedir.

Bir yerden diğer bir yere göç ederken akrabalık bağları önemli bir belirleyicidir. Bu anlamda göçmenler göç kararı alırken alışma dönemini daha kolay aşabilme ve daha iyi fırsatlara ulaşabilme amacıyla bilindik, diğerlerinin daha önce deneyimlediği yerlere göç etmek isterler. Danimarka doğumlu katılımcı, Türkiye ve Danimarka ile ilgili düşüncelerini ifade ederken yeni bir göç fikri üzerinde düşündüğünü şu sözlerle ifade etmektedir;

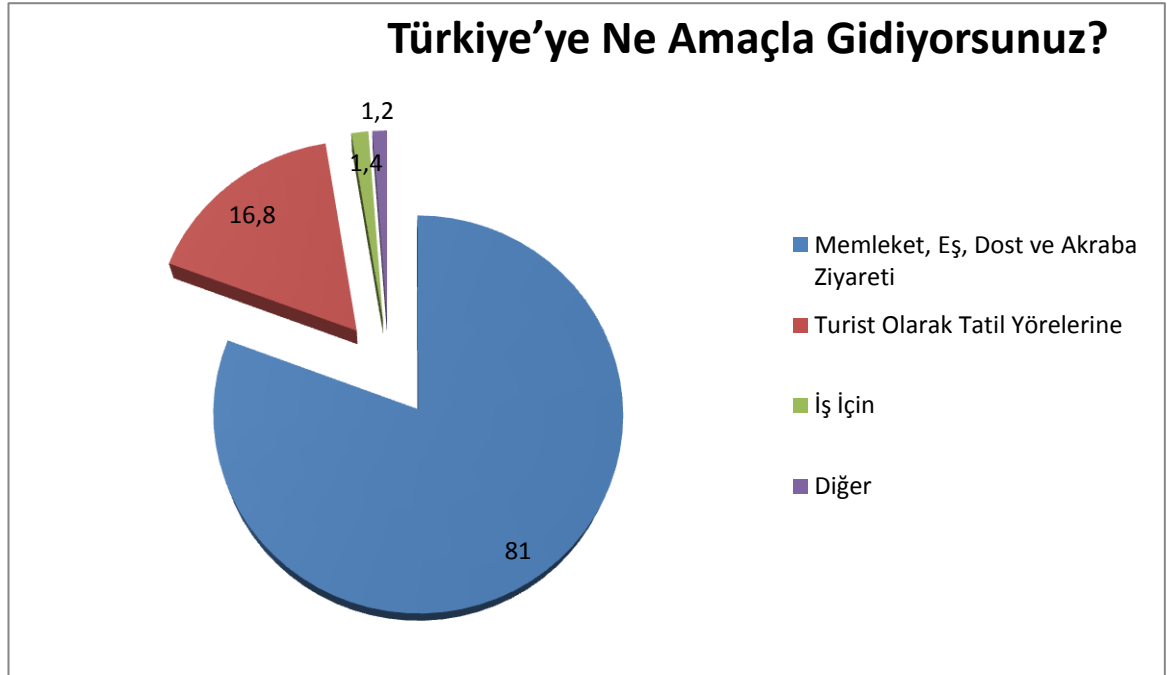
“Bir ara uzun yıllar Türkiye'ye gitmedim. Sonra dönüp Türkiye'de yaşamaya karar verdim ama 4 aydan fazla kalamadım, geri döndüm. Burada hayat çok monoton, çok sıkıcı. New York'ta akrabalarım var oraya yerleşmeyi planlıyorum.”

(Katılımcı 25)

Anket katılımcılarının birden fazla şıkkı işaretleyebildikleri, Türkiye'ye ne amaçla gidiyorsunuz? Sorusu 486 defa işaretlenmiştir ve cevap verenlerin %81,0'u Türkiye'ye memlekete, eş, dost ve akraba ziyareti için, %16,8'i turist olarak tatil yörelerine, %1,4'ü iş için, %0,6'sı diğer cevabını vermiştir. Kaya ve Kentel'in (2005: 52-53). 2003-2004 yılları arasında Fransa ve Almaya'da yapılan çalışmaya göre Fransa'daki Türkiye'den göçmenlerin %87'si Almanya'dakilerin %94'ü memlekete akraba ve dostlarını ziyaret etmek amacıyla gittiklerini ifade ederken, bunun sebebini Euro-Türkler olarak ifade

ettiği örneklemini akrabalık ve arkadaşlık ilişkileri ile birlikte anavatan toplumuyla aralarındaki siyasal, ekonomik ve kültürel bağlarını koruyarak etkin katılımlarını sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Almanya'daki oranın %94 olmasını da Türkiye – Almanya arasındaki ulusötesi alanın en geniş alan olmasına ve bu alanın dinamik ve hacmine bağlanmaktadır.

Grafik 4: Türkiye'yi Ziyaret Etme Amacı

Türkiye'ye ziyaretlerin en önemli sebebi akrabalık bağlarıdır. Katılımcı 8, ailesinden birçok kişiyi kaybetmesi ile Türkiye'ye yabancılaştığını şöyle ifade ediyor;

Buraya alıştım Türkiye bana yabancı geliyor. Annemi, babamı ve abimi kaybettim. Kız kardeşlerimi de yazdan yazda görüyorum.

(Katılımcı 8)

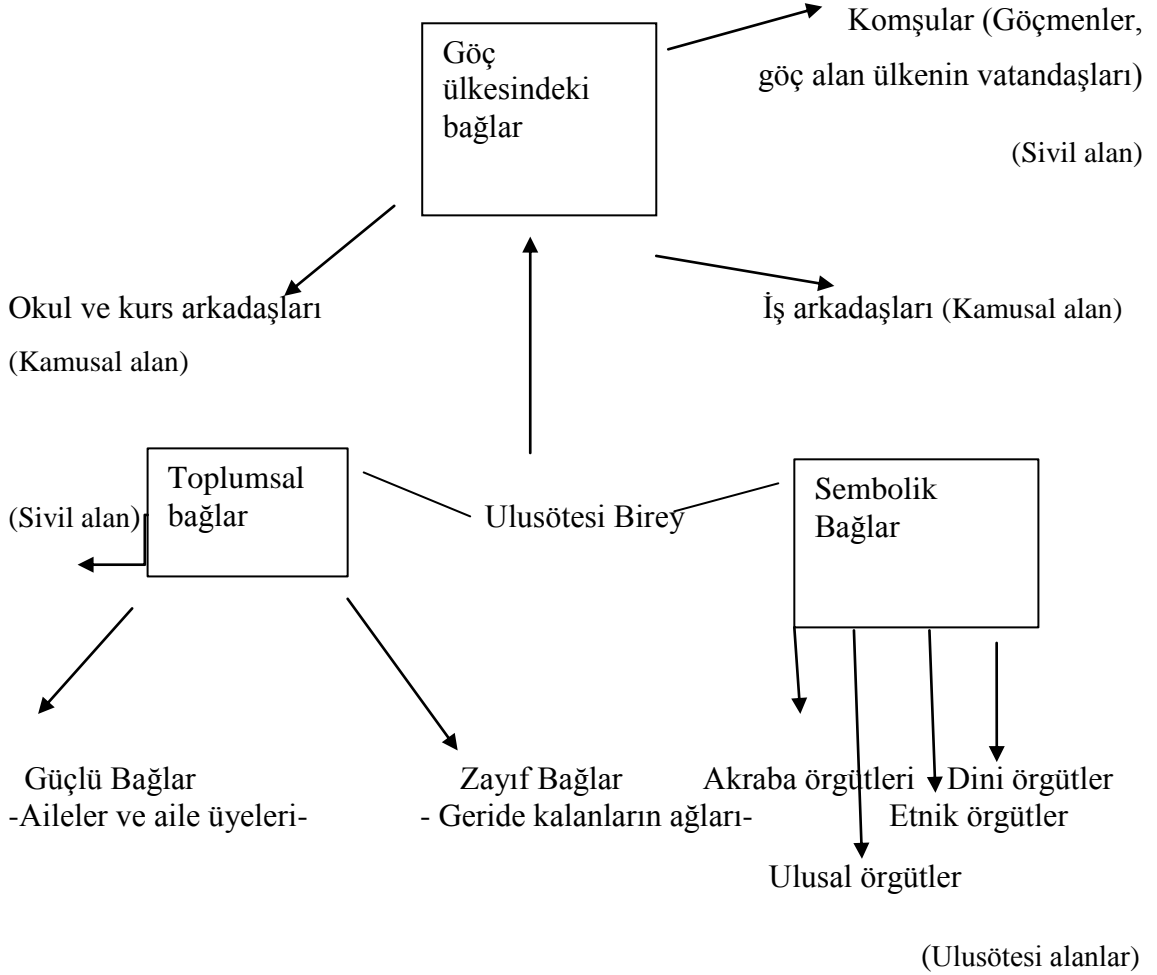
Türkiye'yi Katılımcı 14 alışık olmadığı sıcak hava ile özdeşleştirmektedir. Diğer yandan Türkiye bir tatil ülkesi olduğu kadar köken noktası olan köye yaz dönemlerindeki ziyaretleri sırasında Danimarka'dan hemşehrileri ile daha rahat görüşebildiğini ifade etmektedir. Buda köken temelli bağların ulusötesi alanlarda yeniden şekillenip köken bölgeye yansıdığını göstermektedir. Katılımcı şu sözleri ile Türkiye ile ilgili bağlarını ve algılarını ifade etmektedir;

“Benim için Türkiye çok sıcak, o yüzden orda yaşamam zor. Burası rahat ve özgür ama yinede Türkiye'ye gitsem orada da yaşayabilirim. Sahillerde tatilin yanısıra köyde yazları gitmek isterim çünkü buradaki arkadaşlarımla orada daha rahat görüşebiliyorum.”

(Katılımcı 14)

Aşağıdaki şemada, ulusötesi birey olan göçmenlerin, mekânları saran bağlar içindeki genel anlamıyla sosyal dünyasını göstermektedir. Bu bağlar kuşaklara, doğum yerine ve/ya göç yaşına göre biçimleri ve mahiyetleri değişmektedir. Genel olarak bu bağlar ortaya koyulduktan sonra diğer bölümde bu bağları mülakat yapılan kişilerin niteliklerine göre oluşturulan kategoriler çerçevesinde kimlik inşalarını nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Danimarka'da yaşayan göçmenlerin yapılan mülakatlar ve gözlemlerle hangi alanlarda ve bu alanlarda oluşan ilişki biçimleri göçmenin geldiği köken bölgenin özelliklerinden yerleştiği ve kök saldıği yeni ülkedeki bağlar şöyle şekillendirilmiştir,

Şekil 6: Göçmen Bağları

Bu bölümde Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin, birey olarak, etkileşim alanları neticesinde çeşitli aidiyet bağları toplanan veriler çerçevesinde teorik bir alt yapı çerçevesinde ortaya koyulmuştur. Göçmenlerin gruplar içindeki üyelikleri ile bireyden bireye değişen derecelerde etkileşim ve ilişkilere sahiptirler. Bu etkileşimlerin alanları yalnızca fiziksel değil aynı zamanda zihinsel yakınlıkları ifade eden bağları göstermektedir. Örneğin, bir temizlik işçisi işe, fabrikanın boş olduğu, kimsenin olmadığı saatlerde gittiğini ifade etmiştir. Bu alanda kişi, fiziksel olarak bulunsa da herhangi bir duygusal ya da zihinsel olarak diğer kişilerle etkileşime girememektedir. Bazen de diğer kişiler iş yerinde bulunsalar da etkileşim oranı zayıf olduğu için, arada ki bağlar da zayıftır. Alfred Schutz, her bireysel bakış açısından insan soyunun bütün öteki üyelerinin yerleri, hayali bir çizgi üzerinde belirtilebilir ve bu

çizgide, sosyal ilişki hacim ve yoğunluk olarak azaldıkça sosyal mesafe ile ölçülen bir süreklilik tespiti edilebilir. Böyle bir çizgi üzerinde, birey kendini başlangıç noktasına alarak, kendisine en yakın noktalarına dostlarını, ailesini gerçek anlamda doğrudan yüz yüze ilişkiye girdiği insanları yerleştirir. Bu kişiler birbirinin dilinden anlayan kişilerdir (Bauman, 2009: 49-50). Bu bölümde göçmenlerin ulusötesi bir topluluk olarak Türkiye ve Danimarka arasında oluşturdukları aidiyet bağları ve kökenleri ortaya koyulmuştur. Diğer bölümde ise bu bağların bireylerin kimlik oluşumlarına etkileri ele alınacaktır.

BÖLÜM 4: AİDİYET BAĞLARI VE KİMLİK İNŞASI

Önceki bölümde, göçmenlerin ve çocuklarının köken ülkeden getirdikleri ve iletişim ağları içinde göç alan ülkede edinilen aidiyet bağları ortaya koyulmuştur. Bu bölümde ise, göçmenlerin hem köken ülke ile hem de göç alan ülke de sahip oldukları çoklu aidiyetler temelinde kendilerini nasıl tanımladıkları üzerinde durulacaktır. Göçmen kimlikleri, bireyler ve gruplar arası etkileşimlerle inşa olmaktadır. Bu kabulden hareketle, göçmenlerin ve göçmen çocuklarının kimlikleri, aidiyet bağları ile şekillenen bireysel ve kolektif ilişkiler çerçevesinde ele alınacaktır.

Her cemaat gibi ulusal cemaat de belirli bir tarihsel çerçeve içinde, “hayali” ya da “kurgulanmış” kültürel bağlara dayanmaktadır. Tüm duygusal yükünü bu bağların ürettiği yeni dayanışmaların ve yeni özdeşleşmelerin siyasallaştırılmasında bulmakta; bu yeni dayanışmalar ve özdeşleşmeler ulusal aidiyetle kendini itmektedir. Bütünü meşrulaştıranda devlettir. Anderson’ın “hayali bir siyasi cemaat” olarak üzerinde durduğu kaynağını ona ideolojik ağırlığını kazandıran kültürel, dilsel ve dinsel referanslardan almaktadır. Göç hakkında tartışmalar bir noktada ulusal kimlik tartışması ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. “Göçmen-birey”in artık “etnik bir cemaate ait yabancı” olarak algılanmakta bu “etnik cemaat”in de “ulusal cemaate” muhalif olarak konumlandırılmaktadır (Kastoryano, 2000: 59). Kimliğin analizi, bireylerin dış dünyaya ilişkin deneyimlerini içselleştirme sürecini anlamayı gerektirmektedir. Bireyler çeşitli aidiyet bağları ile deneyimlerini yorumlarlar. Erikson benliği kimlikten ayırmakta, bireyin rollerinin içsel olarak farkındalığını, içinde bulunduğu gerçekliği bilmesi ve deneyimlemesi yoluyla benliğin karakterize edilmesi olarak ifade eder (Schwartz, 2001: 8). Benlik sürecinin iki aşaması vardır. Bunlar kendiliğinden, içeriden, yaratıcı ve öznel olan ile ötekilere karşı organize tutumları ifade eden, toplumun geneliyle bağ kurmayı sağlayan, daha toplumsal ve belirlenmiş olan benliktir. Mevcut benlik, kendimizi neye benzettiğimiz, arzulanan benlik yani nasıl olmak istediğimiz ve dışa yansıyan benlik, verili bir durumda kendimizi ortaya koyuş şeklimizdir (Marshall, 2003, 63-64). Toplumsal bir “kendi” ise, bir kategori ve bir roldür. Bireysel kimliği büyük ölçüde, toplumsal rol ve kültürel kategoriler oluşturmaktadır (Smith, 2008: 17-18).

Bu anlamda bütün insanlığın bilgisi kategorilere dayanmaktadır. “Öteki”, benzerliği ve farklılığı içinde barındırmaktadır. “Birisi” “öteki” olmadan bir anlam taşımamaktadır.

Benlik kendisini, ötekiyle ilişkisi neticesinde sınıflandırır. Bireyin veya grubun içinde bulunduğu alana göre kendisine yönelik tanımında farklılıklar olabilmektedir. Bu durum bireyin değişmesinden ziyade ötekilerin değişmesi ile ilgili bir durumdur ve Jenkins tarafından kimliklenmenin iç ve dış dinamikleri olarak ifade edilmektedir (Jenkins, 2000: 7).

Kimlik kavramı, kişinin kendini “o” kişi olarak tanımlaması olarak ifade edilirse, bu tanım içerisinde, kişinin kendisi hakkında sahip olduğu çeşitli temsilleri (görüşleri, tanımları, imajları, bilgileri vs.) kapsamaktadır. Kendinin bilincine varmak, aniden ortaya çıkan ya da miras edinen bir şey değil, insanın gelişim süreci boyunca diğerleriyle etkileşim içinde öğrenilen, geliştirilen bir kavrayıştır (Bilgin, 2007: 78). Greenwald ve Pratkanis kişisel, kolektif ve kamu benliklerini birbirinden ayırt etmektedir. Kişisel benlik, davranış, karakter ve durumları (Ben dürüstüm gibi), kolektif benlik grup üyelikleri ile ilgili algılamaları (“Bir oğlum var” buda aile üyeliğini ifade ediyor), son olarak ise kamu benliği bu da kişinin diğerlerinin bakışıyla nasıl kendini sınıflandırdığıdır (İnsanlar dürüst olduğumu düşünür gibi) (Tramifow ve Triandis ve diğ., 1991: 649). Kişinin öznel deneyimleri dönemlere göre değişmektedir. Tutumdan duygulara giden bir süreçte göçmenlerin ve çocuklarının görüşülen kişilerin, daha çok iki noktaya göre kimliklerini temellendirdikleri görülmüştür.

1- Göçmenlerin kendisini nasıl tanımladığı

2- Dışa yansıyan benlik – algılanan- (Göç veren ve alan ülkede nasıl algılandıkları)

Kofoed’in ulus kimlik olarak “Danimarkalılık”ı Danimarkalılar tarafından, grubun inancı, din, dil, kültür ve etnisite olarak algılandığını belirtmektedir. Danimarkalılık tek tip kültürle ilişkilendirilen bu durum bir noktada “göçmen” olmayan (Türk gibi) olarak algılanmaktadır. Ulus kimliği kaybetme korkusu politik ve medya söylemine açıkça yansırken (Taylor, 2001: 37) göçmenlerin kendilerini Danimarkalı olarak tanımlamama eğilimi göçmenlere bakış açısına bir noktada bağlanabilmektedir. Göçmenler kendilerini Danimarka kültürünün bir parçası olarak hissedememektedir. Türkiye kökenlilerin sosyo-kültürel temelli kolektif üyelikleri Türkiye’deki politik, kültürel ve ekonomik alanların sahası olarak modernlik önemli bir analiz noktasıdır. Bu alanda yaşanan gerilimler kimliklere yansımaktadır. Türkiye’deki kimlikler cemaat üyelerinin benliklerinin cemaatin kolektif benliğinde eridiği bir kimlik sistemini beraberinde

getirmiştir. Bu kolektif kimlik bireyin en önemli saygınlık ve gurur kaynağıdır. Cemaat sisteminde yüksek bir kimlik gurubuna aidiyeti ifade etmektedir (Yılmaz, 2005: 36-37). Keyman (2007) 1980'lerden, özellikle de 1990'dan günümüze kadar oluşan siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmelerin ortaya çıkardığı en önemli değişim-noktalarından birini de, kültürel kimlik-temelli talepler ve çatışmalar olduğunu ifade etmektedir. Bugünün dünyasının ve Türkiye'nin temel sorunlarından biri olarak ta "farklılıklar içinde birliğin nasıl başarılacağı" ve "birliğin içinde farklılıkların nasıl korunacağı" olduğunu ifade etmektedir. Bu sorulara yanıt vermek için, ancak kültürel kimlik olgusuna içerdiği "toplumsal gerçeklik" ve taşıdığı "çok-boyutlu, çok-nedenli ve çok-katmanlı karmaşıklık" içinde yaklaşılması gerektiğini ifade etmektedir.

"Türk" ulusal kimliği ya da kimlikler üzerine politikalar", Osmanlıdan Cumhuriyete geçişle birlikte dinsel, kültürel ve siyasal kimliklerin referansı modernleşme temelli olmuştur. Bu anlamda bireylerin farklı etnik kimliklerle, İslamla ve mezheplerle özdeşleşmeleri tartışma konusu olmuştur. Türkiye'nin tarihsel ve coğrafi ortak paydaları sebebiyle Orta Doğu, Balkan, Akdeniz, Kafkas ülkelerine ve Orta Asya'ya referans edilen farklı kimlik tanımları bulunmaktadır. Bir tarafı Avrupa'ya bakan coğrafyası ve Avrupa Birliği süreci, Türkiye'nin kimliğin Avrupalılık kimliği tartışmalarında merkezi bir yere oturtmuştur. Türk ulusal kimliğinin temel sorunları sekülerizm ve ulus devlet temelinde ele alınırken mezhepler üzerine ise Alevilik Sünnilik ve azınlıklara yönelik tartışmalar Türkiye'deki ulusal ve uluslararası alanda ki kimlik politikaları ve söylemlerinin temel odak noktalarıdır. Diğer taraftan özellikle Avrupa Birliğinin kimlik oluşturma mekanizmalarında Türkiye pek çok nedenden dolayı kritik bir öneme sahiptir (İnaç, 2006: 191).

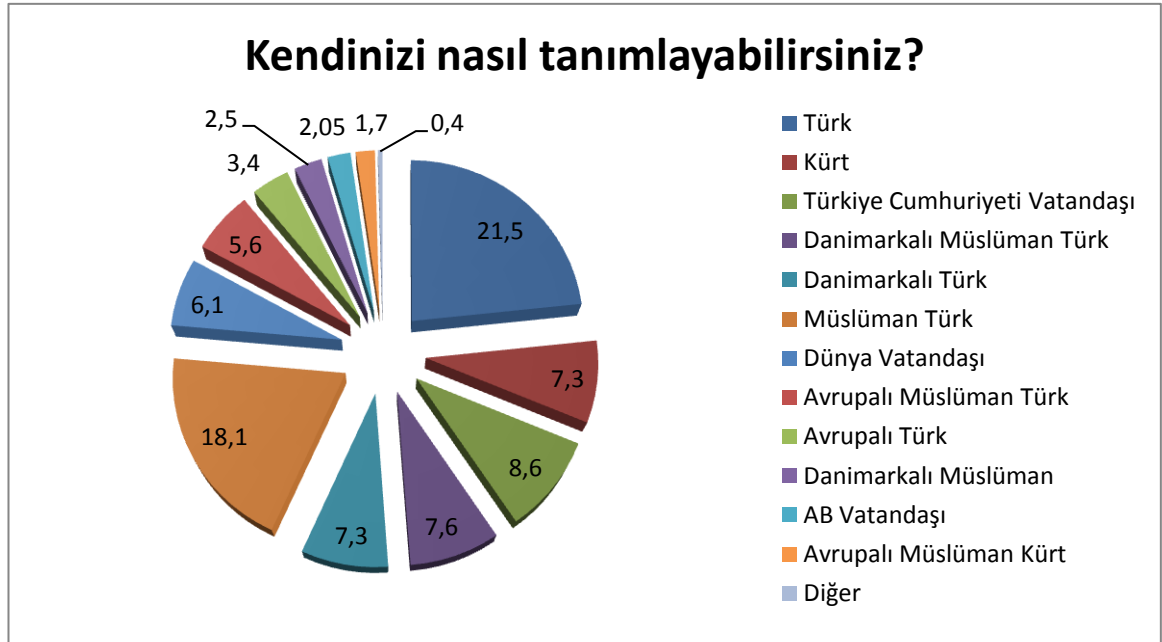
Gerek ulusal gerekse uluslararası bir düzlemde ki Türkiye'nin kimliği ve Türkiye'deki grupların kimliği birçok araştırmaya konu olmaktadır. Özellikle bu araştırmalar "farklılık", "kutuplaşma" ve ötekilik odağında yapılmaktadır. 2010 yılında Konda araştırma şirketinin yaptığı araştırmaya göre kimlikler modernler, gelenekselci muhafazakârlar ve dini muhafazakârlar olarak kategorilendirilmektedir. Modernler toplumun %30,8'sidir. Modernler profilinin mezhepsel ayrımında %12'si kendisini Alevi olarak ifade ederken bu grubun aslında %84'ünün Alevi kökenli olduğu araştırma tarafından ifade edilmektedir. Geleneksel muhafazakârlar ise araştırma örneğininin

%32,8'i olarak verilmektedir. Bu grup %95 oranında kendisini Türk olarak ifade etmekle birlikte, Türkiye genelinde bu oranın %87 olduğu vurgulanmaktadır. Bu araştırmada Dini muhafazakârlar %36,5 olarak verilmektedir. Türkiye'de 15 yaş üstü nüfusun yüzde 12'si Kürt olduğu belirtilmiş, örneklemin geleneksel muhafazakârlar kategorisi içinde ise Kürtler %18 olarak verilmektedir. Kendini Kürt veya Zaza olarak tanımlayanların %65'i, diğer bir deyişle üç Kürt'ten biri Dini Muhafazakârlar kategorisinde yer almaktadır. Buna karşılık Türklerin bu üç kümeye eşit olarak dağıldığı ifade edilmiştir (Ağırdır, 2010: 19-20). Diğer bir araştırma ise Binnaz Toprak sorumluluğunda Bozan, Morgül ve Şener (2008: 18) tarafından yapılan araştırmada din ve muhafazakârlık perspektifinde ötekileştirilenler adı altında değerlendirilmiştir. Araştırmanın yapıldığı kentlerinin çoğunda, özellikle muhafazakâr olarak ifade edilen kentlerde, farklı kimlikte olmak kamusal alanda tacize uğramak, dışlanmak, yalnızlaştırılmak, çaresiz bırakılmak, kamu yaşamından tecrit edilmek, iş bulamamak, ticari hayatta başarısızlığa mahkûm edilmek anlamına geldiği belirtilmektedir. Denilebilir ki Türkiye'deki kimlikler üzerine tartışmalar *farklılık, ötekileşme, dışlanma ve demokrasi* eksenindeki söylemlerin temelinde ele alınırken Türkiye'nin kimliği Doğu/Batı ekseninde yapılmaktadır. Danimarka'da ise özellikle göçmenler ekseninde ulus devletin ve ulus kimliğinin tehditi söylemlerin temelinde yer almaktadır. Bu anlamda küreselleşme çerçevesinde yerele vurgu da artarken, milliyetçilik hareketlerinin yükseldiği yönelik tartışmalarda artmıştır.

“Danimarka'nın inşa edilmiş ötekileri ve Danimarka kimliğini kaybetme miti”, Göçmen oranı Danimarka'da çok düşük olmasına rağmen etnik “Dan”ların üçte biri göçmenleri, dil ve ulusal kimliğe bir tehlike olarak görmektedir. “Danimarkalılık”ın, din, dil, kültür ve etnisite temelinde ki tek költürcülük ve saflık imalarının yanında Danimarkalılığın ne olmadığına yönelik göçmenler üzerinden yapılan bir karşıtlıklar tanımını karşımıza çıkarmaktadır (Taylor, 2001: 39-40). Danimarka'da özellikle çifte vatandaşlığa izin verilmemesi ve sert göçmen kanunları ulus devlet söylemi üzerinden yapılmakta Danimarkalılık kimliğini kaybetme korkusu bir mit halini alarak özellikle sosyal devlet uygulamalarındaki kısıtlamalarında artmasında kamuoyuna sunulan mazur görülebilecek sebepler olarak sunulmaktadır.

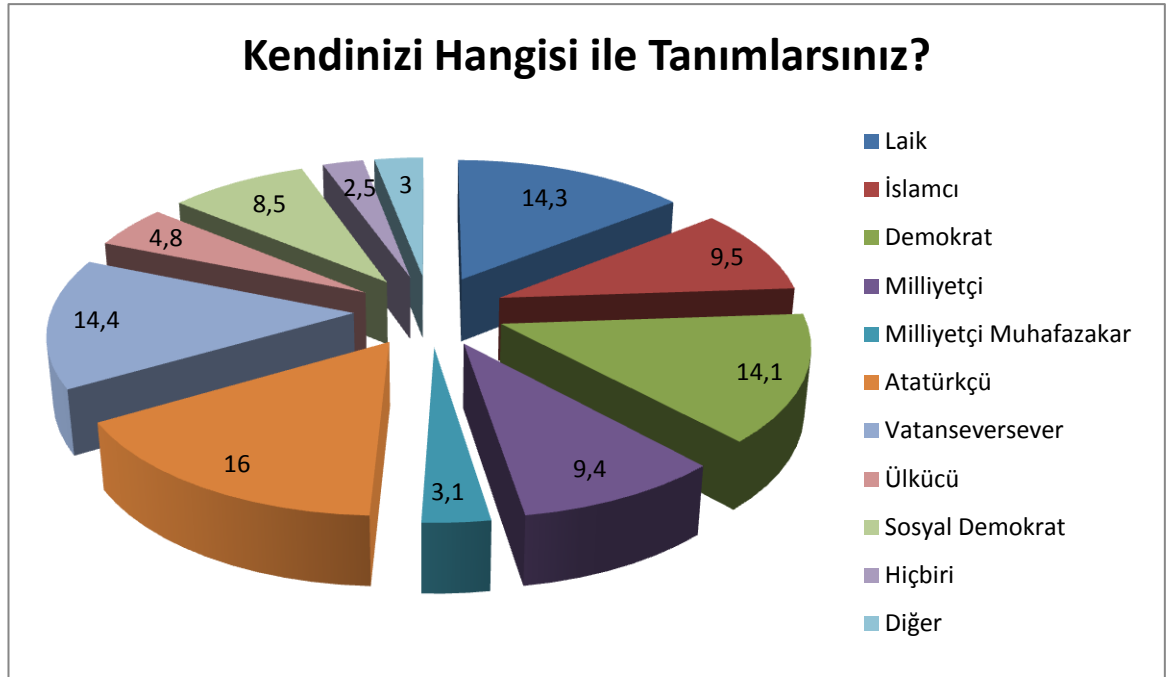
Bu paralelde genel kategorilere eğilimlere bakmak için anketler yoluyla yapılandırılmış kategorilere verilen cevaplardan aşağıdaki grafik oluşturulmuştur. Soruda, katılımcılara birden çok cevap verme seçeneği sunulmuştur. “Kendinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusu 925 defa işaretlenmiştir. Katılımcıların %21,5’i Türk, 18,1’i Müslüman Türk, %8,6’sı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, %7,6’sı Danimarkalı Türk, %7,2’si, %7,3’ü Kürt, %6,1’i Dünya vatandaşı, %5,6’sı Avrupalı Müslüman Türk, %3,4’ü Avrupalı Türk, %2,4’ü Danimarkalı Müslüman, %2,5’i AB vatandaşı, %1,7’si Avrupalı Müslüman Kürt ve %0,4’ü diğer (Avrupalı Kürt) cevabını vermiştir.

Grafik 5: Türkiye kökenlilerin Kendilerini Nasıl Tanımladığı 1

Kaya ve Kentel’in 2003-2004 (2005: 130) yılları arasında Fransa ve Almanya’da yapılan araştırmaya göre ise Almanya’dakilerin %27’i Fransa’dakilerin %47’si kendilerini Alman, Almanyalı Türk, dünya vatandaşı ve AB yurttaşı olarak tanımlamaktadırlar. Kendilerini Almanyalı Türk olarak tanımlayanların oranı %7, Fransalı Türk olarak tanımlayanların oranı %18’dir. Danimarka ise bu oran %7,3 iken Almanya’ya yakın bir oranda olduğu görülmektedir. Danimarka’daki Türkiye kökenlilerin Türkiye’deki yerleşik gruplar ve Danimarka’daki yerleşiklere (Etnik Danlar) ve hareketlilere (Türkiye’den ve diğer ülkelerden gelen göçmenler) paralel olarak ilişkisel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada makro bağlamda Türkiye’deki ve Danimarka’daki kimlik meslelerine göz atmak gerekmektedir.

Grafik 6: Türkiye Kökenlilerin Kendilerini Nasıl Tanımladığı 2

Tilly'e (1998: 49) göre politik kimlikler her zaman ve her yerde ilişkisel ve kolektiftir. Politik ağlar, fırsatlar ve stratejiler değiştikçe politik kimlikler de değişir. Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenlilerin köken bağları bu noktada önemli belirleyicilerden biridir. Siyasal bağlar bireylerin siyasal kimliğini şekillendirir. Anket katılımcılarının, birden fazla cevap verebildiği soruya 829 defa cevap verilmiştir. Katılımcıların %16'sı Atatürkçü, 14,4'ü vatansever, % 14,3'ü laik, %14,1'i demokrat, % 9,5'i İslamcı, % 9,4'ü milliyetçi, 8,5'i sosyal demokrat, % 4,8'i ülkücü, hiçbiri cevabını verenlerin oranı ise %2,5, %3'de diğer cevabını vermiştir. Bu sonuçların çıkmasında örneklem katılımcılarının homojen gruplar olarak Türkiye'nin belli bölgelerinden gelmiş olmalarının ve bu grupların köken bağlarıyla ilişkili olması etkilemiştir. Anket katılımcılarının Türkiye doğumlu olanlardan %41,1'i Uşak'tan, %21,0'ı Sivas'tan, %18,4'ü Konya'dan, %3,7'si Çorum'dan iken %15,8', Türkiye'nin diğer şehirlerinden gelmiştir.

2003-2004 yılları arasında Kaya ve Kentel'in (2005: 134-135) araştırmasına baktığımızda, farklı olarak "dindar" seçeneği bulunmaktadır. Bu çalışmada "dindar" tanımlaması siyasal kimlikler arasında olmadığı için seçenek olarak verilmemiştir. Fakat Kaya ve Kentel'in çalışmasında Almanya'da %33 oranında kişi kendini dindar

olarak tanımlarken bu oran Fransa’da % 21’dir. Vatanseverlerin oranı Almanya’da %22, Fransa’da %19’dur. Milliyetçilerin oranı Almanya’da %17 iken, Fransa’da %27’dir. Demokratların oranı Almanya’da %17, muhafazakârların oranı %17’dir. Fransa’da Atatürkçülerin oranı %21, laiklerin oranı %19, vatanseverlerin oranı ise %19’dur . Dini Bağlarda kimliğin katmanlarından birini belirlemektedir. Dini bağlar temelinde kimlik tanımı ise çalışmanın nicel örneklemeine bakıldığında ankete katılanlara suni Müslüman, Alevi Müslüman, Müslüman, Hıristiyan, Ateist, Alevi olarak kategoriler belirlenmiştir. Dini aidiyet açısından katılımcılara kendilerini nasıl tanımladıkları sorulduğunda cevaplar şöyle olmuştur:

Tablo 44: Dini Aidiyet Durumu

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Sünni Müslüman	250	55,6	58,0	58,0
	Alevi Müslüman	8	1,8	1,9	59,9
	Müslüman	127	28,2	29,5	89,3
	Hıristiyan	1	0,2	0,2	89,6
	Ateist	25	5,6	5,8	95,4
	Alevi	18	4,0	4,2	99,5
	Diğer	2	0,4	0,5	100,0
	Toplam	431	95,8	100,0	
	Cevapsız	19	4,2		
	Toplam	450	100,0		

Bur tabloda görülmektedir ki %29,5 ile Müslüman seçeneğini işaretleyenlerden daha yüksek oranda kişi %58 ile Sünni Müslüman seçeneğidir. Bununla birlikte %4,2 Alevi ve %5,8’i ise Ateist seçeneğini işaretlemiştir. Bu ayrıma “diğer” seçeneğinde sadece Alevi cevabı da eklenmiştir. Bu tablodan anlaşılıyor ki insanlar dini aidiyetleri ile büyük oranda kendilerini diğer kişilerden ayırt etmektedir. Kaya ve Kentel’in (2005: 133) 2003-2004 yılları arasında Fransa ve Almanya’da yapılan araştırmanın sonuçlarına göre hem Almanya’daki hem de Fransa’da ki Türkiye kökenlilerin kendilerini dini bağlarla tanımladıkları sonucunu çıkarmıştır.

Kimliğin dışa yansıyan benlik olarak – algılanan- iki yönlü olarak göç veren ve alan ülkedeki algıları ile şekillenmektedir. Benliğin, yönelimsel aşaması, yani kendini kavrama olarak adlandırılan aşamasında, insanlar kendilerini ötekilerin gözüyle bakmaya ve incelemeye çok daha yatkınlardır. “Benlik” iletişim ve semboller üzerinden

yavaş yavaş gelişir. Genelleştirilmiş öteki bir bütün olarak cemaatin organize edilmiş tutumlarına göndermede bulunur ve böylelikle insanların genişleyen cemaat değerlerini, kendi benlik anlayışlarına dâhil ederler. Çeşitli toplumsal kimlikler arasındaki ilişki benliğin yapısını ortaya koyar. Bir insanın kendi benliği hakkındaki tutum ve duyguları bir boyutlar dizisi içindedir (Marshall, 2003: 63). Kişinin kendisi hakkında sahip olduğu çeşitli temsiller aidiyet bağları ile beslenmektedir. Göçmenler ve göçmen çocukları için aidiyet bağları çift taraflıdır ve çift taraflı negatif ya da pozitif düzeyde beslenmektedir. Bu negatiflik ya da pozitiflik içsel ve dışsal dünya ilişkisi ile ilgilidir. Toplumların yapıdan ziyade ağlar olarak görüldüğü günümüzde (Bauman, 2007: 3) bu ağlar üzerinde yer alan bağların birbirine geçtiği ulus sınırlarını aşan alanlarda hareketlilik halinde olan, birçok eve sahip göçmenler ve çocukları bu alanlara aşina yabancılardır. Danimarka doğumlu bir gencin doğduğu, büyüdüğü topraklarda bitmeyen yabancılığı, seneden seneye ailesi ile ziyaret ettiği köken ülkesindeki yabancılıkla şöyle karşılaştırılmaktadır;

“....Türkiye’de ki yabancı olduğunla buradaki aynı değil ki. Oraya gitsen iki sene kalsan onlar gibi olursun, uyum sağlarsın... Burada her zaman yabancısın...”

(Roskilde-kültür evi, 09.02.2009)

Kırsal kesimden göç eden, geleneksel ilişkileri, göç alan ülkede hemşehri ağına eklemlenerek belli ölçülerde sürdüren kişilerin bu ortamlarda yetişen çocukları, doğduğu büyüdüğü yerde farklılıkları noktasında yabancılığının hiçbir zaman yok olmayacağını ifade etmektedir. Bu günümüz toplumlarında, göçle birlikte gelen “yabancı”nın konumunu göstermektedir.

İlk kuşak için iletişim temel düzeyde yeterli görülürken ikinci ve üçüncü kuşaklar için köken ülke ve içinde doğdukları ülkenin toplumları ile iletişim düzeyi farklılık göstermenin yanı sıra bireysel başarı süreçlerinden beklentiler farklılaşmıştır. Bu çerçevede, kesişen alanlardaki aidiyet bağları içerisinde kendilerini nasıl konumlandığına yönelik çözümler yaparken Danimarka’da ya da Türkiye’de doğmuş kişiler kendilerine ait bir tanım yanında içinin farklı aidiyetlerle dolduğu kimi noktada kesişen kimi noktada birbirini içeren bir “yabancı” tanımı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu yabancı gelenekselden gelen modern içinde konumlanan kimi zaman “biz” kimi zaman “o” olan yakından ve uzaktan farklı görünen küresel çağın hareketli

bireyleridir. Bu bireyler, asimilasyon amaçlı politikaların, klasik tanımlara göre tanımlanamadığından, tanımlanamadıkça farklılığından dolayı anormal ya da problemlili olarak damgalanmaktadırlar.

Önceki bölümlerde, toplanan veriler ışığında, göçmenlerin ve göçmen çocuklarının köken ülkede ve göç edilen ülkede sahip oldukları aidiyet bağlarını ortaya koyduktan sonra, bu bölümde, aidiyet bağlarının kimlik inşa süreçlerine nasıl etkilediği analiz edilecektir. Etnografik alan çalışması sırasında toplanan nitel verilerle, kuşaklara göre katılımcıların deneyimleri ile kendilerini ulusötesi düzlemde nasıl konumlandığı ortaya koyulmaktadır. Bu bölümde bireylerin kendilerine yönelik kimlik algıları, bağlılıklar ve üyelik algıları-içerme/dışlanma çerçevesinde nasıl kimliklerini inşa ettikleri analiz edilecektir. Bu analiz, bireylerin doğum yerlerine ve sosyalleşmenin belli dönemlerine göre sınıflandırılarak dört kısma göre yapılacaktır. Bunlar:

- Doğduğu ülke ve ailesinin köken ülkesi farklı olan Danimarka doğumlu ve ailesi Türkiye kökenli olanlar
- Genelde ailesi kendisinden önce göç etmiş, ilk sosyalizasyonunu Türkiye’de tamamlamış ya da tamamlamadan Danimarka’ya göç edenler (2-9 yaş aralığında göç edenler)
- Çocukluktan ergenliğe geçmiş, aile birleşimi ya da evlilik ile Danimarka’ya göç eden kişiler (10-19 yaş aralığında göç edenler)
- Evlilik ya da mülteci olarak, gençlik döneminden yetişkinlik dönemine geçiş aşamasında Danimarka’ya göç etmiş kişiler (20-30 yaş aralığında göç edenler)

Bu yapılan ayrımlar, bireylerin, sosyalleşme ve kimlik kazanım süreçlerinde ki dönemlere göre yapılmıştır. Çünkü bu dönemler, toplumsal mekânlardaki yolculuklarda, farklılık ve aşinalıklar noktasında bireylerin iç dünyasını etkilemekte böylelikle kendilerini köken ülke ve göç ülkesinde ya da arasında bir noktada konumlandırmaktalar.

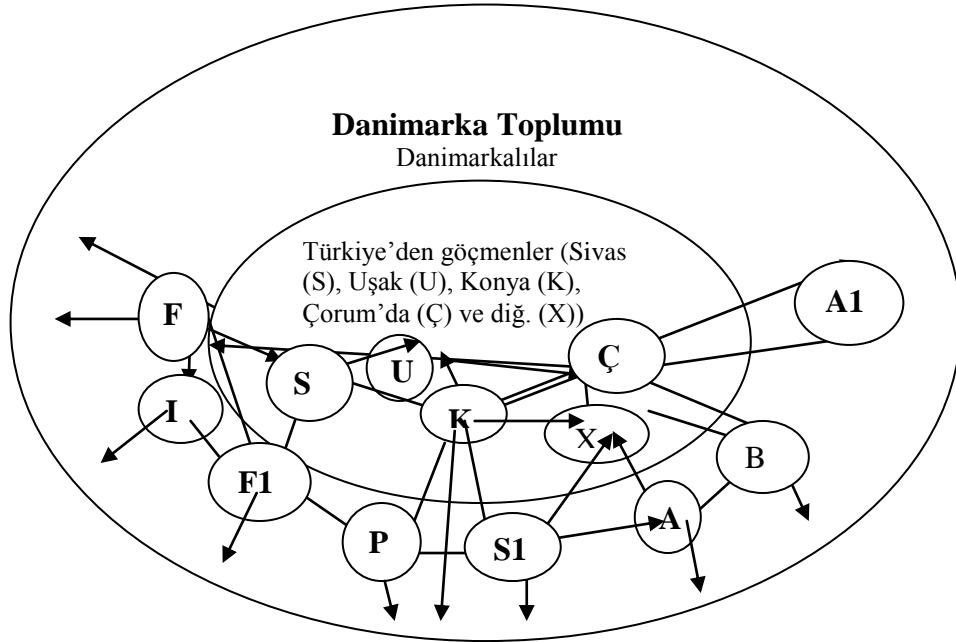
4.1. Danimarka – Türkiye Arasında Toplum Ötesi Alanın “Yeni Gelenleri-Eklenenleri-”i ve/ya “Yabancılar”ı

Göçle birlikte, Danimarka toplumunda, diğer toplumlarda olduğu gibi, birçok farklı kültürel alt grup bir arada yaşamaya başladı. Daha önce, kültürel homojeniteye dayanan

ulus devlet yapısı, göç politikalarıyla bunu sürdürmeye çalışmaktadır. Simmel'in sosyolojik çözümlerinde, yalnızca bütünleşmiş olan ve çatışma durumunda olan kişiler ve toplumsal gruplar sadece bir arada bulunmazlar, aynı zaman da birbirleriyle de çok yakından ilişki halinde olduklarıdır. Bir bakımdan bir arada olanlar, bir başka bakımdan birbirlerine karşı ve birbirleri ile kesişen birçok çatışma ile bütünleşmiş bir toplum söz konusu olabilir. Toplumsal eylem daima ahenk ve çatışmayı bir arada bulundurmaktadır. Toplumsal temas ve karşılıklı bağımlılık farklı derecelerde çatışmalara yol açabilmektedir (Wallace ve Wolf, 2004: 91-92).

Bu çerçeve de düşünüldüğünde Türkiye'den Danimarka'ya göç sırasında belli bölgelerden zincirleme göç olmuştur. Bu bölgelerden, Türkiye'de farklı kültür, dil ve mezheplere sahip, yerel nitelikte kendi içinde birbirlerinden farklılık gösteren fakat üyelerinin farklı derecelerde ilişkilere sahiptirler. Başkalarına yönelik en önemli tecrübe, sosyal etkileşimin ilk örneği olan yüz yüze etkileşim durumunda gerçekleşmektedir. Diğerlerinin tümü, bunun türevidir (Berger ve Luckmann, 2008: 44). Tüm bu gruplar toplum içerisinde yüz yüze etkileşimler yoluyla ilişkilerini belirlemektedir.

Şekil 7: Danimarka'da Gruplar Arası İlişkiler

Yukarıda şekillendirildiği gibi, Danimarka’da Müslüman kökenli ülkelerden gelen, *Filistinliler (F)*, *Iraklılar (I)*, *Faslılar (F1)*, *Pakistanlılar (P)*, *Somalililer (S)*, *Afganlar (A)*, *Bosnalılar (B)*, *Arnavutluklular (A1)*, en geniş göçmen topluluğu Türkiye’den göçmenler görünür göçmenlerdir. Togeby’nin (2004: 512) çalışmasında ifade edildiğine göre Danimarka’da ortak özellikleri sebebiyle en çok benzer olarak gösterilen üç grup Eski Yugoslavyalılar, Türkler ve Pakistanlılardır. Esasen işgücü göçü ile gelen bu topluluklar 1960 sonu 74’e kadar yani göç kapıları kapanana kadar olan süreçte gelmişlerdir. Buna rağmen sayı aile birleşimi ve doğumlarla artmıştır. Eğitim seviyesi, taşıdıkları kaynaklar ve birbirleriyle olan ağırları bakımından birçok farklılıkları vardır. Bu da gerek politik aktiviteler ve gerekse sosyal güven açısından farklı sonuçlara sebep olmaktadır.

Göçmenler, yerleşik bireyler gibi, kendilerinden önce mevcut olan dünyaya uymaktan ziyade, bu dünyanın oluşumuna sürekli ve aktif bir biçimde katkıda bulunmaktadır. Benliğin ifadesinin zaman içinde güçlenmesi sosyal süreçteki değişikliklere dayanmaktadır (Bilgin, 2007: 59-60). Göç alanı, sosyal süreçlerin hızla değiştiği, dinamik bir alandır. “Akışlar”, göç politikalarının homojen ve sabit kurgularına karşı, melez ve çoğunlukla görünmeyen fakat yine de etkili olan karşıt kutbu oluştururlar (Diken, 2007: 42-43). Bireylerin Türkiye Danimarka arasında hareketlilik halinde olmasının yanı sıra, enformasyon, mal ve fikir akışının olduğu ağlardaki göç kökenli bireylerin kolektif kimliğin dayandığı grup aidiyeti, özdeşleşme ve bağlanma şeklinde kendini göstermektedir. Rasyonel temelli örgüt veya dernek üyelikleri bir yana bırakılırsa, bu durum, küçük veya büyük, pek çok grup aidiyeti konusunda geçerlidir. Bu kişilerin günlük yaşantılarındaki karizmatik bağlarla bağlandığı küçük gruplardan ulusal topluluğa kadar kimlikleri açısından anlamlı tüm gruplarda, grup bağlılığı önemli bir kimlik boyutudur. Grup bağlılığı, tüm tarih boyunca, ilkelden geleneksele ve modern toplumlara kadar görülmektedir. Bu olgu özellikle kendi grubundan olanlar ile yabancıları ayırma tarzında kendini göstermektedir (Bilgin, 2007: 269).

Danimarka politikalarında, göçmen, Danimarka vatandaşı olmayan ve Danimarka’da ikamet eden kişilerin kanuni tanımıdır. Buna rağmen, özellikle üçüncü dünya ülkelerinden gelenler için kullanılan bir sınıflama olmuştur. Çünkü İskandinav ülkelerinden, Avrupa’dan ya da Kuzey Amerika’dan gelecek kişiler, Danimarka’da

yaşamının üstesinden gelebilecekleri kabul edilmektedir (Diken, 1997: 123). Bu nokta da Foucault'un özne (tebaa)-iktidar ilişkisinde yaptığı analizler, öznenin, kendi içinde bölünmüşlüğü ve başkaları tarafından bölünmüşlüğü ifade eden nesnelleştirme sürecinin üzerinde durmak gerekmektedir. Foucault (2005: 58-59) kültür içinde, özneye dönüştürülme kiplerinin bir tarihini oluşturma amacı taşıdığını ifade ederek, insanları özneye dönüştüren üç ayrı nesnelleştirme kipi üzerinde durmuştur. Bunlardan birincisi, kendilerine bilim statüsü kazandırmaya çalışan araştırma kipleridir. Buna örnek olarak ta, filoloji ve dilbilim alanlarında, konuşan öznenin nesnelleştirilmesidir. İkinci olarak ise, öznenin "bölücü pratikler" diye adlandırdığı pratiklerde nesnelleştirilmesidir. Özne, kendi içinde bölünmüş ya da başkalarından bölünmüştür. Bu süreç onu nesnelleştirir. Bunun örneklerini ise, deli ile akıllı, hasta ile sağlıklı, suçlular ile iyi çocuklardır. Son olarak ta, bir insanın kendini özneye dönüştürme biçimi olarak, insanların kendisini nasıl "cinsellik" öznesi olarak tanımayı öğrendiklerini incelemiştir. İncelemelerinin temelini ise iktidar değil özne olarak ifade etmiştir. İnsan öznenin, bir yandan üretim ve anlamlandırma ilişkilerine girerken, diğer yandan ve aynı derecede, çok karmaşık nitelikte olan iktidar ilişkilerini anlamak için iyi bir araç olduğunu ifade etmektedir.

Göçmen, mülteci vs. gibi kategoriler bu anlamda "yabancı"dır. Danimarka'nın, modern bir toplum olarak "yabancı"sı göçmenler, göçmen politikaları ile biçimlendirilmeye çalışılsa da, "yabancı" olarak politik ve gündelik dilde ifadelendirildiği gibi göçmenlerin kendileri de çocukları da "yabancı" kavramını içselleştirmiş durumdadır. Yabancı olmak, reddedilmek, kendini kurma, tanımlama ve kimlik haklarında vazgeçmektir. Kişinin, kendi anlamını yerliye ilişkisinden, yerlinin inceleyen bakışlarından alması demektir (Bauman, 2003: 120). Anket katılımcılarına sorulan Danimarka'da yabancılara yönelik insan hakları vb. konularda politikalarını geçmiş yıllara göre nasıl olduğu sorusuna verilen cevaplardan oluşturulan tablo aşağıdadır;

Tablo 45: Danimarka’da Yabancılara Yönelik İnsan Hakları vb. Konularda Politikaları

Danimarka'da yabancılara yönelik insan hakları vb. konularda politikaları geçmiş yıllara göre nasıl?				
		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Çok daha iyi	23	5,1	5,2
	Daha iyi	56	12,4	12,7
	Aynı	88	19,6	20,0
	Daha kötü	159	35,3	36,1
	Çok daha kötü	84	18,7	19,1
	Fikrim yok	30	6,7	6,8
	Toplam	440	97,8	100,0
	Cevapsız	10	2,2	
Toplam		450	100,0	

Tabloya göre Danimarka'da yabancılara yönelik insan hakları vb. konularda politikalarını geçmiş yıllara göre durumu çok daha iyi diyenlerin oranı % 5,2, daha iyi diyenlerin oranı %12,7, aynı diyenlerin oranı %20,0 iken daha kötü diyenlerin oranı %36,1, çok daha kötü diyenler %19,1 ve fikrim yok diyenler %6,8'dir. Yapılan mülakatlarına göre, Danimarka doğumlu, ebeveynleri göçmen olanların kimlik tanımları “yabancı” steriotiplemesine dayanmaktadır. Ve bu tanım kimi zaman “ben”i kimi zamanda “ben”i grup içinde farklılaştırmak için kullanılmıştır. Göçmen çocuklarının “yabancı” tanımlarına bakarsak:

Şekil 8: Göçmen Çocuklarının “Yabancı” Tanımları

“...Almanya’da doğmuş olsaydım, oranın dilini bilseydim nasıl olacaktım buraya gelince, *turist* gibi, öyle oluyorum Türkiye’ye gidince...”
(Katılımcı 1)

“...Ben Türkiye’de tek başıma sokağa bile çıkamıyorum, korkuyorum, *yabancı* gibiyim...”
(Katılımcı 1)

Turist (aşına, alışık olmayan)

“...biz ve onlar, (oğlum) *iki dilliliği, Müslümanlığı ve göçmenliği* aynı şey olarak algılıyor..”

(Katılımcı 6)

“...orada sadece *yabancılar* vardı ve aramızda bir ben ve birkaç arkadaş Danimarkaca biliyor...”

(Katılımcı 21)

Danimarkalı olmayan = İki dilli, Müslüman, göçmen

“...burada biz Uşaklıların bir grubu var, birde *yabancılardan* oluşan karışık (Iraklı, İranlı ve Pakistanlı birde Konyalı)

(Katılımcı 13)

(Iraklı, İranlı ve Pakistanlı birde Konyalı)

Mülakatlarda, en çok geçen kelime olan “yabancı” kelimesi, Danimarka’da uyum sağlamayan, toplumun içinde fakat dışında görülen göçmenler ve göçmenlerin, iki dilli ve iki kültürlü çocukları için kullanılmaktadır. Diken’in (1997) ifadesiyle melez kimlikli ama köken aidiyet grupları ile tam olarak kimliklenen ikinci nesil Müslüman

kökenli ülkelerden gelen, resmi olarak Danimarka vatandaşı ya da Danimarka vatandaşı olmayıp Danimarka'da ikamet eden kişilerin yabancılığı kalıcıdır. Danimarka'da Danlar etnik bir grup olarak Danimarkalı olarak ifade edilirken, “yabancı”, göçmenlerin hem dışarıdan hem içerden bilinen bir kategoridir. Bu kategorinin, Danimarka'ya dışarıdan gelmek ya da doğmakla değil köken aidiyetleriyle ilgilidir. “Yabancı” olmak, aidiyetler ve grup içi dışı bağları da belirlemektedir.

Grup bağı geçici ve objektif nitelikteki bir amaca hizmet etmenin yanı sıra insanları birleştirme etkinliğindedir. Ortaçağda bir gruba bağlanma, bireyi bütünüyle sarmaktaydı. Modern çağın bireyi giderek eski zamanların yabancısına benzemektedir. Bir köye gelen yabancı, toplulukla bütünleşmediği için, geleneksel bağlantılara sahip değildir. Şehre ait bu kişiler ancak şehirde yaşabilirdi Simmel'e göre, bir toplum veya toplulukta sosyal bağın niteliğini anlamak, diğerleriyle ilişkinin veya etkileşimin analizini gerektirmektedir. İnsan gruplarında sosyal ilişkilerin gelişimine bakıldığında dışa doğru ya da yabancı olana doğru bir açılma gözlenir. Bu üç aşamada açıklanır (Bilgin, 1999: 36);

- İlk aşama, insanlığı ilk çağlarıdır. Bu çağda insan grupları oldukça küçük ve kapalıdır. Grup içi bağı güçlüdür, dış sınırları belirgindir. Yabancı dışarıda kalır ve grubun yabancıya karşı düşmanlık duyguları vardır.
- İkinci aşamada ise gruplar yavaş yavaş dışa açılır. Yabancı, dış dünya ile grup arasında bir vasıta olarak kabul edilir.
- Üçüncü aşamada ise gruplar yayılır, birbiriyle karışır veya işbirliğine gider. Bu aşamada yabancı hem içerde hem dışarıda görülür buna rağmen düşmanca karşılanır.

McLemore (1970: 87), Simmel'in “yabancı” üzerine yaptığı sosyolojik analizine dayanan iki ana akademik gelenek üzerine durmaktadır. “Yabancı”nın bu “yeni gelenler –dahil olanlar-“ ya da “marjinal kişi” olarak iki analizinden hareketle mülakatlarda kendileri için ifade ettikleri yabancı kavramını kimlik ve aidiyet bağlamında analiz edilmektedir. “Yabancı”nın klasik sosyolojiden günümüze kadar gelene kullanımında farklılıklar bulunmaktadır. “Yabancı” kavramını sosyoloji literatürüne, Georg Simmel (1950), üçlü bir ilişki biçimi olarak katmıştır. Simmel'in “yabancısı” iki yerli tarafından, itilafları kaldırmak için davet edilmiştir. Bu “yabancı”

ne marjinal ne de “tuhaf”dır fakat objektif ve eleştireldir. Schütz ise “yabancı”yı, yerliler tarafından “göçmen”, “yeni gelen”, “ziyaretçi”, “misafir” gibi sosyal olarak içinde bulunduğu toplum tarafından kabul edilmekte ve hoşgörü ile karşılanması ile ilgili sıkıntı yaşamaktadır (Ossewaarde, 2007: 368-369). Modernliğe ait etkileşimler daha detaylıdır. Grubun iç bağı yabancı ile ilişkisine bağlıdır. Çünkü insani ilişki, temelde, diğeri ile ilişkidir ve yabancı ile ilişki bunun bir biçimidir. Simmel, grupta sosyal bağın değişimini, yabancıyla ilişkinin bir sonucu olarak yorumlar. Gruptaki özellikler, benzerliğin genişletilmesine paralel olarak dağılmaktadır (Bilgin, 2007: 37).

Göçmen çocukları, Danimarka’da doğmasına rağmen ailesi Müslüman kökenli bir ülkeden göç etmesi sebebiyle “yabancı” olarak kategorilendirilmekte, potansiyel “marjinal” olarak bakılmaktadır. Hem Danimarka’daki Türkiye’ye yerel ve bölgesel bağlarla bağlı ağlara “hem de Danimarka toplumuna dâhil olan yeni göçmenler iç grupta ve dış grupta uyum sürecini “yeni gelen –katılan” olarak analiz edilebilir. Bu nokta da, mülakatlara ve çeşitli gözlemlere göre göçmenlerin ve çocuklarının, kendisini Danimarka’da kimlik perspektifinde konumlandırmalarına göre şöyle bir analiz yapılabilir:

- **Yeni Gelenler:** Bourdieu, çağdaş sosyolojinin sosyal tabakalaşma teorisinde, tabakalaşmanın yani statü ayrımının kültürel dışlayıcılıkla sürdürüldüğü düşüncesini getirmiştir. Bu bakış açısında sosyal tabakalaşma, siyasal tekelcilik, kültürel yeniden üretim ve sosyal dışlama mekanizmaları aracılığıyla toplum içindeki değişik güç (iktidar) ve tahakküm formlarının oluşturulması, korunması ve sürdürülmesiyle ilgilidir (Ünal, 2004: 114). Norbert Elias ise, yerleşikler ve dışarılıklar teorisinde, ön yargı üreten duruma ilişkin kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Dışarılıkların içeriye akın etmesi, yeni gelenlerle eski sakinler arasındaki farklılıklar ne kadar belli belirsiz olsa bile, her zaman yerleşik nüfusun hayat tarzına bir kafa tutuş anlamına gelmektedir. Yeni gelenlere yer açma zorunluluğundan ve dışarılıkların kendine yer bulma ihtiyacından doğan gerilim iki tarafı da farklılıkları abartırlar. Yerleşikler sırf yerleşimlerinin uzunlukları nedeniyle o yer üzerinde kazanmış oldukları haklara sığınmalar (“Burası bizim atalarımızın toprağıdır”). Dışarılıklar yalnızca yabancı ve farklı olmakla kalmazlar, orada olmaya hak kazanmamış istilacılar ve işgalciler olarak

görülürler (Bauman, 2009: 60). Önceki göçmenlerin, marjinal tipleri, genel göçmen görünümü halinde yeni gelenleri de damgalar. Bu kişilerin, eğitim alma ya da meslek edindirme kurslarına katılarak topluma katılım süreçleri zaman almakla birlikte gelecekteki ilişkilerini ve kimliklenme alanlarını belirler. Bu nokta da eğitim ayırt edicidir. Göçmenler, göç alan ülkede dış gruba “yeni katılan” oldukları kadar iç gruba da yeni katılındıkları. Bu nokta da ilişkiler daha katmalı hale gelir. Göçmenler hem Türkiye’de (gurbetçiler) hem de Avrupa ülkelerinde kendi içinde tabakalaşan sosyal bir yapılanmaya işaret etmektedir. Hem büyük toplumun (Danimarka) içinde ve göçmen ağlarında “yabancı” (yeni gelenler) grup bağları açısından farklı algılanır. Yeni gelen olarak, uyum sürecine girer, diğer göçmenler tarafından göçmenlerin içerisinde bir bütünleşme sürecine girer. Bu dönemde, hiç bir şeyini kendi yapamayan, eşine ve diğerlerine bağımlı, birincil (asli) sosyalizasyonunu gerçekleştiren bir bebek gibi ve Danimarka toplumu açısından ise, evlilikle gelen bu kişi istenmeden gelen bir yük gibi olur.

- **Dışarıda Kalanlar ve (Potansiyel Marjinaler):** Danimarka doğumlu ve Müslüman kökenli bir ülkeden gelmişse kimi zamana hala “göçmen” ve “yabancı” olarak kategorilendirilmekte, bu kişiler söylemlerde potansiyel “marjinal” olarak konumlandırılmaktadır. Yabancıların (göçmen çocukları – marjinal-) Danimarka’da genel geçer bir tanımı olmakla birlikte, damgalanmış “yabancı”nın diğer yabancı ve Danimarkalılarla ilişkisi, ilişki alanları çerçevesinde yabancıların kimliğini ortaya koyar.

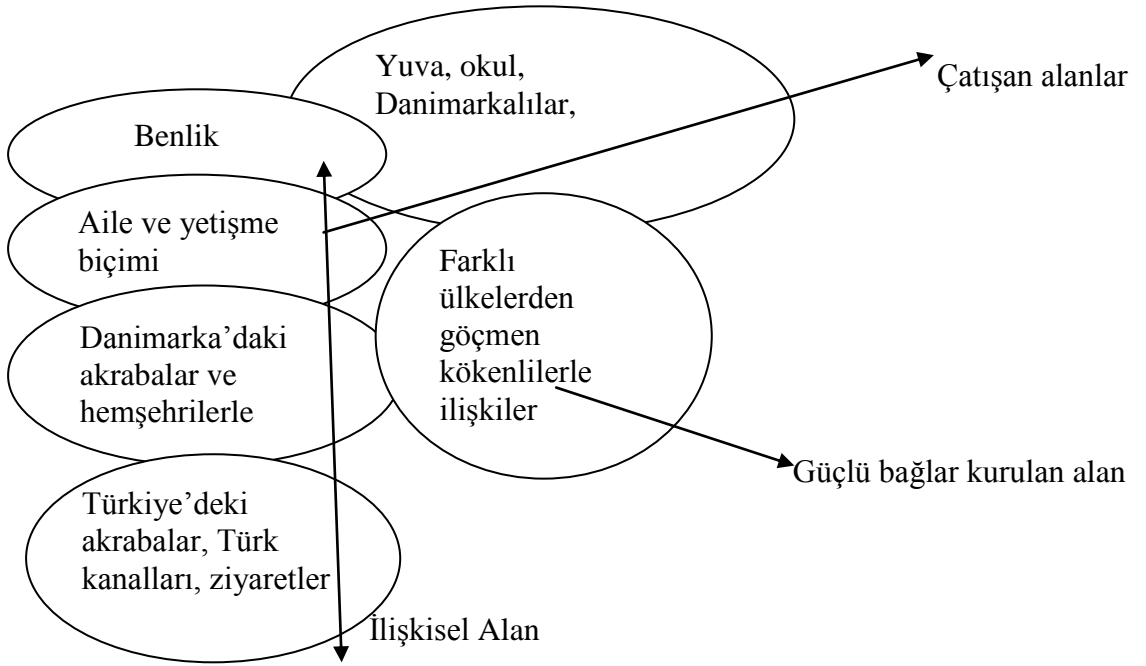
4.1.1. Danimarka Doğumlular ve Kimliklenme Mekânları

Kimlik bir dünya içerisine yerleştirilmediği zaman anlaşılmaz olarak kalır. Kimlik sembolik evrenin bir parçasıdır (Berger ve Luckmann, 2008: 251). Birincil ve ikincil sosyalleşme, kimliğin kazanıldığı ve sürdürüldüğü dönemlerdir. Birincil sosyalleşme, bireyin bir toplumun üyesi olarak içselleştiği dönemdir. Çocuk için anlamlı olan aile, kardeşler, büyük anne ve babalar gibi ötekiler, çocuk ve toplumsal dünya arasındaki araçlarıdır. Bu aracılı dünya, anlamlı kişilere dayanan ve nesnel yapıların öznel olarak yorumlanan toplumsal dünyanın seçilmiş ve bir süzgeçten geçirilmiş biçimidir. Çocuk, rolleri, davranışları ve değerleri duygusal olarak bağlı olduğu diğerleri yoluyla edinir.

Çocuk, içselleştirme döneminde, kendini toplumsal dünyada bir yere konumlandırır (Hedegaard, 2003: 137). Göçmenler üzerine yapılan araştırmalarda, ulusötesi bağlar aile bağlarına dayanmaktadır. Ulusötesi olmak, yani hem köken hem de göç alan ülkeye aidiyet gündelik hayat içinde çeşitli çatışmalara yol açabilmektedir (Madsen ve Naerssen, 2003: 68). Göçmen çocukları, evdeki bireylerin değerleri yoluyla öznel süzgeçten geçirip sundukları nesnel dünya ile dışarıdaki, yuva ve okul gibi ikinci sosyalizasyon kurumlarının sunduğu dünya değerler, roller ve normlar açısından birbiri ile çatışabilmektedir.

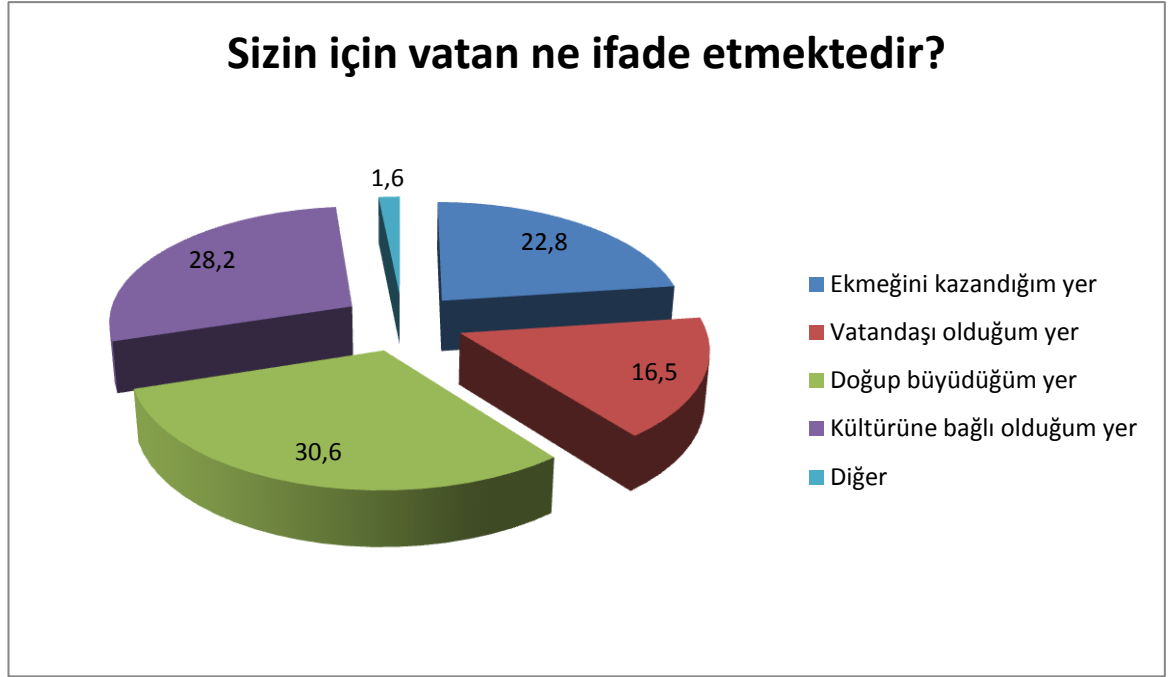
Danimarka'da doğan Türkiye kökenlilerin “kimim ben” ve “nereye aidim” sorularına ailelerinin, ailelerinin geldikleri ülkedeki akrabalarının ve yakınlarının, sosyalleştiği okullarda ki öğretmenlerin ve arkadaşlarının, çalıştıkları iş yerlerindeki, daha da geniş anlamda içinde doğdukları ülkenin kanunlarının onlar için bir tanımları vardır. Bu tanımlar politik söylemde, kamu söyleminde ya da bireysel ilişkilere göre şekil değiştirebilmektedir. Bireylerin nasıl olması gerektiğine yönelik, birbiri ile çatışan bunca tanım varken, bireylerin kendilerine yönelik algılarının nasıl olduğu, her biri sembolik bir evren olan farklı benlik ve kimlik mekânlarında olan etkileşimleri çerçevesinde ele alınacaktır. Yapılan mülakatlar ışığında bu gruba giren kişilerin kimlik gelişimleri iki yönde gerçekleşirken bu alanlar birbirleri ile çeşitli noktalarda kesişmektedir. Bu noktalar şöyle yansıtılmıştır;

Şekil 9: Danimarka Doğumlularda Benlik ve Kimlik Kazanım Mekânları

Danimarka doğumlularda doğumdan itibaren iki yönlü bir sosyalleşme bireylerin aile yapıları, yetişme biçimleri, akraba ve hemşehri çevreleri ve Türkiye ile kurdukları ilişki dereceleri bir taraftan diğer taraftan da Danimarka'daki yuvadan, okuldan ve akran grupları temelli sosyal çevresi aidiyet bağlarının ve kimliğinin unsurlarını oluşturur. Buna rağmen her benliğin sosyal gruba veya sürece katılım içinde oluşması, tüm bireylerde özdeş benlikler yaratmaz. Her bireyin benliği özgül bir nitelik taşır. Bunun sebebi her birey sosyal süreci farklı bir açıdan kavrar (Bilgin, 2007: 80).

Grafik 7: Göçmenlerin Vatan Algıları

“Sizin için vatan ne ifade etmektedir?” Sorusuna verilen cevapların yüksek oranı %30,6 ile doğup büyüdüğüm yer, ikinci olarak %28,2 ile kültürüne bağlı olduğum yer, üçüncü olarak %22,8 ile ekmeğini kazandığım yer ekmeğimi kazandığım yer, %16,5’ise vatandaşı olduğum yer ve %1,6’sı diğer cevabını vermiştir. Doğup büyüdüğü yerin bireylerin genel algısında önemli bir rolü olduğu kadar vatan algısı gibi bir aidiyet bilincinde de belirleyiciliği söz konusudur. Bu doğup büyüyen yer her ne kadar ulus sınırlarını aşan topraklar olsa da “ulusötesi alan” diye tabir edilen içinde köken yapı benzeri yapıları olduğu alanlar göç ülkesinin yerel yapılarından farklılık göstermektedir. Bu farklılık aidiyet hissini de ulusaşan bir niteliğe bürümektedir. Bu kabulden hareketle sosyalleşme alanlarının nitelikleri üzerinde durulacaktır.

4.1.1.1. Aile ve Yetiştirme Biçimi (Birincil-Asli Sosyalizasyon)

Yeni doğmuş bir bebek doğumundan önce başlayan bir sosyal sürecin ürünüdür. En azından iki kişi arasındaki etkileşimlerle başlamaktadır. Bu kişiler aile hikâyelerine ve önceden yaşanılan yerlere sahiptirler (Jenkins, 1996: 54). Kimlik oluşumu, bireysellik ve benlik duygusu ailede başlar. Kimlik duygusunu oluşturan öğelerden bir kısmı erken yaşlarda bir kısmı da ilerleyen yaşlarda ortaya çıkar. Lipiansky’e göre kimliklenme mekanizmaları, çocuğun sadece çevresindeki mekanizmaları, sadece çocuğun

etrafındaki modelleri pasifçe alması şeklinde tek yönlü bir süreç değildir. Çocuğu çevresi de, onu kendi değer sistemlerine ve kültürel konumlarına göre belirli bir modelle özdeşleştirmeye çalışır. Ona bir isim verilir ki bu isim göçmen toplulukları diğerlerinden ayıran bir simgedir. Belirli imgeler ve sembollerle özdeşleştirilir, üyelerini sosyal olarak bir yere konumlanır; kişisel yetenekleri, erdemleri, becerileri, zevkleri konusunda değerlendirilir. Ana-babasının mesleği, fakir ve zengin, köylü veya kentli, yerli veya yabancı, sosyal konumunun üst veya alt, azınlık veya çoğunluk grubun üyesi oluşu, milleti, dini ve mezhebi öğretilir. Çocuk, böylelikle yavaş yavaş aidiyet grupları, yani katıldığı “biz”leri içselleştirir. Bu “biz”ler iktidar, saygınlık ve servet ilişkilerinde birtakım olayları, deneyimleri, modelleri ve temsilleri grubun belleğine işleyen bir tarihte birbirine göre yerleştirir (Bilgin, 2007: 88-89).

Asli sosyalizasyonda şiddetle çatışan dünyalara aracılık edildiği zaman, bireyden, gerçek biyografik ihtimaller olarak kavradığı, profili çizilmiş kimlikler arasında bir tercih yapması istenir. O, A ırkı tarafından anlaşılan ya da B ırkı tarafından anlaşılan bir insan haline gelir (Berger ve Luckmann, 2008: 244). Bu durumu, Katılımcı 9 örneğinde olduğu gibi, Danimarka’daki Türkiye’den göçmenlerin, çocuklarına yönelik sundukları kimlik profilini görebiliyoruz. Katılımcı 9, bir göçmen ailenin çocuğu olarak, hâkim topluluğun üyelerinden dil, kültür, etnisite ve din farklılığı noktalarında farklı bir alt grubun üyesi olarak doğmasının etkisiyle yaşamış olduğu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Bir ayağın bir kültürde, diğer ayağın diğer kültürde.... Ergenlik çağındaki bunalımını normal olarak algılamıyorsun. Bunu iki kültür arasında olmaya bağlıyorsun. Sorunlar yaşadığında ailen “şimdi Danimarkalı mı oluyorsun” diyordu. Danimarkalılar da Türk kültürü böyle işte diyor. Burada büyüdüğünü anlamıyorsun. Bir şey söylediğinde Danimarkalı gibi düşünüyorsun deniliyor. Türkiye’de de yabancıyız burada da...”

(Katılımcı 9)

Aile ve dış dünyadaki aidiyet gruplarının farklı ve çatışan unsurlar taşıması sebebiyle katılımcı 9 kendisini hem Danimarka’da hem de Türkiye’de “yabancı” hissetmektedir. Bu hislerinin temeli, dâhil olduğu gruplarla tam olarak özdeşleşmemesi ya da tam olarak dâhil olup ya da dışlanmamasıdır. Bu durum çoğu durumda içinde yaşadığı toplumla etkileşim içinde olan, bütünleşen bireylerde fakat tam olarak özdeşleşememe ya da arada kalma durumu ile ortaya çıkar.

“Bazı yabancılar da fark oluyor, bazıları diyor senin ve bir Danimarkalı arasında fark yok diyor. Ben evde Türk gibi oluyorum. Bazıları her yerde Türk oluyor. Danimarkalı olamıyor. Bazıları evde de Danimarkalı oluyor. İki taraftan da bilgi almak iyi bir şey. Bilgi her zaman iyi bir şeydir... Hayatım boyu böyle yaşadığım için normal geliyor. Aile içinde hepimiz Türkçe konuşuruz, dışarıda Danca. Mesela kuzenimle kuzenimin evinde Türkçe ama birlikte dışarıya alışverişe gittiğimizde Danca konuşuruz. Danimarkalıların anlayamayacağı bir dilde konuşmak çok ayıp bir şey.”

(Katılımcı 12)

Bir diğer Danimarka doğumlu katılımcı 12 ise aynı durumu farklı yorumlamaktadır. Bu farklı yorumlamaya arada ki on yaş gibi bir farkında etkilediği düşünülebilir. Katılımcı kendi grubunda yer aldığı iması ile “yabancı” olarak tanımladığı kişileri kendisinden farklılaştırarak ayrıştırma yoluna gitmektedir. Ve toplumsal etkileşimlerin farklılaştığı ortamlara göre bireylere etnisite atamakta, Türk ya da Danimarkalı olmayı o grubun kültürel unsurlarını oluşturan normlarına göre davranmayı ve o grubun dilini konuşmak olarak eşleştirmektedir. Bu durumu, kurumsal düzenin kökleri olan, kişinin kendisinin ve ötekinin icraatlarını tipleştirme ile ilişkilendirebiliriz Bu icraatlar sadece belirli eylemlere değil, tipleştirilmiş eylem formları olan toplumsal rollere işaret eder (Berger ve Luckmann, 2008: 106). Göçmenlerin örneğinde olduğu gibi, farklı kültürel ve sembolik evrenlere geçiş yapan kişilerde bu durum biraz karmaşık bir hal alıp, kimlikle ilişkilendirilip, kimliğe yönelik çatışma ya da krizlerle ifade edilmektedir. Katılımcı ise, kendi durumunu ise kriz ya da çatışma gibi anormal olarak değil şartların gereği olarak yorumlamaktadır.

4.1.1.2. Yuva, Okullar ve Sosyal Çevre (Birincil-asli- ve ikincil -tali- sosyalizasyon)

Birincil (asli) sosyalizasyon sırasında anlamlı ötekilerin şiddetle çatışan dünyalara aracılık etmesi başarısız bir sosyalizasyona sebep olabilmektedir. Berger ve Lukmann (2008: 244) bu konuda şöyle bir örnek vermektedir: bir çocuk, sadece ebeveynler tarafından değil, aynı zamanda etnik ya da sınıfsal bir alt-toplumdan gelen bir bakıcı tarafından büyütülebilir. Ebeveynler çocuk ile, sözgelimi bir ırkın galiba aristokrasisi arasında aracılık ederken, bakıcı ise, bir diğer ırktan boyun eğdirilmiş köylülerin dünyasına aracılık edebilir. Bu iki aracılığın, çocuğun aynı anda öğrendiği ama ebeveynler ile bakıcının karşılıklı olarak anlaşılmaz bulduğu tamamen farklı dillerde dahi gerçekleşmesi mümkündür. Berger ve Luckmann, böyle bir durumda, şüphesiz öz tanım gereği baskın olacağını belirtmiştir. Çocuk, ilgili her şeyin sonucu ve kendi

başına, bakıcının grubuna değil ebeveynlerin grubuna ait olduğunu fark edeceğini ifade etmiştir.

Bu durum göçmen çocuklarda, kimi birincil (asli) sosyalizasyonun Luckmanın örneğinde olduğu gibi, çift taraflı olarak, aileye paralel olarak yuvada da gerçekleşirken kimi zaman anaokulları ve okulla birlikte ikincil (tali) sosyalizasyon yoluyla dışarıda ki topluma dâhil olurlar. Dış dünyada, sadece onlar diğerlerini kategorize etmek, diğerlerinin de onlar için hazır kategoriler olabilir. Özellikle azınlık ve göçmen çocukları için eğitim kurumlarındaki farklılıklara yönelik uygulamalar çocukların kimlik inşalarında önemli bir yer edinmektedir. Danimarka doğan Müslüman kökenli aileleri çocuklarının iki dilli olması sebebiyle, yuvalardan itibaren çocuklar farklılıkları ile kategorize edilmeye başlamaktadırlar.

“Ben burada doğma büyümeyim. Annem çalıştığı için 5 aylıkken bebeklerin gittiği yere gittim. Eskiden evimizin etrafında hep Danimarkalılar vardı. Dancayı iyi bildiğim için kolaylık oldu, Danimarka kültürünü biliyorum. “Onlar” da da büyüklere saygı var, fark, burada büyükler de yanlış yapsa söyleyeceksin. Eşitlik var buna bayılıyorum. Öğretmenine bile yanlışlarını söyleyebiliyorsun. Danca konuşulan yerlerde büyüdüm.”

(Katılımcı 12)

Burada katılımcının “onlar” olarak ifade ettiği Danimarkalıların farklılıklarının içini dolduran nitelikler, dil ve normlardır. “Biz” ve “onlar” ayrımı, topluluklar da iç grup ve dış grup ayrımı olarak verilir. Bu zıt tutumlar bu grupları birbirinden ayırmaz. Çünkü dış grup duygusu olmazsınız iç grup duygusu olamaz, tabii tersi de geçerlidir. Bu kavramsal-davranışsal zıtlığın iki üyesi birbirini tamamlar ve koşullandırır. “Onların” olan “bizim” olmaz ve “onlar” “biz” değildir. “Biz” ve “onlar” ancak birlikte ve karşılıklı anlaşılabilir (Bauman, 2009: 51). Katılımcı bu noktada, okulda öğretmenine yanlışlarını söyleyebildiğini ifade ederek, toplumsal mekânların normlarına göre uygun görünen davranış biçimlerini sergileyerek çatışma yaşamadan uyum geliştirmektedir.

“Oğlum yuvadayken kültür farklılığını yaşamadı, bu okulla beraber başladı. Anasının yanında da başlamadı. İlk farkı, arkadaşlarını sünnetli olmadığını söylemesi oldu. Ergenlik dönemin de en üst düzeyde hissediyor... Bir gün oğlum 5.sınıftayken okulda Müslüman çocuklara bir test yapıldığını söyledi sonra baktım iki dillilerle yapıldığını anladım, dedim oğlum Müslüman çocuklarla değil iki dilli çocuklarla ilgili, oda anne ne farkeder ki dedi. Baktım negatif bir şey simgeliyor, biz ve onlar, yani iki dilliği, Müslümanlığı ve göçmenliği aynı şey olarak algılıyor.”

(Katılımcı 6)

Katılımcı 6'nın Danimarka'da doğan oğlu farklılığını yuvada değil ilkokulda sistemin iki dilli çocuklar adı altında Müslüman kökenli çocuklara uygulamaları ile fark ettiğini ifade etmektedir. Sistemin, eğitim kurumlarındaki uygulamaları ve yaklaşımları ile göçmenlik, iki dillilik ve Müslümanlığa dair bireylere kim olduklarına dair sinyaller göndermektedir. Diğer bir Danimarka doğumlu katılımcı ise kardeşleri ve kendisinin yuva deneyimini şöyle anlatmaktadır;

“Ben sadece 1 hafta yuvaya gitmişim, her gün ağladığım için babam bu ne demiş ve geri almışlar beni. Anaokuluna yani sıfırıncı sınıfa gittiğimde hiç Danimarka'ca bilmediğim için iki kere gittim. Kardeşlerim yuvaya gitti, hepsi okula başladığında Danimarkaca biliyordu. Bu yüzden aralarında en iyi Türkçe ben bilirim. Ama bende onlar kadar Danca bilirim.”

(Katılımcı 5)

Danimarka'da göçmen çocuklarının yuvalara gönderilmesine ilişkin tartışmalarda en önemli nokta da dil kazanımı dile ilgilidir. Fakat dil kazanımı, bir kimlik olarak görülen kültürden bağımsız bir süreç değildir. Katılımcı 5, yuvaya giden kardeşlerinin Türkçelerinin kendisi kadar iyi olmamasının sebebini de kendisinin yuvaya gitmemesi onlarınsa yuvaya gitmesine bağlamaktadır. Kendisinin ise sıfırıncı sınıfa iki defa gitmesine rağmen bugün üniversite de okuduğuna ve yüksek lisans yapmak istediğini konuşma sırasında belirtmektedir.

“Beş yaşındayken bir yuva gibi bir yere gittim orada sadece yabancılar vardı ve aramızda bir ben ve birkaç arkadaş Danimarkaca biliyordu ama oda küçük sözcüklerdi, mesela evet, Hayır, ben var gelmek, sen var gitmek...”

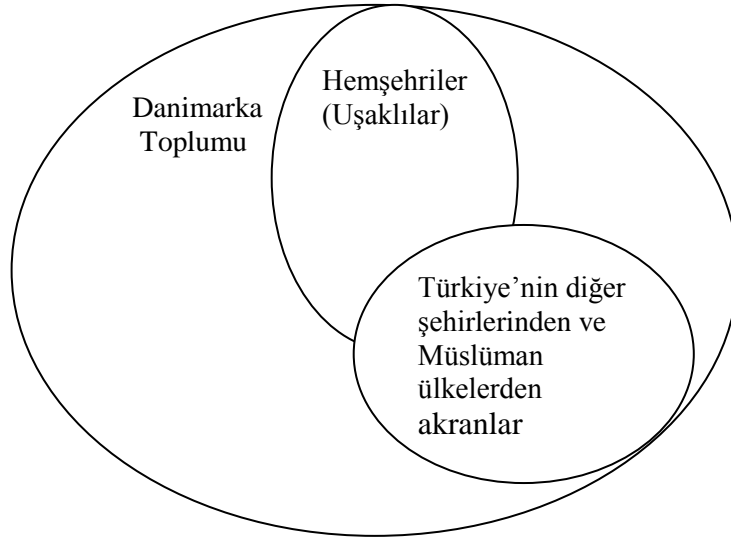
(Katılımcı 21)

Kimliklenme süreci daha fazla şimdiyle ilgili olan, kim olduğumuzu ve diğerlerinin kimler olduğu öğrendiğimiz süreçtir. Kimliğin değişmezliği ise bizim şuana yönelik anlayışımızla ilgilidir. Kimliklenme ve şimdi asla değişmez değildir (Jenkins, 2002: 275). İçinde bulunan mekân ve etkileşimlerle paylaşılan aidiyetler ölçüsünde değişmektedir. Katılımcı 21'in ifadesinde sadece yabancılar olarak ifade ettiği kendisi ve kendisi ile aynı sınıfa giren kişiler, Danimarka doğumlu fakat Müslümanların yoğunlukta yaşadığı ülkelere referans göndermektedir. Bu konuşulan dil ile pekişen fakat din temelli iç ve dış grup bağlarının etkileşiminde ortaya çıkan bir kimliklenmeyi göstermektedir. Bu katılımcının dıştan gelen bir sinyalden ziyade grup içinde gelişen algıyı görebiliriz.

“İlkokulda Danimarkalılar bir grup bir de farklı olanlar bir grup oluyordu. Gruba almıyorlar dışlıyorlardı beni çünkü farklıydım. Onlar Danimarkalı ben Türk, onlara göre her şeyim değişti. O zamanlar Danimarkalı arkadaşım yoktu, gruptan çıkarıyorlardı beni. Şimdi ise birçok farklı arkadaş grubuna sahibim. Burda biz Uşaklıların bir grubu var. Danimarkalılardan oluşan arkadaşlarım var, birde yabancılardan oluşan karışık (Iraklı, İranlı ve Pakistanlı birde Konyalı) arkadaşlarım da var. Hiç biri birbirine karışmaz, sadece uşaklı olanlardan bazıları karışır bazen diğer gruplara ama öbürlerinin hiç biri birbirini tanımaz Hiçbir zamanda birbirine karışmaz...”

(Katılımcı 14)

Şekil 10: Danimarka Doğumlarının Dâhil Oldukları Gruplar

Kendi grubu ile diğer grupları aynı görmeme, her gruba aynı duygularla yaklaşmama, birisi için gösterilen özen ve özveriyi diğerlerinden esirgeme gibi yaklaşımlar toplum içinde çatışma alanı açmaktadır (Bilgin, 2007: 269). Alt grup üyelerinin içinde yaşadığı toplum içerisinde farklılıklardan dolayı çatışma alanları oluşabilmektedir. Ailesi Uşak'tan gelen, Danimarka'da doğan ve yuvadan itibaren Danimarka'nın toplumsal mekânlarına dahil olan Katılımcı 14'ün ifadelerinden, kimliklenme sürecinde okuldaki akran grupları arasındaki farklılıklar neticesinde oluşan ayrışmaları görmekteyiz. Bunun bir ileriki noktası ise Danimarka'da yaşayan etnik kökeni farklı gruplar arasında merkeze oturan grubun kendi kimliğinin bileşenlerinin en çok kesiştiği grup olan Uşaklı, Danimarka doğumlu akranları olduğunu görmekteyiz.

Katılımcı 25'te ise iç grupta oluşan dış grup olarak tanımlanan grup üyeleri ile sınır çizilmekte ve bu noktada birey üzerinde bir grup baskısı uygulanmaktadır.

“Arkadaşlarım daha çok Danimarkalı. Bir gün iki Türkle yolda karşılaştım, biriyle konuşurken diğeri bırak onunla konuşma o hep Danimarkalılarla geziyor dedi.”

(Katılımcı 25)

Sosyalleşme sürecinde bir diğer ayırıcı nokta ise grup sınırlarıdır. Barth (1969: 15), etnik sınırlar toplumsal hayatı yönlendirirken davranışın ve toplumsal ilişkilerin karmaşık ve sık bir organizasyonunu gerektiğini belirtmektedir. Göçmen toplulukların, göç alan ülkedeki toplulukla dil ve kültürel farklılıklarının yanı sıra inanç ve inancın gerekleri noktasındaki farklılıkları, kimlik kazanma sürecinde grup sınırlarını grup üyeleri ve grup dışında kalanlara sınırlarla belirlemektedir.

“Sınıftan bir Danimarkalı çıktı ve domuz neden yemiyorsun, yesen ölür müsün dedi. Birden tartışmaya başladık. Diğer Danimarkalılarda ona kızdı, ne alakası var ölmeye onların inancı bu saygı duymalısın dediler.”

(Katılımcı 9)

Farklılıkların yanı sıra göçmen topluluklar ulusötesi bir alanda etkileşimlerle baskın kültürün pratiklerini kendi kültürlerine uyarlayarak bir nevi kültürü yeniden yorumlarlar. Bu yorumlamalardan biride doğum günleridir.

Fotoğraf 2: Danimarka Doğumlular ve Doğum Günleri

Danimarka’da genelde her çocuğun doğum günü kutlanır ve doğum günü olan kişilerin kapılarında bir simge olarak Danimarka bayrağı bulunur. Yukarıdaki resim, Konya’nın bir köyünden gelen bir ailenin kızlarının dışarıda yapılan doğum günü kutlamasından alınmıştır. Bu aile, 90’lı yıllarda Türkiye’ye dönmek istemişler fakat o sıralarda Türkiye’nin içine girdiği ekonomik sıkıntılar sebebiyle vazgeçmişlerdir. Hala dönmeyi

planlamaktadırlar fakat bir türlü dönememektedir. Doğum günü olan kız çocuğunu annesi, yerel kıyafetlerini giymekte, gelini Türkiye'dendir. Evde 11 yaşındaki kız çocuğu dil konusunda zaman zaman yengesine resmi kurumlarda dahi yardımcı olmaktadır.

Kişiler arası ilişkilerde, insan iki temel eğilime sahiptir. Bunlardan ilki, diğerleriyle ilişkilerinde, bir yandan onlara benzemek, onlarla bütünleşmek, onlar gibi olmak, diğer yandan ise onlarla aynı olmamak onlardan daha iyi ve iler olmak isteğidir. Tüm bunlar grup içinde gerçekleşirken, insanın duygu ve istekleri ister diğerleriyle ayrışma yönünde olsun isterse benzeşme yönünde olsun her şeyden önce kendini diğerleri ile karşılaştırması gerekmektedir (Bilgin, 2007: 110). Bireyin, içinde doğduğu, yetiştiği ve yaşadığı toplumun genelinden farklı bir etnik kökene sahip olduğu durumlarda, resmi eğitim ve öğretim kurumlarındaki sosyalleşme ortamlarında gruplarla özdeşleme süreci kendisini benzerlikleri ile diğerleri ile karşılaştırması yoluyla başlar. Bu süreçte çeşitli grup içi ve dışı sinyallerle grupların sembolik sınırları çizilir.

4.1.1.3. Danimarka'daki Akrabalar ve Hemşehrilerle ilişkiler

Akraba, arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri toplumsal bütünleşmede önemli bir rol oynarken, bu geleneksel ilişkiler gayri resmi ve bireyler arası ilişkiler kümesini oluşturmaktadır (Varol, 2006: 426). Bu ağlar içerisinde hareket eden göçmenler, kültür, din, mezhep, hemşehrilik ve akrabalık gibi bağlarla oluşan ağlar yoluyla eğitim, dayanışma, boş zaman geçirme vs. gibi amaçlarla etkileşim halindedirler. Danimarka'da doğan kişiler, doğumları ile birlikte bu alanlara dâhil olmakta, ailelerine ek olarak ta Danimarka'da kendi tanımları ile "yabancı" olarak hem kültürden hem de ailesinden gelen bağlardan beslenen ilişkiler içindedirler. Bu ilişkilerle kimliklenir ve çeşitli gruplara aidiyet hissi beslerle.

Danimarka'da doğan ve ailesi Sivas'ın Şarkışla ilçesinden gelip Roskilde akraba ve hemşehrilerin yerleşmesi ile bir ilişkiler ağı geliştirilen ortamda yetişen Katılımcı kendisini kendisi gibi Türkiye kökenli olup Danimarka'da yetişmeyen, ortak aidiyetleri olan grubun dışındaki Danimarka'daki ve Türkiye'deki hâkim topluluğun üyeleri içerisinde kendisini yabancı hissettiğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Türküüm Müslüman’ım... Burada yabancılık hissediyorum ama Türkiye’de de yabancılık çekiyorum ama buradaki çevrem Türk arkadaşlar o yüzden burada daha rahatım”

(Roskilde-kültürevi, 09.02.2009)

Danimarka doğumlu bir diğer katılımcının ailesinin birçok üyesi de Danimarka’da yaşamakta ve ilişkileri göç ülkesinde devam etmektedir. Buna ek olarak Türkiye’den gelen diğer kişilerle de görüşmekte olduklarını şöyle ifade etmektedir:

“Burada baya akrabam var, iki halam iki amcam, babamın dayıları var. Kozanlılar var, bizim akrabalarından... Komşulara gideriz ama daha çok akrabalara gideriz... Her hafta sonu bir yerdeyiz neredeyse... Ya Türkler ya Kürtler, pek Danimarkalılarla gidip gelinmez çünkü çok kültür farkı var...”

(Katılımcı 21)

Katılımcı 23 ise benlik gelişiminin gerçekleştiği birincil (asli) sosyalizasyonun başlangıç döneminde göç ettiği için, Danimarka’da doğanların kimlik oluşumlarının değerlendirildiği bu kısımda ele alınmaktadır. Katılımcı, ailesinin zincirleme göç ile değil de yurt dışı görevi ile Danimarka’ya gelmesi sebebiyle, akraba ve hemşehri çevresine sahip olmadığı için “gurbette gurbetlik” çektiğini ifade ederek diyerek farklı bir noktaya işaret etmektedir.

“Benim annemle babam öğretmen olarak 77 yılında ben 2 yaşındayken gelmişler. Biz Tokatlıyız, Çerkez. Burada arkadaşlarım Konyalı Sivashlı. O yüzden benim şivemde karışık. Burada herkesin memleketlileri var. Biz gurbette gurbetlik çektik. Burada anne baba ne ise çocukta odur. Annen baban Sivashlıysa sende Sivashlısındır. Anne baban ülkücüyse sende ülkücüsündür. Genelde gençler kendi memleketlileriyle görüşüyorlar”.

(Katılımcı 23)

Danimarka doğumlular, doğumları ile birlikte ailelerinin sahip olduklara bağlara kendilerinin Danimarka eğitim kurumları, iş hayatları ve sosyal hayatlarında geliştirdikleri ilişkileri de ekleyerek farklı bir ilişkiler alanı oluşturmaktadırlar. Bu alanlarda iç – dış grubun kendilerine yani farklılıklarına yönelik gönderilen sinyallerle toplumsal konumunu belirlerler. Erder (2006: 245) kökene bağlı en önemli ilişki biçimini akrabalık ilişkileri olarak tanımlarken, hemşehrilik ilişkisinin, göç edenlerin kökenleriyle birlikte getirdikleri tanımlanmış bir ilişki türü olmadığını ifade etmektedir. İç göç bağlamında, hemşehrilik ilişkileri göç edilen kentsel ortamda yeni kurulan bir ilişki türüdür. Bu ilişki türü göç edenler için de yeni bir olgudur. Göç edenlerin hem

kendilerini hem de kentte göç eden diğer grupları tanımlamakta kullandıkları kimlik daha çok geldikleri yer ya da kökenleri olmaktadır. Hemşehrilik ilişkisinin oluşmasında temel dinamik göç türüdür. Danimarka’da göç sebebinin başlangıcı genel itibariyle gerek işgücü temelli gerekse sığınmacı olarak olsun zincirleme olarak belli bölgelerden yine Danimarka’da belli bölgelere doğru gerçekleşmiştir. Köken bölgenin genellikle bir köy olması sebebiyle hemşehrilik ve akrabalık ağları birbirine oldukça bağlıdır.

4.1.1.4. Türkiye’ye Ziyaretler

Doğdukları topraklardan, köklerinin olduğu topraklara ziyaretler göçmen çocuklarının kimliklenmelerinde ki önemli coğrafi ve toplumsal noktalardan biridir. Ailelerinden dinledikleri, anavatan hikâyeleri her ne kadar romantik olsa da kendilerinin anıları yine farklılıkları noktasına işaret etmektedir. Bu farklılıklardan biride köken ülkede, bu kişileri zaman zaman Danca konuşma eğiliminde olmaları ve bu noktada çevrelerinden tepkiler gelmesine yöneliktir. Katılımcı 9 bunu şöyle ifade etmektedir:

“Danimarka’ca konuşuyoruz. Biz Danimarka’ca konuşmaya alıştık. Kuaför “ay yeter başım ağrıdı “ dedi. Şok olmuştuk.”

(Katılımcı 9)

Danimarka doğumlu katılımcının dil ve doğum yeri temeline dayanan aşinalıkları kendisini Türkiye’de yabancı hissetmesinin sebepleri olarak görülmektedir. Katılımcı etnik bir aidiyete dayalı kimlik oluşturmadan ziyade farklılık hissi neticesinde coğrafya temelli bir kimlik anlayışı geliştirmiştir.

“Benim Türkçem pek iyi değil, bazı şeyleri Türkçe pek iyi anlatamıyorum. Danimarkaca her şeyi iyi anlatabiliyorum. Çünkü burada doğdum. Ben Türkiye’ye gittiğimde yabancı gibiyim. Almanya’da doğmuş olsaydım, oranın dilini bilseydim nasıl olacaktım buraya gelince turist gibi, öyle oluyorum Türkiye’ye gidince. Bazen “aaa sen oralı olmuşsun” diyorlar bana ben de evet oralı oldum çünkü ben orada doğdum büyüdüm diyorum. Annemler babamlar Danimarka’ya sonradan gelmiş. Türkiye’de doğmuşlar, onlar oralı. Ben Türkiye’de tek başıma sokağa bile çıkamıyorum, korkuyorum, yabancı gibiyim. Sokağa çıktığımda yanımda mutlaka birinin götürüyorum. Amcamın oğlu falan olursa daha iyi, tabi erkek daha güçlü gibi Türkiye’de. Ama burada kadınlar güçlü gibi olabiliyor isterse. Ben burada tek başıma korkmuyorum, her yeri biliyorum, çünkü burada doğdum.”

(Katılımcı 2)

Bu konumlandırma ve aidiyet hisleri bireyden bireye değişkenlik göstermektedir. Mülakatlar neticesinde içinde doğdukları topraklarda “yabancı” olarak sınıflandırılan bu kişiler, aidiyetleri ve algıları ile “yabancı” kelimesinin içini doldurmaktadırlar.

4.1.2. Göçle bölünen Travmatik Benlik (2 - 10 yaş)

Toplumsal norm ve değerlerin içselleştirilmesi sürecini geçirdiği birincil (asli) sosyalizasyonu sırasında, duygusal bağlarla bağlı olduğu anlamlı ötekilerinden koparılıp yabancı bir dünyaya götürülen, 2-9 yaş arası Danimarka’ya göç eden bireylerde en belirgin bulgu, benliklerinde yer edinen koparıma duygusu ve bununla ilgili çocukluk anılarıdır. Çocuklar bu dönemde, ilk sosyalleştiği alan olan ailede, kendi seçimi ile değil ailesinin dünyayı ona sunduğu gibi edinir. Fakat ikincil (tali) sosyalizasyonda anlamlı ötekiler yoktur (Hedegaard, 2003: 137). Kimi zaman geniş aile üyeleri olan büyükbaba, büyükannelerden ve komşuların içinde olduğu yapının sunduğu, fikirler, inançlar ve değerlerle birlikte göç edilmektedir. Yeni ülkedeki karşılaşılan durumlar, bu duygusal bağlılıkları sebebiyle daha travmatik bir hal alabilmektedir. 2-9 yaş aralığında, Danimarka’ya göç edenlerin benliklerinde kopuş etkisiyle ve Danimarka’da sunulan benliğinde etkide bulunacak mekânlar, yapılan mülakatlar sonucunda şu şekilde şekillendirilmiştir:

Şekil 11: 2-9 Yaş Arası Göç Edenlerde Benlik ve Kimlik Kazanım Mekânları

Bu kişilerle yapılan mülakatların ortak nitelikleri, çocuklukta, sevdiklerinden koparıldığında yeni ülkede karşılaştıklarının etkisiyle yaşadığı travma ve günümüzde, Türkiye ziyaretlerindeki hayal kırıklıkları ve kendilerini iki ülkedekilere mesafeli bir şekilde konumlandırımlarıdır. Bu bölümde yer alan bireylerin kimlikleri, şu başlıklar altında ele alınacaktır:

1. Çocukluk dönemi ve benliğin parçalanışı
2. Geçmiş ve şimdi arasında kalmış benlikler

4.1.2.1. Çocukluk Dönemi ve Benliğin Parçalanışı

Çocuk, yaşadığı sosyal dünyayı, yaşadığı dünyalar arasında mümkün bir dünya olarak değil, mümkün ve mevcut tek dünya olarak algılayıp özümser. Çocuk burada, kendine önceden hazırlanıp verilmiş kategori birikimleri ile dünyayı algılama şemalarını programlar, dış dünyayı bir dil ve bilişsel bir aygıt içinde konumlar, daha sonra tanınacak şeyleri kavramaya yarayacak bir yapı oluşturur. Başlangıçta aktarmasız olarak elde edilen bu bilgi, bir benliğin ve bir dünyanın öznel olarak sahiplenmesini ve sosyal

olarak tanımlanmış davranış biçimlerinin pekiştirilmesini sağlar. Diğer bir deyişle önceden tanımlanmış tipik davranış modelleri ile yaşanan durumları tanımlamaya yarayan kodların kazanılmasını içerir. Çocukluk döneminde, farklı bir çevrede (genellikle köyde) edindiği, “ben” ve “öteki” açısından anlamlı model ve kodlar, yani etnik nitelikli kimlik belirleme sürecini (Bilgin, 2007: 89) geçirdikten sonra, bu kategorilere uymayan, insanlar ve davranış biçimlerinin olduğu bir sosyal dünyaya geçiş özelemlerle ve hayal kırıklıkları -benlik bir kırılma- ile yeniden “ben”e yönelik tanımlama getirilmesini gerektirir. Bu çocukluk döneminde yaşanan göç, yalnızca mekân değiştirme değil, bu mekânın içinde bulunduğu, semboller evreninden (dil, değerler, roller) diğerine geçişi ifade eder. Kendini ve ötekileri, belli bir sosyal evrene göre kavramış bir “ben” farklı bir sosyal evrende yeniden tanımlamak zorunda kalmıştır.

Katılımcı 7, 10 yaşındayken kendi isteği dışında, bu katılımcı ilk geldiğinde 3 yıl boyunca, babaannesini, komşularını, evimin bırakıp Danimarka’ya iki odalı bir eve geldiğini, dışarı çıkamadığını, anne babasının çalıştığını ifade etmişti. Bu yüzden hep anneyi suçlamış, annenin ise sürekli ağladığını ifade etmişti Danimarka’ya adeta koparılarak geldiğinde yaşamış olduğu travmayı şöyle devam etmiştir:

“...sonra çok düşündüm, öyle yapmak zorunda kalmış... Ben 10 yaşında geldim...80’de geldik 82’de gittik. İlk gittiğimizde Türkiye’ye nasıl sevinirdik, gece uyuyamazdık sevinçten. Hep özlem içinde... Özlem... Babaanneler, teyzeler. Her gitmemiz bir sevinç, her gün bayramdı... ayy ne kadar büyümüşsünüz derlerdi...Sonra sonra kaybolduk.... Şimdi gitmemizin sebebi, güneş, tatil... Atmosferi değiştirip değişik bir hava almak... Tabi ki ilk geldiğimde çok zorlandım. Dil ve kültür sorunu yaşadım. Okula başladım ama hazırlık sınıfına gittim. Bu sınıflar dışarıdan gelen dil bilmeyen çocuklar içindi. Sonra, aynı zamanda Türk okuluna gidiyorduk. İlkokulu 3 sene Türkiye’de okudum, burada da dört sene gittim. Bur da okuldan sonra çalışmaya başladım. 5 yıl full-time çalıştım. Küçük kardeşim doğdu ona bakmam gerekiyordu. Annem babam çalışıyordu... Sonra evlendim... Anne ve babamın istediği şey evlensin kocası baksın...”

(Katılımcı 7)

O yaşlarda Türkiye’ye gidiş ve geride bıraktıkları ile özlem duygusu zaman geçtikçe, Türkiye’de ki yakınlarıyla farklılıklarının artmasıyla hayal kırıklığına dönüştüğünü katılımcı 3 şöyle ifade etmektedir;

“Babam her geldiğinde oyuncaklar getirirdi, sürekli birlikteydik gezerdik. Buraya gelince de babamın sürekli yanımızda olacağını oyuncaklarla dolu bir yere geleceğimizi düşünerek geldim... Büyük bir hayal kırıklığı oldu benim için.”

Çalışıyordu, fazla göremiyordum. Hiçbir şey Türkiye'den görüldüğü gibi değildi. Artık orayı arkadaşlarımız özliyordum. Kapana kısılmış gibi olduk... İlk geldiğimde kendini ifade edip arkadaşlık kurmakta... Bir tek babam çalışıyordu, 4 çocuktuk, bir evi geçindirmek baya zordu. Ekonomikte bazı eksikliklerimiz vardı Danimarkalara nazaran... Zaten 9 sene gidemedik, o zamanlar uçak biletleri çok pahalıydı, sürekli hazırlanıyorduk. Çok büyük özlem vardı. 14 yaşına gelmişim ilk gittiğimde, büyük bir sevgiyle karşılandık. Türkiye'yle ilgili her şey güzeldi... Çocukluk yıllarımda okulla ev arasında farklılıklarla başa çıkmak zordu benim için... Yıllar geçti burada oyun böyle oynanıyor burada böyle diye düşünmeye başladım. Tabi ilk gençlik yıllarında da zorluklar yaşıyordum, Müslüman bir kızdım, Müslüman bir kız kıyafetlerine oturmasına kalkmasına dikkat etmeliydi. Bazen çok bunalıyordum, ya buraya gelmeseydik ya da Müslüman olmasaydık diyordum”.

(Katılımcı 3)

Katılımcı 7'nin Danimarka'da yaşadığı özlemin yanında kültür ve dil sorunu da yaşamıştır. Bunun yanı sıra, anne baba çalıştığı için küçük kardeşe bakarak eğitimden de yoksun kalmıştır. Katılımcı 3'de ise yine ailesinin Türkiye'de bıraktığı bir süre sonra yanına aldığı çocuklar arasındaydı. Derin bir şekilde hissedilen özlemi, Danimarka'ya gelince evin içindeki sıkışmışlığı Katılımcı 7'de olduğu gibi katılımcı 1'de de çarpıcı bir şekilde ifade edilmektedir. O yaşa kadar edindiği kimlik ise, yeni geldiği toplumda farklılığını öne çıkartıyordu. Her iki katılımcı da kültür farklılığından dolayı sorunlar yaşamıştır.

“Her zaman Danimarkalılardan farklı olduğumu biliyordum. O farklılığı görüyordum, Danimarkalılar gibi değildik. Bizi o kadar da özgür bırakıyorlardı. Şimdi kızlarıma daha farklı biliyorum dışarıda ki tehlikelerin ne olabileceğini. Annemgil bazı şeylere hayır diyorlardı bilmiyorlardı dışarıda ne gibi tehlikeler olabileceğini. Mesela okul 1 hafta bizi tatile götürmek istiyorlardı, bizimkiler hayır diyorlardı. Öğretmenlere güvenmiyorlardı, kız çocuğu, domuz mu yedirdiler ne yaparlar... Oralarda bazı korkuları vardı. Ben kendi çocuklarımda öyle şeyleri yaşamadım. Biliyordum okulda öğretmenleriyle konuşuyordum... Danimarkalılara bakıyordum onlar bazı şeylerde daha özgür, bizim kısıtlıydı... Bazen çocuklar birbirlerini çok hırpalayabiliyor, bizde bunu çocuktur... yabancıda olmasan belki aynı şeyi yaşayacaktık ama ben onu yabancılığa bağlıyordum..Ama bazen de kızdıklarında paker diyebiliyorlardı. Ama ben şanslıydım..iki tane Danimarkalı sınıftan komşumuz çok iyi arkadaşım vardı, gelirlerdi.. Bizim kültürde kapı herkese açıktır. Bütün gün gelirlerdi yerlerdi içerlerdik beraber... Ben kendimi şanslı görüyorum çok iyi Danimarkalı arkadaşlarım vardı...”

(Katılımcı 3)

Kimliklenme alanı, çocukluktan itibaren yıllar geçtikçe, aileden okula, arkadaş çevresine, diğer aidiyet ve referans gruplarına doğru genişler. Ergenlik dönemi, kimlik duygusunun oluşumunda önemli bir dönemdir. Ergenlikte, geleceğe ilişkin özlemleri ve

geçmiş edimleri ile bağ kurarak kendisi hakkında düşünme, kendisini diğerleri ile karşılaştırma eğilimi oldukça belirginleşir (Bilgin, 2007: 88). Katılımcı 3’de de bu farklılığı, göçmenliğinde yüklediği farklılıklarla birleştiğinde daha derin bir şekilde hissettiği anlaşılmaktadır.

“Sonra bir çocuğum oldu. 3 yıl çocuğuma baktım, şartları zorladık. 3 yıl sendikadan alıyorduk, 3 yıl sonra iş mi istiyorsun kurs mu dediler. Ben kursu seçtim. Geleceğimle ilgiliydi, O kursta ne yapabilirim onu gördüm. Orda gördüm, eğitim istiyorsan diplomanın olması gerekiyor. 9 ve 10. Sınıf eğitimine gittim ve bitirdim. Sonra birisi bana sen pedagog olsan iyi olur, sen sakın ve çocukları seven birisin. Sonra o kafamda kalmış. Öğretmenden bilgi aldım ve ne yapmam gerekiyorsa yaptım. 9 ve 10. Sınıfı bitirdikten sonra seminere başvurursun dedi, ben başvurduğum ama yeterli görmediler. Sonra bende bir okulda yabancı anneler Danca ders alırlarken onların çocuklarına baktım. Bu arada orda çalıştığım 20 saattir. Sendika ya tam çalışırsın ya da bizim bulduğumuz işi kabul edersen dedi. O sene hem okula gittim hem de iki dilli çocuklara baktım hem de 10 saat yuvada çalışıyordum. Bir günde üç iş yapıyordum. Aynı zamanda çocukta vardı, ona da ilgi gerekiyordu. İnsanın çok çalışması gerekiyor. Benimde çok çalışmam gereken yıllardı... Okulu bitirdim. İki dilli çocukların olduğu 20 saatlik yuvayı bıraktım. Danimarkalı çocukların olduğu yuvadan beğendiler iyi de bir teklif gelince kabul ettim ve 12 yıldır çalışıyorum... Bir yıl yardımcı kursu aldım (pedagog yardımcısı) 3 yıl sonra pedagog seminaryumuna başvurduğum, 1 yıl işten ayrılıp okuma izni aldım, iki yıl da hem okuyup hem de çalıştım.”

(Katılımcı 7)

Katılımcı 7’nin evlilik ve içinde yaşadığı toplumla bütünleşme mücadelesi görülmektedir. Bu durum, bu dönemdeki bir diğer olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1.2.2.Yeni Gelenler I: Geçmiş ve Şimdi arasında kalmış Benlikler (6 - 10 Yaş)

Bireyin, yabancı adetleri ve bilmediği dilleri olan uzak bir ülkeye göç edip ve bu yüzden yalnızca yeni beceriler edinmesi değil artık bir engel oluşturan eskilerini de unutması da gerekmektedir. Ya da ücra bir taşra kasabasında yetişmiş biri büyük bir şehre taşınıp ve yoğun kent yaşamının içinden, gelip geçenlerin ve komşuların umursamazlığı karşısında kendisini kaybolmuş ve çaresiz hisseder. Bu tür radikal değişiklikler muhtemel çöküntüye sebep olur (Bauman, 2009: 44-45). Türkiye’den Danimarka’ya göç sonrasında, “benlik” gelişi geçmişe yönelik özlemler ve karşılaştıkları sorunlar, Türkiye ve Danimarka arasındaki etkileşim alanında şu anki kimliklerine etkisine ve konumlandıkları baktığımızda Danimarka doğumlulardan farklı olduğu görülmüştür. Katılımcı 7’ye baktığımızda, çocukluktaki duygusal bağların, ilerleyen

yıllarla birlikte iki kültür arasında kalmaktan ziyade iki kültüre de mesafeli bir konumlandırmaya sebep olduğunu görüyoruz.

“Ben kendimi ne Türk ne de Danimarkalı görüyorum. İki kültürden de en iyi şeyleri alıp Avrupa’da yaşayan bir insan olarak görüyorum. Zaten yaşadığım şeylerde onu gösteriyor. Türkiye’de Türk gibi Danimarka’da Danimarkalı gibi değil de iki kültürü de iyi bilen bir insanım... Türkiye’ye yabancı gibi gidip geliyoruz. Bizim sorunlarımızı anlamak isteyen yok. Anlattıklarımıza çok yabancı kalıyorlar. Konuşamıyoruz burada sorunlarımızı paylaştığımız şey sadece ne yapıyorsun, nasılsın, iyi misin? Derinlemesine bir şey yok, daha çok biz dinliyoruz. Diyaloglar karşılıksız ve tek yönlü oluyor. Sen nesin senin sıkıntın ne olmuyor. Hiçbir şeyi paylaşamıyorsun. Ne eğitimi ne de dini konuşamıyorsun. Gurbetliği biz biliyoruz, Alamancılar çok iyi kazanıyor diyorlar. Burada ikinci sınıf olduğunu Türkler anlamıyor, göremiyor. Ne kadar çabalarsan çabala burada ikinci sınıf vatandaşsın. Danimarka’da özgürüz ama değilsin. Dışarıdan gelmiş, bizim işimizi alan diye bakıyorlar”.

(Katılımcı 7)

Katılımcı 1’de ise yine bir önceki katılımcı da olduğu gibi Türkiye ile olan duygusal bağlarının devam ettiği fakat kimliğinde Danimarka’nın da katkıları olduğunu ifade etmektedir.

“İki kültürden de bazı değerleri aldım, mesela Kürdlerde ailenin birbirine düşkünlüğü yaşlıya saygıyı, Danimarka’daki demokrasi kültürünü..Ben sınırlara karşıyım, hiç bir şeye sınır koymam... Burada amcalarım var akrabalarım var sürekli görüşürüz. Düğünlere katılırız, ev ziyaretleri...Burada sınıfta Danimarkalı çok yakın arkadaşlarım var, ararlar, fikir alışverişinde bulunuruz..bir tane Türk var. Zaten arkadaşını seçerken anlayabileceğin kişileri seçiyorsun... Türkiye’de de benim seviyemde okumuş kişilerle, yani aynı sınıftan kişilerle saatlerce politikadan, eğitimden konuşuyoruz... Türkiye’de her şeyin tadı başka, mezeler yemekler, dondurmalar... Bizim için Türkiye tatil demek sevdiğin insanları görmek demek... Ama bu şekildeyken orda yaşamam. Buradan gitmeyi hiç düşünmem.. Türkiye’de eşinden ayrılmış olsan çok daha zorlanırsın, burada rahatım, arabam var bugün seninle görüşüyorum yarın istediğim arkadaşımın bir kafede rahatça görüşebilirim kimse bana bir şey demez, karışmaz. Ekonomik olarak ta öyle...”

(Katılımcı 3)

Katılımcı 7 ve Katılımcı 3, Schütz’ün “yabancı”sında (Ossewaarde, 2007: 369) olduğu gibi, Danimarka ve Türkiye kültürünü öğrenmişlerdir. Fakat kimi zaman kendini dışarıda hissetmektedir. En belirgin durum ise iki grup kültürünün bilgisi edinilmiştir fakat tam olarak içselleştirilememiştir.

4.1.3. Yeni Gelenler II: İlk Gençlik Yıllarında Göç (16-19 Yaş)

Mülakatlarda, 16 ve 19 yaş aralığındaki katılımcılar, ilk gençlik dönemlerini geçirdiği sırada göç eden göçmenler olarak sınıflandırılmıştır. Bu yaş grubunda Türkiye’den Danimarka’ya göç günümüzde çok sık görülebilecek bir olgu değildir. Ancak eğitim ya da resmi görevli ebeveynlerin çocukları vs. gibi durumlar dışında, daha önce çalışmak için ya da evlilikle aile birleşimi ile bu yaş grubunda söz konusu olmuştur. 1973’te petrol kriziyle birlikte, iş göçünün önü kapanmış bu göç zinciri evlilik ve sığınmacılar yoluyla devam etmiştir. Her iki şekildeki göçte, bir göç zinciri ağına bağlı devam etmiştir. 2003 yılında yürürlüğe giren, Danimarka vatandaşlarının, Avrupa vatandaşı olmayan bir kişi ile her ikisi de 24 veya daha büyük yaşta olmadıkça eşini Danimarka’ya yerleşmek için getirmemesine yönelik kanun olan 24 yaş kuralı yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten itibaren bu yaş grubundaki göçmenlerin gelişi de durmuştur.

70’li yıllara dönüldüğünde özellikle ailelerinin ardından aile birleşimi ile göçler gerçekleşmiştir. Bu dönemdeki gençler, birkaç yıl içinde Türkiye’ye geri dönüş yapılacağı düşüncesi sebebiyle, aile bütçelerine katkıda bulunmak için çalışmaya başlamışlardır. Katılımcı 20, 70’li yıllarda babasının ardından göç etmiştir ve bir fabrikada çalışmaya başladığını şu sözlerle ifade etmiştir;

“Danimarka’ya 16 yaşında geldim ve çalışmaya başladım, hala çalışıyorum...”

(Katılımcı 20)

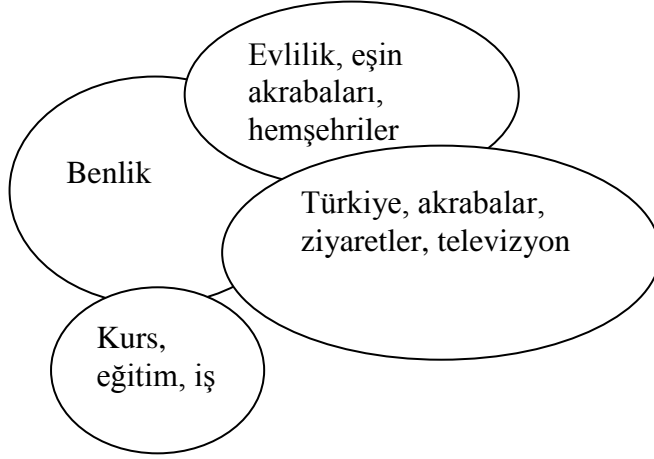
Katılımcı 20, 20 yaşına gelince, köyünden 17 yaşında bir kızla evlendirilmiştir. Katılımcı 8 ise Katılımcı 20 ile yine aynı yıllarda evlenerek Danimarka’ya gelmiştir.

“Eşim uzaktan akrabam. Babamın köyde bakkalı vardı, abim askere gidince, babamın okumuşluğu olmayınca 2 yıl ben bakkalı çalıştırdım. Eşim izine gelmişti. Eşim abimin arkadaşıydı, 15 yaş var aramızda, eşime R... abi derdim. Bir gün elini yıkasın diye su dökerken bir daha bana abi deme dedi... Her gün bizdeydi. Eskiden çeşme başına giderdik. 1972’de 17 yaşında evlenip geldim buraya. Eşim dedi ki 2-3 yıl kalıp döneceğiz. 38 yıl oldu...”

(Katılımcı 8)

Bu yaş grubunda göçün ilk dönemlerinde ya aile birleşimi ile çalışmak üzere ya da evlenerek eşin sosyal çevresine dâhil olunması biçimlerinde olduğu görülmüştür. Bu kişilerin etkileşim ve kimliklenme mekânları mülakatlar neticesinde şöyle şekillendirilmiştir;

Şekil 12: 16-19 Yaş Arası Göç Edenlerin Benlik ve Kimlik Kazanım Mekânları

Sosyalleşme, bitmeyen bir süreçtir. İlk gençlik yıllarındaki göç, göçmenlerin etkileşim alanlarına bakılarak kimliklenme analizleri yapılabilmektedir. Belli bir toplumsal ilişkiler ağına geçiş yapan, eş olarak endüstriyel çalışma hayatında daha çok makinelerle seri üretime dayalı işlerde çalışan bu kişiler ebeveynlerinden farklı olarak içinde buldukları ülkenin dilini kendilerini idare edecek kadar öğrenmeleri olmuştur. İlerleyen zamanlar da kimisi büfeler, dönerciler ve pizza dükkânları açarak ticari hayata geçmişlerdir. Mülakat yapıldığında 30 yaşında olan ve 12 yıl önce Danimarka'ya Konya'nın bir köyünden yine kendi köylüsüyle evlenen katılımcı 1 ise, o dönemde dâhil olduğu hazır sosyal çevreyi şöyle ifade etmiştir:

“Ben kendi babamın yanında yemek yemezdim. Ama bunların (eşinin ailesi) içinde yeniyordu. Kayınbabamın yanında bir bardak su bile içemezdim, çok zor gelirdi. Zamanla alıştım. Ben Kürtçeyi burada öğrendim, babam Türkçemizin gelişmesine önem verirdi. Ama burada kayınvalidem Türkçe bilmediği için anlaşabilmek için Kürtçe öğrendim.. “Burada kursa giderken kursta dört kişi Türktük, dört kişide birbirinden farklıydı. Birisi burnu havada, kendisini Danimarkalı gibi gösteriyor. Diğeri de boşanmış, her şeyi yapıyor, diğeri de boşanmış normal yaşıyor. Bir tanesi Danimarkalı gibi hep Danimarkalıların arkasında koşuyor, ne oldu sınavda yalnız kaldı. En son sunum için gruplara ayrıldık, biz üçümüz olduk o kimseyi bulamadı. Danimarkalılar da onu istemedi.”

(Katılımcı 1)

Katılımcı 1 evlilikle geldiği için hazır bir çevre içine dâhil olmuş hem dil hem de aile içi farklı davranış biçimlerini öğrendiği bir yeniden sosyalleşme sürecine girmiştir. Katılımcı şu anda dört çocuk sahibidir. Önceki yıllarda dil kursuna gitmiş, Danimarka'da iletişim halinde olduğu kişiler ise hem kendi akrabaları hem de eşinin akrabalarıdır. Bu grup kişilerin yaşadığı sorunlar kimlik ya da Danimarka toplumuna

uyumdan ziyade eşiyle aralarında yaşanabilecek bazı kültürel sebeplere dayalı farklar neticesinde olmaktadır. Türkiye’den bu yaş grubunda en azından lise mezunu olarak gelenler, dil kursları sonrası meslek edindirme kurslarına giderek göçmen alanlarında dışarı çıkabilme olanağı bulabilmişlerdir. 2009 yılında Atila Demir’in (2010: 194) Almanya’da boşanmalar üzerine yaptığı araştırmaya katılan kişilerin %38,5’i görücü usulüyle yakından veya uzaktan bir akrabası ile evlendiğini %26,1’inin ise akraba ile olmayan görücü usulü sonucu evlendiğini ortaya koymuştur. Boşanmaların en önemli sebebi olarak iki farklı kültürde yetişmiş bireyler arasındaki kültürel farkın olduğunu belirtmektedir.

4.1.4. Yeni Gelenler III: Sosyal Ağlar ve Danimarka’ya (19 - 30 Yaş)

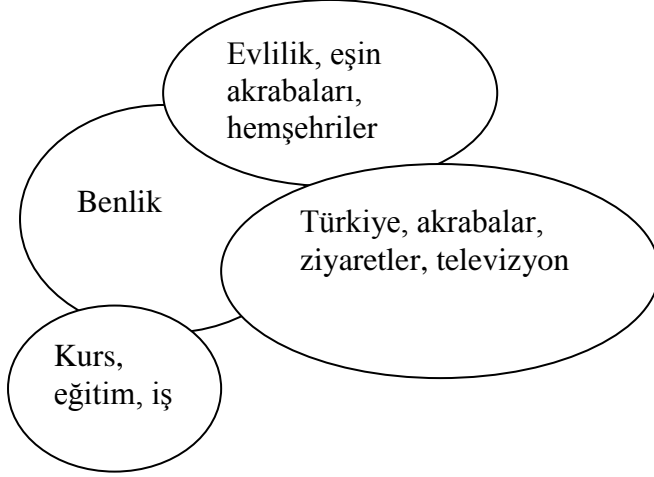
Türkiye’den göçmenler için “göçmen sirkülasyonu” terimi kullanılmaktadır. Bu terim göçmen akımlarını tarif etmek ve “hem ticari, kurumsal, siyasal ve dinsel bilgi ağlarını, hem de güçlü devlet desteğini kullanan bir tür “işçi diasporası”nın, varlığını zayıflatan veya güçlendiren çok sayıda bireysel ve ailevi hareketliliği, binlerce kişinin yer değişikliğini tanımlamak için kullanılır (Kastoryano, 2007: 67). Göç kararının alınmasından, zincirleme bir sürece girilmesi sürecinin devamında bu ağlar göç ülkesinden kopmaz. Göçmen ağları, göçmenlere, yeni ülkelerinde resmi ve gayri resmi nitelikte nerede nasıl davranılmasına gerektiğine yönelik bir sosyalleşme süreci ve topluma dâhil edilmesi ardından ilişkiler gündelik ve sembolik nitelikte devam eder. Bu dönemde üniversite mezunu olarak Danimarka’ya gelen katılımcı 6, hazır ve oturmuş ilişkiler ağı içerisinde “birey”leşmenin güçlüğü ve yabancılaşmasını şu sözlerle ifade etmektedir;

“İlk geldiğim de Danimarkalılar görüşme olanağım yoktu, dilden dolayı. Biri aracı oluyor o şekilde görüşüyordum. Geldiğimde bir network olduğu için bu networkun dışında çıkamıyorsun. Zaten sosyal ilişkilerde çok yoğundu... Toplum için sürekli sıra dışı kaldım, aslında kendi toplumun ama sıra dışısın. Dışarıdan anlaşılmıyor ama ruhsal olarak yalnızsın. İnsanlarla olduğu noktada ilişkileri yürütebiliyorsun, sosyalde oluyorsun ama o dönemde çok az insanla kafa dengiydim... Sen evlilik yoluyla geldiğin için sürekli birinin eşi olma ya da bir aileye ait olma sorunu benim için. Bireysel kimliğin kalmıyor, sen aslında bireysin ama senin kolektif kimliğin ön planla insanlar seni görmek istediği gibi görüyor... Bir süre sonra çok fazla gelişmediğini, gerilediğini kendi değer yargılarından taviz verdiğini düşünüyorsun, buda birebir kendi içinde çatışmalara sebep oluyor. Ve bir takım kararlar alıyorsun kendi yaşamınla ilgili. Evlilik yoluyla gelip evlilikte istediğim gibi gitmeyince...”

(Katılımcı 6)

Yapılan mülakatlar sonucunda, 19-30 yaş aralığında Danimarka'ya göç etmiş kişilerin kimliğinde etkili olan alanlar şöyle şekillendirilmiştir:

Şekil 13: 19-30 Yaş Arası Göç Edenlerin Benlik ve Kimlik Kazanım Mekânları

Bu yaş grubunda evlilik, eğitim, çalışma gibi sebeplerden göç ederek göç edilen ülkede farklı ilişki biçimleri oluşturmuşlardır. Bireylerin tüm bu alanlarda farklılık gösteren deneyimleri bu alanlarda kurdukları ilişki biçimlerine ve bu ilişkilerin zayıflığı ve güçlülüğünü etkilemektedir. Danimarka'ya göç biçimi toplumsal ya da resmi nitelikte bir kimlikle göçmeni kategorilendirmektedir. Evlilik yoluyla gelen bireyler, toplum içerisinde “gelin” olarak kimliklendirilmektedir. Siyasi sığınmacı olarak gelenlerin ise yine toplum içerisinde köken ve sığınılan ülke de belli bir gruba dâhil edilmektedir. Danimarka'daki siyasi sığınmacılar ise yine bireysel, çekirdek aile ya da geniş aile ve hemşehriler olarak göç edenler söz konusudur. 1980 yılında gerçekleşen askeri darbeden sonra, o dönemde öğretmenlik yapan Katılımcı 15, eşinin ardında Danimarka'ya siyasi sığınmada bulunmuştur. Katılımcı 15, Danimarka'ya bir göç zinciri ile Danimarka'ya gelmemiştir fakat göçmenliğin diğer bir değişle insan doğasının bir gereği olarak kendi yaşam tarzı ve anlayışına uygun kişilerle iletişime geçmektedir.

“Aynı ülkenin içinde bir yerden bir yere göç ettiğin zaman kendin gibi insan arıyorsun, o insanların (kırsal kesimden iş gücü göçüyle göç edip içe kapalı yaşayan göçmenler) bizim gibi evrensel kodları yok. O kodları aile ve eğitim yoluyla birçok şeyden o mirasları toplamışsın, evrensel ve bireysel bir boyut elde etmişsin. Japonya'ya gitmenle Amerika'ya gitmen arasında çok fark yok. Kanadaya da gidebilirsin Almanya'ya da gidebilirsin. Ama insanlar için çok önemli, İstanbul'a gelse kiminle konuşacak ki? Kendini yalnız hisseder...”

(Katılımcı 15)

Göçmenliğin verdiği bir içe kapanma güdüsü bir refleks olarak Danimarka'da ki göçmen gruplarda da söz konusu olan bir durum olmakla beraber zamanla, ulusötesi ağlar içerisinde iki kültürden de beslenen yerel ve bölgesel temelli farklılaşmış kültürel kimlikler gözlenmektedir. Özellikle göçmenlerin taşımış oldukları ve göç anıları ile inşa ettikleri kimlikleri çocuklarının kimlik kazanım sürecinde önemli bir rol oynamaktadır.

“İnsan her zaman için belli bir gruba dâhil, eninde sonunda kişisel bir sorun. Bir kişide birey anlayışı gelişmemişse bir alay gereksiz sorun ortaya çıkıyor. Dedikodu üst düzeydedir, kişinin adım atması engellenecek biçimde. Çok büyük baskı aracı. Kurtuluşun tek biçimi kendisinin bilincinde olması... Bireycilik anlayışı özlenen bir şey. Pek çok kişi geldiği gün gibi... Kişisel özgürlük yok. Benim gördüğüm kadarıyla tek taraflı eleştiri söz konusu. Erkek çocukları para makinesi olarak algılanmış. Kızlar farklı bir konu. Şu anda ortalamaya bakarsanız olumsuz. Garip bir Türk kavramı var. Her kötü şeyi yapan yabancı Türk'tür gibi bir bakma biçimi yok değil...”

(Katılımcı 22)

Katılımcı 6'nın eşi siyasi sığınmacıdır. Fakat eşinin ailesinin büyük bir bölümü Danimarka'ya sığınmacı ya da evlilik yoluyla göçü devam etmiştir.

“İlk geldiğimde 2 ay söylenen her şeye gülüyordum, söylenen birçok şeyin espri olduğunu sanıyordum, insanların o düzeyde düşünebileceğini hiç düşünmüyordum...İkinci aydan sonra hemen dönmeye karar verdim... Çevre olarak uzun süre yasayabileceğim bir ülke olmadığıma karar verdim. Çünkü evli olarak geldiğin için hazır bir çevre içine geliyorsun ve bu yaşam biçiminin istediğin yaşam biçimi olmadığını anlıyorsun... Çokta kapalı bir çevre değildi, eğitilmiş kişilerle diğerleri arasındaki farklarda büyük değildi... O zamanlar tv kanalları böyle değildi ve takip edemediler, geldikleri gibi elinde ne varsa, politik, dil, din, yaşama tarzı ve değerler... elinde ne varsa korudular, muhafazakar kaldılar... Ama bazı politik mülteciler, çevreye uyum sağlamak için yaşamlarını kamufle ediyor da olabilirler. Söylemleri ve yaşam tarzlarının farklı olması, çevreye uyum sağlamak için olabilir. Buda insanlarda birçok psikolojik hastalıklara yol açtı... Genel olarak herkeste geri dönülecek düşüncesi vardı, tabi hiçbir zaman dönülmüyor...”

(Katılımcı 6)

Zincirleme göç, yeni ülke de ki ikinci sosyalleşme sürecinde en etkili olgudur. Çünkü deneyimli göçmenler kendi aralarında sosyal kontrolü oluşturmuşlardır. Bu kontrol mekanizmasının da ki bilgi akışının memlekete kadar uzanması sebebiyle, toplum içindeki saygınlığı sarsılma ve dışlanma yaptırımları söz konusu olabilmektedir. Katılımcı eşinden boşanması, ilişkiler ağı ve içinde bulunduğu sosyal baskıyı şu sözlerle ifade etmektedir:

“...Boşanmayla beraber, o çevrenin çoğunu evlilik yoluyla edindiğin için, yeni bir çevreye doğru gidiyorsun. Aynı şeyleri yaşamamak için çevre değiştiriyorsun. Bir karar alıyorsun o toplumun kabul edemeyeceği bir karar olduğunu biliyorsun, bireysel özgürlüğüne, sosyal baskından kurtulmak için o çevreden çıkmak gerekiyordu. Seni anlamayacaklarını biliyorsun...”

(Katılımcı 6)

Bu noktada, Danimarka’ya geliş biçimi ve belirli yani ilişkilerin oturmuş olduğu bir ortama dâhil olunduğunda edinilecek kimlikten ziyade size verilmiş kimlikle mücadele ya da uyum söz konusu olabilmektedir.

4.2. Sınır ötesi Alanlarda Kimliklerin Yansıması

Kimliğin en temel aşaması olan ve birincil (asli) sosyalizasyonun gerçekleştiği yıllardan ergenliğe kadar olan yıllar, özellikle zorunluluk bir ayrılık taşıyorsa, bireylerin duygusal dünyasında derin izler bıraktığını 2-16 yaş aralığında göç eden kişilerin kimlik inşaları analiz ederken belirttiğimiz gibi katılımcı 18’de de aynı duygusal bağları görebiliyoruz.

“Ben 73 senesinde Almanya’da doğdum, annem ve babam işçiydi orda. Almancayı yuvada öğrendim. Alman yaşlı bir komşumuz vardı, derlerime hep o yardım ederdi. 12 yaşındayken Türkiye’ye kesin dönüş yaptık. Ben hep Almanya’yı çocukluğumun geçtiği yerleri özledim. 19 yaşında evlenip Danimarka’ya yerleştim. Her Almanya sınırından arabayla geçtiğimizde içimde bir şeyler kıpırdardı. Ne Türkiye ne de Danimarka, çocukluğumun geçtiği Almanya’yı özleyorum...”

(Katılımcı 18)

Üniversiteyi bitirdikten sonra, mastır için Danimarka’ya gelen katılımcı 22 ise kırk (40)yıldır Danimarka’da yaşamaktadır. Annesi ve kız kardeşi de Danimarka’ya daha sonra göç etmiştir. Katılımcı Türkiye’yle bir edebiyatçı olarak ilgisini ve ilişkini kesmediğini birçok kez ifade ederken, içinde yaşanan kültüre katılımın bulunduğu ortamın atmosferine katılım olarak ifade etmektedir. Ve sözlerine Danimarka’da Türkiye’den göçmenlerin büyük bölümünün kırsal kesimden işgücü eksikliğini gidermek için gelenlerle ilgili olarak ve anavatan –içinde yaşanan ülkede ki konumunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Çocukluğun, gençliğin başlangıcının geçtiği yer önemli, o ilgiyi kesmeme meselesi. Buradakilerin en büyük çıkmazı değişmeyeceğiz düşüncesi, iyi gelenek ve kötü gelenek var... Danimarkalı olmanın ne anlama geldiğini bilmiyorum. Danimarka geleneklerini uygulamaksa gayet normal olarak o havanın içindesin. Burada doğmuş birisi için vazgeçilmez bir şey “must” ama o an Danimarka’da değilsem önemli değil...”

(Katılımcı 22)

Danimarka’daki Türkiye’den gelen göçmenler, diğer Avrupa ülkelerinde ki Türkiye’den göçmenler gibi heterojen bir yapıya sahip olup Türk ulus devletini toprak temelli olarak algılamaktadır.. Örgütlenmeleri, mobilizasyonları ve katılımları hem göçmen olarak hem de Türkiye temelli aidiyetlerini yansıtmaktadır (Kastoryano, 2007: 67). Üniversite’yi bitirdikten sonra, evlilik yoluyla Danimarka’ya göç eden Katılımcı 6, eski eşinin ve eşinin ailesinin politik sığınmacı olması ve aynı zamanda akrabası olması sebebiyle ulusötesi bir düzlemde Türkiye kaynaklı aidiyetlerini ve ilişkilerini, bu ailevi ve politik ilişkiler ağı içerisine devam ettirmiştir. Göçmenlerin Türkiye odaklı politik, etnik ve dinsel aidiyetlerinin, Danimarka’da kurumsal ilişki ağları olarak yansımaları, göçmenlerin gündelik hayatında olmasa bile kolektif kimliğinin ve kurumsal ilişki ağlarında ki konumu belirlemektedir. Katılımcı 6, aidiyet ve kimliğinin unsurlarının hayatında ki işlevini şöyle ifade etmektedir:

“Alevi olmak günlük yaşamımda bir rol oynamıyor fakat şuan ki kimliğimin oluşmasında önemli. Kürt olmak, Türkiye’den ve Danimarka’nın da kimliğime kattığı çok şey var. Müziği Türkçe dinlediğimde daha farklı şeyler ifade ediyor. Konuştuğum bütün diller kültürel kimliğime bir şeyler kattı... Gündelik hayatta girdiğim topluma göre farklı kimliklerin rolünü oynuyorsun, işe gidince eğitimci aile içinde abla olduğumu biliyorum. Benim evrensel değerler ön planda, özel bir kimliğimle ön plana çıkmıyorum, sadece rollerde evrensel değerlere göre davranıyorum, sosyalist değerler..eşitlik, hoşgörü olgunu noktada insanları anlayabilme, insanların benim gibi düşünmesi gerekmiyor..İnsanı olduğu noktada anlayabilme önemli...”

(Katılımcı 6)

Katılımcı 15’in ifade ettiği gibi siyasi kimlikler, dini ve etnik kimlikler özellikle özlem, anılar ve söylemlerle tekrar tekrar inşa edilen hikayeler kimlikleri belirginleştirmekte ve beslemektedir.

“Orası bizim ülkemiz, tabi ki ülkemize gideceğiz. Biz sadece belli bir görüşte olduğumuz için aranıyorduk...”

(Katılımcı 15)

Bu yaş grubundakilerin benlik gelişimleri gerçekleşmiş olduğundan, Türkiye’de ki kimliğinin, Danimarka’da dini, siyasi ya da kültürel olarak daha görünür hale gelmesini sağlayan bir alan açılmaktadır. “Biz” ve “onlar” ayrımı yalnızca iki ayrı grup arasında değil, tümüyle farklı iki tutum arasındaki, duygusal bağlanma ve antipati, güven ve şüphe, güvenlik ve korku, işbirliği ve çekişme arasındaki ayrımı temsil etmektedir. “Biz” ait olunan grup anlamına gelmektedir. Bu grup içinde olanları, grubun üyeleri gayet iyi anlar ve anladığı için ilişkilerini nasıl sürdüreceğini bilir. Böylelikle kendini güvende ve evinde hisseder. Bu grup, bireyin adeta doğal ortamıdır, içinde olmaktan hoşlandığı ve huzur içinde olduğu yerdir (Bauman, 2009: 51). Bu bölümde göçmenlerin kendilerini aidiyetleri ile nasıl tanımladığı ve algıladığı göç veren ve alan ülkenin kendilerini algılama biçimlerine tepkilerine ek olarak söylemlerine bu tanımlamaları yerleştiği görülmektedir. Bu kimi zaman kendilerini Türkiye’de “Alamancı” olarak isimlendirilmelerinden şikâyet ederlerken kendilerini gurbetteki Kuşsaraylılar gibi tamlamalarla ifade etmektedirler. Diğer taraftan ise göç alan ülkenin “yabancı” şeklinde kendilerini sınıflandırmaları süreçle birlikte algılanıldığı gibi algılama sürecine dönüşmektedir. Bu göç alan ve veren ülkeden beslenen çift taraflı dışsal algı olduğunu göstermektedir. Bu dışsal algı bireyin kimlik oluşumunu etkilediği kadar sosyal dünyasını da aidiyet bağları neticesinde etkilemektedir. Aidiyet bağlarının göçmenlerin ve göçmen çocuklarının sosyal dünyasının bileşenleri olan pratiklerini nasıl şekillendirdiği bir diğer bölümde ele alınacaktır.

BÖLÜM 5: GÖÇMEN PRATİKLERİ: GÜNDELİK YAŞAM VE AİDİYET İCRALARI

Bourdieu temelde tüm toplumsal hayatı tatbiki yani pratiksel olarak ifade eder (Jenkins, 2008: 68). Bu bölümde göçmenlerin ve göçmen çocuklarının ulusötesi bir alanda süren yaşamlarının içindeki pratiklerini nasıl etkilediği sorusu cevaplanacaktır. Bu soru cevaplanırken öncelikle “pratik” ve “günelik hayat” kavramları yine kimlik ve aidiyet kavramları çerçevesinde analiz edilecektir. Önceki bölümde göçmenlerin kimliklerine yönelik ele alınan öznel algılarının yanında bu bölümde göçmenlerin sosyal pratiklerine yükledikleri anlamlar ve bu pratiklerin işlevleri üzerinde durulacaktır. Bu pratikler, bireysel ve kolektif ilişkiler içinde ele alınacaktır. Bireysel alanın özü olan “benlik” çoklu -ailevi, ülkesel, sınıfsal, etnik ve cinsel- kimlik ve rollerden oluştuğu gibi pratiklerimizin içine gömülüdür. Bu kimliklerin her biri değiştirilebilir (Smith, 2008: 17). Irk, milliyet, etnisite, vatandaşlık, demokrasi, sınıf, topluluk, gelenek vs. politik ve sosyal pratik ve analiz kategorileridir. Günelik pratikler, sosyal aktörler tarafından geliştirilir, uygulanır ve yaygınlaştırılır. Brubaker ve Cooper (2000: 3-5) kimliği de bir pratik ve analiz kategorisi olarak ifade etmektedir. Günelik ortamlarda, paylaştıkları ve ötekilerden ayırt ettikleri aktiviteleri ile kendilerini anlamlandırırılar. Bu anlamda, kimlik kendisini hem kimlik politikalarında hem de günelik aktiviteler de gösterir.

Bu bölümde ele alınacak diğer noktada bireylerin aidiyet bağlarının göçmen edimlerini nasıl şekillendirildiğidir. Etkileşim, aynı ortamda bulunan bireylerin, karşılıklı olarak birbirlerinin eylemleri üzerindeki etkileridir. Pratik ayrımı ise bireysel ve kamusal alan ayrımından bireylerin yaşamlarındaki sıklığına ve niteliğine göre sınıflandırılmıştır. Günelik pratik, bireyin, kişisel alanında sıklığını kendisinin belirlediği ve kendisinin müzakere ettiği edimler iken, aidiyet icraları, kimlik ve aidiyet politikaları diyaspora olarak referans verilen topluluklara ulusötesi ağlarla doğrudan ya da dolaylı etkileri ile özel zamanlar da kolektif olarak icra edilen gösterilerdir. Bourdieu pratiği üç anlamda kullanmaktadır (Warde, 2004: 5-6),

- Günelik hayat içinde (Bourdieu'nun epistemolojik pozisyonun bir esasıdır)
- Belirli nitelikteki aktiviteler etrafında biçimlenen hemen hemen bağdaşımli oluşumları tanımlamak için

- Son olarak ise pratik kavramını performans anlamında kullanır ki bu da bazı aktiviteleri gerçekleştirmek anlamına gelir.

Yapılan bir görüşmede katılımcı 7 köken ülkeye gittiğinde çocukluk yıllarından itibaren 39 yaşına kadar Danimarka'da geçirdiği yaşamına rağmen Türkiye'ye daha aşınadır. Katılımcı, Türkiye'nin güzel bir ülke olmasının yanı sıra, köken ülkesindeki insanların kendisine benzediği ve konuşma biçiminin kendisinin konuşması ile benzer olduğunu ifade etmektedir. Yemeklerin kendisine zevk verdiğini ve dinlenen müzik gibi aşına olduğu yaşam biçimine vurgu yapmaktadır. Diğer taraftan ise Türkiye'de törensel bir ulusal etkinlik olan 23 Nisan Çocuk bayramı kutlamalarını anlatırken duygusal tepkilerin köken aidiyetlerinin ve kimliğinin olumlu olduğu (onaylandığı) şu cümlelerinden anlaşıyor;

“...Türkiye güzel memleket, her seferinde bir heyecan oluyor, şöyle heyecanla sana aynı sana benzeyen insanlar, konuşmalar... Her konuşmaları anlıyorsun... Her sefer yaz tatilinde giderdik, bir sefer kışın gittik... İnsanlar sana benziyor, konuşmaları sana benziyor, yediğin şeyler sana zevk veriyor. Bir kere minibüse bindik, ayy İbrahim Tatlıses'i dinliyorsun, para uzatıyorsun, gençler konuşuyor, bir heyecan bir canlılık. Burada ise konuşmadan bileti veriyorsun. Minibüste oturduğum yerden gözlerimden yaşlar nasıl akıyor nasıl uygulandım... Nisanda eşimin yeğeni evlendi, köyde 23 Nisan törenleri vardı bizim gittiğimiz iki gün içinde. Törende çocuklar geldikçe geliyor geldikçe ağlıyorum. 25 yıldır öyle bir törene katılmamıştım...”

(Katılımcı 7)

Katılımcı, gündelik hayat ve törensel etkinliklerine yönelik bağlılıklarını ifade etmiştir. Bu aşına olunan hayat Danimarka'da köken ulusun sınırların ötesinde çeşitli alanlara taşınmakta ve Danimarka toplumundaki diğer kurumsal ve toplumsal nitelikteki alan ve ilişkilere eklenmektedir. Çalışmada da pratik gündelik hayat ve kurumsal temelde ki performanslar aidiyet bağlarının etkisi çerçevesinde ele alınmakta ve çalışmanın bu bölümünde katılımlı gözlemlerle ele alınan örnek durumlar ve toplanan verilerle göçmen pratikleri şu şekilde analiz edilmektedir:

Tablo 46: Gündelik Hayat ve Edimsel Aidiyetler

	Gündelik Hayat Pratikleri	Aidiyet İceraları(Edimsel Aidiyetler)
Amaç	<p>Gündelik Hayatı idame ettirmek</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sosyal • Ekonomik • Psikolojik • Biyolojik <p>İhtiyaçları karşılamak üzere uygulanır</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kimlik, aidiyet tasdiki • Grup Dayanışması • Gelecek nesillere kimlik aktarımı ve kazanımı
Nitelikleri	<ul style="list-style-type: none"> • Olduğu gibi kabul edilir. Sınırları çizilmiş anlamları alanlarıdır • Burada ve Şimdiye dayanır • Zamansal ve mekânsaldır (Berger ve Luckmann, 2008) • Sosyalleşme ve yatkınlık kazanılır	<ul style="list-style-type: none"> • Simgeseldir. • Edimsellikler sergilenir • “Hayali” bir cemaate (Anderson, 2006), farklı bir zaman ve mekâna vurgu yapar

Goffman'ın (2009: 13) “Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu” isimli çalışmasında, fiziksel sınırları çizilmiş bir alan içinde yer alan türde bir toplumsal yaşamın inceleyebileceği sosyolojik bir bakış açısından söz etmektedir. Bu bakış açısının, herhangi bir toplumsal kuruma uyarlanabileceğini belirtmektedir. Ve bu bakış açısı, tiyatro oyunu ile aynı bakış açısına sahiptir. Bu ilkelere “dramaturjik” ilkeler demmiştir. Örneğin, iş yaşantısında her gün karşılaşılan durumlarda bir bireyin kendisini ve faaliyetlerini başkalarına nasıl sunduğunu, başkalarının kendisi hakkında oluşturduğu izlenimi nasıl yönlendirdiği ve denetlediği, onların karşısında performansına devam ederken neler yapabileceği ve yapamayacağını üzerinde durmuştur. Ve bu modelin bazı yetersizlikleri olduğunu ifade etmiştir. Bunlar:

- Sahne yapmacık şeyler sunar ama yaşam muhtemelen daha gerçek ve prova edilmemiş şeyler sunar
- Sahnede oyuncu bir karaktere bürünür, seyirciyle birlikte üç taraf vardır. Gerçek yaşamda ise bu üç taraf sıkıştırılarak ikiye indirilmiştir. Bir kişinin oynadığı rol mevcut diğerlerinin oynadığı role göre biçilir, ancak bu diğer insanlar aynı zamanda seyirciyide oluşturmaktadır.

Toplumun veya sosyal gerçekliğin, ya çoklu bir gerçeklik ya da, daha yaygın ifade ile inanılmaz bir kültürel çeşitliliğe sahip sosyal bir dünyadır. Çünkü artık kültür, basit bir biçimde sosyal örgütlenme biçimlerini yansıtmaz, Kültür, çok çeşitlidir, çok katlıdır ve çok kodludur. Kültür, yalnızca hukukun, sanatın ve dinin “ resmi” kurumlarında keşfedilebilir bir olgu değildir; aynı zamanda, büyük mağazaların, okul bahçelerinin ve sağlık kaplıcalarının resmi olmayan alanlarında da yüzünü gösterir. Kültür, günlük olanın dünyasına girmiştir; yasalarda, öğretilerde ve edebi metinlerde bulunduğu gibi, incelemek üzere konuşma biçimlerinde, aile fotoğraflarında, aşk romanlarında, kısacası bütün söylem alanlarında erişilebilir ve gözlemlenebilir durumdadır. Kültür, sadece temelde fikirsel metinlerin, nesnelere ya da geleneklerin tek ya da ana özelliği olan fikirlerde bulunmaz. Aynı zamanda sembollerde ya da göstergelerde yer alan bir olgu olarak algılanılmamakta, aksine, kültür, eyleme ve düşünceye ilişkin toplu biçimlere aynı anda gönderme yapan bir terim olarak kültürel pratikler adı altında ele alınmaktadır (Ünal, 2004: 113). Bu anlamda bir topluluğu kültürel analizi o topluluğun sosyal gerçekliğini oluşturan birçok katmandan analizini gerektirir.

Kültür, toplulukların gündelik hayattaki çeşitli kabullere dayanan yapıp etme biçimleri olarak baktığımızda aidiyet pratikleri neyin doğru ve neyin yanlış olduğuna yönelik “bizler” ve “onlar” arasındaki kuralları ve normları bulunan bir miras olarak algılanmaktadır. Bu anlamda, bir çocuğun sosyalleşmesi aynı zamanda çocuğun kültürlenmesi; ona “biz” böyle yaparız, sende böyle yap ve şu da “onların” yaptığıdır, öyle yapma” demesidir. Diğer taraftan ise Baumann’ın (2006: 32-33) bir konser performansını andıran fotokopi makinesinden çok müzisyenlerin tarihsel açıdan doğaçlama yaptıkları bir performansa benzetmektedir. Yalnızca sergilendiği edim içinde vardır ve anlamını değiştirmeksizin durağan kalması ya da kendini tekrar etmesi söz konusu değildir.

Göçmen çocukları, yuvadan eğitim kurumlarına kadar, yapıp etmelerinden ve yediklerinden kimin “biz” kimin “onlar” olduklarını öğreniyor, kontrol ediyor ve ona göre davranıyor. Zaman zaman alışkanlıklar değişir, uyarlanır ve ulusötesi etkileşim alanında yeniden biçimlenir. Konuşma biçimleri göçmen çocuklarına Danca’da oturdukları bölgenin aksanı ile konuşurken kimi zaman Kopenhag aksanı ile köken dillerini ebeveynlerinden duydukları gibi yerel şiveleri ile konuşmaktadırlar. Diğer

tarafından ise doğum günlerini kutlarken Danimarka kültürüne göre Danimarka bayrağı ile sembolendirilmektedir. Köken kimliği ve grup aidiyetler gündelik hayatta sınırları belirlerken farklı alanlar da, göçmenler köken aidiyetlerinden kaynaklanan eski alışkanlıklarını yeni bağlamlara oturturlar. Süreçsel diye de adlandırılan, aidiyetlerin sergilendiği edimlerdir. Bu anlamda, nesnelere anlamına göre münazara edilse de, birçok gündelik hayattaki nesne yeniden tanımlanır ve pratik amaçlar için sunulur. Limitli bir eksen üzerinde gündelik hayatın katılımcıları tarafından yeniden tanımlanır (Scott, 2006: 71).

Performans ise Goffman (2009: 28-82) tarafından belli bir katılımcının diğer katılımcılardan herhangi birini etkilemeye yönelik tüm etkinlikleri şeklinde tanımlanmaktadır. Belli bir katılımcıyı ve performansını referanslara katkıda bulunanlardan seyirciler, gözlemciler veya diğer katılımcılar olarak söz edilmektedir. Bir performans sırasında gözler önüne sergilenebilecek ya da oynanabilecek eylem kitabını ise rol veya rutin olarak tanımlamaktadır. Performansın esas amacı genellikle oyuncunun özelliklerini ifade etmektedir. İster herhangi bir meslekte, ister bürokraside, işte veya zanaatta olsun, hizmet personeli, ustalık ve dürüstlük ifade eden hareketlerle tutumlarına enerji katar, ama bu tutum onlar hakkında ne tür bilgi iletiyor olursa olsun, genelde en önemli amaç sundukları hizmet veya ürün hakkında olumlu bir tanım yaratmaktadır. Goffman'da aynı zamanda, gösterilerin gerçekleştiği "vitrin" kavramı da performansın bir parçasıdır. Giddens ise, pratiğin bilinçte temellenmiş olarak rutinleşme kavramını, yapılaşma kuramı için yaşamsal olarak ifade etmektedir. Rutin hem eyleyenin günlük etkinliklerinde yol alırken kişiliğinin sürekliliğinin hem de toplumun, sürekli yeniden üretimleri sonucu böyle olan kurumların ayrılmaz bir parçası olarak ifade edilir (Giddens, 1999: 108)

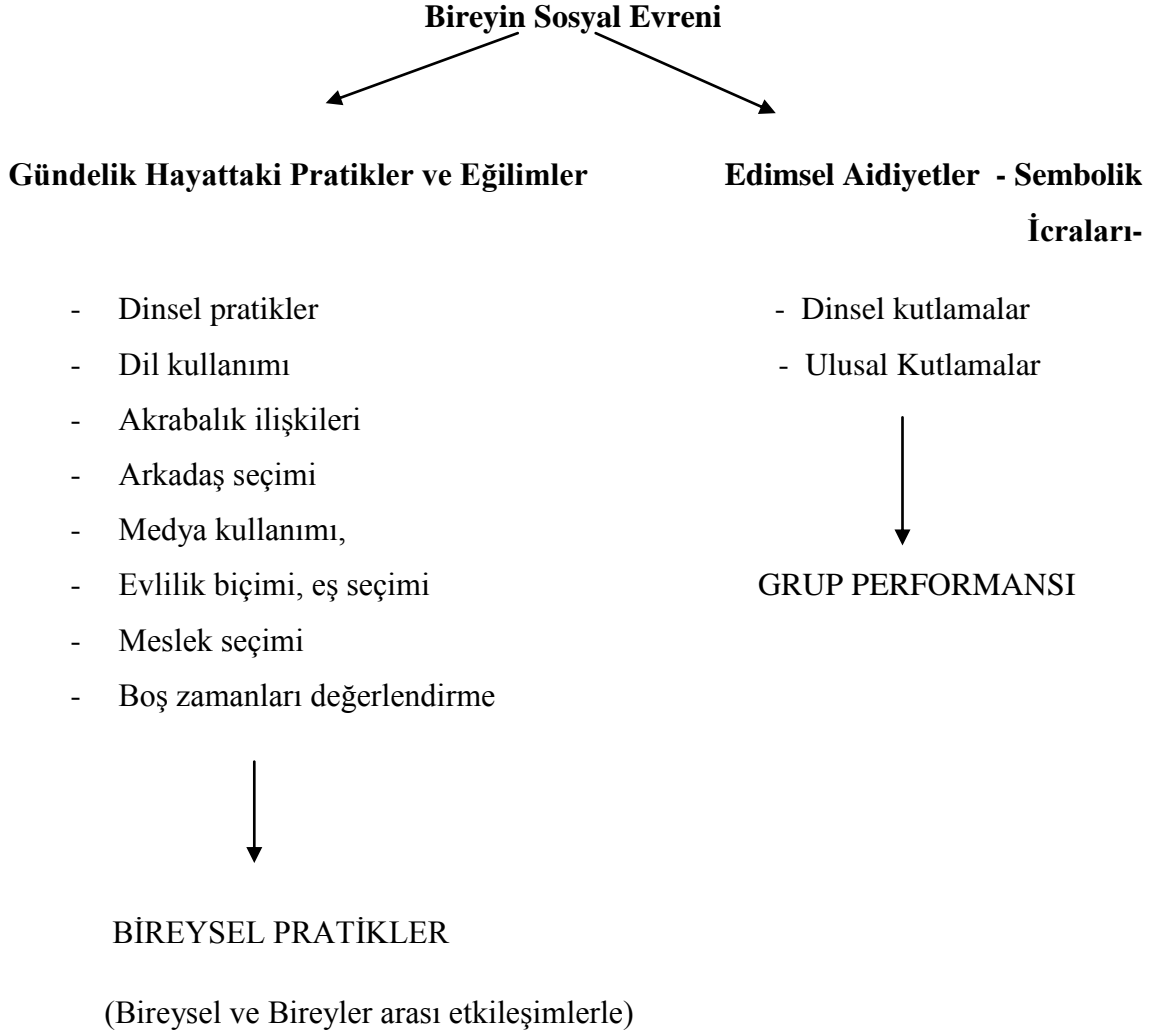
Günümüzde, kültürler arası postmodern dünyaların içinde, kimlikler sadece gelenek ve kültürlerle devam etmiyor aynı zamanda bireyler ve gruplar yerel performanslarla geçmiş sembollerle yeniden hatırlıyor ve inşa ediyor (Pearson-Roms, 2001: 46). İnsanlar niçin belli kimliklerle bir dizi aktiviteyi gündelik hayatlarında yapıyor sorusunu cevaplamak için insanların pratiklerinin ve kimliklerinin çözümlenmesinden geçmektedir. Performans, Holmes'un (2000) ifadesiyle kişilerin eylemin konumlandığı, uygun durumlarda kimliklerinin ortaya çıktığı ilişkisel süreçlerin sosyal olarak inşa

edilen sosyal pratik örnekleridir. Performans toplumsal nitelikte bir inşadır ve sosyal pratiklerin örnekleri olarak belli kimliklerle eylemlerin yorumlanmasına dayanır.

Sosyal kimlik, bireyin aidiyetlerinin toplamı olarak tanımlanmakla birlikte, sivil, kamusal ve sosyal olanla ilgili olması sebebiyle farklı alanlara yönelik farklı tanımlamalar yapılabilmektedir. Kolektif kimlik bireylerin gruba aidiyet hissi ya da kimliği ile ilişkilendirilirken, kültürel kimlik bir grup ya da kültürün kimliği anlamına gelmektedir. Kültür ise bireyin aidiyetlerinden ziyade, katıldıkları toplumsal süreç içerisindeki toplumsal pratikleridir. Gündelik hayatımızdaki ihtiyaçlarımızı karşılamak için gerçekleştirdiğimiz kültürel temelli pratiklerle kolektif kimlikler oluşur ya da onaylanır. Edim ve edimsellik her zaman birbiri ile uyumlu değildir. Edimsellik kültürel normların aktarımını içermektedir. Edim ise bireyin fiilidir. Bu noktada bireylerin edimleri, kültürel kimliğin kolektif biçimlerinin inşası, onayı ve değişimine etkide bulunmaktadır. Kültürel edimsellikler, kolektif bağlıklarımızı inşa eder ve onaylarken (Pearson-Roms, 2001: 3) gündelik pratikler de kişinin içinde sosyalleştiği kültürün bireye öğretmiş olduğu maddi ve manevi nitelikteki uygulamaları kapsar. Kültürel pratikler, nesnelere sosyal anlamının dile getirilmesi için birbiriyle yarışan pek çok kuruma, sınıfa ve gruba, fikirlerin ve bilgilerin geliştiği çeşitli mekânlara ve konumlara, gösterileri sahneleme ve izleyicileri etkileme mücadelesinden kaynaklı çatışmalara gönderme yapmaktadır. Söylenen, iddia edilen ve konuşulan her zaman eşit değildir, bunların bazıları bilgi, ötekileri gerçekler ya da düşünceler, geri kalanları ideolojiler olabilmektedir. Bir şeyin anlamı sürekli değişmek zorundadır, çünkü sosyal nesnelere çok kodludur ve bir diller çeşitliliği söz konusudur (Ünal, 2004: 113,114).

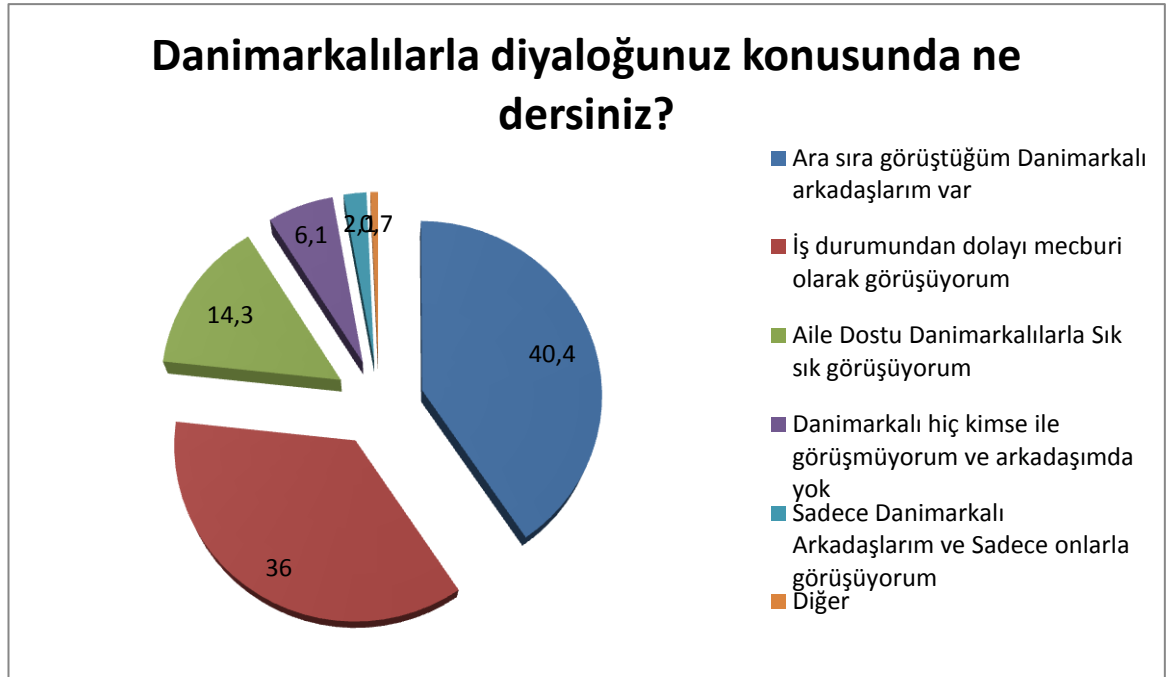
Göçmenlerin ve çocuklarının kültürlenme süreçleri içerisinde sivil, kamusal ve toplumsal alanlardaki kurmuş oldukları ilişki biçimleri içindeki edimleri ile Türkiye kökeninde Danimarka'da kültürel kimlikler oluşmaktadır. Bu edimler, kültürel temelli olanları kökenden etkilenen ve göç ülkesinde göçmen topluluğun kendi içinde ve dışındaki topluluklarla yeni kuşaklarla etkileşimi sonucunda ortaya çıkan pratiğe dönüşmüştür. Edimsel nitelikteki kültürel pratikler bu çalışma da ikiye ayrılmaktadır;

Şekil 14: Danimarka’da Göçmenler ve Çocuklarının Bireysel Sosyal Evreni

Göçmenlerin kişisel bağları sebebiyle ayırt edici pratikleri sembolik bir “sınır” olarak algılandığında bu sınırın içindekilerle ve dışındakilerle farklılaşmış ilişki biçimleri oluşturur (Tilly, 2004: 214). Etnik sınırlar ya politik hareketler ya da bireylerin gündelik etkileşimleri ile oluşur (Wimmer, 2008: 1027). Bu anlamda pratikler sembolik sınırların ürünleri ve göstergeleridir. Pratikler neticede ilişkilerin ve etkileşimlerin ürünleridir. Bu noktada Danimarkalılarla Türkiye kökenlilerin ilişkilerine baktığımızda, anketler yoluyla alınan cevaplara göre aşağıdaki grafik elde edilmiştir;

Grafik 8: Türkiye Kökenlilerin Danimarkalılarla Diyalogu

Anket katılımcılarının Danimarkalılarla diyalogunu ortaya koymak üzere sorulan, birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği soruya 502 defa cevap verilmiştir. Katılımcıların %40,4'ü “Ara sıra görüştüğüm Danimarkalı arkadaşlarım var”, %36,0'ı “İş durumundan dolayı mecburi olarak görüşüyorum”, %14,3'ü “Aile dostu Danimarkalılarla sık sık görüşüyorum”, %6,1'i “Danimarkalı hiç kimse ile görüşmüyorum ve arkadaşım da yok”, %0,7'si diğer cevabını vermiştir.

Giddens (1999: 121-122) Goffman'ın etkileşimin sınırlarına ilişkin geliştirdiği tipolojiyi değiştirerek kullanmaktadır. Toplanmalar, bir arada bulunma bağlamları içinde, iki ya da daha çok sayıda kişinin oluşturduğu birlikte bulunmayı tanımlamaktadır. “Bağlam” terimiyle, Goffman “durum” terimini tercih etmektedir, zaman-uzamın içinde toplanmaların gerçekleştiği “bantları” ya da “şeritleri” kastettiğini ifade etmektedir. Bu tür bir zaman-uzam bandına giren herkes kendisini söz konusu toplanmaya “hazır” eder ya da gerçekte bu toplanmayı, eğer iki kişilikse oluşturmaktadır. Toplanmalar bir arada bulunma içinde ve bir arada bulunma sırasındaki davranışın ortak düşünsel gözetimi gerektirmektedir. Toplanmaların bağlamsallığı, oldukça üstü kapalı ve tümleyici bir yoldan bu tür gözetim süreçleri için yaşamsaldır. Bağlam fiziksel çevreyi de kapsamaktadır, ancak yalnızca “içinde” etkileşimin gerçekleştiği bir şey değildir.

Bireyler iletişim kurarlarken, beden hareketlerinin ve konuşmanın zamansal sıralaması da içlerinde olmak üzere bağlamların özelliklerini rutin bir biçimde kullanılmaktadırlar.

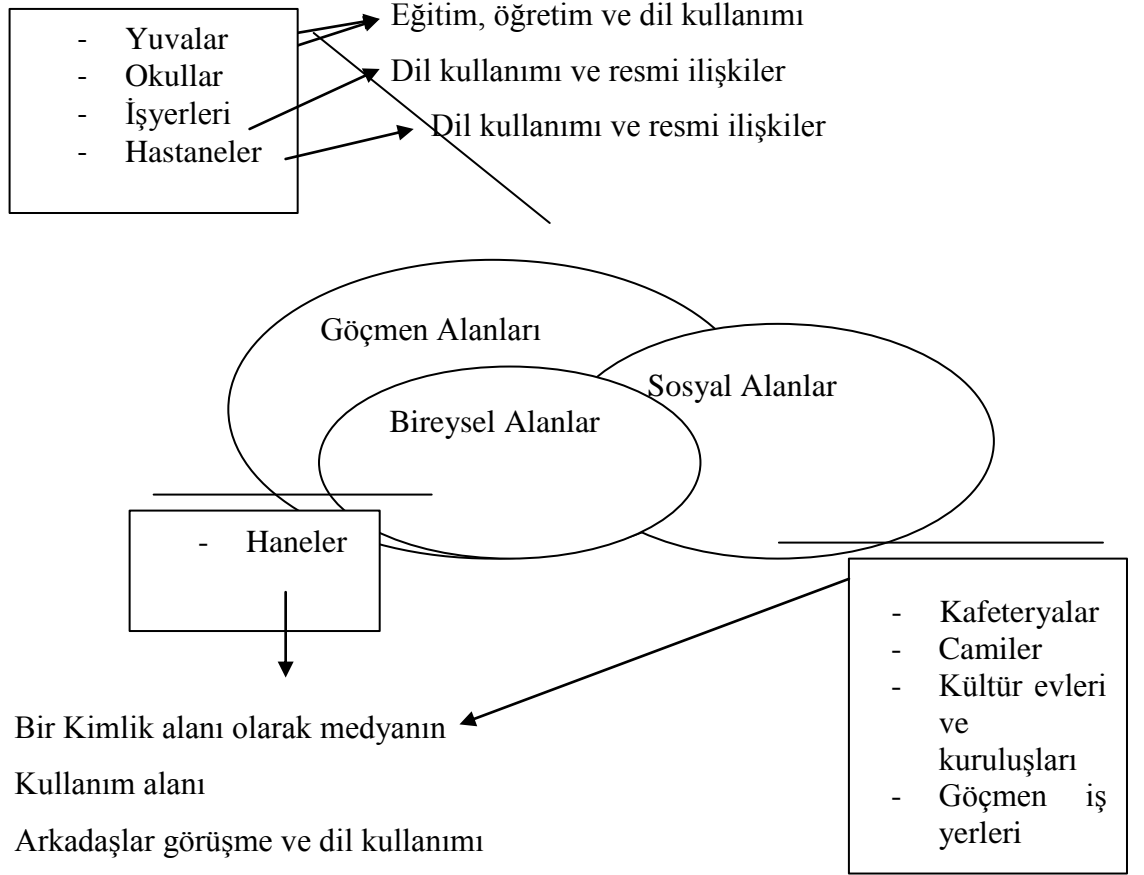
Grafik 9: Danimarka'da Akraba ve Yakınlarınızla Görüşme Mekânları

Göçmen kökenlilerin bir arada bulunmalarına yönelik sorulan “Danimarka’da akraba ve yakınlarınızla nerelerde görüşüyorsunuz” sorusuna 908 defa işaretlenmiştir. En fazla görüşülen yer cevapların %33,8’i olan düğünlerde, %29,1’i ile ev ziyaretlerinde, %13,9’u doğum günlerinde, %10,1’i derneklerde, %5,8’i kahvehanelerde, %5,3’ü kafeterya ve restoranlarda ve %1,6’sı diğer cevabını vermiştir.

Bourdieu’ya göre pratik bir alana daha önemlisi bir zamana yerleşiktir. Aynı zamanda ne bilinçsiz bir biçimde ne de tamamıyla bilinçli bir şekilde organize edilmiş ve düzenlenmiştir (Jenkins, 2008: 68). Danimarka’da yaşayan göçmenlerin ve çocuklarının gözlemler, mülakatlar ve anketlere dayanarak Danimarka’daki pratik alanları aşağıdaki şekilde görülmektedir. Bu alanlar daha önceki bölümde göçmenlerin ve çocuklarının kimlik inşaları ele alınırken ayrıştırılmıştır. Aşağıdaki şekilde gündelik hayat içinde göçmenlerin dâhil oldukları mekânlar ve gündelik nitelikteki pratikleri yer almaktadır.

Şekil 15: Göçmen Alanları, İlişkileri ve Göçmen Edimleri

- Bir Kimlik alanı olarak medyanın Kullanım alanı
  - Arkadaşlar görüşme ve dil kullanımı
  - Bir kültür aracı ve kendi içinde
  - İbadetler, dini eğitim ve sohbet alanları
- ve semboller bütünü
- Hemşehri ve arkadaşlarla görüşme olarak dilin kullanım alanı
  - Hemşehri, akraba ve arkadaşlarla görüşme
  - Dini eğitim

Ulusötesi bir alanda etnik nitelikli cemaatlerin oluşumunda belirleyici olan grup içi ve gruplar arası ilişkilerin simgesel boyutları, “biz” ve “ötekiler” ayrımına yükledikleri anlamlar toplum temsil örnekleri ile sembolik boyutlar (Bilge, 2007: 318) kolektif nitelikte bir kimlik onaylamasıdır. Bu çerçevede Danimarka’da katılımlı gözlem yoluyla gözlemlenen “23 Nisan Çocuk Bayramı” ulusal kutlamasının yanı sıra düğün törenleri gibi kültürel temelli kutlamalarda dini ya da ulusötesi milliyetçiliği referans

eden semboller incelenmiştir. Günümüzde kültür, toplulukların üyelerinin yaşama tarzlarını oluşturan, organize olmuş davranışlar formu ve sembolik nitelikteki pratikleridir. Gelenekselden ileri endüstri kültürlerine kadar bu pratikleri içermektedir. Stuart Hall, kültürel pratikleri toplumsal pratiklerle birbirine karışmış halde bulunduğunu ifade etmektedir. Göçmenlerin aidiyet bağlarının pratiklerini nasıl etkilediğini analiz etmek için öncelikle “pratik”in gündelik ve sembolik nitelikte ki kolektif edimsel icralar olarak ikiye ayrılmaktadır. Hall’in ifadesinden yola çıkarak ilk olarak, gündelik hayatta da gerek köken bağlarının gerekse göç alan ülkedeki kökenden ve göç ülkesinden beslenen sosyal ve kültürel anlamdaki bireyin sosyal, psikolojik, biyolojik ve ekonomik anlamda ihtiyaçları gidermeye biçimine dayalı pratikler ele alınmaktadır. İkinci olarak ise edimsel pratikler ki bunlar kültürel kimliklenme ve kimlik inşasının oluşum alanları ele alınmaktadır. Edimsel pratikler ise aidiyetin icra edildiği, onaylandığı, sürdürüldüğü ve aidiyet sınırlarının yeniden belirlenmediği dinsel, ulusal ve evlilik törenlerini içeren geçmişi hatırlatıp geleceğe vurgu yapan performanslardır (Pearson-Roms, 2001: 38-40). Bununla birlikte, Bauman (2009: 98) eylemlerimizin kavramsal çerçevesi ile pratikte yapılanlar arasında kalıcı ve giderilmez bir gerilim olduğunu ifade etmektedir. Eylem, tek bir tutarlı ihtiyaca göre değil karmaşık ve griftir. Eylem, her zaman pratikte, çok sayıda ihtiyaç ve güdü tarafından bölünmektedir. Bu nokta da bağlamsal bir niteliğe sahiptir. Bu bağlamsallıkta, çeşitli niteliklerdeki “alan”lar özneler toplumsal gerçeklik içerisinde pratiklerine gerçekleştirmektedir.

5.1. Ulusötesi Alanlarda Göçmen Pratiklerinin Gündelik Hayatta Sunumu

Bir kişiyi ya da grubu başka kişi ya da gruplara bağlayan doğrudan (arkadaşlarımız gibi) ya da dolaylı (ya da arkadaşlarımızın arkadaşı gibi) bağlantıları ağlar olarak tanımlanmaktadır. Kişisel ağlar genellikle benzer ırklardan, sınıflardan, etnik kökenden gelen insanlardan da oluşsa da kimi durumlarda farklılık göstermektedir. Toplumsal gruplar ağlara erişmek için kullanılacak önemli birer kaynaktırlar. Buna rağmen her ağ toplumsal grup değildir. Her ağda, toplumsal grupların karakterize edici bir özelliği olan ortak bir kimlik duygusu ve ortak beklentiler eksiktir (Giddens, 2008: 716). Bu noktada ağların niteliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Kişiler arasındaki bağları ağları oluşturur. Bireyler arasındaki iletişimi ve bilgi akışını sağlayan bu bağlar, zayıf,

güçlü ve eksik bağlar olarak üçe ayrılmaktadır. Göçmenler ve çocukları, köken aidiyetlerine dayanan bağlarının yanı sıra göç alan ülkede kurdukları ulusötesi alanlardaki köken kaynaklı ve kökeni andıran bağların yanı sıra göç alan ülkedeki farklı ülkelere gelen göçmenlerle ve yerlilerle kamusal ve kamusal olmayan alanlardaki bağlara sahiptirler. Bu bağların nitelikleri (güçlü, zayıf ya da eksik) bireylerin gündelik pratiklerini etkilediği gibi kimlik görünümüleri hakkında da bilgi vermektedir.

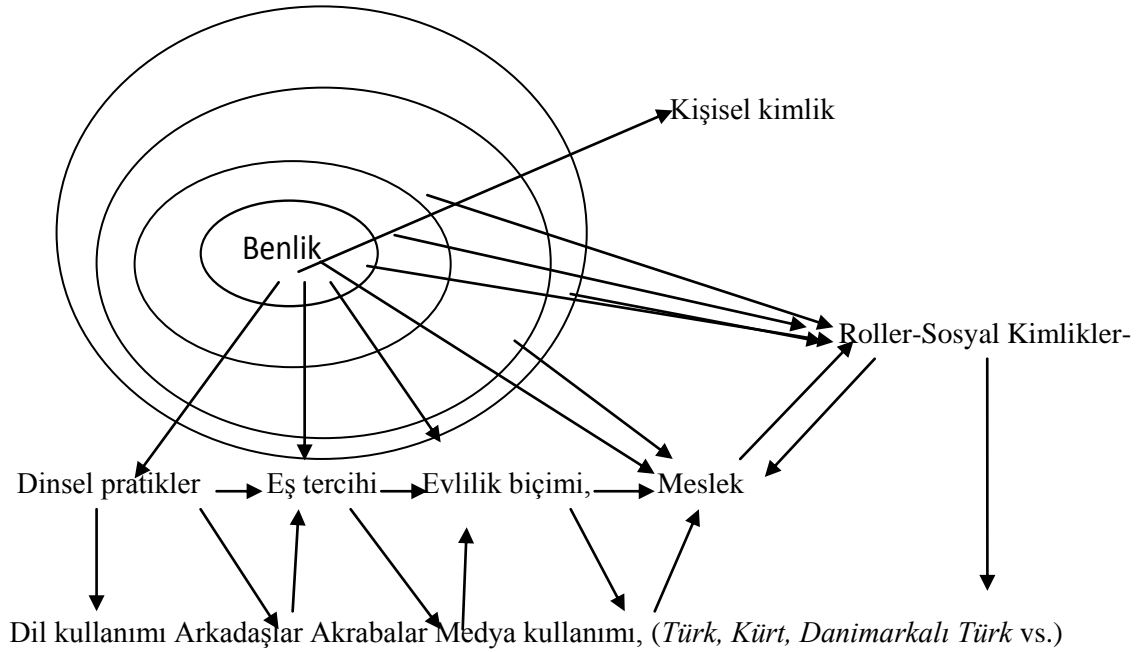
Gündelik hayatın gerçekliği kendisini bireye sübjektifler arası bir dünya olarak sunar. Bireylerin varlığını iletişim kurduğu ve etkileşim içine girdiği diğerleri sürdürür (Berger ve Luckmann, 2008: 36). İktidar biçimi bireyi kategorize eder, bireyselliğiyle belirleyerek, kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder. Bu, bireyleri özne yapan bir iktidar biçimidir. Özne sözcüğünün ise Foucault'a (2005: 63) göre iki anlamı vardır: Denetim ve bağımlılık yolu ile başkasına tabi olan özne ve vicdan ya da özbilgi yoluyla kendi özkimliğine bağlanmış özne (bu Türkçe'de kullanılan anlamdan farklı olarak Fransızca'da tebaa anlamında kullanılmıştır). Sözcüğün iki anlamı da boyun eğdiren ve tabi kılan bir iktidar biçimi telkin etmektedir. Bu anlamda Foucault, üç tür müdahaleden bahsetmektedir. Bunlar, ya tahakküm biçimlerine (etnik, toplumsal ve dinsel) karşı yürütülen müdahaleler ya da bireyi kendisine bağlayan ve bu şekilde diğerlerine tabi kılan duruma karşı yürütülen mücadeleler olduğunu belirtmiştir.

Giddens'in sosyal pratik düşüncesi, yapının ikiliğine dayanmaktadır. Dolayısıyla sosyal pratiklerin varlığının temelidir. Toplum yapılaşma süreci aracılığıyla üretilen ve yeniden üretilen sosyal pratikler olarak ifade edilmektedir. Bu anlamda Giddens sistemleri, hem bireysel yapanlar hem de geniş sosyal topluluklar arasında sosyal pratikler olarak düzenlenmiş ve yeniden üretilmiş ilişki örüntüleri şeklinde tanımlamaktadır (Esgin, 2005: 2.43) Göçmenler ve çocuklarına baktığımızda, akışkanlıklar içerisinde iki farklı ulus devletin sınırlarını aşarak farklı biçimlerde etkileşimlere girdiğini görürüz. Bu etkileşimleri belirleyen farklı unsurlar söz konusudur. Bu unsurlar kimi zaman bireyin takdirinde iken kimi zaman birey ailesinden miras alır. Bu unsurlar neticesinde ise sosyal hayatlar biçimlenir. Fakat bireylerin tutumlarına verdikleri anlamlar karşısında çok dikkatli olmak gerekmektedir. Bu anlamlar gerçekten sahte değildir, fakat her

zaman eksiktirler. Bu eksiklik, bireylerin söylem üretiminin onların ayırt edici sosyal özelliklerinden bağımsız olmamaları durumuyla açıklanmaktadır. Amaçlı pratiklerin doğasına göre, açıklamalar genellikle yaş, cinsiyet, medeni durum, icra edilen meslek vb. gibi değişkenlere bağlıdır (Ünal, 2004: 42). Toplumsal konumlar, yatkinlıklar (habitus) ve tavır almalar, yani bireylerin, Bourdieu'nun ifadesiyle toplumsal eyleyicilerin, pratiğin birbirinden farklı alanlarında yaptıkları tercihler arasındaki ilişkinin çözümlemesinin uygun bir biçimde açıklanmasının bir koşuludur (Bourdieu, 2006: 17). Bu anlamda mekânların öznellerin gerek kolektif nitelikte gerekse bireysel olarak gerçekleştirdikleri eylemlerle toplumsal ve kültürel nitelikte bir bağlama bürünür. Bourdieu (“habitus” “sermaye”) + mekân = pratik (Warde, 2004: 4) şeklinde bir formülünde de pratiğin alışkanlık, alanın niteliklerine göre sermaye ve mekânın toplamıdır. Bireylerin, kökene dayanan ve göç ülkesinde ki göçmen alanlarında, farklı kamusal ve toplumsal alanlarda oluşan bağları ile oluşan ve dönüşen yatkinlıklar pratiklerin kaynağıdır. Bireyin sosyal kimlikleri, yatkinlıkları ile konumlanan pratikleri bireysel ve sosyal kimlikleri onaylar.

Şekil 16: Danimarka’da Gündelik Pratikler, Benlik, Kişisel ve Sosyal Kimlik

Bir kişinin, ötekilerle belirli amaçları ve bağlayıcı icra safhalarını sosyal kimlikler, bireysel kimliğin yansımaları olduğu gibi, benliğin çeşitli ve kapsayıcı farklı alanlarda farklı derecelerde konumlanması ile “ben”ler “biz” olur. Kişisel kimlik, bireyleri

diğerlerinden ayırt eden bireyselleşmiş benliktir (Brewer, 1991: 476). Benliğin çoğul kaynakları, çok boyutlu, bölünebilen karakteri ve benliğin farklı tabakalarının karmaşık biçimleri toplumsal davranışı şekillendirir (Philips, 2002: 59). Ve sosyal kimliklerimiz aidiyetlerimizle ilişkili iken, pratiklerimiz bu aidiyetlere bağlı olarak belli sosyal bağlamlara göre değişkenlik gösterir.

Her kurumsal düzenin kökleri, bir kişinin kendisinin ve ötekilerin icraatlarını tipleştirilmesinde yatmaktadır. Roller, kurumsal düzeni temsil ederler. Bu temsil, iki düzeyde vuku bulur. İlk olarak, rolün icrası, bizzat rolü temsil etmektedir. Herhangi bir somut rol icrası, kurumun nesnel anlamına ve bu yüzden de diğer tamamlayıcı rol icralarına ve kurumun bütün olarak anlamına atıfta bulunmaktadır (Berger ve Luckmann, 2008: 106-111). Bourdieu “mekân”ları pratiğin başlıca yatkinlik alanları olarak spor, müzik, yemek, dekorasyon, politika ve dili sunmaktadır. Bu alanlarda anlamlı pratikler ve anlam veren algılar üretilmektedir (Warde, 2004: 6). Bu çalışmada Bourdieu yaklaşımından hareketle, gündelik hayat içindeki belli göçmen grupların bağları neticesinde üyelerinin yatkinlikleri ile yaşam tarzlarını belirleyen -dinsel pratikler ve eş seçim biçimleri- yatkinlikleri ele alınmaktadır.

5.1.1. Göçmenlerin Dini Pratikleri

Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenliler ve çocukları, dini pratiklerini yerine getirmek için gittiği gibi sosyal ilişki mekânı olarak tanıdıkları ile görüşme ve boş zamanlarını geçirmek için iç içe olan cami derneklerine gitmektedir. Danimarka’da bulunan Müslüman cemaatin farklı ülkelere ve cemaatlara göre camileri bulunduğu göçmenler tarafından ifade edilmektedir. Bu nokta da camiler dış gruba karşı bir kimlik mekânı olduğu gibi iç grup içinde de bazı noktalarda kendi için de ayrılmaktadır. Danimarka’da Diyanete bağlı bir cami derneğine ait ibadet mekânının resmi aşağıda yer almaktadır.

Fotoğraf 3: Danimarka’da Bir Cami

Din, göçmenler de bir kimlik kaynağı olduğu gibi, yapılan mülakatlar yoluyla dinin pratiğe yönelik algısından ziyade kimlik algısı içinde ifade edilmektedir. Uygulanan anketlerin sonuçlarına göre Türkiye kökenli göçmenlerin doğum yerine göre camiye gitme sıklığı aşağıdaki tablo ile gösterilmektedir,

Tablo 47: Doğum Yerine Göre Bugünlerde Camiye Gitme Sıklığı

			Bugünlerde camiye ne sıklıkla gidiyorsunuz?							Toplam
			Her gün	Haftada bir	Ayda bir	Kandil ve ramazanlarda	Yılda birkaç kez	Hemen hemen hiç	Hiçbir zaman	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	54	75	10	39	26	85	43	332
		Satır	% 16,3	% 22,6	% 3,0	% 11,7	% 7,8	% 25,6	% 13,0	% 100,0
		Sütun	% 93,1	% 72,8	% 76,9	% 78,0	% 76,5	% 75,9	% 82,7	% 78,7
		Toplam	% 12,8	% 17,8	% 2,4	% 9,2	% 6,2	% 20,1	% 10,2	% 78,7
	Danimarka	Sayı	4	25	3	11	8	26	7	84
		Satır	% 4,8	% 29,8	% 3,6	% 13,1	% 9,5	% 31,0	% 8,3	% 100,0
		Sütun	% 6,9	% 24,3	% 23,1	% 22,0	% 23,5	% 23,2	% 13,5	% 19,9
		Toplam	% 0,9	% 5,9	% 0,7	% 2,6	% 1,9	% 6,2	% 1,7	% 19,9
	Diğer	Sayı	0	3	0	0	0	1	2	6
		Satır	% 0,0	% 50,0	% 0,0	% 0,0	% 0,0	% 16,7	% 33,3	% 100,0
		Sütun	% 0,0	% 2,9	% 0,0	% 0,0	% 0,0	% 0,9	% 3,8	% 1,4
		Toplam	% 0,0	% 0,7	% 0,0	% 0,0	% 0,0	% 0,2	% 0,5	% 1,4
Toplam	Sayı	58	103	13	50	34	112	52	422	
	Satır	% 13,7	% 24,4	% 3,1	% 11,8	% 8,1	% 26,5	% 12,3	% 100,0	
	Sütun	% 100,0	% 100,0	% 100,0	% 100,0	% 100,0	% 100,0	% 100,0	% 100,0	
	Toplam	% 13,7	% 24,4	% 3,1	% 11,8	% 8,1	% 26,5	% 12,3	% 100,0	

Türkiye doğumlulardan her gün camiye gidenlerin oranı %16,3, haftada bir %22,6, ayda bir %3, yılda birkaç kez %7,8, hemen hemen hiç %25,6 ve hiç zaman camiye gitmeyenlerin oranı %13'dür. Danimarka doğumlular da ise camiye gitme sıklığı, her gün %4,8 haftada bir %29,8, ayda bir %13,1 yılda birkaç kez %9,5 hemen hemen hiç %31 ve hiç zaman cevabını verenlerin oranı %8,3'dür. Burada Türkiye doğumlular ve Danimarka doğumluların camiye gitme oranlarında en büyük farklılık her gün camiye gitme oranında görülmektedir.

Tablo 48: Cinsiyete Göre Camiye Gitme Sıklığı

			Bugünlerde camiye ne sıklıkla gidiyorsunuz?							Toplam
			Her gün	Haftada bir	Ayda bir	Kandil ve ramazanlarda	Yılda birkaç kez	Hemen hemen hiç	Hiçbir zaman	
Cinsiyet Durumu	Kadın	Sayı	4	32	2	39	7	63	24	171
		Sıra	%2,3	%18,7	%1,2	%22,8	%4,1	%36,8	%14,0	%100,0
		Sütun	%6,9	%30,5	%15,4	%75,0	%20,6	%55,3	%44,4	%39,8
		Toplam	%0,9	%7,4	%0,5	%9,1	%1,6%	%14,7%	%5,6	%39,8
	Erkek	Sayı	54	73	11	13	27	51	30	259
		Sıra	%20,8	%28,2	%4,2	%5,0	%10,4	%19,7	%11,6	%100,0
		Sütun	%93,1	%69,5	%84,6	%25,0	%79,4	%44,7	%55,6	%60,2
		Toplam	%12,6	%17,0	%2,6	%3,0	%6,3	%11,9	%7,0	%60,2
Toplam	Sayı	58	105	13	52	34	114	54	430	
	Sıra	%13,5	%24,4	%3,0	%12,1	%7,9	%26,5	%12,6	%100,0	
	Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	
	Toplam	%13,5	%24,4	%3,0	%12,1	%7,9	%26,5	%12,6	%100,0	

$\chi^2: 77,265^a$

$p<0,05$

sd: 6

Yukarıdaki tabloya baktığımızda cinsiyete göre camiye gitme arasında bir ilişki ($p=0,0$) olduğu görülmektedir. Bireysel alana giren bir dini pratik olan namaz kılma pratiğini doğum yerine göre gösteren tablo aşağıdadır.

Tablo 49: Doğum Yeriine Göre Namaz Kılma Sıklığı

			Bu günlerde namaz ne kadar sık kılıyorsunuz?						Toplam	
			Beş vakit	Hemen hemen her gün	Haftada bir (Cumaları)	Ramazan ayında, kandillerde, bayramlarda	Bayramlarda	Hemen hemen hiç		Hiç
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	94	19	50	44	15	36	71	329
		Satır	%28,6	%5,8	%15,2	%13,4	%4,6	%10,9	%21,6	%
		Sütun	%87,9	%86,4	%75,8	%80,0	%68,2	%73,5	%72,4	%78,5
		Toplam	%22,4	%4,5	%11,9	%10,5	%3,6	%8,6	%16,9	%78,5
	Danimarka	Sayı	11	3	16	10	7	12	25	84
		Satır	%13,1	%3,6	%19,0	%11,9	%8,3	%14,3	%29,8	%100,0
		Sütun	%10,3	%13,6	%24,2	%18,2	%31,8	%24,5	%25,5	%20,0
		Toplam	%2,6	%0,7	%3,8	%2,4	%1,7	%2,9	%6,0	%20,0
	Diğer	Sayı	2	0	0	1	0	1	2	6
		Satır	%33,3	%0,0	%0,0	%16,7%	%0,0	%16,7	%33,3	%100,0
		Sütun	%1,9	%0,0	%0,0	%1,8	%0,0	%2,0	%2,0	%1,4
		Toplam	%0,5	%0,0	%0,0	%0,2	%0,0	%0,2	%0,5	%1,4
Toplam	Sayı	107	22	66	55	22	49	98	419	
	Satır	%25,5	%5,3	%15,8	%13,1	%5,3	%11,7	%23,4	%100,0	
	Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	
	Toplam	%25,5	%5,3	%15,8	%13,1	%5,3	%11,7	%23,4	%100,0	

Tabloya göre Türkiye doğumluların %28,6'sı her gün, %5,8 hemen hemen her gün, %15,2'si haftada bir, %13,4'ü Ramazan, kandil ve bayramlarda, %4,6'sı bayramlarda, %10,9 hemen hemen hiç, %21,6'sı ise hiçbir zaman namaz kılmadığını belirtmiştir. Danimarka doğumluların %13,1'i her gün, %3,6'sı hemen hemen her gün, %19'u haftada bir, %11,9'u Ramazan, kandil ve bayramlarda, %8,3'ü bayramlarda, %14,3'ü hemen hemen hiç, %29,8'si ise hiçbir zaman namaz kılmadığını belirtmiştir. Türkiye'de namaz ibadetini yerine getirme ile ilgili yapılan çalışmalardan birisi olan Kondrad Vakfi'nin Türk gençliği araştırmasında camiye düzenli gidenler %5,7 iken namazı düzenli kılanların oranı %14,6'dır. Bazen camiye gidenler %52,7, namaz kılanlar ise %57,5 düzeyindedir. Hiç camiye gitmeyenler %41,6 iken namaz kılmayanlarda bu oran %27,9'a düşmektedir (Kaymakcan, 2007: 27). Katılımcıların dini pratikleri temel alınarak kendilerini nasıl tanımladıklarını gösteren tablo ise şöyledir;

Tablo 50: Doğum Yeriine Göre Dini İnançlar Bakımından Kendini Tanımlama

			Dini inançlarınız bakımından kendinizi hangisiyle tanımlarsınız?					Toplam	
			Dinin bütün gereklerini yerine getiren oldukça dindar biriyim	Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biriyim	İnançlı ama dinin gereklerini yerine getirmeyen biriyim	Dinin gereklerine pek inanmayan biriyim	Dini inancı olmayan ama Tanrıya inanan biriyim		Ne dine ne de Tanrıya inanmayan biriyim
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	32	136	100	5	16	31	320
		Satır	%10,0	%42,5	%31,2	%1,6	%5,0	%9,7	%100,0
		Sütun	%91,4	%75,6	76,3%	%100,0	%84,2	%88,6	%79,0
		Toplam	%7,9	%33,6	%24,7	%1,2	%4,0	%7,7	%79,0
	Danimarka	Sayı	3	41	29	0	3	3	79
		Satır	%3,8	%51,9	%36,7	%0,0	%3,8	%3,8	%100,0
		Sütun	%8,6	%22,8	%22,1	%0,0	%15,8	%8,6	%19,5
		Toplam	%0,7	%10,1	%7,2	%0,0	%0,7	%0,7	%19,5
	Diğer	Sayı	0	3	2	0	0	1	6
		Satır	%0,0	%50,0	%33,3	%0,0	%0,0	%16,7	%100,
		Sütun	%0,0	%1,7	%1,5	%0,0	%0,0	%2,9	%1,5
		Toplam	%0,0	%0,7	%0,5	%0,0	%0,0	%0,2	%1,5
Toplam	Sayı	35	180	131	5	19	35	405	
	Satır	%8,6	%44,4	%32,3	%1,2	%4,7	%8,6	100,0%	
	Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0%	100,0	
	Toplam	%8,6	%44,4	%32,3	%1,2	%4,7	%8,6	%100,0	

Tabloda Türkiye doğumlularda, kendisini dinin bütün gereklerini yerine getiren oldukça dindar biri olarak tanımlayanların oranı %10 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %3,8'dir. Kendisini dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biri olarak tanımlayanların oranı Türkiye doğumlular arasında %42,5 iken Danimarka doğumlular arasında %51,9'dur. Kendisini inançlı ama dinin gereklerini yerine getirmeyen biri olarak tanımlayanların oranı Türkiye doğumluların oranı %31,2 iken Danimarka doğumlularda ise %22,1'dir. Dinin gereklerine pek inanmayan biri olarak kendini tanımlayanların oranı ise Türkiye doğumlular arasında %1,2 iken Danimarka doğumlular arasında %0'dır. Kendisini dini inancı olmayan ama Tanrıya inanan biri olarak tanımlayanların, Türkiye doğumlu olanlar arasındaki oranı %5 iken Danimarka doğumlular arasındaki oranı %3,8'dir. Kendisini ne dine ne de Tanrıya inanmayan biri olarak ifade edenlerin oranı, Türkiye doğumlular arasındaki oranı %9,7 iken Danimarka doğumlular arasındaki oranı %3,8'dir. Kaya ve Kentel'in (2005) 2003-2004 yılları

arasında yaptığı araştırmaya göre ise Almanya'daki göçmenlerin %7,5'i, Fransa'dakileri %10'dur. Almanya'dakilerin %89'u, Fransa'dakilerin %80'i inançlı olduğunu belirtmiştir (Kaya, Kentel: 2009: 135). Danimarka'daki Türkiye doğumlular arasında bu oran %90,3 iken Danimarka doğumlular arasında %91,3'dür. Katılımcıların, dini bir pratik olarak yine bireysel alanına giren dua pratiğini gösteren tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 51: Doğum Yerine Göre Tanrı'ya Dua Etme

			Ne kadar sıklıkla Tanrı'ya dua edersiniz?							Toplam
			Her gün	Haftada birkaç kez	Haftada bir	Ayda bir	Yılda bir kaç kez	Bundan da seyrek	Hiç dua etmem	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	209	37	7	6	12	3	45	319
		Satır	%65,5	%11,6	%2,2	%1,9	%3,8	%0,9	%14,1	%100,0
		Sütun	%79,5	%77,1	%53,8	%100,0	%75,0	%100,0	%78,9	%78,6
		Toplam	%51,5	%9,1	%1,7	%1,5	%3,0	%0,7	%11,1	%78,6
	Danimarka	Sayı	49	11	6	0	4	0	11	81
		Satır	%60,5	%13,6	%7,4	%0,0	%4,9	%0,0	%13,6	%100,0
		Sütun	%18,6	%22,9	%46,2	%0,0	%25,0	%0,0	%19,3	%20,0
		Toplam	%12,1	%2,7	%1,5	%0,0	%1,0	%0,0	%2,7	%20,0
	Diğer	Sayı	5	0	0	0	0	0	1	6
		Satır	%83,3	%0,0	%0,0	%0,0	%0,0	%0,0	%16,7	%100,0
		Sütun	%1,9	%0,0	%0,0	%0,0	%0,0	%0,0	%1,8	%1,5
		Toplam	%1,2%	%0,0	%0,0	%0,0	%0,0	%0,0	%0,2	%1,5
Toplam	Sayı	263	48	13	6	16	3	57	406	
	Satır	%64,8	%11,8	%3,2	%1,5	%3,9	%0,7	%14,0%	%100,0	
	Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	
	Toplam	%64,8	%11,8	%3,2	%1,5	%3,9	%0,7	14,0%	%100,0	

Tabloya baktığımızda Tanrı'ya her gün dua edenlerin oranı Türkiye doğumlular arasında %65,5 iken, Danimarka doğumlular arasında %60'dır. Haftada birkaç kez dua edenlerin oranı ise Türkiye doğumlular arasında oranı %11,6 iken Danimarka doğumlular arasında ise %13,6'dır. Ayda bir dua edenlerin oranı Türkiye doğumlularda oranı %1,9 iken Danimarka doğumlular arasında %0'dır. Yılda birkaç kez dua edenlerin oranı Türkiye doğumlular arasında %3,8 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %4,9'dur. Yılda birkaç kez den daha seyrek oranda dua edenlerin oranı Türkiye doğumlular arasında %0,9 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %0'dır. Hiçbir

zaman dua etmeyenler ise Türkiye doğumlular arasında %14,1 iken Danimarka doğumlular arasında %13,6dır.

5.1.2. Dil Kullanımı

Bireysel kimlik ve aidiyetler aile içinde, akraba çevresinde ve akran gruplarında oluşur ve dönüşür. Bu oluşum süreçleri, farklı azınlık gruplarının kendi içerisindeki süreçleri, değişik azınlık gruplarının kendi içinde kurgulanmaktadır (Can, 2007: 310). Göçmenlerde dil kullanımı, yatkınlıklarla birlikte kuşaklara göre değişmektedir. Nitel örnekleme katılımcıları Dancayı konuşma ve anlama durumuna yönelik sorunun tablosuna bakıldığında Dancası az, çok az ve hiç yok diyenlerin toplam oranı %13,1'dir.

Tablo 52: Dancayı Konuşma ve Anlama Durumu

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Çok iyi	150	33,3	33,9
	İyi	118	26,2	26,6
	Orta	116	25,8	26,2
	Az	30	6,7	6,8
	Çok az	19	4,2	4,3
	Hiç yok	10	2,2	2,3
	Toplam	443	98,4	100,0
	Çevapsiz	7	1,6	
Toplam		450	100,0	

Anket katılımcılarına aile içinde hangi dilin konuşulduğuna yönelik soruya yönelik oluşturulan tabloya göre Türkçe cevabı %52,7, Danca %5,3 karışık ise %33,8 (Türkçe, Kürtçe, Danca dillerinin herhangi ikisi ya da üçünün karışımı) iken diğer (Kürtçe) cevabı %5,6'dır. Köken aidiyetlerinin dil pratiğine etkisi olduğu kadar kültürel ve etnik özelliklerin en yoğun alanı alan aile de göç edilen ülke ile yeni oluşan dil bağının da etkisi görünmektedir.

Tablo 53: Aile İçinde Konuşulan Dil

		Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Türkçe	237	52,7	54,9
	Danca	24	5,3	5,6
	Karışık	146	32,4	33,8
	Diğer	25	5,6	5,8
	Toplam	432	96,0	100,0
	Cevapsız	18	4,0	
Toplam		450	100,0	

Aile içinde konuşulan dili gösteren yukarıdaki tabloya göre, Türkçe konuşanların oranı %52,7, Danca konuşanların oranı %5,3, Karışık (Türkçe, Danca ya da Kürtçe) %32,4 iken diğer %5,6 (Kürtçe)dir. Gündelik hayatta doğan dil asli referansını da gündelik hayattan alır. Dil, “burada ve şimdi”liği aşma kapasitesi sayesinde hayatın gerçekliğini farklı alanları arasında köprü kurar ve mekânsal, zamansal ve sosyal boyutlar taşır (Berger, Luckmann, 2008: 57-58). Bu anlamda dil bağları, ulusötesi toplulukların ulusötesi alanlar arasında köprü kurup toplumsal nitelikteki gerçekliğin simgesel boyutta sınırları aşmasını sağlar.

5.1.3. Evlilik Biçimi ve Eş Seçimi

Eş seçimin de birçok etken söz konusu iken, eş tercihinin etnik kökene bağlı olarak seçilmesi köken bağlarının korunmasına yönelik bir istekle ilişkilendirilendirilebilirken aidiyet sınırları içine yer alan dinsel (zaman zaman mezhep ayrımında dahil), sosyal ve kültürel ortaklık konumlandırılabilir.

Tablo 54: Doğum Yerine Göre Türkiye'den Görücü Usulüyle Evlenilmesini Uygun Bulma Durumu

			Türkiye'den görücü usulüyle evlenilmesini uygun buluyor musunuz?				Toplam
			Evet uygun buluyorum	Duruma göre uygun buluyorum	Hayır uygun bulmuyorum	Fikrim yok	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	49	123	139	9	320
		Sıra	%15,3	%38,4	%43,4	%2,8	%100,0
		Sütun	%89,1	%78,8	%76,4	%64,3	%78,6
		Toplam	%12,0	%30,2	%34,2	%2,2	%78,6
	Danimarka	Sayı	6	31	39	5	81
		Sıra	%7,4	%38,3	%48,1	%6,2	%100,0
		Sütun	%10,9	%19,9	%21,4	%35,7	%19,9
		Toplam	%1,5	%7,6	%9,6	%1,2	%19,9
	Diğer	Sayı	0	2	4	0	6
		Sıra	%0,0	%33,3	%66,7	%0,0	%100,0
		Sütun	%0,0	%1,3	%2,2	%0,0	%1,5
		Toplam	%0,0	%0,5	%1,0	%0,0	%1,5
Toplam		Sayı	55	156	182	14	407
		Sıra	%13,5	%38,3	%44,7	%3,4	%100,0
		Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0
		Toplam	%13,5	%38,3	%44,7	%3,4	%100,0

Yukarıdaki tabloya göre Türkiye'den görücü usulüyle evlenilmesini uygun bulanların Türkiye doğumlar arasında oranı %15,3 Danimarka doğumlular arasında oranı %7,4 iken duruma göre uygun bulanların oranı %38,4 iken Danimarka doğumlular arasında oranı %38,3'dür. Bunu uygun bulmayanların oranı ise Türkiye doğumlular arasında %43,4 iken Danimarka doğumlular arasında %48,1'dir. Türkiye doğumlulardan fikri olmayanların oranı %2,8 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %6,2'dir.

Tablo 55: Doğum Yerine Göre Türk Kızların Danimarkalı Erkeklerle Evliliğine Bakış

			Türk kızların Danimarkalı erkeklerle evliliğine nasıl bakıyorsunuz?				Toplam
			Onaylamıyorum	Onaylıyorum	Benim için fark etmez	Diğer	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	203	38	97	6	344
		Satır	%59,0	%11,0	%28,2	%1,7	%100,0
		Sütun	%81,2	%84,4	%72,4	%85,7	%78,9
		Toplam	%46,6	%8,7	%22,2	%1,4	%78,9
	Danimarka	Sayı	44	5	35	1	85
		Satır	%51,8	%5,9	%41,2	%1,2	%100,0
		Sütun	%17,6	%11,1	%26,1	%14,3	%19,5
		Toplam	%10,1	%1,1	%8,0	%0,2	%19,5
	Diğer	Sayı	3	2	2	0	7
		Satır	%42,9	%28,6	%28,6	%0,0	%100,0
		Sütun	%1,2	%4,4	%1,5	%0,0	%1,6
		Toplam	%0,7	%0,5	%0,5	%0,0	%1,6
Toplam		Sayı	250	45	134	7	436
		Satır	%57,3	%10,3	%30,7	%1,6	%100,0
		Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0
		Toplam	%57,3	%10,3	%30,7	%1,6	%100,0

Anket katılımcılarına “Türk kızların Danimarkalı erkeklerle evliliğine nasıl bakıyorsunuz?” sorusuna doğum yeri ayırımında verilen cevaplara göre; Türkiye doğumluların %59,0’ı onaylamıyorum derken Danimarka doğumlularda bu oran %51,8’dir. Türkiye doğumluların %11,0’ı onaylıyorum derken Danimarka doğumlularda bu oran %5,9’a düşmektedir. Benim için fark etmez diyenler ise Türkiye doğumlular arasında %28,2 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %26,1’e düşmektedir. Anket katılımcılarına Türk erkeklerin Danimarkalı kızlarla evliliğine nasıl bakıyorsunuz sorusuna doğum yerine göre verilen cevaplara göre; Türkiye doğumluların %47,8’i onaylamıyorum derken Danimarka doğumluların %48,8’i onaylamadığı ifade etmiştir. Türkiye doğumlular arasında %18,7 iken bu oran Danimarka doğumlular arasında %9,3’dür. Benim için fark etmez diyenlerin oranı ise Türkiye doğumlular arasında %30,9 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %40,7’dir. Diğer cevabı ise Türkiye doğumlular arasında %2,6 Danimarka doğumlular arasında %10,0’dır. Diğer cevabı verenler bunun sebebi olarak dini farklılığı

göstermekte, Danimarkalı eşin Müslüman olması durumunda bu evliliğinin kabul edilebilir olacağını ifade etmektedirler.

Tablo 56: Doğum Yerine Göre Türk Erkekleri Danimarkalı Kızlarla Evliliğine Bakış

			Türk erkeklerin Danimarkalı kızlarla evliliğine nasıl bakıyorsunuz?				Toplam
			Onaylamıyorum	Onaylıyorum	Benim için fark etmez	Diğer	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	164	64	106	9	343
		Satır	%47,8	%18,7	%30,9	%2,6	%100,0
		Sütun	%78,5	%86,5	%74,1	%90,0	%78,7
		Toplam	%37,6	%14,7	%24,3	%2,1	%78,7
	Danimarka	Sayı	42	8	35	1	86
		Satır	%48,8	%9,3	%40,7	%1,2	%100,0
		Sütun	%20,1	%10,8	%24,5	%10,0	%19,7
		Toplam	%9,6	%1,8	%8,0	%0,2	%19,7
	Diğer	Sayı	3	2	2	0	7
		Satır	%42,9	%28,6	%28,6	%0,0	%100,0
		Sütun	%1,4	%2,7	%1,4	%0,0	%1,6
		Toplam	%0,7	%0,5	%0,5	%0,0	%1,6
Toplam	Sayı	209	74	143	10	436	
	Satır	%47,9	%17,0	%32,8	%2,3	%100,0	
	Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	
	Toplam	%47,9	%17,0	%32,8	%2,3	%100,0	

İki tabloya karşılaştırdığımızda Türk kızların, Türk erkeklere göre Danimarkalılarla evlilik belirgin bir biçimde daha az kabul edilebilirdir. Bunda kültürel ve dini farklılıklar sebep gösterilmektedir.

5.1.4. Bir Kimlik ve Aidiyet Alanı Olarak Medya ve İletişim Araçları

Günümüzde en önemli ve etkin alanlardan biride iletişim ağlarıdır. Medya Ulusların sembolik sınırlarının aşarak kültür ve bilgi akışının anında akışı sağlayan en medya iletişim araçları göçmen alanları için önemli bir sosyalleşme aracıdır. Göçmenler köken ülkeyle aynı gündem içindeki söylemlerin içerisinde yer aldığı kadar çocuklara da bu televizyonlar yoluyla dilsel ve kültürel birçok kod aktarılmaktadır. Göçmenlerin gündelik hayatları içerisinde gerek boş zaman geçirme biçimi olsun gerek haber edinme aracı olsun belli bir yere sahiptir. Bu çerçevede Türkiye televizyonlarının ve Danimarka

televizyonlarının ne oranda seyredildiği anket katılımcılarına sorulmuştur ve cevaplar neticesinde tablolar oluşturulmuştur.

Tablo 57: Doğum Yerine Göre Türk Televizyonu İzleme

			Ne sıklıkla Türk televizyonları seyredersiniz?				Toplam
			Her gün	Haftada 4-5 gün	Haftada 1-2 gün	Hiç seyretmem	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	269	26	29	20	344
		Satır	%78,2	%7,6	%8,4	%5,8	%100,0
		Sütun	%82,0	%65,0	%70,7	%71,4	%78,7
		Toplam	%61,6	%5,9	%6,6	%4,6	%78,7
	Danimarka	Sayı	54	14	11	7	86
		Satır	%62,8	%16,3	%12,8	%8,1	%100,0
		Sütun	%16,5	%35,0	%26,8	%25,0	%19,7
		Toplam	12,4%	3,2%	2,5%	1,6%	19,7%
	Diğer	Sayı	5	0	1	1	7
		Satır	%71,4	%0,0	%14,3	%14,3	%100,0
		Sütun	%1,5	%0,0	%2,4	%3,6	%1,6
		Toplam	%1,1	%0,0	%0,2	%0,2	%1,6
Toplam		Sayı	328	40	41	28	437
		Satır	%75,1	%9,2	%9,4	%6,4	%100,0
		Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0
		Toplam	%75,1	%9,2	%9,4	%6,4	%100,0

Tablolar doğum yerine göre kategorilendirilmiştir. Cevaplara göre, Türkiye doğumlular arasında her gün Türk televizyonu izleyenler %78,2 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %62,8'dir. Türkiye doğumlulardan haftada 4-5 gün izleyenler ise %7,6 iken Danimarka doğumlular arasında %16,3'dir. Türkiye doğumlular arasında haftada 1-2 gün izleyenlerin oranı %8,4 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %12,8'dir. Hiç Türk televizyonu izlemeyenlerin oranı ise Türkiye doğumlular arasında %5,8, Danimarka doğumlular arasında bu oran %6,4'dir.

Tablo 58: Doğum Yerine Göre Danimarka Televizyonlarını Seyretme

			Ne sıklıkla Danimarka televizyonları seyredersiniz?				Toplam
			Her gün	Haftada 4-5 gün	Haftada bir iki gün	Hiç seyretmem	
Doğum yeri	Türkiye	Sayı	145	48	93	55	341
		Sıra	%42,5	%14,1	%27,3	%16,1	%100,0
		Sütun	%76,3	%70,6	%80,9	%88,7	%78,4
		Toplam	%33,3	%11,0	%21,4	%12,6	%78,4
	Danimarka	Sayı	41	19	21	6	87
		Sıra	%47,1	%21,8	%24,1	%6,9	%100,0
		Sütun	%21,6	%27,9	%18,3	%9,7	%20,0
		Toplam	%9,4	%4,4	%4,8	%1,4	%20,0
	Diğer	Sayı	4	1	1	1	7
		Sıra	%57,1	%14,3	%14,3	%14,3	%100,0
		Sütun	%2,1	%1,5	%0,9	%1,6	%1,6
		Toplam	%0,9	%0,2	%0,2	%0,2	%1,6
Toplam		Sayı	190	68	115	62	435
		Sıra	%43,7	%15,6	%26,4	%14,3	%100,0
		Sütun	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0	%100,0
		Toplam	%43,7	%15,6	%26,4	%14,3	%100,0

Türkiye doğumlular arasında her gün Danimarka televizyonu izleyenlerin oranı -Türk televizyonu izleme oranı %78,2 iken- %42,5'e düşmektedir. Bu oran Danimarka doğumlular arasında %47,1 olmakla birlikte %62,8 olan Türk televizyonu izleme oranının yine altında kalmıştır. Türkiye doğumlulardan haftada 4-5 gün izleyenler ise Türk televizyonları için %7,6 olan oran Danimarka televizyonları için %14,1'e yükselmiştir. Danimarka doğumlular arasında haftada 4-5 Türk televizyonu izleme oranı %16,3 olan rakam Danimarka televizyonu için %21,8 yükselmiştir. Türkiye doğumlular arasında haftada 1-2 gün izleyenlerin %8,4 olan rakam %27,3'e çıktığı görülmektedir. Bu oranlar Danimarka doğumlular arasında %12,8'den %24,1'e çıkmıştır. Hiç Türk televizyonu izlemeyenlerin oranı Türkiye doğumlular arasında %5,8 iken bu oranı Danimarka televizyonları %12,6'ya çıkarırken, Danimarka doğumlular arasında bu oran %6,4'dan %6,9'a çıktığı görülmektedir.

Anket katılımcılarına sorulan ne sıklıkla Danimarka gazetelerini okuyorsunuz sorusuna doğum yerine görülen verilen cevaplar şöyledir; Türkiye doğumlular arasında her gün Danimarka gazetesi okuyanların oranı %36,3 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %43,4'e çıkmaktadır. Haftada 4-5 gün gazete okuyanların Türkiye doğumlular arasında oranı %19,8 iken bu oran Danimarka doğumlular arasında %20,5'dir. Haftada

1-2 gün okuyanların oranı ise Türkiye doğumlular arasında %20,1 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %19,3 iken hiç Danimarka gazetesi okumayan Türkiye doğumluların oranı %18,7 iken bu oran Danimarka doğumlular arasında %16,9'dur. Anket katılımcılarına sorulan ne sıklıkla Türk gazetelerini okuyorsunuz sorusuna doğum yerine görülen verilen cevaplar ise şöyledir; Türkiye doğumlular arasında her gün Türk gazetesi okuyanların oranı %26,3 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %11,8 çıkmaktadır. Haftada 4-5 gün Türk gazetesi okuyanların Türkiye doğumlular arasında oranı %16,3 bu oran Danimarka doğumlular arasında %11,8'dir. Haftada 1-2 gün okuyanların oranı ise Türkiye doğumlular arasında %28,1 iken Danimarka doğumlular arasında bu oran %23,5 iken hiç Türk gazetesi okumayan Türkiye doğumluların oranı %29,3 iken bu oran Danimarka doğumlular arasında %52,9'dur. Katılımcıları bu cevaplarında gazetelere ulaşılabilirlik önemli bir değişkendir. Çünkü Danimarka gazetelerine ulaşmak çok kolay ve ücretsiz iken Türk gazetelerine ulaşmak kolay değildir.

Grafik 10: Türkiye Kökenlilerin Hangi Dilde İnternet Kullandıkları

Anket katılımcıları arasında, internet kullanıcılarından hangi dilde yayın yapan siteleri daha çok ziyaret ediyorsunuz sorusu 567 işaretlenmiştir. Bu işaretlemelerin %50,6'sı Türkçe, %37,3'ü hem Danca hem de Türkçe, %7,2'si İngilizce, %4,7'si diğer cevabını vermiştir. Bu oranlarla ulusötesi bireylerin, kamuoyu oluşumunun en önemli araçlarından biri olan hem Türkiye hem de Danimarka medyasının yaydığı düşünce ve

bilgileri alır, yorumlar (Taşdelen, 2010: 174) bireysel ve sosyal kimliğine yansır. Toplulukların ulusötesi örüntüleri bağlamındaki örüntüleri içerisindeki ev, memleket, mekân, aidiyet ve kimlik algıları bir dönüşüm göstermektedir. Hanehalklarının yaşadığı mekânlar olan evlerdeki fiziksel hareketlilik ve iletişim örüntülerindeki dünya çapındaki değişimler hane üyelerinin kendilerini “vatan”larında hissetmelerine yol açmaktadır. Evlerdeki televizyon, video, internet, gazete gibi medya tüketim pratiklerinin örüntüleri bireylerin aidiyet ve kimlik algılarını etkilemektedir (Morley, 2001: 425). “Gurbet eskidendi” ifadelerini kullanan günümüz göçmenleri ve göçmen çocukları coğrafi mesafeleri önemsizleştiren iletişim teknolojilerinin özellikle medya alanındaki gelişmeler kökenleri ile bağlarını korumaktadırlar.

5.1.5. Politik Pratikler

Köken aidiyetlerinin yeni topraklarda sürdürülmesini sağlayan ve yeni kuşakların kimlik kazanım mekânlarından biri de siyasi temelli alanlardır. Bu alanlar, göç veren ve alan ülkelere arasındaki sınırları aşmakta, köken ülkeye yönelik fikirler üretilmekte ya da kolektif belleğe dair birçok unsur hatırlanmaktadır. Siyasi bir sosyalleşme aracı olan bu mekânlar, bireyin siyasi bir kültürü edinme sürecini de kapsamaktadır. Bu süreçte bireyler bir takım görüş, davranış, tutum ve değerlere sahip olmaktadır (Taşdelen, 2010: 157).

Fotoğraf 4: Danimarka’da Göçmenlerin Düzenlediği ve Türkiye’den Bir Katılımcının Konuşma Yaptığı Konferans

Fotoğraf 5: Danimarka Parlamentosunda Türkiye Kökenli Milletvekili Yıldız AKDOĞAN Konuşma Yaparken

5.1.6. Sosyal Hayat

Grafik 8’de göçmenlerin ve göçmen kökenlilerin Danimarka’da akraba ve yakınlarıyla nerelerde görüştiklerine yönelik soruya verdikleri cevapların %10,1’i derneklerde, %5,8’i kahvehanelerde, %5,3’ü kafeterya ve restoranlarda olarak saptanmıştır. Sosyal hayatın boş zaman geçirme mekânları olarak ifade edebileceğimiz bu alanlardan genelde göçmen erkekler bir araya gelmektedirler.

Fotoğraf 6: Danimarka’da Cami Derneğine Bağlı Bir Kültür Evi

Yukarıda ki bir Danimarka’da bir cami derneğine bağlı bir kültür evi olarak isimlendirilen mekânın üç ayrı noktadan çekilmiş fotoğrafların yer almaktadır. Dinsel topluluklar çoğu zaman etnik kimliklerle de yakından ilgilidir. Dinsel kimlik toplumsal sınıf kimliklerinden oldukça farklı bir ölçüte dayanmakla birlikte son derece farklı beşeri ihtiyaç ve eylem alanlarından doğmaktadır. Dinsel kimlikler iletişim ve toplumsallaşma alanlarında doğar, kültür ile kültürü oluşturan gelenek ve ritüeller içinde kodlanmış değerler, semboller, mitler ve görenekler arasında bir dizilime dayanmaktadır (Smith, 2008: 17). Fotoğraflarda, dinsel ve ulusötesi bir milliyetçiliğe atıfta bulunan Türk bayrağı ve Türkiye haritası olduğu kadar Kutsal mekân Kabe’nin fotoğrafını ve Danimarka bayrağını da görmekteyiz. Bunun yanı sıra iki bayrak arasında net olarak görünmeyen Danimarka’da içinde yaşanılan şehrin futbol takımının sembolü bir atkı asılıdır. Bir yaşam alanı olarak ulusötesi ve yerel unsurlar mekânı yansımıştır.

5.1.7. Futbol Taraftarlığı

Spor, göçmen grupların gündelik hayatlarında bir pratik olarak özellikle futbol yeni yetişen gençlerin gündelik hayatında bir rol oynamaktadır. Türkiye’nin diğer ülkelerin milli takımlarla maçları olduğunda ya da Türkiye’deki bir kulübün maçı olduğunda sokaklarla Türk bayrağı ile gruplar halinde kişileri görmek şaşırtıcı değildir. Bunun Türkiye’de Danimarka’ya oranla futbolun daha popüler bir spor olması ile ilgilidir.

“Kardeşlerimin de arkadaşları karışık. Erkek kardeşim, 15 yaşında. Herkesle konuşur, futbol oynar. Danimarka’da yabancılar arasında en çok futbol oynanır, burada (Türkiye) öyle değil, çok basketbol sahası gördüm.”

(Katılımcı 5)

Fotoğraf 7: Bir Göçmen Çocuğunun Odası ve Köken Ülke Sembolleri

“Çoğu arkadaşım Türk... Çalışıyorum, futbol oynuyorum... Günlerim böyle geçiyor...”

Baba devam ediyor:

“Diğer adada da Türk takımı var burada da oradaki takımın yarısı Danimarkalı burada yok birlikte eğlenebiliyorlar. Orda az Türk olduğu için daha çok diyalog içerisindedeler.”

(Roskilde kültürevi, 02.09.2009)

Fotoğraf 8: Danimarka’da Kültür Evine Bağlı Yerel Futbol Takımın Aldığı Kupalar

Bir futbol takımıyla özdeşleşme ulusötesi aidiyetinin göçmenlerdeki görünümünden biridir. Anket katılımcılarına cevaplarına göre Danimarka’daki Türkiye’den gelen göçmenler arasında %30,8 oranla en çok desteklenen takım Galatasaray’dır. %13,9 oranındaki diğer seçeneğinde ise geldiklerin şehirlerin futbol takımları yer almaktadır. Bu anlamda sosyal hayatta bir aidiyet ifadesidir. Danimarka takımları arasında ise % 19,2 oranla en çok desteklenen takım Fc Copenhagen’dır. Türkiye’deki takımlar arasında takım tutmayanların oranı %12,5 iken Danimarka takımları arasında bu oran % 47,7’dir. % 21,1 oranıyla diğer seçeneğinde anket katılımcıları genelde ikamet ettikleri şehrin takımını yazmışlardır.

Tablo 59: Türkiye'de Taraftarı Olunan Spor Kulübü

	Türkiye'de taraftarı olduğunuz bir spor kulübü var mı?	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Fenerbahçe	122	27,1	27,8
	Galatasaray	135	30,0	30,8
	Beşiktaş	55	12,2	12,5
	Trabzon	11	2,4	2,5
	Diğer	61	13,6	13,9
	Hayır tutmuyorum	55	12,2	12,5
	Toplam	439	97,6	100,0
	Cevapsız	11	2,4	
Toplam		450	100,0	
	Danimarka'da taraftarı olduğunuz bir spor kulübü var mı?	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geçerli	Fc Copenhagen	83	18,4	19,2
	Midtjylland	32	7,1	7,4
	Aalborg	7	1,6	1,6
	Odense	7	1,6	1,6
	Horsens	6	1,3	1,4
	Diğer	91	20,2	21,1
	Hayır tutmuyorum	206	45,8	47,7
	Toplam	432	96,0	100,0
	Cevapsız	18	4,0	
Toplam		450	100,0	

Yerel nitelikte hem Danimarka'da ikamet edilen bölgenin futbol takımı olsun hem de Türkiye'den gelen bölgenin futbol takımı olsun yerel/ulusal arasındaki bağların günümüz bireylerinin aidiyetlerine etkisini göstermektedir.

5.2. Göçmenlerin Törenselleşmiş Etkinlikleri: Aidiyet İcraları

Antropolojik bir bakış açısıyla bir kimlik olarak kültür isimli çalışmada Cohen (1993: 195-196) bireylerin tarzı (giyimleri, yaşayış biçimleri vs.) ya da nasıl olmayı diledikleri ve belli insanlar tarafından nasıl bilindikleri bakımından kimliğe yaklaşmaktadır. Kültür de bu çalışmada etkileşimlerin ürünüdür. Gruplar kolektif bir kimlik oluşturmak ya da bu kimliği muhafaza etmek için ritüelleri kullanırlar. Ve belirlenmiş zamanlarda icra edilen ritüel ve performans gibi grup aktiviteleri kolektif kimlikleri tasdik eder (Hermanowicz ve Morgan, 1999: 197). Sosyal hayata dair pratikler ve kimlik kavramlarıyla “performans” kavramı, etkinlik ya da davranışın inşasında / yorumunda konumlanmaktadır. Harre ve Secord (Holmes, 2000) etkinlik

kavramıyla eylem kavramına atıfta bulunmaktadır. Etkinliğin / eylemin yorumlanmasını performans olarak ifade etmektedir. Eylem, bireyler tarafından performans olarak sosyal bir evrende anlamlandırılarak yorumlanıp/inşa edilir.

Yorumlama süreci iki bileşene sahiptir:

- 1- Bir dizi pratik ilgili durumlarda ortaya çıkar.
- 2- Bir kimlik sahibi olmak için, kişiler etkinlikleri, uygun bir performansla yorumlar ve inşa ederler.

Göçmen grupların “geleneksel” nitelikteki toplumsal edimleri, kutlama ve anma törenleri gibi etkinlikleri, sürekli olarak yeniden yorumlanmaktadır. Etkinliklerde, tarihi ve kültürel ortak bir mirasa dayanan farklılaşmış bir etnik kimliği ifade etmektedir. Bu kolektif kimlik duyguları ile inşa edilmiş alanlar, ortak kimliğin ve kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasını amaç edinir. Törenselleştirilmiş etkinlikler, göçmen grupların içinde buldukları çoğunluk toplumuna kendi ortak bilinçlerini ve tarihi belleklerini eklemeyerek ait olma çabaları ile toplumsal mekânı sembolik olarak benimserler (Bilge, 2007: 320). Bu alanlar hem köken ülke temelli hem de içinde yaşanılan ülke ile ilişkili olarak öznel bir alandır. Etnik kimliğin özelliklerini Smith (2009: 42) şöyle sıralamaktadır:

1. Kolektif bir ad
2. Ortak bir soy miti
3. Paylaşılan tarihi anılar
4. Ortak kültürü farklı kılan bir ya da daha fazla unsur
5. Özel bir “yurt”la bağ
6. Nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma duygusu

Appadurai'nin etno-oluşumlar olarak kavramsallaştırdığı, göçmenlerin, mültecilerin, sürgündekilerin, turistlerin ve diğer hareket halindeki grup ve insanların akışkan ve kaygan ortamlarda (Haviland, Herald ve diğ. , 2008: 823) ulus ötesi olarak, göç deneyimleri içinden ve göçmenlerin Avrupa'ya göç tarihi içinde köken ülkeye bağ yeniden yorumlanmaktadır. Ve bu nokta da sembolik göstergeler ve söylem abartılır.

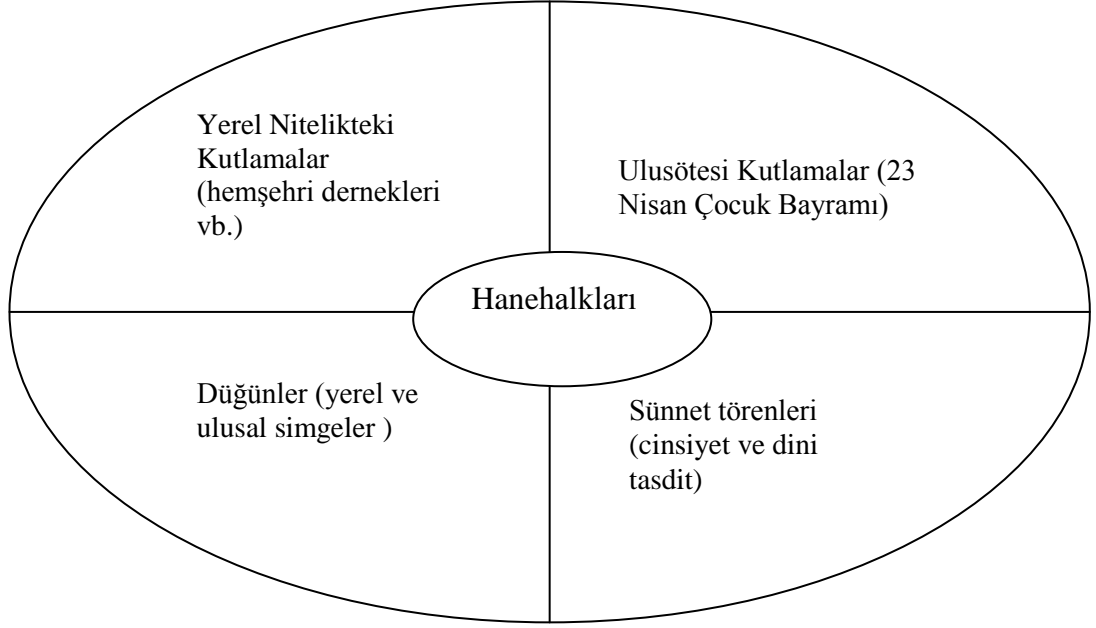
Bu bölümde göçmenlerin, kolektif ve bireysel özneler olarak, toplumsal ve sembolik bağlar ağı içerisindeki köken aidiyetleri icra ederek, kimliklerini yeniden tanımlama, dönüştürme ve çocuklarının bu sosyalizasyon alanlarında nasıl kimlik kazandıkları

üzerinde durulmaktadır. Danimarka’da doğan çocukların, anne baba ve büyük baba ve büyük annelerine göre köken ülke ve doğup büyüdüğü ülkeyle farklı aidiyet bağları sebebiyle kimlik oluşumları da farklılık göstermektedir. Etnik bağlara dayanan ve aidiyet politikaları ile biçimlenen törensel toplumsal edimler, göçmenlerin etnik cemaat oluşumu ve sürdürülmesi için önemli bir rol oynamaktadır. Böylelikle bu alanlarda ulusötesi bireyler, köken ülkeyle aidiyet bağları kurarlar.

Kolektif ve bireysel bağların aksine sembolik bağlar zorunlu olarak süre giden bir işlemler dizisi değildir. Sembolik bağlar, katılımcıların ortak anlamlar, anılar, beklentiler ve simgeler yükledikleri hem yüz yüze hem de dolaylı, algılanan bağlardır. Sembolik bağlar aynı dini inancın, dilin, etnik ya da milli grubun mensuplarını içeren doğrudan ilişkilerden daha öteye uzanabilmektedir. Örneğin ulus gibi hayali cemaatler sembolik bağların varlığına bağlıdır. Sembolik bağların bu tür cemaatlerdeki en önemli fonksiyonu isimsiz yabancılar yığını birleştirmektir. Göçle birlikte bağlar toplumsal olarak kalmaz aynı zamanda semboliklerdir (Faist, 2003: 146-147). Danimarka’da törenselleşmiş nitelikte dinsel, yöresel ve ulusötesi milliyetçiliğe dayalı olarak belli amaçlara yönelik aidiyetler icra (performe) edilir.

Bu çalışma da örnek olarak, bir sünnet töreni, Türkiye’nin iki farklı bölgesinden gelen göçmenlerin düğün törenleri, 23 Nisan çocuk bayramı kutlamaları ve yine iki farklı yörenin (Uşak’ın Sivassız ilçesinin Tatar beldesi ve Çorum ilinin Merkez ilçesine bağlı Kuşsaray köyü) yöresel nitelikteki kutlamaları ele alınacaktır. Bunların dışında çeşitli amaçlarla kurulmuş kültür derneklerinin birçok faaliyeti yer almaktadır. Bunlar burada ele alınmayacaktır. Örnek nitelikteki törensel edimler hanehalklarına dayalı olarak şu şekilde şekillendirmiştir:

Şekil 17: Hanehalkı ve Aidiyet Törenleri

Göçmen topluluklarda, bir arada kalabilmek için törensel etkinliklere önem vermektedir. Danimarka’da yaşayan göçmen Türkiye’de göçmenler dayanışma, aidiyet ifadesi ve kimlik kazanımı için çeşitli törensel etkinliklere icra etmektedirler. Goffman’ın analizinde, hastalar ve görevlilere bölünmüş bir toplumun törenler yoluyla kendini bir arada tutabildiğini ifade etmektedir (Wallace ve Wolf, 2004: 268).

5.2.1. Yerel Aidiyet İcraları

Uşak’ın Tatar belediyesinden, göçmenlerin ifadesi ile en az üç yüz hane Danimarka’da yaşamaktadır. Danimarka’da yaşayan Tatarlılar, yılda bir kez Tatarlılar derneğinin düzenlediği dayanışma gecesi ile bir araya gelip kutlamalar yapmaktadırlar. Yerel aidiyetlerini oluşturan ve sürdüren bu topluluk ayrıca aralarında para toplayıp Tatar’da ihtiyacı olan kimselere yardım etmektedirler. Tatarlı bir kadının tarlada çekilmiş fotoğrafı ile oluşturulmuş yerel etkinliğin davetiyesi görülmektedir. 16.sı düzenlenen yerel aidiyetleri ve dayanışma bağlarını kuran ve sürdüren aktivite aynı zamanda Türkiye’nin diğer yörelerinden gelen göçmelere de yerel aidiyetlerini vurgulamaktadırlar.

Fotoğraf 9: Tatar Dayanışma Gecesi Davetiyesi

“Danimarka’da faaliyet gösteren Tatar dayanışma Derneği’nin her sene Kurban Bayramı’nda uyguladığı Kurban Bağışı bu sene de büyük ilgi gördü. Yurtdışındaki Tatarlıların kurban bağışlarını toplayıp, Tatar ve çevresindeki kurban alamayan kişilere bağışları ulaştıran TDD, bu sene de tam 63 tane kurban sahiplerine ulaştıracak... Kurbanları bayramın birinci günü isim evlerine dağıtacak. TDD’nin kurban bağışı hâlâ devam etmektedir”.

Kaynak: <http://www.tatarkasabasi.net/haber.asp?xid=420>

Derneğin internet sayfasında Tatar’dan Danimarka’ya göç edenler ve çocukları için Danimarka’daki Tatarlılar, Gurbetçi Tatarlılar ve Gurbetteki Tatarlılar gibi kimlikler atfedilmiştir. Bu sayfayı Danimarka’daki dernek üyelerinin hazırlayıp yönetmektedir. Bu anlamda kendilerini dışarıdan algılandığı ölçüde kategorilendirdikleri görülmektedir. Diğer bir yerel ve kültürel temelli etkinlik ise Ringsted’de genellikle Çorum’um Kuşsaray köyünden gelenlerin kurduğu, Alevi derneğinin, kültürel nitelikte ve Alevilik kimliğini tasdik edici nitelikteki etkinliklerinden birinden çekilmiş fotoğrafı görebilirsiniz.

Fotoğraf 10: Ringsted Alevi Derneği Aktivitesi ve Köken Bölgeleri Çorum Haritası

Kaynak: <http://www.rakm.dk/>

Ringsted Alevi Kültür Merkezinin web sayfasında yine Çorum'un haritası bulunmaktadır. Köken aidiyetleri yanında yerel – toprağa dayalı unsurlarda vurgulanmaktadır. Bu noktada ulusal ve dini temelli kimlikler vurgulandığı kadar yerel bağlarda kimliklere eklenmektedir. Bu durum özellikle göçmenlerde görüldüğü kadar çocuklarında da görülmektedir. Danimarka Doğumlu bir kişi katılımcı şöyle ifade etmektedir;

“Burada bir araştırma yapılmış, 4000 Alevi olduğu ortaya çıkmış. Biz 2000 kişiye ulaştık, buda iyi bir şey. Arkadaşlarım aman ne uğraşıyorsun bu işlerle derdi, şimdi bir kriminal olay olsun listede ilk isimler onlar ama ben nerdeydim 22 yaş için büyük başarı... Danimarka'daki en büyük organizasyonu bu. Kimliğini geçmişini bilmeyen başarılı olamaz. Sanki ben eğlenmiyor muyum, kendimi evrakların içinde kaybetmiş miyim?”

(Katılımcı 16)

5.2.2. Ulusötesi Milliyetçilik Göstergeleri: Ulusal Kutlamalar ve Düğün Törenleri

2009 yılında Nisan ayında Danimarka'yı Türkiye'den gelen ailelerin Danimarka doğumlu çocuklarının düğünü fotoğraflarda görülmektedir. Damadın omzuna taktığı bayrak deseni ve havalandırma borularına asılı Türk ve Danimarka bayrakları çift taraflı aidiyetlerini göstermekle beraber köken kimliği baskındır.

Fotoğraf 11: Danimarka'da İki Türkiye Kökenli Göçmen Çocuğunun Düğünü 1

Gelinin Salona gelişini gösteren yukarıdaki fotoğrafta, gelinin bayrakla karşılandığı görülmektedir. Kopenhag'da 2009 yılı baharında katıldığım göçmen bir ailenin oğlunun düğünde çekilen fotoğrafta etnik unsurların sembolize edildiği renkler ve danslar icra edilmiştir. Düğün sırasında aşağıdaki fotoğrafta da görüldüğü gibi Türkiye'den ithal edilen ürünler ikram edilmiştir.

Fotoğraf 12: Danimarka'da İki Türkiye Kökenli Göçmen Çocuğunun Düğünündeki Türkiye'den İthal Edilen İkramlar

Fotoğraf 13: Danimarka'da İki Türkiye Kökenli Göçmen Çocuğunun Düğünü 2

Danimarka doğumlu gelin ve damadın fotoğrafta görüldüğü gibi yöresel nitelikli danslar icra edilmiştir. Danimarka doğumlu aileleri Türkiye'den gelen gençlerin kurmuş olduğu folklor dansları grubu yanı sıra diğer gençlerinde yöresel dansları icra ettikleri gözlemlenmiştir. Fotoğrafta görülen, Danimarka doğumlu Türkiye'den kökenli bir çiftin düğününde Kürtçenin baskın olduğu Türkçe ile karışık müziklerle kutlanmıştır. Fotoğrafta damadın yöresel nitelikte bir dans gösterisini icrası sırasında çekilen resmi aşağıda görülmektedir. Düğüne akraba ve tanıdıklarla birlikte çiftin Danimarkalı arkadaşları da bulunmaktaydı.

23 Nisan Kutlamaları- 2009 yılında katıldığım Kopenhag yakınlarında düzenlenen ve Türkiye Büyük elçisinin de bir konuşma yaptığı kutlamalarda çekilen fotoğrafta ulusötesi milliyetçliği sembolize eden simgeler görülmektedir. Aşağıda yer alan bir diğer

fotoğrafta yine Danimarka doğumlu çocukların Türkçe gösteriler icra ettiği görülmektedir.

Fotoğraf 14: Danimarka'da Bir 23 Nisan Çocuk Bayramı Kutlaması 1

Gösteriler sırasında anadilinin önemine yönelik vurgular sık sık yapılırken, yukarıdaki fotoğrafta anadili eğitimine yönelik bir afiş ekranda görülmektedir. Aşağıdaki fotoğrafta ise ay yıldızlı bir başörtüyle kutlamalara gelen göçmen bir kadının fotoğrafı görülmektedir.

Fotoğraf 15: Danimarka'da Bir 23 Nisan Çocuk Bayramı Kutlaması 2

Gruplar kendilerini ve ötekilerini bilmek ve ayırt etmek için kimliklerini ilan etmeleri gerekmektedir. Göçmenler bunu toplumsal edimleri ile sembolik bir yere olan bağlarına vurgu yaparak kimliklerini diğerlerine gösterirler. Ve kimlik genellikle bir dizi ritüelle inşa edilir (Hermanowicz ve Morgan, 1999: 197). Göçmenlerde bunu içinde yaşadıkları geniş topluluğa ilan etmenin yanında yine kendi içindeki Türkiye’den gelen diğer yerel ve bölgesel nitelikteki farklılıklara vurgu yaparak kendilerini sembolik bir yere oturturlar.

Günlük veya daha sıklıkla yapılan dini pratiklerden farklı olarak daha az sıklıkta uygulandığı için ritüeller daha fazla yaygındır. Bireyin hayatı boyunca doğum, evlenme ve ölüm gibi önemli aşamalarının dini ritüellerle irtibatlı olması insanların yaşamında dinin rolüyle doğrudan ilgilidir (Kaymakcan, 2007: 35-36). Sünnet töreni de bu ritüeller arasındadır. Kopenhag’da gözlemlenen bir sünnet töreni, bir okulun kiralanan salonunda gerçekleşti. Sünnet olan çocuğun kıyafetleri, Karadeniz müzikleri ve o sıralarda Türkiye’de de popüler olan danslar icra edildi.

Fotoğraf 16: Danimarka’da Bir Göçmen Çocuğunun Sünnet Töreni 1

Yukarıdaki fotoğrafta ise köken kültürüne ait simgelerden olan nazar boncuğu desenleri görülmektedir. Yine Türkiye’de ithal edilen ürünler ikram edilmiştir.

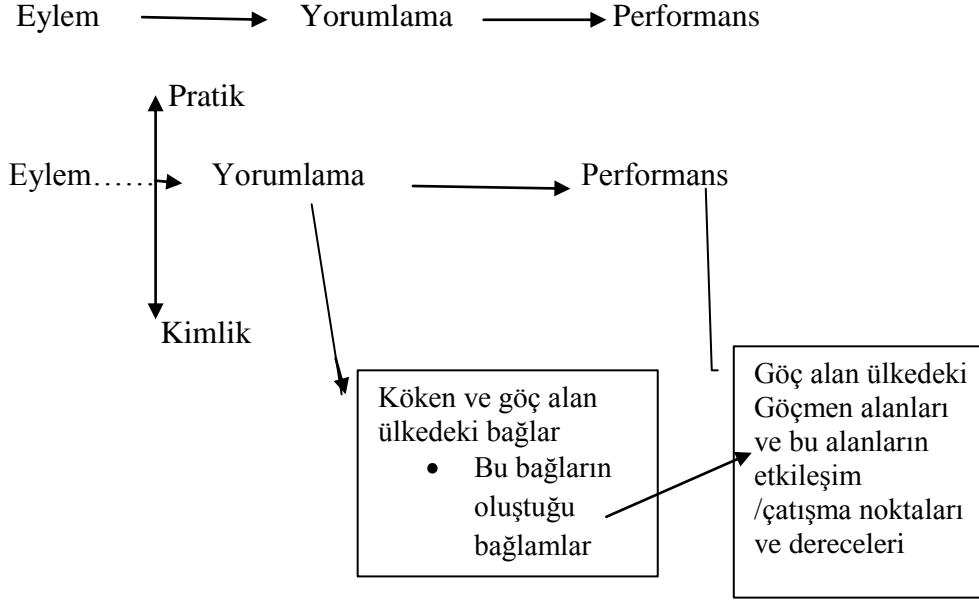
Fotoğraf 17: Danimarka'da Bir Göçmen Çocuğunun Sünnet Töreni 2

Sünnet töreni sırasında Karadeniz'e özgü danslardan olan halay çekildiği görülmektedir. Törende, ikram olarak ise aşağıdaki fotoğrafta görüldüğü gibi Türkiye'ye özgü, baklava, döner ve pilav gibi yiyecekler ikram edilmiştir. Törende çocuklar, anne-babaları ve büyük anne babalarla birlikte üç kuşak bulunmaktaydı. Bütün çevreleri Danimarka'da olan bu göçmenler artık sünnet, düğün ve çeşitli kutlamalarını Danimarka'da yaptığı gözlemlenmektedir.

Bu noktada Holmes(200) kişinin kimliği etkinliklerinin bir performansla yorumlanması ve inşa edilmesi bütünlük içinde olduğunu ifade eder. Bir kişinin kimlik kazanımı için pratikleri, belirli kimliklerle ilişkili ve bağlantılı olarak diğer bilgi ve yorum şemalarıyla ilgili olarak ortaya çıkar. Eylemden performansa giden süreci kimlik ve pratik bağlamında ilişkilendirerek şöyle bir şema oluşturmuştur. Bu şemayı göçmenlerin çoklu aidiyet bağları ile aşağıdaki şekilde ilişkilendirilmiştir;

Şekil 18: Eylem, Kimlik ve Edim Süreci

Biyolojik ve sosyal etmenlerin karmaşık etkileşimiyle oluşan benlik belli durumlarda eylemlerimizi şekillendirir. Sosyal yapı mekânsal ve zamansal gerçekliğinden uzaklaştıkça anonimleşir. Göçmenlerin toplumsal yapıları etkileşim örüntülerinin birleşimidir. Bu örüntüler gündelik hayatın gerçekliğinin asli unsurudur. Göçmenlerin atalarından miras kalan, anonimleşmiş gündelik hayatın gerçekliğinin unsurları gelecek kuşaklara ulusötesi alanlardaki yeni etkileşim biçimleri ile birlikte yeniden şekillenir. Kimlikte gündelik hayatın sosyal süreçlerinde oluşur, somutlaşır ve sosyal ilişkilerle idame edilir. Süreç içerisinde değiştirilir ve yeniden biçimlenir. Bu süreçte bireysel bilinç ve sosyal yapı arasında karşılıklı etkileşim gündelik hayattaki davranış tipeştirilmelerine bağlıdır. Göçmen kimlikleri de göçmenlerin sosyalleştikleri yapılar tarafından diğer bir deyişle sosyal süreçler tarafından belirlenir (Berger-Luckmann, 2008). Bu anlamda eylemin içerisinde sürekli ardışık halde sosyal gerçeklik algılanır ve bu ardışıklı içinde kimlik tipleri görülür. Bu süreçteki hem diğer göçmen gruplarla hem de köken ve göç alan ülkelerde ki yerleşiklerle ilişkileri ile gündelik hayatta tecrübe edilir. Gündelik hayattaki pratikler ve kimlik özne-toplum arasındaki etkileşimlerle ortaya çıkar. Törenselleştirilmiş göçmen aidiyetlerinde grup etkinliği öznel ve nesnel gerçeklik içerisinde yorumlanır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye kökenli göçmenler, Danimarka ve Türkiye arasında oluşan ağlarda yaşayan hem kültürün taşıyıcısı hem de üreticisi ulusötesi bir topluluktur. Bu kişiler, sürekli olarak iki ulus devlet arasında düşünsel ve fiziksel olarak oluşturulan çeşitli alanlar arasındaki mekânlarda hareketlidirler. Sembolik sınırları (ulus devlet sınırları) aşan bu mekânlar ise kültürel ve toplumsal ilişkilerle hareketlilikte yeniden üretilmektedir. Hareketlilik içindeki bireylerin “kimlik” ve aidiyetleri mekânlardaki ilişkilerle oluşmaktadır. Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin aidiyet bağları ve bu bağları etkileyen faktörler ilişkisel, kolektif ve bağlamsaldır. Bu çalışmada, insan ilişki tipleri arasındaki ayrım toplanma veya yan yana bulunma tipleri arasındaki ayrım ‘yakın’ ve ‘mesafeli’ ve ‘kırsal’ ve ‘kentsel’ temelindedir. Mevcut göçmenler ve yerleşikler arasındaki etkileşimlerin Danimarka’daki iç /dış gruplar temelinde göç yaşı, doğum yerine ve eğitime göre ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma alan araştırması sırasında toplanan veriler ve gözlemler sonucunda,

- Danimarka ve Türkiye arasında ulusötesi bir alanın oluştuğu,
- Bu ulusötesi alan Türkiye ve Danimarka’daki yerleşiklerle hareketlileri birbirine bağlayan bir etkileşim alanı olduğu,
- Bu ağlar içindeki ajanları birbirine aidiyet bağları ile bağladığı
- Bu bağların kolektif ve ilişkisel olduğu ortaya çıkmıştır
- Bu bağlar ise,
  - Kültürel bağlar
  - Ekonomik bağlar
  - Dinsel bağlar
  - Dil Bağları
  - Siyasal Bağlar
  - Vatandaşlık Bağları
  - Duygusal bağlar ve gelecekte beklenenler (genellikle sosyal güvenlik temelinde algılanmaktadır)
  - Akrabalık ve hemşehrilik bağlarıdır.
- Bu aidiyet bağları ulusötesi bireylerin kimlik inşalarını belirler / etkiler

- Ulusötesi bireylerin gündelik hayatlarındaki rutinleşmiş pratiklerini belirler aynı zamanda kimlikler ritüellerle onaylanıp yeni nesillere aktarıldığı ortaya koyulmaktadır.

Bu çalışmada, “benlik”in iki farklı bileşeninden biri olan kişisel benlik göçmenlerin eğilimleri, köken ülke ve ikamet edilen ülkeye ve bu ülkelerin içindeki gruplar ve üyelerine duyulan hisleri, belirli durumlarda ve mekânlardaki davranışları “göçmen”in kişisel özelliklerinin bilgisini vermiştir. Çalışmanın bir diğer analiz noktası olan kolektif benlik çerçevesinde, göçmenlerin çeşitli biçimlerde kolektifliklere bağlanma, ilişki, etkileşim, grup üyelikleri ve bağlantıları ele alınmıştır. Aidiyet ve kimlik bir süreç içerisinde göçmenlerin uyguladıkları pratikler ve katıldıkları aktivitelerde ortaya çıkmakta ve sürdürülmektedir. Bu pratik ve edimler dinsel, politik ve sosyal temellidir. Benliğin ve sosyal çevrenin karmaşık etkileşimiyle göçmen eylemleri şekillenmekte ve kimlikleri oluşmaktadır. Bu anlamda köken ve göç alan ülkedeki bağlar mekânsal ve zamansal olarak bireylerin eylemleri şekillenmektedir. Aidiyet bağları ulusötesi bireylerin pratiklerine yansımaktadır. Bu çalışmada göçmenlerin gündelik hayat pratikleri iki bakımdan ele alınmıştır. Bunlardan ilki, gündelik hayattaki sosyal, ekonomik ve psikolojik ihtiyaçları giderme biçimi olarak uygulanan rutinlerdir. İkincisi ise gündelik hayatın içinde gömülü olarak bulunan aidiyet, bir kimliğin, törensel hale gelmiş etkinliklerdir. Göçmenlerin gündelik yaşamlarındaki rutinleri zamana ve mekâna özgüdür.

Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenlileri göçmenlerin aidiyet ve kimlik inşalarını ortaya koyabilmek için öncelikle, Danimarka’nın bir göç alan ülke olarak göçmenlerle olan ilişkisi ve göç deneyimi ele alınmıştır. Hem bir göç ülkesi olarak hem de ortak kültür ve dayanışmaya dayalı ulus devlet yapısı ile Danimarka’nın göçmenlerle ilişkisi, politik söylemi -bu söylem medyaya yansımaktadır- ve göçmen politikaları uygulamaları bir sorunsaldır. Göçmenlerin negatif unsurlarla ilişkilendirilmesi bir sorun olarak gündeme gelmesi göçmenlerin ve çocukların kendilerini büyük toplumun parçası olarak hissetmelerinin önünde bir engel oluşturmaktadır. Türkiye’nin göç veren bir ülke olarak göç deneyimi içerisinde Türkiye’den Danimarka’ya göç ve göçmenlerin sosyo-kültürel ve politik özellikleri bu göçmenlerin aidiyet bağlarını ve kimliklerinde önemli bir diğer belirleyici olarak ortaya çıkmaktadır.

Bireysel nitelikteki göçlere ek olarak, kitlesel işçi akımı ve mültecilerin de zincirleme göç biçimi Danimarka'daki Türkiye kökenli göçmenlerin sosyo-ekonomik ve demografik yapısını belirlemiştir. 60'lı yılların sonuna denk gelen kitlesel işçi göçü, Türkiye-Danimarka arasında bir işgücü anlaşmasına dayanmamaktadır. Diğer Avrupa ülkelerinde ikamet eden göçmenlerin iş bulmakta zorlanmaya başladığı o yıllarda, sosyal devlet uygulamalarını keşfeden bir grup kişinin göç etmesi ile başlamaktadır. Akabinde bu grubun hemşehri ve akrabalarını bu bölgeye çekmesi ağ biçiminde bir göçü başlatmış Türkiye'deki bu grupların geldikleri bölgelerin yerel unsurları ve demografik yapıları Danimarka'ya taşınmıştır. Böylelikle iki ülke arasında yerel nitelikte ağlar oluşmuştur. Danimarka'nın nüfus olarak az ve alan olarak küçük olması da göçmenlerin bu ülkedeki enformel iletişim ağlarının korumasının en önemli sebepleri arasında yer almıştır. Bu durum ağlar arasındaki sosyal sermayeyi güçlü tutmakla beraber, anavatan temelli bir referansla üyeler arasında bir sosyal kontrol ağını da beraberinde getirmiştir. Bu ağ üyelerinin tabi olduğu normların uygulanıp uygulanmadığına yönelik kontrolünü ve köken noktaya kadar bilgi akışını sağlamaktadır. Göçmenlerin ve göçmen kökenlilerin bu bağlamda bir ilişkiler ağı çeşitli aidiyetlere dayanır. Ve bu aidiyetler kimlik inşa süreçlerinde etkilidir ve gerek gündelik gerekse törensel nitelikteki pratiklerini yani ritüellerini etkilemektedir.

Çalışma alanının bağlamsal niteliklerine göre, göçmenlerin alan araştırması sırasında gözlemlenen nitelikleri neticesinde aidiyet bağlarının belirleyici faktörleri ortaya koyulmuştur. Kategorize edilen bu belirleyici faktörler, katılımlı gözlemler, sohbet biçiminde görüşmeler ve literatürde yer alan göçmen grupların üzerinde yapılmış araştırmalar sonucunda belirlenmiştir. Aidiyet bağları olarak belirlenen bu kategoriler, göçmenlerin (ve göçmen kökenlilerin, göçmen çocuklarının) üzerinde geniş bir bakış açısı sağlayabilmek için tarama (survey) metodu uygulanmıştır. 480 kişi üzerinde uygulanan ve 450 geçerli anketin analiz edildiği çalışma da bireysel mülakatlarında araştırma sorularına göre bütünleştirilmesi ise daha geniş ve derin bir bakış açısı sağlamıştır. Örnekleme de yer alan Türkiye doğumlu katılımcıların büyük oranı kır kökenlidir. Bu paralellikte göçmen çocuklarının da (Danimarka doğumlu katılımcılar) yakın oranda kır kökenli aileden geldiği ve Türkiye ile süregiden ilişkilerin aynı bölge ile bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum yerel bağların küresel ve uluslaşan çerçevede incelenmesini gerektirmiştir.

Aidiyet bağları hareketlilik içerisinde sürdürülmekte, dönüşmekte ve/ya işlevselliğini yitirmektedir. Aidiyet bağları çeşitli hareketli ve hareketsiz (köken ve göç ülkesindeki yerliler) gruplar arasındaki ağırları bağlamaktadır. Kişisel ve kolektif nitelikteki bu bağlar Danimarka’da oluşan, bireylerin, dinsel, dilsel ve kültürel pratiklerini uyguladıkları sosyal ve kültürel mekânların oluşumunda önemli bir etken olduğu kadar bu alanlar yeni üyelerinin kimlik inşalarında da önemli belirleyicilerdir.

Katılımlı gözlem yoluyla etnografik alan çalışması sırasında anketler ve mülakatlarla Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin aidiyet bağlarının belirleyicilerinin kolektif nitelikli ve ilişkisel olduğu bulgulanmıştır. Bireylerin kolektif nitelikteki bağlarını hareketlilik sürecinde sosyal ve kültürel alanlarda ilişkisel olarak inşa edilmektedir. Danimarka’da yaşayan bireylerin kolektif bağları, bireylerin yakın-mesafeli, kırsal—kentsel ve geleneksel-modern ayrımında köken temelli ve göç ülkesindeki üye oldukları organizasyonlara bakılmıştır. Anket katılımcılarının en yüksek oranı hiçbir kuruluşa üye olmadığını belirtirken, ikinci sırada cami kuruluşları ve derneklerine, daha sonra spor kulübüne, bir kültür derneğine, dini bir kuruluşa, siyasi bir kuruluşa, bir sendikaya, Danimarkalıların kurduğu bir organizasyona, bir çevre örgütüne, sağlık örgütüne, bir işletmeye ve en düşük oranla diğer kuruluşlara üyedir. Bu sonuçlardan katılımcıların çok çeşitli organizasyonlara üye oldukları anlaşılırken, genellikle ulus ötesi kültürel temelli kolektif bağları daha yoğun olmakla beraber spor kulübü, siyasi kuruluşlar, sendika ve Danimarkalıların kurduğu örgütlere de üyelikleri göçmenlerin köken temelli aidiyetlerini sürdürürken yeni ülkelerinde de aidiyet bağları geliştirerek kolektif bağlılıklar geliştirdiklerini göstermektedir.

Köken bağlarını sürdürme ile ilgili diğer değişkende mekânsal olarak göçmenlerin ve çocuklarının yaşadığı bölgelerde Türkiye’den göç eden kişilerin yoğunluğudur. Hem bir sosyalleşme alanı olarak hem de köken ilişkilerin sürdürülmesi bakımından aynı bölgede yaşam sürdürme bir belirleyicidir. Bu durum göçmenliğin doğasında olan bir durum olmakla birlikte içinde yaşanılan topluma aidiyet duygusu geliştirme de bir engel değil, kendini daha güvende ve evinde hissetme gibi insanın doğasından kaynaklanan bir olgudur.

- **Kültürel Bağlar:** İki farklı kültürde sosyalleşen göçmenler ve çocuklarının kültürel bağları dinsel, dilsel ve etnik farklılıklar temelinde oluşmaktadır. İki dilin farklı

yoğunluklarda kullanıldığı bu göçmen topluluklar gerek gelenek temelli olsun gerekse yeni mekânlarında dönüşüme uğrayan kültürleri ile aidiyet ve kimliklerinde önemli bir bağdır. Danimarka’da yaşayan Türkiye kökenlilere, geleneklerine uygun bir yaşam sürdürüp sürdüremedikleri sorusunun cevaplarının doğum yeri ilişkisine bakıldığında, Türkiye doğumlular arasında sürdürebilenlerin oranı oldukça yüksek iken Danimarka doğumlularında bu oranın daha da yüksek olduğu görülmektedir. Kısmen geleneklerine uygun bir hayat sürdürebildiklerini belirtenlerin Türkiye doğumlular arasındaki oranı Danimarka doğumlular arasındaki orandan biraz yüksektir. Bu nokta da kuşakların geleneklerine göre bir hayat sürdürebilme kıstası önemli bir noktadadır. Türkiye doğumlular genellikle kendilerini Türkiye’dekilerle karşılaştırırken Danimarka doğumlular Danlarla kendilerini karşılaştırmaktadırlar. Türkiye doğumlular için önceki hayatları bir referans noktasıdır.

Kültürel bağların diğer bir göstergesi ise göçmenlerin Türkiye’ye gitme sıklığıdır. Gerek Türkiye doğumlularında gerekse Danimarka doğumlularında köken ülkeyi ziyaret oldukça yüksek bir oranda olmakla birlikte Türkiye doğumlular arasında %92 olan bu oran Danimarka doğumlular arasında %96,6’dır.

Eşin kökeni de kültürel aidiyetlerin sürdürülmesinde önemli bağdır. Kimi zaman bu bağların sürdürülmesi için kimi zamanda kültür, örf ve adetlerin benzerliği ile eş tercihi yakın çevre içinden olabilmektedir. Anket katılımcılarının en yüksek oranı Türkiye’den köylüsü vs, daha sonra Türkiye’den farklı bir şehirden, buna yakın bir oranla Türkiye’den akrabası ile, daha sonra ise Türkiye kökenli Danimarkalı, en düşük oran ise Danimarkalı ve diğer ülke kökenli kişilerle evlidirler. Bu oranlara göre evlilik kültürel bağların sürdürülmesindeki güçlü faktörlerden biri olarak devam etmektedir.

- **Ekonomik Bağlar:** Danimarka’ya anavatandan göç sebebi her ne sebeple olursa olsun az ya da çok ekonomik temellidir. Kitlesel ekonomik nitelikli işçi göçü bir tarafa, mültecilerin Türkiye’den sosyal ve siyasal sebeplerle göçünde de ekonomik bir taraf söz konusudur. Ve bu mültecilerin hareketlerinin devamı da evlilik yoluyla zincirleme göç ile devam etmiştir. Ekonomik ağlar arasında dayanışma amacıyla birbirine bağlanan köken ve göç alan ülke arasında para akışı devam etmektedir. Anket verilerine göre Türkiye’de akraba, tanıdık veya ihtiyacı olan kimselere para gönderme oranı, Türkiye ve Danimarka doğumlu olanlarda köken ülke ile bağlarının güçlü ölçüde

devam ettiği göstermektedir. Anket sonuçlarına göre %70'lerin üzerinde bir oranla para akışı gösteriyor ki, ekonomik bağların ulusötesi ağlar arasında aidiyet bağlarını etkileyen önemli faktörlerden biridir.

- **Dinsel Bağlar:** Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin aidiyet bağlarından ve kültürün temel unsurlarından olan dinsel bağlardır. Anket katılımcılarına dinin kendilerine kuvvet ve rahatlık verip vermediğine ilişkin soruya, Türkiye doğumlularda %78,8'i dinin bir kuvvet ve rahatlık verdiğini belirtirken bu oran Danimarka doğumlular arasında %80,8'le daha yüksek bir orana sahiptir. Kimlik tanımlamaları ile ilgili sorulan *kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?* Sorusuna verilen cevaplarda ise tüm katılımcıların yalnızca %9,5'i kendisini İslamcı olarak tanımladığı görülmektedir. Bu anlamda din siyasal bir bağ değil bir inanç bağıdır.
- **Dilsel Bağlar:** Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler çok dilli bireylerdir. Bu çok dillilikte, kökenden gelen Türkçe diline (ve/ya Kürtçeye) Danca eklenmektedir. Dil bir kültürel semboller bütünü olarak bireylerin aidiyetlerinin ana bileşenleri arasındadır. Anket katılımcılarından Türkiye doğumlu olanların ve Danimarka doğumluların büyük oranı Türkçe düşündüklerini söylemişlerdir. Türkiye doğumlular ve Danimarka doğumlular arasında %10'dan fazlası diğer (Kürtçe) cevabını vermiştir. Çeşitli mülakatlarda yine dilin bir kültür mirası olarak gruplar arası etkileşimi sağlamak için bir araç olduğu kadar bir aidiyet unsuru olduğu bulgulanmıştır. Özellikle ikinci kuşakta Dancaya ek olarak kökenden gelen farklı dillerde konuşmak ve içinde yaşanılan toplumda ve köken toplumda bir aidiyet göstergesidir.
- **Siyasal Bağlar:** Göç sebebi ister ekonomik olsun isterse diğer sebeplerle olsun Türkiye kökenli göçmenler köken ve göç alan ülke arasında siyasal bağlar kurmuşlardır. Anket katılımcılarının cevaplarına göre Türkiye siyasetiyle ilgilenilmektedir. Bu oranlar, Türkiye ile siyasal bağlarının güçlü olduğunu göstermektedir. Türkiye kökenliler arasında Danimarka'daki siyasal partilere yakınlığa baktığımızda, Sosyal demokratlar önde gelmekle birlikte sol partilere yakınlık görülmektedir.
- **Vatandaşlık Bağları:** Danimarka vatandaşlığı soya dayalı bir vatandaşlık türüdür. Bu anlamda etnik kimliğe referans vermektedir. Buna rağmen Danimarka vatandaşı

olanlar olmayanlara oranla kendilerini daha fazla Danimarka'ya ait hissetmekle beraber ikisine de eşit mesafe de olduğunu söyleyenlerin oranı Danimarka vatandaşlığına sahip olanlarda en yüksektir. Bu anlamda iki taraflı aidiyetin güçlenmesinde resmi olarak vatandaşlık bağına sahip olmak bir noktada belirleyicidir. Danimarka vatandaşlığına sahip olma ile aidiyet bağlarına sahip olmanın bir ilişkisi olmakla birlikte köken vatanla ilişkili olan aidiyet bağlarının da korunduğunu göstermektedir. Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenlilerden anket katılımcılarına “vatan” sizin için ne ifade ediyor sorusuna verilen cevapların %16,5'i ise *vatandaşı olduğum yerdir* cevabıdır. Bu anlamda vatandaşlık bağı kendini yerli toplumun parçası olarak hissetme açısından bir değişken olsa da göçmenlerde ve çocuklarında “vatan” hissi daha karmaşık ve kognitif bir süreçle ilintilidir.

- **Duygusal Bağlar ve Gelecekte Beklentiler:** Anı ve hikâyeler bireysel geçmişin yeniden inşa edilmesindeki ve şuanı kavrayıştaki temel elementler (LeFlore, 2009: 123) olduğu kadar gelecekle ilgili beklentileri de oluşturur. Danimarka'ya göç süreciyle birlikte, göçmen ve çocukları yaşantılarıyla kökenden yeni ülkeye uzanan duygusal bağlar kurarlar. Bu duygusal bağlar ilişkilerle birlikte gelişmiştir. Bu noktada kolektif bir bellek oluşturmuştur. Anket katılımcılarında doğum yeri Türkiye olanların “*Türkiye'ye dönmeyi düşünüyor musunuz?*” sorusuna verilen cevaplar sonucunda Türkiye'ye dönme eğilimi hala olmakla birlikte bir mit halinde sürdürüldüğü kanısına varılmıştır. Bu soruya paralel olarak Danimarka'da gayrimenkul sahibi olanların oranı %26,0 iken diğer Avrupa ülkelerinde yapılmış araştırmalara bakıldığında bu oranın daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu oran göçmenlerin yatırımlarının yönünü değiştirmeye başladığını göstermekle birlikte mekânsal “ev” ve çift “vatan” ilişkisini de ortaya koymaktadır.
- **Akrabalık ve Hemşehrilik Bağları,** Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler, Türkiye'deki akraba ve hemşehrileri ile bağlarını sürdürmekle birlikte, bu ilişkiler zincirleme biçimde devam eden göç aracılığıyla Danimarka'ya da taşınmıştır. Bu bağlar göçmenlerin sosyal hayatında önemli bir yer işgal etmekle birlikte, Danimarka'ya yeni gelenlerin formel ve enformel kuralların öğretilmesi için destek niteliği taşımaktadır. Kısa vadede bu bağlar faydalı olmakla birlikte uzun vadede negatif sonuçlara da yol açabilmektedir.

Hane üyeleri ile ilgili yaşama durumlarına yönelik sorulan sorunun cevapları neticesinde çekirdek aile çoğunlukta iken bekârların yüksek bir oranının ailesi ile birlikte yaşaması geleneksel aile yapılarının korunduğuna yönelik önemli bir göstergedir. Türkiye'yi ziyaret edenler, %80'nin üzerinde bir oranla Türkiye'ye memleket, eş, dost ve akraba ziyareti için gitmektedir.

Danimarka'da yaşayan Türkiye kökenleri sahip oldukları aidiyet bağları çeşitli mekânlardaki gruplara bağlar. Bu bağlar kolektif nitelikte ve ilişkiseldir ve kültür, finans, dini, siyasal, dilsel sembol akışı ulusötesi ağlarda akışkanlık göstermektedir. Bu ağlar göçmenler için bir kaynak olmakla birlikte gruplar arasındaki aşırı dengesiz akış bir diğer problemi beraberinde getirir ve engelleyici bir nitelik taşır. Göçmen ağlarının akışındaki temel etken gerek köken ülkedeki gerekse ikamet edilen ülkede ki eşitsiz dağılımlardır. Bu eşitliksiz dağılımı dengelemeye çalışan yerel nitelikteki ağlar ileri safhada eşitsizlikleri de tetikleyebilmektedir.

Aidiyet bağları göçmenlerin ve göçmen çocuklarının kimlik inşa süreçlerinin belirleyici faktörleridir. Anketlerde hazırlanmış kategorilere göre katılımcılar bir çok farklı kategoride kendini tanımlamaktadır. Anketlerden alınan cevaplarda en önemli değişkenlerden birisi yine köken temelli bağlardan olan Türkiye'deki doğum yeridir. Türkiye doğumlu olanlardan çoğunluğu Uşak, Sivas, Konya ve Çorum olarak sıralanırken, %15,8'i Türkiye'nin diğer şehirlerinden gelmiştir. Dini aidiyetle ilgili anket sorusuna ise, katılımcıların %29,5'i Müslüman seçeneğini seçerken, Sünni Müslüman seçeneğini seçenlerin oranı %58 ile çok daha fazladır. Bununla birlikte %4,2 Alevi ve %5,8'i ise Ateist seçeneğini işaretlemiştir. Bölgesel sosyo-kültürel özelliklerin daha ayrıntılı bir analizi, Danimarka'daki Türkiye kökenlilerin kimliklerinin bazı dinamiklerini de ortaya koyacaktır.

Bu sonuçlardan birbirine yakın kategoriler yakın oranlarda tercih edilmiştir. Kimlik niteliksel bir olgudur. Değişken, bağlamsal ve dönüşlüdür. Bu anlamda kimliği araştıran araştırmacının incelediği özneleri ile arasında da ilişki bir konumlandırma söz konusudur. Bu çalışmada da özellikle araştırmacının kimliği, araştırılan kişilerin kimi zaman öteki olarak sınıflandırdığı diğer bir grubun üyesi olarak, kimi zamanda kendi grubuna dâhil bir üye olarak görülmesi kimliklenmenin biçimini belirlemiştir. Bu

sebeple katılımlı araştırmalar incelenen kişilerin diğer grup üyeleri ile ilişkilerinin farklı doğal mekânlarda gözlemlenmesini gerektirmiştir.

Duygusal bir süreç olarak ele alındığında, göçmenler ve göçmen çocukları kimlikleri genellikle iki çerçevede temellendirmektedirler. Bunlardan ilki, göçmenlerin sosyalleştikleri sembolik sınırları (ulus devlet sınırları) aşan alanlardaki deneyimleri ile kolektif üyeliklerini içselleştirmeleridir. Bu durum da “ben”e yönelik tanımlarına yansımaktadırlar. İkinci olarak ise “vatan” kavramını nasıl algıladıklarıdır. Göçmen kökenliler vatanı, en yüksek oranda “doğup büyüdüğüm yer”, ikinci olarak “kültürüne bağlı olduğu yer”, üçüncü olarak ise “ekmeğimi kazandığım yer” ve en son olarak ise “vatandaşı olduğu yer” olarak algılamaktadır. Türkiye’den Danimarka’ya göç sırasında belli bölgelerden zincirleme göçle gelen gruplara ait kişiler farklı kültür, dil ve mezheplere sahip, yerel nitelikte kendi içinde birbirleriyle çatışan ve benzeşen farklı derecelerde ilişkilere sahiptirler. Bu ilişkiler sosyalleşme sürecinde üyelerine verilmekte, deneyimlerle de yorumlanıp onaylanmakta ya da işlevini kaybetmektedir.

Farklı kuşaklardan göçmen kökenler edindikleri deneyimler ile kendilerini toplum içinde aidiyetleri bağlamında konumlandırmaktadırlar. Bireylerin kendilerine yönelik kimlik algıları, bağlılıklar ve üyelik algıları içirme/dışlanma çerçevesinde olmaktadır. Analizler sonucunda, bireylerin doğum yerlerine ve sosyalleştikleri kültürel çevreye göre belli kimliklenme biçimleri ortaya çıkarmıştığı görülmüştür. Bu ayrımlar, bireylerin, sosyalleşme ve kimlik kazanım süreçlerinde ki dönemleri belirleyici olmuştur. Bu dönemler, toplumsal mekânlardaki yolculuklarda, farklılık ve aşinalıklar noktasında bireylerin benliğini şekillendirmekte ve böylelikle kendilerini köken ülke ve göç ülkesinde ya da arasında bir noktada konumlandırılmaktalar. Bunlar;

- Doğduğu ülke ve ailesinin köken ülkesi farklı olan Danimarka doğumlu ve ailesi Türkiye kökenli olanlar:
- Genelde ailesi kendisinden önce göç etmiş, ilk sosyalizasyonunu Türkiye’de tamamlamış ya da tamamlamadan Danimarka’ya göç edenler
  - 2-9 yaş aralığında göç edenler bu sınıfa dâhil edilmiştir. Bu yaş aralığında göçü deneyimleyenler, asli sosyalleşme dönemlerinde kendilerini içsel ve dışsal olarak tanımladıktan sonra kültürel (etnik, dinsel, dinsel) olarak farklı bir toplum içerisine dâhil olmuşlardır. Bu kırılma, bu kişilerin benliklerinde

derin izler bırakmıştır. Bu kişiler arasında en belirleyici değişken eğitim olmuştur. Çünkü eğitim alan kişiler yerleşik toplumun kurumlarıyla direk bir ilişki içerisine girmişlerdir. Eğitim almayan kişiler ise yine ebeveynlerine oranla daha fazla dile hâkim olmakla birlikte daha düşük statülü işlerle meşgul olmuşlardır. Bu durum iletişimleri yolunda bir engel teşkil etmiştir. Her iki durumda da kişinin kimlik tarifinde köken bölgenin kültürel özelliklerinin kişiler üzerinde etkili olduğu fakat ikamet edilen ülkenin evinde hissetme konusunda baskınlığı gözlemlenmiştir.

- Çocukluktan ergenliğe geçmiş, aile birleşimi ya da evlilik ile Danimarka'ya göç eden kişiler ise,
  - 10-19 yaş aralığında göç eden yaş grubundan gelenler, genellikle ilk dönemde aile birleşimi ile ebeveynlerinin ardından çalışmak üzere ya da evlilik yoluyla gerçekleşmiştir. Bu kişiler genellikle kendilerinden önce oluşturulan göçmen ağlarına dâhil olmaları sebebiyle iç grup uyumu problemlerinin dış gruba oranla ön plana çıktığı görülmektedir. Bu kişilerin kimlik tanımları, asli ve tali sosyalleşmelerinin köken ülkede tamamlanması sebebiyle daha az muğlaktır.
- Evlilik ya da mülteci olarak, gençlik döneminden yetişkinlik dönemine geçiş aşamasında Danimarka'ya göç etmiş kişiler
  - Bu çalışmanın nitel örnekleminde, 20-30 yaş aralığında göç edenler, yine evlilik yolu ile (eğitim daha yüksek olanlar, en azından lise derecesinde), mülteci olarak ya lisansüstü eğitim amacıyla gerçekleşmiştir. Bu kişiler, eğitim düzeylerinin iş gücü göçüyle gelenlere göre daha yüksek olması sebebiyle göç alan ülkeye dil ve eğitimle ilgili katılım daha yüksek boyutludur. Diğer taraftan bu eğitilmiş kişilerden evlilik yoluyla gelenlerin, göçmen ağları içindeki norm ve ilişki biçimleri kısıtlayıcı olabilmektedir. Bu anlamda iç grupla bütünleşme dış grupla bütünleşmekten daha problemlidir.

Bu noktada Danimarka doğumlulara (dâhil olma / dışlanma ekseninde) Danimarka'nın kurumları, politik ve medya söyleminin birleştiği bir alanda olumsuz sinyaller verilmektedir. Bu kişilere basmakalıp kabullerle yaklaşım kimlik inşa süreçlerinde önemli bir belirleyicidir. Danimarka'nın medya ve politik söyleminin, Müslüman

kökenli ülkelerden gelenleri iki dilli, yabancı, göçmen, Müslüman çocuklar vs. gibi sınıflamalarla belli başlı istisna olayları genelleyerek geneli “potansiyel” uyumsuzluk ve problem çıkarma kapasiteleri yüksek olan toplumun sınırlarının tam üzerinde duran ve bu sınırların dışına çıkmaya yakın kişiler olarak söylemler geliştirmektedirler. Bu da bu çocukların kimlik inşalarında kendilerini konumlandırma noktasındaki belirleyicilerden biridir. Bunun yanı sıra aile içindeki diyaloglarda biz/onlar ayrımındaki grubun normları aktarılmaktadır.

Danimarka’da kırsal kesimden ulusötesi ağlarla geleneksel ilişki biçimleri taşınıp, akrabalık ağları hemşehri ağlarına dâhil olmaktadır. Bu ağ biçimi ilişkiler içinde sosyalleşen çocuklar farklılıklarının içerden ve dışarıdan vurgulanmasıyla kendilerini iki ülkede de “yabancı” olarak konumlandırmaktadırlar. İlk kuşak, ikinci ve üçüncü kuşaklar için köken ülke ve içinde doğdukları ülkenin toplumları ile iletişim düzeyi ve biçimleri açısından farklılık göstermektedir. Grupların kesişen alanlardaki aidiyet bağları içerisinde kendilerini yönelik -Danimarka’da ya da Türkiye’de doğmuş kişiler- kişisel bir tanım yanında içinin farklı aidiyetlerle dolduğu kimi noktada kesişen kimi noktada birbirini ikapsayan genel bir “yabancı” olarak tanımlamaktadırlar.

Göçmenlerin kutlamaları ise gelecek nesillere kimlik aktarımı ve aidiyetlerin tasdik edilmesini sağlar. Göçmenlerin Danimarka’da görüşme yerleri akraba ve yakınlarıyla düğünlerde, ev ziyaretlerinde, doğum günlerinde, derneklerde, kahvehanelerde, kafeterya ve restoranlarda olarak sıralanmaktadır. Bu yanıtlara ek olarak gözlemlerle Türkiye kökenlilerin ulusötesi bir düzlem oluşturarak iki ülkenin yerleşiklerinden farklılaşmış bir kültür ürettikleri bulgulanmıştır. Anket katılımcılarının %90 üzeri bir oranla Danimarkalılarla belli çeşitli seviyelerde iletişim halinde olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle göçmenlerin büyük bir oranı Danimarkalılarla etkileşim ve ilişki halindedir. Göçmenlerin ve çocuklarını bireysel sosyal evrenini sosyalleştikleri ortamın şartları şekillendirmektedir. Göçmenler ve çocukları, bireysel temelde, köken ülkeyle ulusötesi iletişim ağlarıyla köken temeli aidiyetleri ile gündelik hayatlarındaki pratikleri icra ederken, ikamet ettikleri ülke ile de etkileşim halindedirler. Tüm bu aidiyetleri sembolik nitelikteki törensel etkinliklerle bir grup etkinliği olarak süreklilik kazanmaktadır.

Şekil 19: Danimarka’da Yaşayan Türkiye Kökenlilerin Gündelik Hayatları ve Kimlikleri

	Gündelik Hayat Pratikleri		Aidiyet İcraları*(Edimsel Aidiyet)	
Amaç	Gündelik Hayatı idame ettirmek -Sosyal -Ekonomik -Psikolojik -Biyolojik İhtiyaçları karşılamak üzere uygulanır	-Göçmenlerin Dini Pratikleri - Dil Kullanımı - Evlilik Biçimi ve Eş Seçimi - Bir Kimlik Alanı Olarak Medya ve İletişim Araçları - Politik Pratikler - Sosyal hayat - Futbol Taraftarlığı	-Kimlik, aidiyet tasdiki -Grup Dayanışması -Gelecek nesillere kimlik aktarımı ve kazanımı	-Yerel Bazlı -Ulus Devlet Bazlı
Nitelikleri	-Olduğu gibi kabul edilir. Sınırları çizilmiş anlamları alanlarıdır -Burada ve Şimdiye dayanır -Zamansal ve mekânsaldır (Berger, Luckmann, 2008) -Sosyalleşme ve yatkınlık kazanılır		- Simgeseldir. -Edimsellikler sergilenir -Farklı bir zaman ve mekâna vurgu yapar	

Danimarka'nın sosyo-kültürel ve tarihsel göç deneyimi içinde Türkiye'den diğer ülkelere göç örneklerine bakıldığında göç biçimindeki nispeten farklılık gösteren Danimarka örneği bu çalışmada farklılıkları ile ortaya koyulmaktadır. Bu farklılıklar özellikle göçmen grubun(lar) diğer gruplarla ve yerleşik gruplarla ilişkileri bağlamında değerlendirilmektedir. Çalışmanın anket uygulamaları sırasında özellikle Danimarka doğumluların dil ve anlama yönünden bir noktada problem teşkil etmesinin yanı sıra, çalışmanın kimlik gibi bireylerin özel alanlarının sınırlarını zorlayan bir konudur. Katılımcıların yaklaşımı, araştırmacının kimliği aracılığıyla etnik, siyasal ve dinsel noktalarda kendi kimliklerinin hassasiyetlerini yansıtmışlardır. Bu anlamda katılımcılar kimliklerinin belli bir yönünü yansıtmışlardır. Çalışma bu anlamda sınırlılıklara sahipken özellikle daha çok sosyal ve kamusal alandaki pratiklerin çeşidi ve bu pratiklerin mekânları çalışmada önemli bir belirleyici olmuştur. Diğer bir nokta da cinsel kimliğin etkisi üzerinde yüzeysel olarak durulmasıdır. Eğitim faktörünün özellikle kadının toplumda konumlanması ve kimliği açısından en belirgin değişken olarak bulgulanmakla birlikte ilerideki araştırmalar için dinsel ve politik kimliklerin

kamusal alanda daha güçlü ve aktif temsilinin sorgulanması gerekmektedir. Ailenin ve akrabalık ilişkilerinin gerek işgücü göçü gerekse aile birleşimi/evlilik ve sığınmacı olarak göçün üzerine büyük rolü olduğunu bulgulanmıştır. Ailenin ve akrabalık bağlarının etkisi göçmenlerin Danimarka'daki sosyo-kültürel görünümünü belirlemiştir. Bu çalışma, alanda uzun süre gözlemler ve literatür taraması sonucunda, henüz net çizgilerle kuramsallaşmış Türkiye'den Danimarka'ya göç ve bu göç içinde genellikle homojen akraba toplulukları olarak yaşayan fakat diğer gruplarla belli ve farklılaşmış ilişkilere sahip göçmenler oldukları varsayımı ile veriler toplanmıştır. Danimarka'da yaşayan göçmenlerin kuşaklar arası değer geçişi ve yorumlanması, sosyo-kültürel ve bölgesel kökenler bağlamında ilişki ağlarının ve bu ağların ürünlerinin analizi için bu çalışma temel olma özelliği taşımaktadır.

Ulusötesi düzlemde yaşayan bir topluluk olan Danimarka'daki Türkiye kökenlilerha sahip oldukları aidiyet bağları ile etkileşim ağlarında hem köken hem de ikamet edilen ülkedeki topluluklardan farklılaşmış bir topluluk olduğu kadar Türkiye'den diğer Avrupa ülkelerine de göç etmiş topluluklardan da belli ölçülerde ayrılmaktadır. Danimarka'daki Türkiye kökenlilerin pratiklerine, anket sonuçlarına ve mülakatlardaki ifadelerine bakıldığında, Türkiye'nin farklı bölgelerinden göç etmiş topluluklar içinde yer almalarından dolayı bazı yerel kültürel unsurlar açısından farklılıklar gösterebilirler de ortak tarihi kültürel miras ve ortak değerler neticesinde oluşmuş kültürel temele dayalı ortak bir dünya algısını paylaştığı görülmektedir. Göçmen topluluklar günümüzde hem köken hem de göç alan ülke açısından bir problem olarak algılanmakta ve sunulmaktadır. Bu anlamda kimlik ve aidiyet politikalarının bir aracı haline gelmektedir. Danimarka'da doğan her bir birey ulus devletinin kurumları tarafından entegrasyon adı altında belli kategorilere ayrılarak farklı bir sosyalleşme sürecinden geçerken ötekileştirilmektedir. Bu noktada marjinalleşmeye yatkınlık gösterebilmektedir.

Ulusötesi kimlikler yerleşikler tarafından bir problem olarak algılanır kimlik politikalarına alet edilirse hareket halinde oldukları alanlardan dışlanmasına yol açılabilmektedir. Danimarka'da yaşayan bu ulusötesi topluluk kendi içinde yerel ağlarla kültürel ve geleneksel seviyede ilişkilerle köken ülkeye bağlanmaktadır. Bu nokta da eğitim kurumları temelinde akran gruplarının ortak alanlarda bulunabilecekleri etkileşim

alanları oluşturulmalıdır. Diğer durumda yerel ile modern arasında köken ile göç alan ülke arasında çatışma alanları oluşabilmektedir. Bu bireyleri ulus devletin yabancıları olarak algılayıp normalize etmeye çalışmaktansa kendilerini ifade edebilecekleri farklılıklarını patolojik değil zenginlik olarak algılayan yaklaşımlara dayanan kamusal ve sivil alanlara yönelik sosyal politikalar geliştirilmelidir. Bu anlamda köken ülkenin çeşitli seviyelerde sembolikten ziyade destekleyici ve eğitici nitelikte çeşitli bilimsel çalışmalara dayalı aktiviteler oluşturulmalıdır. Göçmen alanları bu anlamda kültür adı altında yöresel ve ulusal seviyede sembolik seviye de kalmış aktivitelerle sınırlı kalmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABADAN – UNAT, Nermin (2006), *Bitmeyen Göç – Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ABRAMS, Dominic (1996), “Social Identity, Self as Structure and Self as Process”, Edited by W. Peter Robinson, *Social Groups & Identities*” – *Developing the Legacy of Henri Tajfel*, International Series in Social Psychology, Butterworth-Heinemann, s. 143-167.
- ABRAHAMSON, Peter (1999), “The Scandinavian Model of Welfare”, Edited by Denis Bouget & Bruno Palier, *Comparing Social Welfare Systems in Nordic Countries*, and France, Mire. Paris, s. 31-60.
- AĞIRDİR, Bekir (2010), Siyasette ve Toplumda Kutuplaşma, Konda Araştırma, http://www.konda.com.tr/html/dosyalar/ToplumdaSiyasetteKutuplasma_Haziran2010.pdf, 25.06.2010.
- AKPINAR, Aylin (2007), “İsveç’te Yaşayan Türk Kadınların Sosyal İlişki Ağları, Evlilik ve Boşanma Durumları” Derleyen: Ayhan Kaya ve Bahar Şahin, *Kökler ve Yollar – Türkiye’de Göç Süreçleri*, İstanbul Bilgi Yayınları, İstanbul, s. 333-355.
- AKSOY, Asu (2007), “Göçmenlik Deneyimine Kozmopolit Perspektiften Bakış” Derleyenler: Ayhan Kaya, Bahar Şahin, *Kökler ve Yollar – Türkiye’de Göç Süreçleri*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, s. 421-443.
- ANDERSON, Benedict (2006), *Imagined Communities –Reflections on the Origin and Spread of Nationalism -*, Verso, London and New York.
- ARAYICI, Ali (2002), *Türkiye’den Avrupa’ya Göçün 40 yılı*, Ceylan Yayınları, İstanbul.
- ARSLAN, Ahmet (1997), *İbn-i Haldun*, Vadi, Ankara.
- ASHMORE, Richard D., K. Deaux , T. Mclaughlin-volpe ve R. D. Ashmore (2004), *An Organizing Framework for Collective Identity: Articulation and Significance*

of Multidimensionality, The American Psychological Association, Vol. 130, No.1, s. 80-114.

ATILA DEMİR, Sevim (2010), “Türk Göçmen Ailelerinde Boşanma - Almanya Örneği” , Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

AVCI, Gamze ve Kemal Kirişçi (2006), “Turkey’s immigration and emigration dilemmas at the gate of the European Union”, paper presented at the conference on Migration and Development Challenges: Perspectives from the South, Bellagio, Italy, 10-13 July 2006 <http://www.estudiosdeldesarrollo.net/revista/rev7ing/6.pdf>, 02.02.2010.

BADER, Veit (2001), “Culture and Identity: Contesting Constructivism”, *Ethnicities*, June, Vol.1, s. 251-273.

BAĞLI, Mazhar ve Ertan Özensel (2005), *Çokkültürlü Vatandaşlık- Kanadalı Türklerin Aidiyet Çabaları ve Değer Yapıları-*, Çizgi Kitapevi, Konya.

BALKIZ, Bekir (2004), “Frankfurt Okulu ve Eleştirel Teori: Sosyolojik Pozitivizmin Eleştirisi”, *Sosyoloji Dergisi*, E.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, Sayı: 12–13.

BARON, A. Robert, Baron Byrne (1997), *Social Psychology*, Allyn and Bacon, United States of America.

BARTH, Fredrik (1969), “Introduction”, Edited by Fredrik Barth, *Ethnic Groups and Boundaries – The Social Organization of Culture Difference*, Little, Brown and Company, Boston, s. 9-38.

BASCH, Linda, Schiller, Glick, Blanc, Cristina Szanton (1994), *Nations Unbound- Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation – States*, Gordon and Breach, Amsterdam.

BAŞ, Türker- AKTURAN, Ulun (2008), *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Nvivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

BAUMAN, Zygmunt (1997), *Postmodernity and Its Discontents*, New York University Press, Washington.

- BAUMAN, Zygmunt (1998), *Globalization – the Human Consequences*, Polity Press, Cambridge.
- BAUMAN, Zygmunt (2003), *Modernlik ve Müphemlik*, Çev., İsmail Türkmen, Ayrıntı, İstanbul.
- BAUMAN, Zygmunt (2007), *Liquid Times – Living in an Age of Uncertainty*, polity, Cambridge – UK.
- BAUMAN, Zygmunt (2009), *Sosyolojik Düşünmek*, Çev., Abdullah Yılmaz, Ayrıntı, İstanbul.
- BAUMANN, Gerd (1999), *Çok Kültürlülük Bilmecesi – Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek*, Çev., Işıl Demirakın, Dost Kitapevi, Ankara.
- BELL, Vikki (1999), “Performativity and Belonging- An Introduction-”, *Theory, Culture & Society*”, *Sage Publication*, Vol. 16 No. 2, s. 1-10.
- BERGER, Peter (2004), “Bilgi Sosyolojisinde bir Problem Olarak Kimlik”, Çev., Mehmet Cüneyt Birkök, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Vol. 1, No. 1., s.1-12.
- BERGER, L. Peter ve Thomas Luckmann (2008), *Gerçekliğin Sosyal İnşası – Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*, Çev., Vefa Saygın Ögütle, Paradigma yayıncılık, İstanbul.
- BELL, Martin (2000), “Comparing Temporary Mobility with Permanent Migration, *Tourism Geographies*” Vol. 2 No.1, s. 97-107.
- BİLGE, Sırma (2007), “Ulus, Cemaat ve Diaspora Arasında Çok Mekânlı Aidiyet İcraları: Montreal’de Bir Türk Bayramı”, derleyenler, Ayhan Kaya, Bahar Şahin, *Kökler ve Yollar – Türkiye’de Göç Süreçleri*, *Bilgi Üniversitesi Yayınları*, s. 491, 492.
- BİLGİN, Nuri (1999), *Evrensiclik-Farkçılık Gerilimde – Kollektif Kimlik-*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- BİLGİN, Nuri, (2007), *Kimlik İnşası*, Aşina Kitaplar, İzmir.

- BOYD, Monica (2004), “Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas”, *Intenational Migration Review*, Vol. 23, No. 3, *Special Silver Anniversary Issue: International Migration an Assessment for the 90’s (Autumn, 1989)*, 638 – 670.
- BOURDIEU, Pierre (2006), *Pratik Nedenler – Eylem Kuramı Üzerine-*, Çeviren: Hülya Uğur Tanrıöver, Hil Yayın, İstanbul.
- BRETTELL, B. Caroline ve F. James F. Hollifield (2000), “Migration Theory – Talking Across Disciplines”, Edited by Caroline B. Brettell and James F. Hollifield, *Migration Theory - Talking Across Diciplines*, Routledge, Newyork and London, s. 1-26.
- BREWER B., Marilynn (1991), “The Social Self: On being the Same and Different at the Same Time”, *The Society for Personality and Social Pyschology*, Vol. 17 No.5, s. 475-482.
- BRUBAKER, Rogers ve Frederick Cooper (2000), “Beyond Identity, Theory and Society”, *Theory and Society*, Vol. 29. No. 1, s.1-47.
- BOSWELL, Christina (2008), “Combining Economics and Sociology in Migration Theory”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol.34, No. 4, s. 549-566.
- BURKE, Peter (2005), *Tarih ve Toplumsal Kuram*, Çev., Mete Tunçay, Tarih Vakfı, İstanbul.
- BÜSCHER, Monika ve John Urry (2009), *Mobile Methods and the Empirical*, *European Journal of Social Theory*, Sage Publications, Vol: 12, No. 99, s. 99-116.
- CAIRA, Mara (2008), “The Concept of Migration and Clandestinity in the Chinese Culture”, *Social Science Information 2008*, *Sage Publications*, Vol. 47 No.4, s. 623-628.
- CAN, Halil (2007) “Türkiye – Almanya Arasında Ulusötesi Aile Göçü, Kuşaklarda Aidiyetlerin Dönüşümü ve Çokmekânlı – Entnografya”, *Derleyenler: Ayhan*

- Kaya, Bahar Şahin, *Kökler ve Yollar – Türkiye’de Göç Süreçleri*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 491-492.
- CANATAN, Kadir (1995), *Avrupa’da Müslüman Azınlıklar*, İnsan Yayınları, İstanbul
- CASTLES, Stephan (2003), “Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation”, *Sage Publications*, Vol. 37, No.1, s.13-34.
- CASTLES, Stephan ve Davidson Alastair (2000), *Citizenship and Migration – Globalization and the Politics of Belonging*, Palgrave, New York.
- CASTLES, Stephan ve Davidson Alastair (2003), “Trends in Asylum Migration to Industrialized Countries: 1990-2001”, *United Nations University, World Institute for Development Economic Research*, Discussion Paper No. 2003/31.
- CASTLES, Stephan ve J. Mark Miller, (2003), *The Age of Migration – International Population Movements in the Modern World*, Palgrave Macmillan, Newyork.
- CASTLES, Stephan (2007), “Twenty-First-Century Migration as a Challenge to Sociology”, Routledge – Taylor & Francis Group, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 33, No. 3, April 2007, s. 351-371.
- CERULO, Karen A. (1997), “Identity Construction: New Issues, New Directions”, *Annual Review of Sociology*, Vol. 23, s. 385-409.
- CHAMBERS, İaion (2005), *Göç, Kültür, Kimlik*, Çev., İsmail Türkmen ve Mehmet Beşikçi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- CHENG, Hau Ling (2005), “Constructing a Transnational, Multilocal Sense of Belonging: An Analysis of Ming Pao”, *West Canadian Edition - Journal of Communication Inquiry*, 29, s. 141-149.
- COHEN, Anthony P. (1993), “Culture As Identity: An Antropologist’s View, New Literary History, Culture and Everryday Life”, *The John Hopkins University Press*, Vol. 24., No. 1, s. 195-209.
- COHEN, Jeffry H. ve İbrahim Sirkeci (2005), “A comparative study of Turkish and Mexican Transnational Migration Outcomes: Facilitating or Restricting immigrant integration?”, Edited by Henke, H., *Crossing Over: Comparing*

- Recent Migration in the United States and Europe*, Lexington Books, New York, s.147-162.
- COHEN, Jeffry H.ve İbrahim Sirkeci (2011), *Cultures of Migration: The Global Nature of Contemporary Movement*, University of Texas Press. Austin, ABD.
- CONSTANT, Amelia ve Klaus F. Zimmerman (2005), “Immigrant Performance and Selective Immigration Policy: A European Perspective”, Discussion Paper, Paper No: 1715.
- CROSBY, Alison (2006), “The Boundaries of Belonging: Reflections on Migration into the 21st Century”, *Inter Pares Occasional Paper*, No.7, 1-13.
- DANIŞ, Didem (2007), “İstanbul’da Iraklı Katolik Keldani Göçmenler: Transit Göç ve Ulusötesi Dini Ağlar”, Derleyenler: Ayhan Kaya, Bahar Şahin, Bilgi Üniversitesi Yayınları, *Kökler ve Yollar – Türkiye’de Göç Süreçleri*, s. 521-544.
- DENZIN, K. Norman (2001), “The Reflexive Interview and a Performative Social Science”, *Sage Publications*, Vol. 1 No: 1, s. 23-46.
- DENZIN, K. Norman ve Yvonna S. Lincoln (2003), “Introduction: the Discipline and Practice of Qualitative Research” in Norman K. Denzin and Yvonna S. Lincoln: *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*, *Sage Publication*, s.1-45.
- DİKEN, Bülent (1997), *Strangers, Ambivalence and Social Theory*, Ashgate, Brookfield, USA.
- DİKEN, Bülent (2007), “Göç: Eleştiri ve Politika Ötesi”, derleyenler: Ayhan Kaya, Bahar Şahin, *Kökler ve Yollar – Türkiye’de Göç Süreçleri*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 19-61.
- ECERAL, Tanyel Özelçi (2006) “Ekonomik Coğrafyaya Kurumsal Yaklaşım: Denizli Örneği”, Derleyen: Ayda Eraydın, *Değişen Mekân – Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003*, Dost, Ankara, s. 458-480.
- ERDER, Sema (2002), *Kentsel Gerilim –Enformel İlişki Ağları Alan Araştırması-*, um:ag Vakfı Yayınları, Ankara.
- ERDER, Sema (2006), *İstanbul’a Bir Kent Kondu –Ümraniye-*, İletişim, İstanbul.

- ERDER, Sema (2007), *Refah Toplumunda Getto*, İstanbul Bilgi Yayınları, İstanbul.
- ESGİN, Ali (2005), *Anthony Giddens Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- ERAYDIN, Ayda (2006) “Mekânsal Süreçlere Toplu Bakış”, Derleyen: Ayda Eraydın, *Değişen Mekân – Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplumsal Bakış: 1923-2003*, Dost, Ankara, s. 25-67.
- ERMAN, Tahire (2007), “İç Göç – Dış Göç İlişkisi: Ankara Mamak’taki Bir Gecekondu Mahallesi Üzerinde Açılımlar”, Derleyenler: Ayhan Kaya, Bahar Şahin, *Kökler ve Yollar – Türkiye’de Göç Süreçleri*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 491-492.
- FAIST, Thomas (2003), *Sınırları Aşmak – Devletaşırı Alan Konsepti - Devletaşırı Alan –Almanya ve Türkiye Arasında Siyaset, Ticaret ve Kültür*, Çev., Selin Dingiloğlu, Yayına hazırlayan: Thomas Faist, Bağlam yayınları, İstanbul
- FAIST, Thomas (2003), *Uluslar arası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*, Çev., Azat Zana Gündoğan, Can Nacar, Bağlam yayınları, İstanbul
- FAIST, Thomas (2004), “The Border-Crossing Expansion of Social Spaces: Concepts, Questions and Topics”, Edited by Thomas Faist ve Eyüp Özveren, *Transnational Social Spaces: Agents, Networks and Institutions*, Research in Migration and Ethnic Relations Series, Printed and bound by Athenaeum, s. 1-34.
- FAIST, Thomas (2007), “Transnationalisation and Development(s): Towards a North-South Perspective”, *Migration Letters*, Vol. 4, No: 2, s. 183 – 199.
- FIELD, John (2006), *Sosyal Sermaye*, Çev., Bahar Bilgen- Bayram Şen, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- FOUCAULT, Michel, (2005), *Özne ve İktidar –Seçme Yazılar 2-*, Çev., Işık Ergüden ve Osman Akınhay, Ayrıntı, İstanbul.
- FRONTIER, Anne-Marie (2000), *Migrant Belongings –Memory, Space, Identity*, Oxford, New York.

- FRIES, Christopher J. (2009), “Bourdieu’s Reflexive Sociology as Theoretical Basis for Mixed Methods Research: An Application to Complementary and Alternative Medicine”, *Journal of Mixed Methods Research*, Vol. 3, No. 4, s. 326-348.
- FRY, Gerald-CHANTAVANICH, Supang ve Amrung Chantavanich (1981), “Merging Quantitative and Qualitative Research Techniques: Toward a New Research Paradigm”, *American Anthropological Association, Blackwell Publishing*, Vol. 12, No.2, s. 145-158.
- GANNAM, Ferha, (2007), “Küreselli Yeniden Tahayyül Etmek: Kahire’de Yeniden İskân ve Yerel Kimlikler”, Derleyenler: Ayşe Öncü-Petra Weyland, Çev., Leyla Şimşek-Nilgün Uygun, *Mekân, Kültür, İktidar – Küreselleşen Kentlerde Yeni Kentlerde Yeni Kimlikler*, İletişim Yayınları, İstanbul,” s. 165-192.
- GARTZKE, Erik ve Kristian Skrede Greditsch (2006), “Identity and Conflict: Ties that Bind and Differences that Divide”, *European Journal of International Relations, Sage Publications and ECPR – European Consortium for Political Research*, Vol. 12, No. 1, s. 53-58.
- GERDES, Jürgen (2003), “Çifte Pasaport, Devletaşırılık, Çokkültürcülük ve Çifte Yurttaşlık”, Yayına hazırlayan. Thomas Faist, *Devletaşırı Alan – Almanya ve Türkiye Arasında Siyaset, Ticaret ve Kültür*, Çev., Selin Dilligiloğlu, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- GETRICH, Christine M. (2006), “Negotiating Boundaries of Social Belonging- Second-Generation Mexican Youth and the Immigrant Rights Protests of 2006”, *American Behavioral Scientist*, Vol. 52, No. 4, Sage Publication
- GIDDENS, Anthony (1999), *Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori*, Çev., Tuncay Birkan, Metis, İstanbul.
- GIDDENS, Anthony (2008), *Toplumun Kuruluşu*, Çev., Hüseyin Özel, Bilim ve Sanat.
- GIDDENS, Anthony (2008), *Sosyoloji*, Yayına Hazırlayan: Cemal Güzel, Kırmızı Yayınları, İstanbul.

GOFFMAN, Erving (2009), *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, Çev., Barış Cezar, Metis, İstanbul.

GREENWOOD, Michael J. ve Gary L. Hunt (2003), “The Early History of Migration Research”, *International Regional Science Reviews*, Vol. 26, No. 1, s. 3-37.

HABERMAS, Jürgen, 2009, “Öteki” Olmak, “Öteki”yle Yaşamak –Siyaset Kuramı Yazıları-, Çev., İlknur Aka, YKY, İstanbul.

HANSEN, Randall, 2003, “Migration to Europe since 1945: Its History and Its Lessons”, *Political Quarterly*, Vol. 74, No. 4, s. 25-38.

HAVILAND, William A. ,E.L. P. Herald, D. Walrath ve B. McBrindge (2008), *Kültürel Antropoloji*, Çev. İnan Deniz Erguvan Sarioğlu, Kaknüs yayınları, İstanbul.

HEDEGAARD, Mariane (2003), “Cultural Minority Children’s Learning within Culturally-sensitive Classroom Teaching”, *Pedagogy, Culture and Society*, Vol. 11, No. 1, s. 133-151.

HEDETOFT, Ulf (2002), “Discourses and Images of Belonging: Migrants between “New Racism”, Liberal Nationalism and Globalization”, *AMID Working Paper Series 5*.

HEDETOFT, Ulf (2006), “Denmark: Integrating Immigrants into a Homogeneous Welfare State”

<http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?id=485>,03.03.2010.

HEISLER, Schmitter Barbara (2000), “From Assimilation to Segmented Integration, From the American Experience to the Global Arena” , Edited by Caroline B. Brettell and James F. Hollifield, *Migration Theory, Talking Across Disciplines*, Routledge, Newyork and London.

Joseph C. Hermanowicz ve Harriet P. Morgan (1999), “Ritualizing the Routine: Collective Identity Affirmation”, *Sociological Forum*, Vol. 14 No. 2, s.197-214.

HOLMES, Len (2000), “Reframing Learning: Performance, Identity and Practice, Presented at Critical Contributions to Managing and Learning: 2nd Connecting

Learning and Critique Conference”, Lancaster Univeristy, July 2000,
<http://www.re-skill.org.uk/papers/lanc00.html>.

HOOGHE, Marc, Ann Trappers, Bart Meuleman ve Tim Reeskens (2008), “Migration to European Countries. A Structural Explanation of Patterns, 1980-2004”
International Migration Review, Vol. 42, No.2, s.476-504.

<http://www.diyih.gov.tr>, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 05.03.2010.

<http://dx.doi.org/10.1787/534521240510>, OECD Factbook 2009, 15.04. 2010.

<http://www.haber.dk/anasayfa/modules.php?name=News&file=article&sid=2445>,
06.06.2009.

<http://www.globalisering.dk/multimedia/Globalisering.pdf>, Factsheet Denmark
2006,06.04.2010.

http://www.oup.com/oald-bin/web_getald7index1a.pl, 01.05.2010.

<http://www.rakm.dk/>, 06.06.2009.

<http://www.statbank.dk/FOLK1>, Danmarks Statistik, 01.04.2010.

<http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1280>, Danmarks Statistik,
01.04.2010.

<http://www.surveyCevapsiz.com/sscalc.htm>, 20.04.2008.

<http://www.tatarkasabasi.net/haber.asp?xid=420>, 05.05.2010.

<http://www.tdk.gov.tr>, 01.05.2010.

İÇDUYGU, Ahmet, İ. Sirkeci ve İ. Aydınğün (1998) “Türkiye’de içgöç ve içgöçün işçi hareketine etkileri, *Tarih Vakfı Yayınları*, İstanbul, s. 205-244.

İNAÇ, Hüsamettin (2006), *Avrupa Birliği Entegrasyonu Sürecinde Türkiye’nin Kimlik Problemleri*, Ekin Kitabevi, Bursa.

JENKINS, Richard (1996), *Social Identity*, Routledge, London and New York.

- JENKINS, Richard (2000), "Categorization: Identity, Social Process and Epistemology", *Sage Publications*, Vol.48, No.7, s. 7-25.
- JENKINS, Richard (2002), "In the Present Tense: Time, Identification and Human Nature", *Sage Publications*, Vol. 2, No.3, s. 7-25.
- JENKINS, Richard (2002), "Categorization: Identity, Social Process and Epistemology", *Sage Publications*, Vol. 48, No.3, s. 267-280.
- JENKINS, Richard (2008), *Pierre Bourdieu*, Routledge Taylor & Francis Group, London and Newyork.
- JICK, Todd D. (1979), "Mixing Qualitative and Quantitative Methods: Triangulation in Action, Administrative Science Quarterly", *Journal of Nursing Scholarship*, Vol. 24, No. 4, s. 602-611.
- JORGENSEN, Martin Bak (2008), *National and Transnational Identities: Turkish Organising Processes and Identity Construction in Denmark, Sweden and Germany*, Aalborg University SPIRIT, Aalborg University AMID, Academy for Migration Studies in Denmark,
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (2008), *Günümüzde İnsan ve İnsanlar – Sosyal Psikolojiye Giriş*, Evrim Yayınevi: 52, Psikoloji-Psikiyatri: 1, İstanbul.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (2010), *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi –Kültürel Psikoloji-*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KARAKAŞ, Mehmet (2006), *Küreselleşme ve Türk Kimliği*, Elips Kitap, Ankara.
- KARASAR, Niyazi (1999), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- KASTORYANO, Riva (2000), *Kimlik Pazarlığı – Fransa ve Almanya’da Devlet ve Göçmen İlişkileri*, Çev., Ali Berktaş, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KASTORYANO, Riva (2007), "Uluslararası Türk Milliyetçiliği: Yurtdışında Yaşayan Türklerin Milliyetçilik Tanımı", Derleyenler: Ayhan Kaya – Bahar Şahin, *Kökler ve Yollar – Türkiye’de Göç Süreçleri*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 63-81.

- KAYA, Ayhan, Ferhan Kentel (2005), *Euro - Türkler –Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü, Engel mi?*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KAYMAKCAN, Recep (2007), *Gençlerin Dine Bakışı – Karşılaştırmalı Türkiye ve Avrupa Araştırması*, Dem Yayınları, İstanbul.
- KELLER, Douglas (2002) “Theorizing Globalization”, *Sociological Theory*, Vol. 20, No. 3, s. 285-305.
- KEYMAN, Fuat (2007), “Türkiye’de Kimlik Sorunları ve Demokratikleşme”, http://www.obarsiv.com/pdf/fuat_keyman_kimlik.pdf, 20.04.2010.
- KING, Russell (2002), “Towards a New Map of European Migration, International” *Journal of Population Geography*, Vol. 8, s. 89-100.
- KLAUS, J. Bade (2004), “Legal and Illegal Immigration into Europe: Experiences and Chalanges”, *European Review, Cambridge University Press*, Vol. 12, No. 339-375.
- KIVISTO, Peter (2001), “Social Spaces, Transnational Immigrant Communities, and The Politics of Incorporation”, *Sage Publications*, Vol. 3, No.1, s. 5-28
- KIVISTO, Peter (2004), “Theorizing Transnational Immigration: A Critical Review of Current Efforts”, *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 24, No.4), s. 549 – 577.
- KÜMBETOĞLU, Belkıs (2008), *Sosyoloji’de ve Antroplojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam, Ankara.
- KIVISTO, Peter (2003), “Social Spaces, Transnational Immigrant Communities, and the Politics of Incorporation”, *Sage Publications*, Vol 3, No.1, s, 5-28
- LAW, John (1999), “After ANT: Complexity, naming and topology”, Edited by John Law and John Hassard, *Actor Network Theory and after*, *Blackwell Publishers / The Sociological Review*, Malden –USA, s. 1-25
- LeFLORE, Elizabeth H. (2009), *The Force of Devotion: Performing a Transnational Spirituality*, Dissertation: Presented to the Faculty of the Graduate School of The University of Texas at Austin, Degree of Doctor of Philosophy.

- LEVITT, Peggy (2004), "Redifining the Boundaries of Belonging: The Institutional Character of Transnational Religious Life", *Sociology of Religion, Oxford Press*, Vol. 65, No. 1, s. 1-18.
- LI, F.L.N-JOWETT, A.M A.J-Findlay, ve R. Skeldon, (1995), "Discourse on Migration and Ethnic Identity: Interviews with Professionals in Hong Kong", *Transactions of the Institute of British Geographers, Blackwell Publishing, New Series*, Vol. 20, No. 3, s. 342-356.
- MADSEN, Kenneth D. ve Ton Van Naerssen (2003), "Migration, Identity, and Belonging", *Journal of Borderlands Studies*, Vol. 18, No. 1, s. 61-75.
- MAJIMA, Shinobu ve Niamh Moore (2009), "Introduction: Rethinking Qualitative and Quantitative Methods", *Cultural Sociology, BSA Publications Ltd.*, Vol. 3 No. 2, s. 203-216.
- MANNAERT, Celia (2003), "New Issues in Refugee Research, Irregular migration and asylum in Turkey", Working Paper No. 89.
- MARSHALL, Gordon (2003), *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat, s. 685, 686.
- MASSEY, Douglas S., Joaquin Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino ve J. Edward Taylor (1993), "Theories of International Migration: A Review and Appraisal", *Population and Development Review*, Vol. 19, No. 3, s. 431 – 466.
- MATHISON, Sandra (1988), "Why Triangulate?", *American Educational Research Association*", Vol. 17, No. 2, s.13-17.
- McLEMORE, s. Dale (1970), "Simmel's 'Stranger': A Critique of The Concept", *University of California Press*, Vol. 13, No. 2, s.86-94.
- MIGRATION AND CO-DEVELOPMENT (2006), "Social Remittances of the African Diasporas in Europe - Case studies: Netherlands and Portugal North-South Centre" - the process co-ordinated by David Gakunzi.
- MILES, Matthew B. ve Michael A Huberman (1984), "Drawing Valid Meaning from Qualitative Data: Toward a Shared Craft", *University of California Press*,

American Educational Research Association, Educational Researcher, Vol. 13, No. 5, s. 20-30.

MILES, Matthew B.- ve Michael A Huberman (1994), *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*, Sage Publications, London.

MORLEY, David (2001), “Belongings – Place, Space and Identity in AMediated World, *European Journal of Cultural Studies*”, *Sage Publications*, Vol. 4, No.4, s. 425-448.

Morse, Janice M. (2001), “Situating grounded theory”, Edited by R. S. Schreiber & P. Noerager Stern”, *Using grounded theory in nursing*, s. 1-15, New York: Springer.

MUTLUER, Mustafa (2003), *Uluslararası Göçler ve Türkiye*, Çantay Kitapevi, İstanbul

MORRIS, Lydia (1997), “ Globalization, Migration and the Nation-State: The Path to a Post-National Europe? ”, *The British Journal of Sociology, Blackwell Publishing on behalf of The London School of Economics and Political Science*, Vol. 48, No. 2, s. 192-209.

OECD Factbook (2009) Economic, Environmental and Social Statistics Statisticswww.sourceoecd.org/factbook,05.05.2010.

OSSEWAARDE, Marinus (2007), “Cosmolitanism and the Society of Strangers”, *Sage Publications*, Vol. 55, No. 3, s. 367-388.

ÖNCÜ, Ayşe ve Petra Weyland (2007), “Giriş: Küreselleşen Kentlerde Yaşam Alanları ve Kimlik Mücadeleleri”, Derleyenler: Ayşe Öncü-Petra Weyland, çevirenler: Leyla Şimşek-Nilgün Uygun, *Mekân, Kültür, İktidar – Küreselleşen Kentlerde Yeni Kentlerde Yeni Kimlikler*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 9-39.

PARELLA, Sonia ve Leonardo Cavalcanti (2008), “New Challenges of Transnationalism in the Study of Migration, Transfer”, *European Review of Labour and Research*, Vol. 14, s. 717-722.

PEARSON-Roms, Heike (2001), *Identifying (with) performance: Representations and Constructions of Cultural Identity in Comtemporary Theatre Practice-Three*

Case Studies, Submitted for degree of Doctor of Philosophy, Department of Theatre, Film and Television Studies.

- PHILLIPS, Tim (2002), “Imagined Communities and Self-Identity: An Exploratory Quantative Analysis” , *Sage Publication*, Vol. 36, No.3 s. 597-617.
- PORTES, Alejandro (1998), “Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology”, *Annual Review of Sociology*, Vol. 24, s. 1-24
- PUNCH, Keith F. (2005), *Sosyal Araştırmalara Giriş –Nicel ve Nitel Yaklaşımlar-*, Çev., Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- ROCCAS, Sonia ve Marilynn B. Brewer (2002), “Social Identity Complexity”, *Personality and Social Psychology Review*, Vol. 6, No. 2, s. 88-106.
- RODRIGUEZ, Leila ve Jeffrey H. Cohen (2005), “Generations and Motivations: Russian and other Former Soviet Immigrants in Costa Rica”, *Blackwell Publishing, International Migration*, Vol. 43, No. 4, s. 147-165.
- RITZER, George (1996), *Sociological Theory*, McGraw – Hill International Editions, Sociology Series, Singapore.
- RUEF, Martin (2002), “Strong Ties, Weak Ties and Islands: Structural and Cultural Predictors of Organizational Innovation”, *Industrial and Corporate Change*, Vol. 11, No.3, s. 427-449.
- SANCHO, Crespo Catalina, (2009), *Migration in the Age of Globalization: Transnationalism, Identity, Social Class, and Education of Latino Families*, Ph.D., State University Of New York at Buffalo.
- SCHWARTZ, Seth j. (2001), “The Evolution of Eriksonian and Neo-Eriksonian Identity Theory and Rsearch: A Reviews and Integration”, *Identity: An International Journal of Theory and Research*, Vo.1, No.1, s. 7-58
- SCOTT, John (2006), *Social Theory –Central Issues in Sociology-*, Sage Publications, London.

- SEARLE, John R. (2006), *Zihin Dil Toplum*, Çev., Alaattin Tural, Litera Yayıncılık, İstanbul.
- SILVEY, Rachel ve “Viktoria Lawson (1999), “Placing The Migrant”, *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 89, No. 1, s. 121 – 132.
- SKELDON, Ronald (2006),” Interlinkages between Internal and International Migration and Development in the Asian Region”, *Population, Space and Place*, Vol. 12, No. 1, s. 15-30.
- SMITH, Anthony D.(2009), *Milli Kimlik*, Çev., Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul.
- SİRKECİ, İbrahim (2005) “Küresel Kontrol Çabalarına Karşı Bireysel Aşma Çabaları”, 8-11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler, s. 33-39.
- SİRKECİ (2003), “Conflict, the Environment of Human Insecurity and Migration in Iraq in the Aftermath of 2003”, Edited by Helga Rittersbersberger ve Tılıç, Aykan Erdemir, Ayça Ergun, Hayriye Kahveci, KORA, METU, *Rethinking Global Migration: Practices, Politics, and Discourses in the European Neighbourhood*, Ankara, s. 163-175.
- SİRKECİ, İbrahim (2009) “Transnational Mobility and Conflict”, *Migration Letters*, Vol. 6, No. 1, s. 3 – 14.
- SİRKECİ, İbrahim, (2010), “Güvensizlik ve Çatışma Ekseninde Uluslararası Göç ve Vatandaşlık”, Edited by Filiz Kartal, *Yurttaşlık Tartışmaları*, TODAIE (Türkiye ve Orta Dogu Amme İdaresi), Ankara, Turkey.
- SMITH, Micheal, P. Guarzino ve L. Eduardo (1998), “Theorizing Transnationalism, Transnationalism From Below”, Editors: Michael Peter Smith, Luis Eduardo Guarnizo, *Comparative Urban and Community Research V6 – New Brunswick: Transaction Publisers, California*.
- SORENSEN, N. Nyberg (2005), “Diaspora, Development and Conflict- The Role of Expatriate Communities in Development”, FAU Conference 2005:

Reconstructing Post-Conflict Societies-Chalange and Possibilities. Kobenhavn: FAU, s. 25-49.

TAŞDELEN, Musa (2010), *Siyaset Sosyolojisi – Siyasi İktidar, Siyasi Sistem, Siyasi Davranış*, Kocav Yayınları, İstanbul.

TAŞDELEN, Musa, E. Sözen, H. Duran ve A. Eskicumalı (2000), *Avrupa’da Yeni Kuşak Türk Gençliği – Kimlik ve Uyum Sorunları-*, Sakarya Üniversitesi, Yayın no: 40, Sakarya.

TAYLOR, Shelley K. (2001), *Trilingualism by Desing? : An investigation into the Educational Experience of Kurdish Children Schooled in Denmark*, Department of Curriculum, Teaching and Learning Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto.

TEKŞEN, Adnan (2003), “Kentleşme Sürecinde Bir Tampon Mekanizma Olarak Hemşehrilik – Ankara’daki Malatyalılar Örneği”, Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü Çok Taraflı Ekonomik İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Yayın No DPT: 2669.

TILLY, Charles (1986), “Centre For Studies of Social Change, New School For Social Research Working Paper Series”, s. 1-16, New York <http://www.columbia.edu/~ec2183/documents/TILLY%20CSSC/Tilly%201986%20Transplanted%20Networks.pdf>, 04.05.2010.

TILLY, Charles (1998), “Micro, Macro, or Megrim?”, http://professor-murmann.info/tilly/1998_micro_macro_megrim.pdf, 04.05.2010.

TILLY, Charles (2004), “Social Boundary Mechanisms”, *Philosophy of the Social Sciences, Sage Publications*, Vol. 34 No. 2, s. 211-236 .

TOGEBY, Lise (2004), “It depends... How Organisational Participation Affects Political Participation and Social Trust Among Second-Generation Immigrants in Denmark”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 30, No. 3, s. 509 — 528.

- TOKSÖZ, Gülay (2006), *Uluslararası Emek Göçü, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, İstanbul s. 14-15.
- TOPRAK, Binnaz, İ. Bozan, T. Morgül ve N. Şener (2008), “Türkiye’de Farklı Olmak- Din ve Muhafazakârlık Ekseninde Ötekileştirilenler-” Boğaziçi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi, Yayın No: 1025.
- TRAFIMOW, David, Harry C. Triandis ve S. G. Goto (1991), “Attitudes and Social Cognition – Some Test of the Distinction between the Private Self and Collective Self”, *American Psychological Association Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 60 No. 5 s. 649-655.
- ÜNAL, Ahmet Zeki (2004), *Sosyal Tabakalaşma Bağlamında Pierre Bourdieu’nün Kültürel Sermaye Kavramı*, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- VAROL, Çiğdem (2006) “Üretim Örgütlenmesine Yeni Bakış: Denizli ve Gaziantep’teki Girişimci Ağları”, Derleyen: Ayda Eraydın, *Değişen Mekân – Mekânsal Süreçlere İlişkin Tartışma ve Araştırmalara Toplu Bakış: 1923-2003*, Dost, Ankara, s. 421-457.
- VERTOVEC, Steven (2009), *Transnationalism*, Routledge – USA and Canada.
- WALLACE, Ruth A.-WOLF Alison (2004), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleneğin Geliştirilmesi*, Çev. Leyla Elburuz- M. Rami Ayas, Punto Yayıncılık, İzmir.
- WALTON, Gregory, M. Cohen ve L. Geoffrey . (2007), “A Question of Belonging: Race, Social Fit, and Achievement”, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 92, No. 1, s. 82-96.
- WARDE, Alan (2004), Practice and Field: revising Bourdieusian concept, CRIC Discussion Paper No: 65 Published by Centre for Research on Innovation & Competition, The University of Manchester.
- WIMMER, Andreas (2008), *Elementary Strategies of Ethnic Boundary Making*, Ethnic and Racial Studies, Routledge, 31: 6, s. 1025-1055.

- WOLFF, Nancy - Draine, Jeffry (2004), “The dynamics of social capital of prisoners and community reentry: Ties that bind?”, *Journal of Correctional Health Care*, Vol. 10, s. 457-490.
- WHITE, Rob (2008), “Disputed Definition and Fluid Identities: The Limitations of Social Profiling in Relation to Ethnic Youth Gangs”, *The National Association for Youth Justice, Sage Publications*, Vol.8, No.2, s. 149-161.
- WOOD, Charles H. (1982), “Equilibrium and Historical-Structural Perspectives on Migration”, *International Migration Review*, Vol. 16, No. 2, Special Issue: Theory and Methods in Migration and Ethnic Research (Summer, 1982), s. 298-319 Published by: The Center for Migration Studies of New York.
- YILDIRIM, Ali ve Hasan Şimşek (2008), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin, Ankara.
- YILMAZ, Hakan (2005), “Avrupalıların Türkiye'nin Gündelik Hayat Hakkındaki Anlatıları: Türkiye'de Yaşayan Avrupalılarla Görüşmeler”, Editör: Hakan Yılmaz, *Avrupa Haritasında Türkiye*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, s. 21-41.
- ZIMMERMAN, Klaus F. (2005), “Introduction: What We Know About European Migration” in *European Migration What Do We Know*, Oxford University Press, s. 1-13.

EKLER

EK 1

DANİMARKA'DAKİ TÜRKİYE KÖKENLİ GÖÇMENLERİN AİDİYET VE KİMLİKLERİ

(18 ve üzeri yaş grubuna uygulanacak)

1) Cinsiyetiniz?

- 1) Kadın
- 2) Erkek

2) Yaşınız?

- 1) 18-22
- 2) 23-29
- 3) 30-39
- 4) 40-49
- 5) 50-59
- 6) 60 üzeri

3) Medeni Durumunuz?

- 1) Evli
- 2) Birlikte Yaşıyor
- 3) Bekâr
- 4) Boşanmış / Dul
- 5) Diğer (Açıklayınız .....)

4) Evli iseniz eşiniz;

- 1) Türkiye'den akrabam
- 2) Türkiye'den köylüm vs.
- 3) Türkiye'den farklı şehirden
- 4) Danimarka doğumlu Türk
- 5) Danimarkalı
- 6) Diğer (Açıklayınız .....)

5) Çocuğunuz var mı? Cevabınız evet ise kaç tane olduğunu belirtiniz.

- 1) Evet (.....tane)
- 2) Hayır

6) Hangi ülkede doğdunuz?

- 1) Türkiye
- 2) Danimarka
- 3) Diğer (Açıklayınız .....)

7) Türkiye'de doğduğunuz yer?

(.....)

8) (Türkiye'de doğmuşsanız) Doğum yeriniz Türkiye'de neresi?

- 1) Şehir Merkezi
- 2) İlçe
- 3) Kasaba / Köy

9) Türkiye'de doğduysanız Türkiye'den ayrıldığınızda kaç yaşınızdaydınız?

- 1) 0-9
- 2) 10-19
- 3) 20-29
- 4) 30-39
- 5) 40-49
- 6) 50 ve üstü

10) Eğitim durumunuz nedir?

- 1) Okuma yazması yok
- 2) İlkokul
- 3) Ortaokul
- 4) Lise
- 5) Meslek yüksek okulu
- 6) Üniversite/ Lisans
- 7) Yüksek Lisans
- 8) Doktora
- 9) Diğer (Açıklayınız .....)

11) Hanenizde Siz de Dahil Yaşayan Kişi Sayısı Kaçtır?

- 1) 1
- 2) 2
- 3) 3
- 4) 4
- 5) 5
- 6) 6+

12) Hanenizde Kimlerle Yaşıyorsunuz? (şıklandırın .....)

13) Çalışma Durumunuz Nedir?

- 1) Geçici olarak çalışıyorum
- 2) Kendi hesabıma çalışıyorum
- 3) Düzenli bir işte çalışıyorum.
- 4) İşsizim, iş arıyorum
- 5) Emekliyim
- 6) Öğrenciyim
- 7) Diğer (Açıklayınız .....)

14) Sizden Önce Göç Eden Olmuşsa Ailenizden ilk göç eden kimdi?

- 1) Büyükanne- baba
- 2) Anne- baba
- 3) Eş
- 4) Benden önce göç eden olmadı
- 5) Diğer (Açıklayınız .....)

15) Danimarka'da Bulunma Ya da Buraya Geliş Nedeniniz Nedir?

- 1) Eğitim

- 2) Çalışmak
- 3) Evlilik (Aile birleşimi)
- 4) Danimarka'da doğmak
- 5) Diğer (Açıklayınız.....)

16) Danimarka'da Size Ait Bir Gayrimenkul Var mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

17) Türkiye'de Size Ait Bir Gayrimenkul Var mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

18) Türkiye'ye Hangi Sıklıkta Gidiyorsunuz?

- 1) Hiç gitmiyorum
- 2) 2-3 yılda bir
- 3) Yılda bir kez
- 4) Yılda birden fazla

19) Türkiye'ye Ne Amaçla Gidiyorsunuz?

- 1) Memleket, eş dost akraba ziyareti için
- 2) Turist olarak tatil yörelerine
- 3) İş için
- 4) Diğer (Açıklayınız.....)

20) Türkiye'deki Siyasetle ilgilenir misiniz?

- 1) Hiç ilgilenmiyorum
- 2) Biraz ilgileniyorum
- 3) Orta düzeyde ilgileniyorum
- 4) Çok fazla ilgileniyorum

21) İnsan Hakları, Yabancılara Yönelik Politikalar ve Benzeri Konularda, Geçmiş Yıllara Göre Danimarka'nın Şimdiki Durumunu Nasıl Görüyorsunuz?

- 1) Çok daha iyi
- 2) Daha iyi
- 3) Aynı
- 4) Daha kötü
- 5) Çok daha kötü
- 6) Fikrim yok

22) Danimarka Vatandaşlığına Sahip misiniz?

- 1) Sahibim
- 2) Sahip değilim
- 3) Sahip olmak için başvurum yaptım, bekliyorum
- 4) Sahip olmayı düşünmüyorum
- 5) Diğer (Açıklayınız.....)

23) Sizin İçin Vatan Ne İfade Etmektedir? (Birden Çok Cevap Verilebilir)

- 1) Ekmeğimi kazandığım yer
- 2) Vatandaş olduğum yer
- 3) Doğup büyüdüğüm yer
- 4) Kültürüne bağlı olduğum yer
- 5) Diğer (Açıklayınız.....)
- 6) Yargı/ Mahkemeler

24) Danimarka'da üye olduğunuz Organizasyonlar nelerdir? (Birden fazla cevap verilebilir.)

- 1) Üye değilim
- 2) Cami kuruluşları/dernek
- 3) Dinî cemaatler
- 4) Sendika
- 5) Kültür Derneği ya da vakfı
- 6) Spor kulübü
- 7) Siyasî parti
- 8) İşletme
- 9) Sağlık örgütü
- 10) Çevre örgütü
- 11) Danimarkalıların kurduğu bir örgüte üyeyim(Açıklayınız.....)
- 12) Diğer (Açıklayınız.....)

25) Hangisine Kendinizi Daha Ait Hissediyorsunuz?

- 1) Türkiye
- 2) Danimarka
- 3) Her ikisine de eşit mesafedeyim
- 4) Diğer (Açıklayınız.....)

26) Türkiye'ye Temelli Dönmeyi Düşünüyor musunuz?

- 1) Evet(çünkü:.....)
- 2) Hayır(çünkü:.....)
- 3) Olabilir
- 4) Diğer (Açıklayınız.....)

27) Öldüğünüz Zaman Mezarınızın Nerede Olmasını Arzu Edersiniz?

- 1) Türkiye'de memleketimde
- 2) Danimarka'da yaşadığım yerde
- 3) Fark etmez
- 4) Diğer (Açıklayınız.....)

28) Sağlık ve Sosyal Güvenlik Sistemi Açısından Hangi Ülkeyi Tercih Edersiniz?

- 1) Türkiye
- 2) Danimarka
- 3) Her ikisi de
- 4) Her ikisi de tercih etmem
- 5) Diğer (Açıklayınız.....)

29) Size Göre Ekonomik Yönden Hangi ülke Daha İyi Bir Geleceğe Sahiptir?

- 1) Türkiye
- 2) Danimarka
- 3) Her ikisinin geleceğini de iyi görmüyorum

- 4) Her ikisinin geleceğini de iyi görüyorum
5) Fikrim yok

30) Kendinizi Aşağıdakilerden Hangisi İle Tanımlayabilirsiniz? (Birden çok cevap verilebilir.)

- 1) Türk
2) Kürt
3) Müslüman Türk
4) Müslüman
5) Danimarkalı Türk
6) Danimarkalı müslüman
7) Danimarkalı Müslüman Türk
8) Avrupalı Türk
9) Avrupalı Müslüman Türk
10) Avrupalı Müslüman Kürt
11) Dünya Vatandaşı
12) Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı
13) AB Vatandaşı
14) Diğer (Açıklayınız .....)

31) Dinî Aidiyet Açısından Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?

- 1) Sünni Müslüman
2) Alevi Müslüman
3) Müslüman
4) Hıristiyan
5) Ateist
6) Diğer (Açıklayınız.....)

32) Kendinizi Hangisi İle Tanımlarsınız? (Birden çok cevap verilebilir)

- 1) Laik
2) İslamcı
3) Demokrat
4) Milliyetçi
5) Milliyetçi Muhafazakâr
6) Atatürkçü
7) Vatansaver
8) Ülkücü
9) Sosyal Demokrat
10) Hiçbiri
11) Diğer (Açıklayınız .....)

33) Danimarka'da Kendinizi Hangi Siyasi Partiye Yakın Hissediyorsunuz?

- 1) Danimarka Liberal Partisi Venstre, Danmarks Liberale Parti
2) Sosyalist Halk Partisi Socialistisk Folkeparti
3) Sosyal Demokratlar Socialdemokraterne
4) Liberal Demokratlar Radikale Venstre, Det
5) Azınlıklar Partisi Minoritetspartiet
6) Hıristiyan Halk Partisi Kristendemokraterne
7) Muhafazakâr Halk Partisi Konservative Folkeparti, Det
8) Danimarka Halk Partisi Dansk Folkeparti
9) Birlik Listesi – Kızılar-Yeşiller Enhedslisten – De Rød-Grønne

- 10) Diğer (Açıklayınız .....)

34) Danca'yı konuşma, anlama durumunuz nedir?

- 1) Çok iyi
2) İyi
3) Orta
4) Az
5) Çok az
6) Hiç yok

35) Hangi Dilde Düşünüyorsunuz?

- 1) Türkçe
2) Danca
3) Çoğunlukla Türkçe
4) Çoğunlukla Danca
5) Diğer (Açıklayınız .....)

36) Danimarka'da Yaşayan Türk Arkadaşlarınızla İletişim Diliniz Daha Çok Nedir?

- 1) Türkçe
2) Danca
3) Türkçe ve Danca eşit düzeyde
4) Diğer (Açıklayınız .....)

37) Danimarkalılarla Diyalogunuz Konusunda Ne Söylersiniz?

- 1) İş durumundan dolayı, mecburi olarak görüşüyorum
2) Aile dostu Danimarkalılarla ailecek sık sık görüşüyoruz
3) Arasına gördüğüm Danimarkalı arkadaşlarım var
4) Sadece Danimarkalı arkadaşlarım var ve sadece onlarla görüşüyorum
5) Danimarkalı hiç kimse ile görüşmüyorum, arkadaşım da yok
6) Diğer (Açıklayınız .....)

38) Daha Çok Hangi Dilde Müzik Dinliyorsunuz?

- 1) Türkçe
2) Danca
3) Hem Türkçe Hem de Danca
4) İngilizce
5) Diğer (Açıklayınız.....)

39) (İnternet Kullanıyorsanız), Hangi Dilde Yayın Yapan Siteleri Daha Çok Ziyaret Ediyorsunuz?

- 1) Türkçe
2) Danca
3) İngilizce
4) Diğer (Açıklayınız.....)

40) Türk Kızların Danimarkalı Erkeklerle Evliliğine Nasıl Bakıyorsunuz?

- 1) Onaylamıyorum
- 2) Onaylıyorum
- 3) Benim için fark etmez.
- 4) Diğer (Açıklayınız .....)

41) Türk Erkeklerin Danimarkalı Kızlarla Evliliğine Nasıl Bakıyorsunuz?

- 1) Onaylamıyorum
- 2) Onaylıyorum
- 3) Benim için fark etmez.
- 4) Diğer (Açıklayınız .....)

42) Ne Sıklıkla Türk Televizyonlarını Seyredersiniz?

- 1) Her gün
- 2) Haftada dört beş gün
- 3) Haftada bir iki gün
- 4) Hiç seyretmem

43) Ne Sıklıkla Danimarka Televizyonlarını Seyredersiniz?

- 1) Her gün
- 2) Haftada üç beş gün
- 3) Haftada bir iki gün
- 4) Hiç seyretmem

44) Ne Sıklıkta Türk Gazetelerini Okursunuz?

- 1) Her gün
- 2) Haftada üç beş gün
- 3) Haftada bir iki gün
- 4) Hiç okumam

45) Ne Sıklıkta Danimarka Gazetelerini Okursunuz?

- 1) Her gün
- 2) Haftada üç beş gün
- 3) Haftada bir iki gün
- 4) Hiç okumam

46) Türkiye’de Taraftarı Olduğunuz Bir Spor Kulübü Var mı?

- 1) Fenerbahçe
- 2) Galatasaray
- 3) Beşiktaş
- 4) Trabzonspor
- 5) Diğer (.....)
- 6) Hayır Tutmuyorum

47) Danimarka’da Taraftarı Olduğunuz Bir Spor Kulübü Var mı?

- 1) Fc Copenhagen
- 2) Midtjylland
- 3) Aalborg
- 4) Odense
- 5) Horsens
- 6) Diğer (Açıklayınız .....)
- 7) Hayır tutmuyorum

48) Evinizin Olduğu Bölge Türklerin Yoğun Olarak Yaşadığı Bir Yer mi ve neden?

- 1) Evet (çünkü.....)
- 2) Hayır (çünkü.....)

49) Danimarka işgal edilirse ülke savunması için askere gider misiniz?

- 1) Tereddüt etmeden giderim
- 2) Üzerinde düşünürüm
- 3) Gitmem

50) Danimarka’da okullarda Türk öğrencilere Türkçe dersi verilmesini gerekli buluyor musunuz?

- 1) Evet
  - 2) Hayır
  - 3) Diğer
- (Açıklayınız.....)

51) Danimarka toplumunda Türk kültür ve değerlerine hoşgörülle bakıldığını düşünüyor musunuz?

- 1) Evet
- 2) Kısmen
- 3) Hayır
- 4) Diğer(Açıklayınız.....)

52) Geleneklerinize uygun bir yaşam sürdürebildiğinizi düşünüyor musunuz?

- 1) Evet
- 2) Kısmen
- 3) Hayır

53) Aile içinde hangi dili kullanıyorsunuz?

- 1) Türkçe
- 2) Danca
- 3) Karışık
- 4) Diğer (Açıklayınız.....)

54) Hangi ülkede yaşamak istersiniz?

- 1) Türkiye
- 2) Danimarka
- 3) Her ikisinde de
- 4) Farketmez
- 5) Kararsızım
- 6) Diğer (Açıklayınız.....)

55) Bugünlerde camiye ne kadar sıklıkla gidiyorsunuz?

- 1) Her gün
- 2) Haftada bir
- 3) Ayda bir
- 4) Kandil ve Ramazanlarda
- 5) Yılda birkaç kez
- 6) Hemen hemen hiç
- 6) Hiçbir zaman

56) Bugünlerde namaz ne kadar sık kılıyorsunuz?

- 1) Beş vakit
- 2) Hemen hemen her gün
- 3) Haftada bir (Cumaları)
- 4) Ramazan ayında, kandillerde, bayramlarda
- 5) Bayramlarda
- 6) Hemen hemen hiç
- 7) Hiç

57) Dinin size bir kuvvet ve rahatlık verdiği söyleyebilir misiniz?

- 1) Evet
- 2) Hayır

58) Türkiye’den görücü usulüyle evlenilmesini uygun buluyor musunuz?

- 1) Evet UYGUN buluyorum
- 2) Duruma göre UYGUN buluyorum
- 3) Hayır UYGUN bulmuyorum
- 4) Fikrim yok

59) Dini inançlarınız bakımından kendinizi hangisiyle tanımlarsınız?

- 1) Dinin bütün gereklerini yerine getiren oldukça dindar biriyim.
- 2) Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biriyim.
- 3) İnançlı ama dinin gereklerini yerine getiremeyen biriyim
- 4) Dinin gereklerine pek inanmayan biriyim
- 5) Dini inancı olmayan ama Tanrıya inanan biriyim
- 6) Ne dine nede Tanrıya inanmayan biriyim

60) Dini inancınız geçmiş yıllara göre güçlendi mi yoksa zayıfladı mı?

- 1) Daha güçlendi
- 2) Daha zayıfladı
- 3) Herhangi bir değişiklik yok

61) Ne kadar sık Tanrı’ya dua edersiniz?

- 1) Her gün
- 2) Haftada birkaç kez
- 3) Haftada bir
- 4) Ayda bir
- 5) Yılda birkaç kez
- 6) Bundan da seyrek
- 7) Hiç dua etmez

62) Danimarka’da akraba ve Türkiyeden yakınlarınızla hangi tür organizasyonlarda ve nerelerde biraraya geliyor sunuz?

- 1) Düğünlerde
- 2) Doğumgünlerinde
- 3) Ev ziyaretleri
- 4) Kafeteryalarda ve Restaurantlarda
- 5) Kahvehanelede
- 6) Derneklerde
- 7) Diğer (Açıklayınız.....)

63) Türkiye’deki akraba, tanıdık veya ihtiyacı olan kimselere para gönderiyor musunuz? (Aidiyet ve bağlarla ilgili kısımda yer alacak)

- 1) Evet
- 2) Hayır

Konuyla ilgili söylemek istedikleriniz var ise, lütfen yazınız.....

EK 2

Nüfusu yaş kategorilerine göre ayrılmış olarak görülmektedir.

<u>Köken</u> <u>Ülke</u>	<u>Bölge</u>	<u>Yıl</u>	<u>yaş</u>	<u>Erkek</u>	<u>Kadın</u>
Türkiye	Danimarka	2010	18 yaş	643	591
Türkiye	Danimarka	2010	19 yaş	576	558
Türkiye	Danimarka	2010	20 yaş	617	587
Türkiye	Danimarka	2010	21 yaş	604	569
Türkiye	Danimarka	2010	22 yaş	606	608
Türkiye	Danimarka	2010	23 yaş	531	548
Türkiye	Danimarka	2010	24 yaş	494	475
Türkiye	Danimarka	2010	25 yaş	470	462
Türkiye	Danimarka	2010	26 yaş	491	529
Türkiye	Danimarka	2010	27 yaş	495	526
Türkiye	Danimarka	2010	28 yaş	589	633
Türkiye	Danimarka	2010	29 yaş	598	657
Türkiye	Danimarka	2010	30 yaş	661	590
Türkiye	Danimarka	2010	31 yaş	676	681
Türkiye	Danimarka	2010	32 yaş	700	574
Türkiye	Danimarka	2010	33 yaş	599	558
Türkiye	Danimarka	2010	34 yaş	594	592
Türkiye	Danimarka	2010	35 yaş	673	579
Türkiye	Danimarka	2010	36 yaş	562	574
Türkiye	Danimarka	2010	37 yaş	519	508
Türkiye	Danimarka	2010	38 yaş	506	445
Türkiye	Danimarka	2010	39 yaş	624	600
Türkiye	Danimarka	2010	40 yaş	578	547
Türkiye	Danimarka	2010	41 yaş	543	538
Türkiye	Danimarka	2010	42 yaş	473	387
Türkiye	Danimarka	2010	43 yaş	567	420
Türkiye	Danimarka	2010	44 yaş	528	486
Türkiye	Danimarka	2010	45 yaş	496	435
Türkiye	Danimarka	2010	46 yaş	440	349
Türkiye	Danimarka	2010	47 yaş	410	349
Türkiye	Danimarka	2010	48 yaş	351	313
Türkiye	Danimarka	2010	49 yaş	405	338
Türkiye	Danimarka	2010	50 yaş	269	239
Türkiye	Danimarka	2010	51 yaş	234	213
Türkiye	Danimarka	2010	52 yaş	238	168
Türkiye	Danimarka	2010	53 yaş	287	250
Türkiye	Danimarka	2010	54 yaş	278	205

Türkiye	Danimarka	2010	55 yaş	214	187
Türkiye	Danimarka	2010	56 yaş	200	138
Türkiye	Danimarka	2010	57 yaş	175	148
Türkiye	Danimarka	2010	58 yaş	119	101
Türkiye	Danimarka	2010	59 yaş	124	161
Türkiye	Danimarka	2010	60 yaş	94	168
Türkiye	Danimarka	2010	61 yaş	124	133
Türkiye	Danimarka	2010	62 yaş	171	115
Türkiye	Danimarka	2010	63 yaş	193	111
Türkiye	Danimarka	2010	64 yaş	173	110
Türkiye	Danimarka	2010	65 yaş	137	108
Türkiye	Danimarka	2010	66 yaş	112	105
Türkiye	Danimarka	2010	67 yaş	110	92
Türkiye	Danimarka	2010	68 yaş	89	68
Türkiye	Danimarka	2010	69 yaş	85	82
Türkiye	Danimarka	2010	70 yaş	72	69
Türkiye	Danimarka	2010	71 yaş	72	55
Türkiye	Danimarka	2010	72 yaş	50	46
Türkiye	Danimarka	2010	73 yaş	48	39
Türkiye	Danimarka	2010	74 yaş	33	34
Türkiye	Danimarka	2010	75 yaş	49	32
Türkiye	Danimarka	2010	76 yaş	73	44
Türkiye	Danimarka	2010	77 yaş	50	41
Türkiye	Danimarka	2010	78 yaş	30	31
Türkiye	Danimarka	2010	79 yaş	38	31
Türkiye	Danimarka	2010	80 yaş	18	18
Türkiye	Danimarka	2010	81 yaş	14	13
Türkiye	Danimarka	2010	82 yaş	6	14
Türkiye	Danimarka	2010	83 yaş	8	11
Türkiye	Danimarka	2010	84 yaş	6	7
Türkiye	Danimarka	2010	85 yaş	2	8
Türkiye	Danimarka	2010	86 yaş	3	5
Türkiye	Danimarka	2010	87 yaş	2	5
Türkiye	Danimarka	2010	88 yaş	1	1
Türkiye	Danimarka	2010	89 yaş	1	3
Türkiye	Danimarka	2010	90 yaş	0	1
Türkiye	Danimarka	2010	91 yaş	0	0
Türkiye	Danimarka	2010	92 yaş	0	1
Türkiye	Danimarka	2010	93 yaş	0	0
Türkiye	Danimarka	2010	94 yaş	0	0
Türkiye	Danimarka	2010	95 yaş	0	1

Kaynak: 6-3-2010 Danmarks Statistik , www.statbank.dk/FOLK1

ÖZGEÇMİŞ

Pınar YAZGAN 13.03.1980 İzmir doğumludur. İlk ve Orta öğretimini Ordu'nun Kumru ilçesinde, liseyi İzmir'de tamamladı. 2002 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyoloji bölümünde lisans ve 2006 yılında yüksek lisans derecesini tamamladı. Aynı yıl Sakarya Üniversitesinde doktora derecesine başladı. 2007-2008 yılları arasında Danimarka'nın Kopenhag Üniversitesi'nde misafir öğrenci olarak bulundu. 2009 yılında Tübitak Yurtdışı bursu ile Danish National Research Center for Social Science adlı kurumda 6 ay süre ile doktora tezi araştırması için misafir araştırmacı olarak bulundu. 2003 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak başladığı görevini halen sürdürmektedir.